

Perusopetus 2020

– yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1

Perusopetus 2020

– yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2010

ISBN 978-952-485-912-7 (nid.)
ISBN 978-952-485-913-4 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0327 (painettu)
ISSN 1799-0335 (Verkojulkaisu)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä /
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:1

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
1.6.2010

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)	Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
	Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Puheenjohtaja: Timo Lankinen Sihteerit: Irmeli Halinen ja Ritva Järvinen	Toimielimen asettamispyvm 3.4.2009	Dnro 20/040/2009

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako

Julkaisun osat Muistio + liitteet

Tiivistelmä

Työryhmä on laatinut ehdotuksen perusopetuslaissa tarkoitettua opetuksen yleiseksi valtakunnalliseksi tavoitteeksi ja tuntijaoksi sekä perusopetuksen uudistamisen painopisteiksi. Perusopetuksen vahvuuksien ja kehittämistarpeiden sekä kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön muutoksen perusteella rakennettua ehdotuksen tavoitteena on palvella perusopetuksen kehittämistä ja päämääriä johdonmukaisella tavalla. Perusopetusta tulee uudistaa kokonaisuutena, jossa tavoitteet, sisältö ja toimeenpano ovat tasapainossa ja edistävät tavoitteiden mukaista oppimista.

Tulevaisuuden perusopetuksen uudistamisen tavoitteiksi asetettiin perusopetuksen sivistystehtävän syventäminen ja perusopetuksen eheys, osaamisen korkean tason turvaaminen, oppilaiden yksilöllisen ohjauksen ja tuen varmistaminen sekä perusopetuksen toteuttamisperiaatteiden selkeyttäminen. Perusopetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet on määritelty perusopetuslaissa säädettyjen tavoitteiden ja tulevaisuuden perusopetuksen uudistamistavoitteiden pohjalta. Ne ilmentävät näkemystä perusopetuksen sivistystehtävästä ja sivistyksen olemuksesta tulevaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa. Oppiaineiden tiedollista sisältöä esitetään fokuoitavaksi ja tuntimääriä tarkistettavaksi.

Yhteiskunnassa tarvittavat taidolliset tavoitteet, kansalaisen taidot, jäsenetään viideksi taitoryhmäksi: Ajattelun taidot, Työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot, Käden ja ilmaisun taidot, Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot sekä Itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot. Kansalaisen taidot määritellään asetuksella osaksi perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja ne liitetään myös oppiainekokonaisuuksien ja oppiaineiden tavoitteisiin. Perusopetuksen oppimäärään kuuluvat yhteiset ja valinnaiset opinnot määritellään oppiainekokonaisuuksina ja näihin kuuluvina oppiaineina. Kullakin oppiainekokonaisuudella on omat erityiset ja oppiaineita yhdistävät tavoitteet ja sisällöt sekä ao. tiedonalalle ominaiset menetelmät. Oppiainekokonaisuuksia on esityksen mukaan kuusi: Kieli ja vuorovaikutus, Matematiikka, Ympäristö, luonnontieto ja teknologia, Yksilö, yritys ja yhteiskunta, Taide ja käsityö sekä Terveys ja toimintakyky.

Oppilaan perusopetuksen aikaista vähimmäistuntimäärää ehdotetaan korotettavaksi 4 vuosiviikkotunnilla valtakunnallisen yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi. Vähimmäistuntimääriä ja valinnaisuutta esitetään vahvistettavaksi etenkin taiteen ja käsityön sekä liikunnan osalta. Erityisesti vahvistetaan oppilaan mahdollisuuksia valintoihin näissä aineissa.

Valinnaisuuden tasa-arvoista ja yhdenvertaista toteutumista vahvistetaan. Valinnaisuutta lisätään merkittävästi vuosiluokille 3-9. Lisäämisen tarkoituksena on antaa oppilaalle ja opetuksen järjestäjälle nykyistä enemmän mahdollisuuksia erilaisiin vaihtoehtoihin ja joustaviin ratkaisuihin sekä lisätä opiskelumotivaatiota. Valinnaiset opinnot kuuluvat oppilaalle pakolliseen vähimmäistuntimäärään. Vuosiluokille 3-6 ehdotetaan 13 vuosiviikkotuntia ja luokille 7-9 yhteensä 21 vuosiviikkotuntia (joista vähintään 6 taiteen ja käsityön oppiaineisiin) valinnaisia opintoja. Valinnaiset opinnot sijoitetaan eri oppiainekokonaisuuksiin. Työryhmä esittää kahta uutta oppiainetta. Etiikan tavoitteena on vahvistaa suomalaisen yhteiskunnan perusarvojen ja eri katsojaryhmille yhteisten arvostusten pohdintaa Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuudessa. Draaman tavoitteena on vahvistaa laaja-alaista taidekasvatusta Taide ja käsityö-oppiainekokonaisuudessa.

Vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen opiskelua monipuolistetaan ja varhennetaan. A1-kielen opiskelu varhennetaan alkamaan viimeistään 2. vuosiluokalta ja B1-kielen opiskelu tulee aloittaa viimeistään 6. vuosiluokalta. Opetuksen järjestäjän velvollisuutta monipuoliseen kielitarjontaan täsmennetään. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota vähintään kolmea vaihtoehtoa A1-kieleksi, joista yksi olisi toinen kotimainen kieli sekä aloittaa opetus, jos kielen valitsee vähintään 10.

Työryhmä on valmistellut myös esitykset muille kuin oppivelvollisille annettavan opetuksen tavoitteista ja tuntijaosta sekä asetukseen sisältyvistä muista erityissäännöksistä. Työryhmä esittää uudistuksen toimeenpanemiseksi tarpeelliset säädösmuutokset. Perusopetusasetus (852/1998) ja perusopetuslaissa tarkoitettua opetuksen yleisistä valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa koskeva valtioneuvoston asetus (1435/2001) esitetään yhdistettäväksi uudeksi perusopetuksesta annettavaksi valtioneuvoston asetukseksi.

Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1	ISSN ISSN-L 1799-0327 ISSN 1799-0327 (painettu) ISSN 1799-0335 (Verkkojulkaisu)	ISBN 978-952-485-912-7 (nid.) 978-952-485-913-4 (PDF)
Kokonaissivumäärä 240	Kieli suomi	Hinta
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö	
		Luottamuksellisuus julkinen

Presentationsblad

Utgivare

Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum

1.6.2010

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Ordförande: Timo Lankinen Sekreterare: Irmeli Halinen och Ritva Järvinen		Typ av publikation Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
		Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet	
		Datum för tillsättandet av 3.4.2009	Dnro 20/040/2009
Publikation (även den finska titeln) Den grundläggande utbildningen 2020 – allmänna riksomfattande mål och timfördelning			
Publikationens delar promemoria samt bilagor			
Sammandrag Arbetsgruppen har sammanställt ett förslag till allmänna riksomfattande mål och timfördelning för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och till tyngdpunkter vid reformen av den grundläggande utbildningen. Förslaget, som är uppbyggt kring styrkorna och utvecklingsbehoven i den grundläggande utbildningen samt förändringarna i omvärlden nationellt och internationellt, har som mål att på ett konsekvent sätt betjäna utvecklandet av den grundläggande utbildningen och utbildningens syfte. Den grundläggande utbildningen ska förnyas som en helhet, i vilken målen, innehållet och genomförandet är i jämvikt och främjar en undervisning i enlighet med målen. Fördjupandet av bildningsuppdraget och förenhetligandet av den grundläggande utbildningen, säkrandet av en hög kunskapsnivå och det individuella stödet och handledningen för eleven, samt förtydligandet av principer för genomförandet av grundläggande utbildning ställdes som mål för reformen av den grundläggande utbildningen i framtiden. Arbetsgruppen har definierat de allmänna riksomfattande målen med utgångspunkt i de målsättningar som nämns i lagen om grundläggande utbildning och målen för framtidens utbildning. De ger uttryck för synen på bildningsuppdraget för den grundläggande utbildningen och på bildningen i det finländska samhället i framtiden. Arbetsgruppen föreslår en fokusering av det kunskapsmässiga innehållet i läroämnena och en justering av timantalen. I samhället nödvändiga kompetenser och färdigheter, medborgarens kompetenser, inordnas i fem kategorier: Tankeprocess, Arbetsprocess och interaktion, Uttrycksförmåga och handens färdigheter, Delaktighet och initiativförmåga, Självkänedom och ansvarstagande. Medborgarens kompetenser definieras genom förordning som en del av de allmänna målen för den grundläggande utbildningen och de fogas även till målen för läroämnesshelheterna och de enskilda läroämnena. Gemensamma och valbara studier som hör till den grundläggande utbildningens lärokurs definieras i läroämnesshelheter och i enskilda läroämnen inom helheterna. För varje läroämnesshelhet finns särskilt uppställda mål och innehåll som är gemensamma för de enskilda läroämnena som hör till läroämnesshelheten och metoder som är specifika för respektive kunskapsområde. I enlighet med förslaget är läroämnesshelheterna sex (6): Språk och interaktion, Matematik, Miljö, naturkunskap och teknologi, Individ, företag och samhälle, Konst och hantverk och Hälsa och funktionsförmåga. För att stärka den nationella jämlikheten föreslås en förhöjning av minimiantalet årsveckotimmar för en elev i den grundläggande utbildningen med fyra (4) årsveckotimmar. Enligt förslaget ska minimiantalet timmar och valbarheten förstärkas i synnerhet i fråga om konst och hantverk samt gymnastik. Elevens möjligheter till valfrihet utökas i synnerhet då det gäller dessa läroämnen. Förverkligandet av valfriheten förstärks för att öka jämlikheten och jämställdhet. Valfriheten utökas märkbart i årskurserna 3-9. Avsikten med den utökade valfriheten är att erbjuda eleven och utbildningsanordnaren fler möjligheter till olika alternativ och flexibla lösningar än för närvarande, samt att stärka studiemotivationen hos eleven. De valfria studierna ingår i elevens obligatoriska minimiantal veckotimmar. För årskurserna 3-6 föreslås 13 årsveckotimmar valfria studier och för årskurserna 7-9 sammanlagt 21 årsveckotimmar (av vilka minst 6 inom läroämnena konst och hantverk). De valfria studierna placeras inom läroämnesshelheterna. Arbetsgruppen föreslår två nya läroämnen. Syftet med etik är att i undervisningen inom läroämnesshelheten Individ, företag och samhälle förstärka reflekterandet över de det finländska samhällets grundläggande värderingar och de värderingar som är gemensamma för olika åskådningsgrupper. Syftet med drama är att förstärka en vittomfattande konstundervisning inom läroämnesshelheten Konst och hantverk. Studierna i främmande språk och det andra inhemska språket blir mer mångsidiga och tidigareläggs. Studierna i A1-språket tidigareläggs så att de inleds senast i årskurs 2 och studierna i B1-språket tidigareläggs så att de ska inledas senast i årskurs 6. Utbildningsanordnarens skyldighet att erbjuda ett mer mångsidigt språkprogram preciseras. Utbildningsanordnaren ska erbjuda minst tre alternativa A1-språk, av vilka ett är det andra inhemska språket, samt inleda undervisning i språket om minst 10 elever väljer språket i fråga. Arbetsgruppen har även berett förslag till mål och timfördelning för undervisning av andra än läropliktiga, samt om övriga specialbestämmelser i förordningen. För genomförandet av reformen föreslår arbetsgruppen nödvändiga författningsförändringar. Förordningen om den grundläggande utbildningen (852/1998) och statsrådets förordning om allmänna riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (1435/2001) föreslås sammanslås till en ny förordning om den grundläggande utbildningen som utfärdas av statsrådet.			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:1		ISSN ISSN-L 1799-0327 ISSN 1799-0327 (Print) ISSN 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-485-912-7 (hft.) 978-952-485-913-4(PDF)
Sidoantal 240	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

		Description	
Publisher Ministry of Education and Culture		Date of publication 1.6.2010	
Authors (If a committee: name, chair, secretary) Chair: Timo Lankinen Secretary: Irmeli Halinen and Ritva Järvinen		Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland	
		Contracted by Ministry of Education and Culture	
		Committee appointed on 3.4.2009	Dnro 20/040/2009
Name of publication Basic education 2020 - the national general objectives and distribution of lesson hours			
Parts memorandum + appendices			
Abstract The expert group has formulated a proposal for the distribution of lesson hours and the general national objectives for the new Basic Education Act. It has also made a proposal for the foci to renew basic education itself. The aim of the proposal is to develop basic education and its objectives in a consistent way by taking into consideration the present strengths of basic education and the development needs for the future. It examines major changes in the national and international operational environments. The renewal of basic education should be comprehensive, with the objectives, contents and implementation in balance, and promoting learning according to the objectives. The expert group has set the future objectives for the renewal of basic education: to clarify and enhance the mission and integrity of basic education, to ensure the high level of knowledge and skills, the provision of individual support and guidance as well as to clarify the principles of basic education. The general national objectives have been defined on the basis of the goals in the Basic Education Act and on the basis of the objectives for renewing basic education for the future. They reflect the view of the task and quintessence of basic education in the future Finnish society. In order to guide teaching, explicit objectives for skills in basic education should be set. It has been proposed that the knowledge-based contents of subjects as well as teaching hours should be checked. The objectives for the skills an individual needs in the society have been classified into five groups: Thinking skills, Ways of working and interaction, Crafts and expressive skills, Participation and initiative, and Self-awareness and personal responsibility. Citizen skills will be defined as part of the general national objectives by the new basic education decree and they will be included in the objectives of multi-disciplinary subject groups and of separate subjects. The basic education curriculum consists of compulsory and optional subjects, which will be defined as multi-disciplinary subject groups, and different subjects as their components. Each multi-disciplinary subject group will be defined its own specific objectives that will combine the general objectives and core contents as well as methods appropriate for each field of knowledge. According to the proposal, there will be six different multi-disciplinary subject groups: Language and interaction, Mathematics, Environment, science and technology, Individual, enterprise and society, Arts and crafts and Health and personal functionality. The number of pupils' minimum amount of annual weekly lesson hours in basic education is proposed to be increased by four (4) in order to strengthen national equality. The minimum number of lesson hours and the number of elective lesson hours are proposed to be increased in arts, crafts and physical education in particular. Pupils' opportunities to choose optional lesson hours in these subjects will be strengthened. The proposal aims to enhance pupils' freedom to choose optional lesson hours in an equal and equitable manner. The number of elective lesson hours will be increased significantly in grades 3-9. This aims to give pupils and education providers more opportunities to different options and flexible solutions as well as to increase the motivation to study. Elective lesson hours will be part of the pupils' minimum number of compulsory lesson hours. It is proposed that there are 13 weekly lesson hours per year in grades 3-6 and 21 weekly lesson hours per year in grades 7-9 (of which a minimum of 6 lesson hours for arts and crafts). The optional lesson hours will be placed in different multi-disciplinary subject groups. The expert group proposes two new school subjects: ethics and drama. Within the multi-disciplinary subject group Individual, enterprise and society, ethics is to reinforce the basic values of the Finnish society and to enhance a dialogue amongst pupils representing different world-views. The objective for drama is to strengthen a comprehensive approach to art education in the multi-disciplinary subject group of Arts and crafts. Foreign language education and second national language studies will be diversified and introduced earlier than now. The A1-language commences in the second grade at the latest and the B1-language commences in the sixth grade at the latest. An education provider's duty to offer diversified language programmes will be specified. The education provider must offer at least three alternative A1-languages, of which one is the second national language. It must start teaching if there are at least ten pupils who have chosen the language. The expert group has prepared proposals for the objectives and distribution of lesson hours for those pupils who are not within regular basic education. It has also formulated other specified regulations pertaining to the decree. The expert group will make the necessary proposals for changes in the decree to implement the renewal. The expert group proposes that the Basic Education Decree (852/1998) and the general national objectives and distribution of lesson hours (Government Decree 1435/2001) are combined in order to form a new government decree of basic education.			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2010:1		ISSN ISSN-L 1799-0327 ISSN 1799-0327 (Print) ISSN 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-485-912-7 (pbk) 978-952-485-913-4 (PDF)
Number of pages 240	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Print		Published by Ministry of Education and Culture	

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Opetusministeriö asetti 3.4.2009 työryhmän valmistelemaan perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä perusopetuksen tuntijaon uudistamista. Toukokuussa 2009 työskentelynsä aloittaneen työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin Opetushallituksen pääjohtaja Timo Lankinen.

Työryhmän jäseninä ovat olleet:

- johtaja Jorma Kauppinen, Opetushallitus
- kehittämisspäälikkö Juha Karvonen, Suomen Kuntaliitto
- erityisasiantuntija Riitta Sarras, Opetusalan ammattijärjestö OAJ
- asiantuntija Jari-Pekka Jyrkänne, Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK
- asiantuntija Mirja Hannula, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- neuvottelupäälikkö Vuokko Piekkala, Kunnallinen työmarkkinalaitos
- rehtori Päivi Laukkanen, Suomen Rehtorit ry - Finlands Rektorer rf
- kansanedustaja Tuomo Hänninen, Suomen Keskusta
- kansanedustaja Raija Vahasalo, Kansallinen Kokoomus
- rehtori Risto Rönnberg, Vihreä liitto
- kansanedustaja Mikaela Nylander, Ruotsalainen kansanpuolue
- kansanedustaja Tommy Tabermann, Suomen Sosialidemokraattinen puolue
- toiminnanjohtaja Pirjo Somerkivi, Suomen Vanhempainliitto
- ekonomi Christel von Frenckell-Ramberg, Förbundet Hem och Skola i Finland rf
- rehtori Jukka Tanska, Yksityiskoulujen liitto

Kansanedustaja Tommy Tabermann tilalle nimettiin 20.8.2009 alkaen kansanedustaja Tuula Peltonen ja toiminnanjohtaja Pirjo Somerkiven tilalle 16.12.2009 alkaen erikoissuunnittelija Tuija Metso. Kansanedustaja Mikaela Nylanderin sijaisena kokouksiin osallistui 19.2. – 15.4.2010 opettaja Gustav Wikström.

Työryhmän sihteereinä ovat toimineet opetusneuvos Irmeli Halinen ja opetusneuvos Ritva Järvinen Opetushallituksesta.

Työryhmän tehtävänä oli:

1. laatia ehdotukset perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi sekä
2. arvioida ehdotusten taloudelliset ja muut vaikutukset.

Työryhmä kokoontui 22 kertaa ja järjesti viisi *Perusopetus 2020* -asiantuntijaseminaaria. Ensimmäisessä seminaarissa 25.8.2009 kuultiin tutkijoiden näkökulmia oppimiseen ja kasvuun, kielten, taito- ja taideaineiden, matemaattis-luonnontieteellisten aineiden, kat-somusaineiden, yhteiskuntaan orientoiviin aineisiin sekä tieto- ja viestintäteknii-kan ope-tukseen. Toinen seminaari 16.9.2009 käsitteli opettajankoulutuksen ja harjoittelukoulujen näkökulmia perusopetuksen tavoitteisiin ja tuntijakoon. Kolmannen seminaarin aiheena 13.11.2009 oli taito- ja taidekasvatus perusopetuksessa. Opetuksen järjestäjien ja opettajien näkökulmia kuultiin seminaarissa 14.1.2010. Viimeisen seminaarin aiheena olivat tieto-yhteiskuntavalmiudet. Se järjestettiin 18.3.2010 yhteistyössä OPTEK-tutkimushankkeen kanssa. Työryhmä kuuli kokouksissaan eri oppiaineiden ja opetuksen eri alueiden asiantun-tijoita Opetushallituksesta sekä yliopistoista. Seminaareissa ja työryhmän kokouksissa kuul-lut asiantuntijat on koottu liitteeseen. Lisäksi työryhmä järjesti tilaisuuden 18.2.2010, jossa kuultiin keskeisten pedagogisten opettajajärjestöjen, opiskelijajärjestöjen, lukio- ja ammat-tikoulutuksen, työelämän edustajien sekä lapsiasiavaltuutetun näkökulmia perusopetuksen tulevaisuudesta ja kehittämishaasteista. Lista kuulluista asiantuntijoista ja tahoista on tämän muistion liitteenä. (Liite1)

Kirjallisia kannanottoja työryhmä sai työskentelyn aikana kaiken kaikkiaan 120 (21.5.2010). Ne ovat olleet nähtävillä työryhmän työskentelystä kertovassa osuudessa Ope-tushallituksen verkkosivuilla.

Työryhmä käynnisti perusopetuksen tulevaisuuteen liittyvän avoimen kansalaiskeskus-telun. Verkkosivuille avatut keskustelukysymykset vaihtuivat noin kolmen viikon välein. Keskustelun virittämiseksi esitetyt kysymykset olivat: 1) Mihin peruskoulua tarvitaan? 2) Millaisten arvojen varaan perusopetuksen tulisi rakentua ja mitä arvoja koulun kasvatus- ja opetustyön tulisi edistää? 3) Mitkä ovat nykyisen peruskoulun vahvuudet ja heikkoudet? 4) Miten koulutyö pitäisi järjestää niin että oppiminen voisi tapahtua mahdollisimman hyvin ja myös koulussa viihtyminen lisääntyisi? Ovatko nykyiset oppiaineet tarpeellisia? 5) Missä ja miten lapset ja nuoret oppivat? Ketkä auttavat lasta ja nuorta oppimaan? Mitä on välttä-mätöntä oppia koulussa ja mitä opitaan koulun ulkopuolella? 6) Millaista on oppiminen eri ikäkausina? Kommentointiaikana kertyneestä runsaasta aineistosta laadittiin yhteenvedot, jotka ovat nähtävillä Opetushallituksen verkkosivuilla.

Työryhmän työskentelyyn liittyen ja samalla pohjaksi tulevalle opetussuunnitelmien perusteiden uudistamistyölle käynnistettiin yhteistyössä Otavan opiston, Turun yliopiston tulevaisuuden tutkimuskeskuksen sekä Demos ry:n kanssa opetuksen tulevaisuutta luotaa-van barometrin kehittäminen. Barometri tarkastelee oppimisen ja tarvittavien tietojen ja taitojen muutosta, opetuksen merkitystä ja tehtävää, koulun arvoja ja toimintatapoja, op-pilaan ja opettajan vastuunjakoja sekä koulun toimintaympäristön muutoksia. Työtä varten Opetushallitus kutsui koolle kaksi noin 30 hengen suuruista paneeliryhmää, joista toinen koostui kasvatuksen ja koulutuksen asiantuntijoista ja toinen muista yhteiskunnallisista asi-antuntijoista ja vaikuttajista. Ryhmät kävivät vuoden 2010 tammi-, helmi- ja maaliskuun aikana sähköisellä alustalla kolme Delfoi-metodin mukaista keskustelu- ja argumentointi-kierrosta. Tulokset raportoitiin työryhmälle 3.5.2010.

Työryhmän työskentelyn tueksi toteutettiin suomen- ja ruotsinkielinen verkkohaastat-

telu yli 13-vuotiaille oppilaille ja opiskelijoille peruskouluissa, lukioissa sekä ammatillisessa koulutuksessa. Verkkoahaastattelu oli avoinna joulukuusta 2009 helmikuuhun 2010 saakka. Kaiken kaikkiaan yli 60 000 lasta ja nuorta osallistui ja kirjasi ajatuksensa *Tulevaisuuden peruskoulu* – verkkoahaastatteluun. Tulokset raportoitiin työryhmälle 31.3.2010.

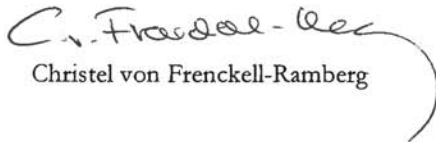
Perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja tuntijakoa uudistavan työryhmän määräaika oli 1.5.2010. Työryhmä sai työlleen jatkoaikaa 31.5.2010 saakka.

Työryhmä luovuttaa tehtävää koskevan esityksensä kunnioittaen opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 1. päivänä kesäkuuta 2010

Timo Lankinen
työryhmän puheenjohtaja

Christel von Frenckell-Ramberg

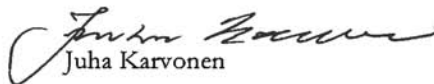
Mirja Hannula

Tuomo Hänninen

Jari-Pekka Syrjäne

Juha Karvonen

Jorma Kauppinen

Päivi Laukkanen

Tuuja Metso

Mikaela Nyländer

Tuula Peltonen

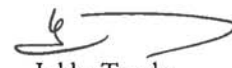
Vuokko Piekkala

Risto Rönberg

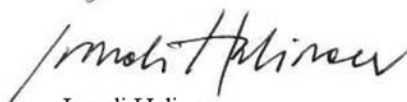
Rütta Sarras

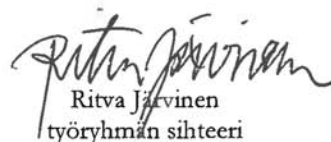
Jukka Tanska

Raija Vahasalo

Irmeli Halinen
työryhmän sihteeri

Ritva Järvinen
työryhmän sihteeri

Sisältö

1	Yhteenveto työryhmän esityksistä	13
2	Perusopetuksen ohjausjärjestelmä uudistuksen taustana	19
2.1	Yleistä	19
2.2	Perusopetuslaki ja -asetus	21
2.3	Valtioneuvoston asetus perusopetuksen tavoitteista ja tuntijaosta (1435/2001)	21
2.4	Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma	25
2.5	Muut tavoitteiden toteutumiseen vaikuttavat seikat	25
2.6	Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma sekä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosiksi 2007–2012	27
3	Toimintaympäristön keskeiset muutokset ja niiden vaikutus osaamisvaatimuksiin ja koulutyöhön	29
3.1	Ilmaston muutos, väestön kasvu ja ympäristö	30
3.2	Globalisaatio ja suomalaisen yhteiskunnan muutos	31
3.3	Teknologian kehitys	35
3.4	Tiedon luonteen muutos ja laaja-alaisten taitojen merkitys	37
3.5	Muutokset yhteiskunnan sosiaalisissa rakenteissa sekä lasten ja nuorten kasvuympäristössä	38
3.6	Toimintaympäristön muutosten vaikutus koulutyöhön ja osaamistarpeisiin	40
4	Kuulemisten tuomia näkökulmia	46
4.1	Perusopetuksen arvopohja ja tavoitteet	47
4.2	Opetuksen sisällöt ja oppiaineet	48
4.3	Opetuksen järjestäminen ja koulun toimintakulttuuri	49
4.4	Oppiminen, pedagogiikka ja oppimisen ympäristöt	51
4.5	Kasvun ja kehityksen vaiheet ja koulutuksellinen jatkumo	52
4.6	Lasten ja nuorten ajatuksia perusopetuksesta	53
4.6.1	<i>Tulevaisuuden peruskoulu – verkkohaastattelun tuomat näkökulmat</i>	53
4.6.2	<i>Lasten ja nuorten foorumi</i>	55
4.7	Oppimisen tulevaisuus -barometrin tuloksia	55
5	Kansainvälisen vertailutiedon tuottamia näkökulmia	57
5.1	Tavoitteet ja tulevaisuuden edellyttämä osaaminen	57
5.2	Kansainväliset taitoja ja osaamista mittaavat ohjelmat Pisa ja DeSeCo	57
5.3	Informaatioyhteiskunnassa tarvittavaa osaamista arvioiva ohjelma	59
5.4	Euroopan Unionin määrittelemät avaintaidot	61
5.5	21.vuosituhaten taitojen arvioinnin ja opettamisen hanke	62
5.6	Maakohtaista tavoitteiden tarkastelua	62
5.7	Ohjausjärjestelmä, tuntimäärä ja opetusajan jakaminen	65
5.8	Opetukseen käytettävä aika perusopetuksen yhdeksän vuoden aikana eri maissa	66

5.9	Eri oppiaineisiin käytettävän ajan vertailua eri maissa	68
5.10	Maakohtaista tarkastelua	70
5.11	Yhteenvedoa	72
6	Työryhmän esitykset	73
6.1	Uudistuksen tavoitteet	73
6.1.1	<i>Perusopetuksen nykyiset tavoitteet, arvopohja ja tehtävä</i>	73
6.1.2	<i>Tarve muutokseen ja uudistuksen keskeiset tavoitteet</i>	74
6.1.3	<i>Sivistystehtävän syventäminen ja perusopetuksen eheys</i>	76
6.1.4	<i>Osaamiselle korkeat tavoitteet</i>	79
6.1.5	<i>Oppilaan kehityksen yksilöllinen ohjaus ja tuki</i>	81
6.1.6	<i>Perusopetuksen toteuttamisperiaatteiden selkiyttäminen</i>	82
6.2	Perusopetuksen kokonaisuuden kehittäminen	83
6.2.1	<i>Perusopetuksen tavoitteet</i>	84
6.2.2	<i>Perusopetuksen sisältö</i>	85
6.2.3	<i>Perusopetuksen toteuttaminen</i>	87
6.3	Opetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet	88
6.4	Perusopetuksen vähimmäistuntimäärän korottaminen	90
6.5	Oppivelvolliselle annettavan perusopetuksen tuntijako ja sen toteuttaminen	91
6.6	Valtioneuvoston asetukseen sisältyvät muut seikat	101
6.6.1	<i>Muille kuin oppivelvollisuuttaan suorittaville oppilaille annettavan opetuksen erityiset tavoitteet</i>	101
6.6.2	<i>Muille kuin oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako</i>	102
6.6.3	<i>Kielten opetusta koskevat erityissäännökset</i>	105
6.6.4	<i>Eryistä tukea saavien oppilaiden opetusta koskevat erityissäännökset</i>	107
6.6.5	<i>Eryisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamaa opetusta koskevat erityissäännökset</i>	108
6.6.6	<i>Joustavan perusopetuksen toimintaa koskevat erityissäännökset</i>	108
7	Oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet	109
7.1.1	<i>Oppiainekokonaisuus Kieli ja vuorovaikutus</i>	109
7.1.2	<i>Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen ja kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako</i>	109
7.1.3	<i>Äidinkieli ja kirjallisuus</i>	111
7.1.4	<i>Toinen kotimainen kieli</i>	115
7.1.5	<i>Vieraat kielet</i>	118
7.2	Oppiainekokonaisuus Matematiikka	125
7.2.1	<i>Matematiikka -oppiainekokonaisuuden tavoitteet, toteuttaminen ja tuntijako</i>	125
7.2.2	<i>Matematiikka</i>	126
7.3	Oppiainekokonaisuus Ympäristö, luonnontieto ja teknologia	129
7.3.1	<i>Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen ja kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako</i>	129
7.3.2	<i>Ympäristö- ja luonnontieto</i>	131
7.3.3	<i>Biologia ja maantieto</i>	131
7.3.4	<i>Fysiikka ja kemia</i>	132
7.4	Oppiainekokonaisuus Yksilö, yritys ja yhteiskunta	137
7.4.1	<i>Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet ja toteuttaminen sekä oppiainekokonaisuuksiin kuuluvien oppiaineiden tuntijako</i>	138
7.4.2	<i>Uskonto</i>	139
7.4.3	<i>Elämänkatsomustieto</i>	144
7.4.4	<i>Etiikka</i>	146

7.4.5	<i>Historia</i>	147
7.4.6	<i>Yhteiskuntaoppi</i>	150
7.4.7	<i>Oppilaanohjaus</i>	153
7.5	Oppiainekokonaisuus Taide ja käsityö	158
7.5.1	<i>Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen sekä kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako</i>	158
7.5.2	<i>Musiikki</i>	159
7.5.3	<i>Kuvataide</i>	162
7.5.4	<i>Käsityö</i>	165
7.5.5	<i>Draama</i>	168
7.6	Oppiainekokonaisuus Terveys ja toimintakyky	169
7.6.1	<i>Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen ja kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako</i>	169
7.6.2	<i>Liikunta</i>	170
7.6.3	<i>Kotitalous</i>	173
7.6.4	<i>Terveystieto</i>	176
8	Uudistusten vaikutukset	180
8.1	Muutokset säädöksiin	180
8.2	Opetuksen järjestäminen ja opettajisto	181
8.3	Taloudelliset vaikutukset	182
8.4	Uudistusten onnistumisen edellytykset	184
9	Lausumat ja eriävät mielipiteet	186
	Lausuma	186
	Eriävä mielipide	191
	Lähteet	210
	Liitteet	228
	Liite 1 <i>Perusopetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja perusopetuksen tuntijako</i>	228
	Liite 2 <i>Luonnos/ Laki perusopetuslain muuttamisesta</i>	230

Taulukko- ja kuvaluettelo

Taulukko 6-1 Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden arvio perusopetuksen vahvuuksista	74
Taulukko 6-2 Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden arvio perusopetuksen kehittämiskohteista . .	75
Taulukko 6-3 Uudistuksen tavoitteet	75
Taulukko 6-4 Kansalaisen taidot	85
Taulukko 6-5 Oppiainekokonaisuudet	86
Taulukko 6-6 Perusopetuksen tuntijako	95
Taulukko 6-7 Muille kuin oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako	104
Taulukko 7-1 Äidinkieli ja kirjallisuus-oppiaineen tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen . . .	112
Taulukko 7-2: A1 ja B1 -kielten tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen	116
Taulukko 7-3: Kielten tuntijaon tarkastelua	119
Taulukko 7-4: A2-kieliä opskelleiden suhteelliset osuudet 5-luokkalaisista	122
Taulukko 7-5: Eri B2-kieliä opskelleiden määrät ja suhteelliset osuudet vuosiluokkien 8 ja 9 oppilaista	123
Taulukko 7-6: Matematiikan tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen	127
Taulukko 7-7: Uskonnonopetuksen oppilasmäärät v.2003-2008	140
Taulukko 7-8: Uskonnon tuntimäärän ja tuntijaon kehitys.	141
Kuva 2-1 Ohjausjärjestelmä	20
Kuva 2-2 Perusopetuksen tuntijako	23
Kuva 3–1 Toimintaympäristön muutokset	30
Kuva 3–2 Väestöllinen huoltosuhte	31
Kuva 3-3 Peruskouluikäisen väestön määrän kehitys maakunnittain vuosina 2008–2025 väestöennuste, Tilastokeskus	33
Kuva 4-1 Kannanottojen ja ehdotusten jäsentely	47
Kuva 5-1 7–14-vuotiaiden pakollinen vähimmäisopetusaika eräissä OECD:n jäsen- ja kumppanuusmaissa vuonna 2007	66
Kuva 5-2 Suositeltu vähimmäisopetusaika yhdeksän ensimmäisen kouluvuoden aikana Euroopassa lukuvuonna 2006/2007	67
Kuva 5-3 Pakollisten oppiaineiden osuudet vähimmäistuntimäärästä ensimmäisen asteen (primary) koulutuksessa Euroopassa lukuvuonna 2006/07)	69
Kuva 5-4 Pakollisten oppiaineiden osuudet vähimmäistuntimäärästä yleissivistävän toisen asteen oppivelvollisuuden koulutuksessa Euroopassa(2006/07)	70
Kuva 6-1 Perusopetuksen kokonaisuuden kehittäminen	84
Kuva 7-1: A2-kieltä opskelleiden osuus 5.luokkalaisista	121
Kuva 7-2: A1- ja A2-kielen aloittaneet ja keskeyttäneet	122
Kuva 7-3: B2-kieliä opskelleet 8.-9.luokkalaisista	123

1 Yhteenveto työryhmän esityksistä

Työryhmä on tarkastellut perusopetuksen uudistamista kokonaisuutena, jossa tavoitteiden, keskeisten sisältöjen ja opetuksen toteuttamista ohjaavien periaatteiden tulee olla tasapainossa ja tukea toisiaan. Uudistumisen tavoitteita on pohdittu lähtien perusopetuksen nykyisistä vahvuuksista ja muuttuvan toimintaympäristön ja tulevaisuudessa tarvittavan osaamisen kehittämistarpeista käsin. Uudistukselle on määritelty neljä keskeistä tavoitetta, jotka ovat perusopetuksen sivistystehtävän syventäminen ja perusopetuksen eheys, osaamisen korkean tason turvaaminen, oppilaiden yksilöllisen ohjauksen ja tuen varmistaminen sekä perusopetuksen toteuttamisperiaatteiden selkeyttäminen. Seuraavassa työryhmän esityksiä tarkastellaan ryhmiteltyinä näiden neljän tavoitteen mukaisesti.

Sivistystehtävän syventäminen ja perusopetuksen eheys

- Työryhmä on määritellyt perusopetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet lähtökohtanaan perusopetuslain tavoitemäärittely sekä työryhmän asettamat, perusopetuksen uudistamista koskevat tavoitteet. Perusopetuksen tavoitteet ilmentävät työryhmän näkemystä perusopetuksen sivistystehtävästä ja sivistyksen olemuksesta tulevaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa.
- Sivistykseen kuuluvat, yhteiskunnassa tarvittavat kansalaisen taidot jaennetään viideksi taitoryhmäksi: Ajattelun taidot, Työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot, Käden ja ilmaisun taidot, Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot sekä Itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot. Taidot kuvaavat sekä yksilön elämässä että yhteiskunnassa tarvittavaa, perinteiset tiedonalat ylittävää osaamista, ja samalla ne ovat opitun syvällistä ja luovaa käyttöä tukevia työkaluja. Kansalaisen taidot määritellään asetuksella osaksi perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja ne liitetään myös oppiainekokonaisuuksien ja oppiaineiden tavoitteisiin ja arviointiperusteet määritellään.

KANSALAISEN TAI DOT	
Ajattelun taidot	• ongelmanratkaisu, päättely, argumentointi ja johtopäätösten teko • kriittinen, analyyttinen ja systeminen ajattelu • luova ja innovatiivinen ajattelu
Työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot	• tiedon hankinnan, käsittelyn ja käytön taidot • kommunikointi-, yhteistyö- ja neuvottelutaidot • itsenäisen ja pitkäjänteisen työn tekemisen taidot • ajanhallinta ja joustavuus • yrittäjyys ja muutososaaminen • tieto- ja viestintätekniikan ja muun teknologian käyttötaidot • opiskelun taidot
Käden ja ilmaisun taidot	• kehon koordinaatio • monipuolisen ilmaisun ja esiintymisen taidot ja rohkeus • suunnittelun ja tuottamisen taidot • kekseliäisyys, kokeellisuus ja mielikuvituksen käyttö
Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot	• yhteisön ja yhteiskunnan hahmottaminen • aloitteellisuus ja johtamisen taidot • kyky toimia rakentavasti • erilaisuuden ja erilaisten näkökulmien hyväksyminen • mediataidot • tulevaisuuden ajattelemisen ja rakentamisen taidot
Itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot	• itsetuntemus ja reflektointi • terveydestä ja turvallisuudesta huolehtiminen • eettisyys, vastuullisuus ja toiminta yhteisön jäsenenä • hyvä käytös ja empatia

- Työryhmä on tarkastellut perusopetuksen nykyisen tuntijaon toteutumista eri kunnissa ja muiden opetuksen järjestäjien opetuksessa ja todennut, että oppilaiden saaman opetuksen tuntimäärissä on merkittäviä eroja. Koulutuksellisen tasa-arvon ja valtakunnallisen yhdenvertaisuuden lisäämiseksi työryhmä esittää, että oppilaan perusopetuksen aikaista vähimmäistuntimäärää korotetaan 4 vuosiviikkotunnilla eli 152 opetustunnilla. Tämä merkitsee, että perusopetuksen aikainen vähimmäistuntimäärä nousee 222 vuosiviikkotunnista eli 8436 opetustunnista 226 vuosiviikkotuntiin eli 8588 opetustuntiin. Lisäys on 1.8 % nykyisestä kokonaistuntimäärästä. Tuntimäärän korotus ehdotetaan suunnattavaksi 1. ja 2. sekä 5. ja 6. vuosiluokalle.

Osaamisen korkean tason turvaaminen

- Työryhmä korostaa, että osaaminen on suomalaisen yhteiskunnan tärkein voimavara ja sen korkeatasoisuudesta on pidettävä erityistä huolta. Tämä edellyttää osaamisen painopisteiden määrittelyä, kansalaisen taitojen vahvistamista, huolenpitoa oppilaiden ja kouluyhteisöjen hyvinvoinnista ja toimintakyvystä sekä voimavarojen turvaamista.
- Perusopetuksen sivistystehtävän toteuttaminen muuttuvassa toimintaympäristössä edellyttää koulussa käsiteltävän tietoaikaisen eheyttämistä ja olennaiseen keskittymistä, jotta taitojen syvällisemmälle harjaannuttamiselle jää tilaa. Eheyttämisen tulee tapahtua tiedonalapohjaisesti. Työryhmä esittää, että perusopetuksen oppimäärään kuuluvat sekä yhteiset että valinnaiset opinnot määritellään oppiainekokonaisuuksina ja oppiaineina. Oppiainekokonaisuuksia on työryhmän esityksen mukaan kuusi:

Oppiainekokonaisuus	Oppiaineet
Kieli ja vuorovaikutus	• äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet
Matematiikka	• matematiikka
Ympäristö, luonnontieto ja teknologia	• biologia, maantieto, fysiikka ja kemia
Yksilö, yritys ja yhteiskunta	• uskonto, elämäkatsomustieto, etiikka, historia, yhteiskuntaoppi ja oppilaanohjaus
Taide ja käsityö	• kuvataide, musiikki, käsityö ja draama
Terveys ja toimintakyky	• liikunta, terveystieto ja kotitalous

Kaikki oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet toteuttavat perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja harjaannuttavat kansalaisen taitoja omasta näkökulmastaan. Kullakin oppiainekokonaisuudella on lisäksi omat erityiset ja kokonaisuuteen kuuluvia oppiaineita yhdistävät tavoitteensa ja sisältönsä sekä ao. tiedonalalle ominaiset menetelmänsä. Oppiainekokonaisuuksien tavoitemäärittelyssä otetaan huomioon nykyiset aihekokonaisuudet ja sijoitetaan ne osaksi oppiainekokonaisuuksia.

- Oppilaan identiteetin kehittymisen ja monipuolisen kasvun tukemiseksi painotetaan Taide ja käsityö- sekä Terveys ja toimintakyky- oppiainekokonaisuuksia. Opetuksen vähimmäistuntimääriä ja valinnaisuutta esitetään vahvistettavaksi etenkin taiteen ja käsityön sekä liikunnan osalta. Erityisesti vahvistetaan oppilaan mahdollisuuksia valintoihin näissä aineissa. Esityksessä otetaan huomioon yhteiskunnan monikulttuuristuminen ja tarve arvopohdintaan ja katsomusrajat ylittävään dialogiin. Uusina oppiaineina esitetään etiikka sekä draama. Etiikan tavoitteena on vahvistaa suomalaisen yhteiskunnan perusarvojen ja eri katsomusryhmille yhteisten arvostusten ja ihmisyyteen liittyvien kysymysten pohdintaa Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuudessa. Draaman tavoitteena on vahvistaa laaja-alaista taidekasvatusta Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuudessa.
- Työryhmän esittämän kieliohjelman keskeisinä tavoitteina ovat yhteiskunnan kielivarannon rikastaminen, kielten opiskelun monipuolistaminen ja varhentaminen sekä kansalliskielten aseman turvaaminen. Vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen opiskelusta työryhmä esittää seuraavaa:

A1-kielen opintojen tulee alkaa viimeistään 2. vuosiluokalta. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota vähintään kolmea vaihtoehtoa A1-kieleksi. Yhden näistä tulee olla toinen kotimainen kieli.

A2-kielen opintojen tulee alkaa viimeistään 5. vuosiluokalta. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota oppilaalle vapaaehtoisen A2-kielen opiskelumahdollisuus joko opetuksen järjestäjän omana tai järjestäjien välisenä yhteistyönä.

Opetuksen järjestäjän tulee käynnistää opetusryhmä viimeistään siinä tapauksessa, että kyseisen kielen valinnoita oppilaita on vähintään kymmenen.

B1-kielen opintojen tulee alkaa viimeistään 6. vuosiluokalta. Mikäli oppilas ei tätä ennen ole aloittanut toisen kotimaisen kielen opintoja, tulee ne aloittaa tässä vaiheessa.

Oppilaan kehityksen yksilöllinen ohjaus ja tuki

- Työryhmä korostaa, että hyvän sivistyspohjan hankkiminen, monipuolinen kasvu ihmisenä sekä oman osaamisen kehittäminen ja oppimisessa onnistuminen edellyttää, että jokainen oppilas voi opiskella lähtien liikkeelle omista lähtökohdistaan ja saaden tarvitsemaansa ohjausta ja

tukea. Oppilasta tulee kannustaa omien vahvuuksiensa löytämiseen ja kehittämiseen sekä opiskelusta motivoitumiseen.

- Työryhmä esittää, että oppilaan opinnot rakentuvat yhteisistä ja valinnaisista opinnoista, jotka määritellään oppiainekokonaisuuksittain.
- Valinnaisuutta lisätään vuosiluokilla 3–6 sekä 7–9 ja se suunnataan vahvistamaan oppiainekokonaisuuden yhteisiä tavoitteita sekä eheyttämään ja syventämään oppilaan opintoja.

Vuosiluokille 3–6 on ehdotuksessa sijoitettu 13 vvt valinnaisia opintoja, jotka oppilaalle näille vuosiluokilla määriteltyn vähimmäistuntimäärään. Toteuttamistapoja on kaksi:

1. Opetuksen järjestäjä päättää tuntien käyttämisestä oppiainekokonaisuuteen kuuluviin yhteisiin oppiaineisiin tai oppiainekokonaisuuden sisällä yhteisiä tavoitteita edistäviin, eheyttäviin opintokokonaisuuksiin.
2. Opetuksen järjestäjä tarjoaa valinnaisten aineiden opetusta ohjaavien periaatteiden mukaisesti järjestettyjä valinnaisaineita tai valinnaisia opintokokonaisuuksia. Oppilas valitsee tarjotuista vaihtoehdoista.

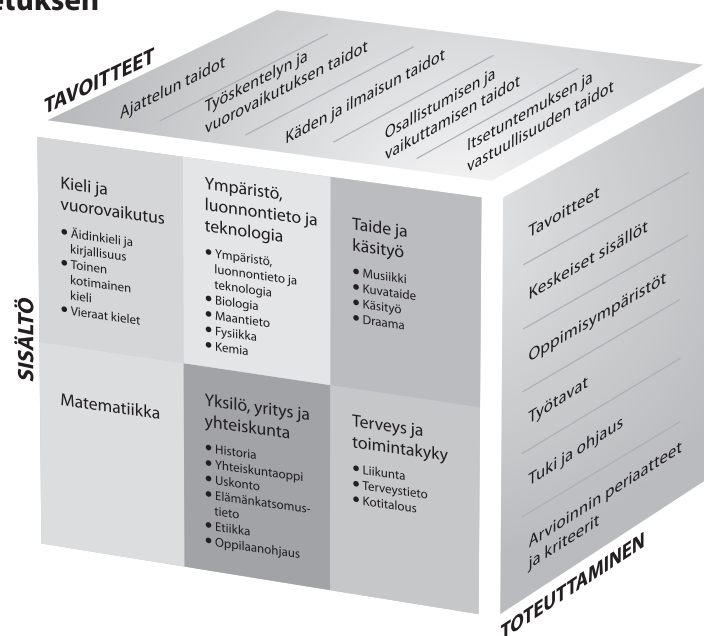
Vuosiluokille 7–9 on ehdotuksessa sijoitettu 15+6 vvt valinnaisia opintoja, jotka oppilaalle näille vuosiluokilla määriteltyn vähimmäistuntimäärään. Vuosiluokkien 7–9 valinnaisten opintojen tulee kaikilta osin olla aina oppilaalle valinnaisia. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota edellä kuvatuin periaattein järjestettyjä valinnaisaineita, joista oppilas valitsee tarpeidensa ja suuntautuneisuutensa mukaisesti.

- Taideaineiden ja käsityön tuntimäärää ja oppilaan mahdollisuuksia valintoihin näissä aineissa lisätään nykytilanteeseen verrattuna. Valinnaistunteja on suunnattu tähän aineryhmään ja lisäksi halutaan vahvistaa oppilaan mahdollisuutta keskittyä taipumustensa ja suuntautuneisuutensa mukaisiin aineisiin. Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuudessa oppilas valitsee vuosiluokilla 8–9 tarjottavista musiikin, kuvataiteen, käsityön ja draaman opinnoista kaksi oppiainetta, joita hän opiskelee vuosiluokkien 8–9 aikana yhteensä vähintään 6 vuosiviikkotuntia. Lisäksi Taide- ja käsityö -oppiainekokonaisuudessa valinnaisia opintoja on vuosiluokilla 3–6 yhteensä vähintään 8 vuosiviikkotuntia ja vuosiluokilla 7–9 yhteensä vähintään 2 vuosiviikkotuntia.
- Liikunnan yhteistä tuntimäärää lisätään neljällä vuosiviikkotunnilla, joista yksi sijoittuu vuosiluokille 1–2, yksi vuosiluokille 3–6 ja kaksi vuosiluokille 7–9. Lisäksi Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuudessa valinnaisia opintoja on vuosiluokilla 3–6 yhteensä vähintään 2 vuosiviikkotuntia ja vuosiluokilla 7–9 yhteensä vähintään 2 vuosiviikkotuntia.
- Taide ja käsityö- sekä Terveys ja toimintakyky- oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja voidaan tarkastella ja käyttää yhtenä, vähintään 14 vuosiviikkotunnin suuruisena kokonaisuutena.

Perusopetuksen toteuttamisperiaatteiden selkiyttäminen

- Työryhmä esittää, että perusopetuksen kokonaisuutta kehitetään ja toimeenpannaan systemaattisesti sovittaen yhteen sen kolme keskeistä ulottuvuutta: tavoitteet, sisältö ja toteuttaminen. Ohjausjärjestelmää kehitetään tukemaan perusopetuksen kokonaisuuden kehittämistä.

Perusopetuksen rakenne

- Työryhmä korostaa, että perusopetuksen tavoitteiden toteuttaminen edellyttää valtakunnallista kokonaisvaltaista kehittämisotetta ja toteuttamisperiaatteiden selkeyttämistä ja opetuksen järjestäjien tukemista uudistuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden mukaisen opetuksen järjestämisessä.
- Nivelkohdat ehdotetaan yhtenäistettäväksi kaikissa oppiaineissa niin, että ensimmäinen taso asetetaan 2. ja 3. vuosiluokan väliin ja toinen 6. ja 7. vuosiluokan väliin. Nivelkohtien yhtenäistämällä pyritään ratkaisemaan nykyiseen tuntijakoon sisältyvien nivelkohtien ongelmia, helpottamaan opetuksen järjestämistä eri vuosiluokkia sisältävissä kouluyksiköissä ja yksiköiden välisessä yhteistyössä sekä erityisesti yhdysluokkaopetuksessa. Nivelkohtien määrittelyllä ei ole tarkoitus palata entiseen ala- ja yläastejakoon. Työryhmä korostaa, että perusopetuksen yhtenäisyyttä tulee kehittää edelleen sekä valtakunnallisesti että paikallisesti hallinnollisin, pedagogisin ja opettajien yhteistyötä koskevin ratkaisuin.
- Vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen opiskelun ja valinnaisuuden tasa-arvoista ja yhdenvertaista toteutumista vahvistetaan kansallista ohjausta vahvistamalla.
- Työryhmä korostaa perusopetuslain velvoitetta järjestää opetus oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti sekä huomioida oppimisympäristön ja työtapojen monipuolisuuden merkitys oppimiselle.
- Oppiainekokonaisuuksien ja oppiaineiden taidollisille ja tiedolliselle tavoitteille laaditaan osaamisen kriteerit opetussuunnitelman perusteissa.
- Painotetun opetuksen toteuttamisen mahdollisuudet turvataan määrittelemällä valinnaisuuden käyttöön liittyvät säännöt painotettua opetusta varten. Painotetun opetuksen toteuttamiseksi on mahdollista käyttää valinnaisiin opintoihin osoitettua tuntiresurssia joustavasti seuraavasti:
 - *Oppiainekokonaisuuksiin 1 tai 2 liittyvään painotukseen* voidaan käyttää kaikkien oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja.
 - *Oppiainekokonaisuuksiin 3, 4, 5 tai 6 liittyvään painotukseen* voidaan käyttää ko. oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja.

Uudistuksen toimeenpano ja säädösmuutokset

Perusopetuslaki

- Työryhmän esitysten toteuttaminen edellyttää muutoksia perusopetuslakiin (628/1998).

- Nykyistä laajemman kieliohjelman toteutumisen varmistamiseksi tulee muuttaa lain 30 §:ää, joka kieltäisi opetuksen järjestäjää muuttamasta huoltajan tekemää kielivalintaa, jos kielen valinnoita oppilaita on vähintään kymmenen. Muutoksia lain 11 §:ään edellyttävät myös työryhmän esitykset vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen tarjontavelvollisuudesta, josta säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.
- Uudet yhteiset oppiaineet, draama ja etiikka, tulee lisätä perusopetuksen yhteisten oppiaineiden luetteloon lain 11 §:ssä. Lain 11 §:ssä todettaisiin lisäksi, että yhteiset ja valinnaiset aineet muodostavat oppiainekokonaisuuksia sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään.
- Esitys uskonnon ja elämäkatsomustiedon järjestämisvelvoitteen synnyttävän oppilasmäärän nostamisesta kolmesta kymmeneen oppilaaseen pienryhmäisten uskontojen opetuksessa edellyttää puolestaan muutoksia lain 13 §:ään. Uskonnon ja elämäkatsomustiedon poistamiseksi yhteisten oppiaineiden joukosta muiden kuin oppivelvollisten opetuksessa edellyttää muutosta lain 46 §:ään.
- Tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden antamiseen valtuuttavaan 14 §:ään tulee tehdä muutoksia sen perusteella, ettei opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta tehdä enää valtioneuvoston päätöstä, vaan annetaan valtioneuvoston asetus. Lisäksi 14 §:ään tehdään uuden terminologian mukaisia tarkistuksia.

Perusopetusasetus (852/1998) ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta (1435/2001)

- Ehdotetaan asetusten 852/1998 ja 1435/2001 yhdistämistä.

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettu asetus (986/1998)

- Säädetään etiikan ja draaman opetusta antavien henkilöiden kelpoisuudesta.

Opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen

- Työryhmän esitys edellyttää esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sekä aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamista.

Taloudelliset ja muut vaikutukset

- Perusopetuksen vähimmäistuntimäärän nostaminen 4 vuosiviikkotunnilla arvioidaan aiheuttavan noin 10 – 12 miljoonan euron lisäyksen perusopetuksen vuosikustannuksiin
- Uudistuksen toimeenpanon tukemiseksi työryhmä esittää lisäksi 12 miljoonaa euroa opetuksen järjestäjiä ja kouluja tukevan kehittämissuunnitelman toteuttamiseen. Lisäksi toteuttaminen edellyttää opetushenkilöstön täydennyskoulutusta.
- Kielten opetuksen varhentaminen sekä kielitarjontaa ja valinnaisainetarjontaa koskevat velvoitteet tulee ottaa huomioon opetuksen järjestämisessä.
- Etiikan opetuksen tarjoaminen ei edellytä muutoksia opettajankelpoisuuteen, sillä etiikkaa ovat kelpoisia opettamaan uskonnon ja elämäkatsomustietoa opettavat kelpoiset opettajat. Draaman opetuksen tarjoaminen saattaa tuottaa tarvetta draaman opiskelumahdollisuuksien lisäämiseen opettajankoulutuksessa, sillä työryhmä esittää, että draamaa ovat kelpoisia opettamaan henkilöt, joilla on luokanopettajan taikka äidinkielen ja kirjallisuuden, musiikin, liikunnan tai kuvataiteen aineenopettajan kelpoisuus ja draaman opetukseen soveltuvat yliopistossa suoritettavat vähintään 30 opintopisteen laajuiset opinnot.

2 Perusopetuksen ohjausjärjestelmä uudistuksen taustana

2.1 Yleistä

Perusopetusta ohjataan säädösten, taloudellisten resurssien, opetuksen sisältöjen ja tavoitteiden sekä opetuksen toteutumisesta saatavan tiedon perusteella. Ohjausvälineitä ovat toiminnan ohjaus opetustoimenlainsäädännön avulla, resurssiohjaus talous-, henkilöstö ja tuntijakopäätöksillä, sisältöohjaus opetussuunnitelman valtakunnallisten perusteiden sekä paikallisen opetussuunnitelman avulla sekä informaatio-ohjaus opetuksen ja ohjausjärjestelmän toimivuutta koskevan tiedon avulla

Opetusministeriön tehtävänä on valmistella koulutukseen liittyvä lainsäädäntö, valtioneuvoston päätökset sekä ohjata hallinnonalan toimintaa. Opetushallitus on koulutuksen asiantuntijavirasto, joka vastaa koulutuksen kehittämisestä, edistää koulutuksen tuloksellisuutta ja seuraa koulutuksen järjestämistä. Opetushallitus päättää opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa, jonka velvoittamana paikalliset opetussuunnitelmat laaditaan.

Opetuksen järjestäjä on yleensä kunta, jolla on velvollisuus järjestää perusopetusta alueensa lapsille. Lisäksi valtio tai yksityiset yhteisöt tai säätiö voivat järjestää opetusta. Useista käytäntöihin liittyvistä asioista päättävät opetuksen järjestäjät, ja näiden toimintaa ohjataan mm. lainsäädännössä ja opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden kautta. Kunnassa tai koulussa laaditaan opetussuunnitelma, jossa täsmennetään perusteissa olevia tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä.

Kunnassa on opetusta koskevista asioista vastaava poliittisesti valittu toimielin, joka voi olla nimitykseltään sivistyslautakunta, opetuslautakunta, koululautakunta tms. Kunnan päätöksen mukaan yksittäisten koulujen toimintaa voi ohjata lisäksi johtokunta. Johtokunnassa voi olla myös oppilaiden huoltajien edustus. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että oppilaille on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä kouluunsa liittyvistä, oppilaita yhteisesti koskettavista asioista. Tämä voi toteutua opetuksen järjestäjän päätöksellä joko oppilaskuntatoiminnan kautta tai muulla sopivalla tavalla.

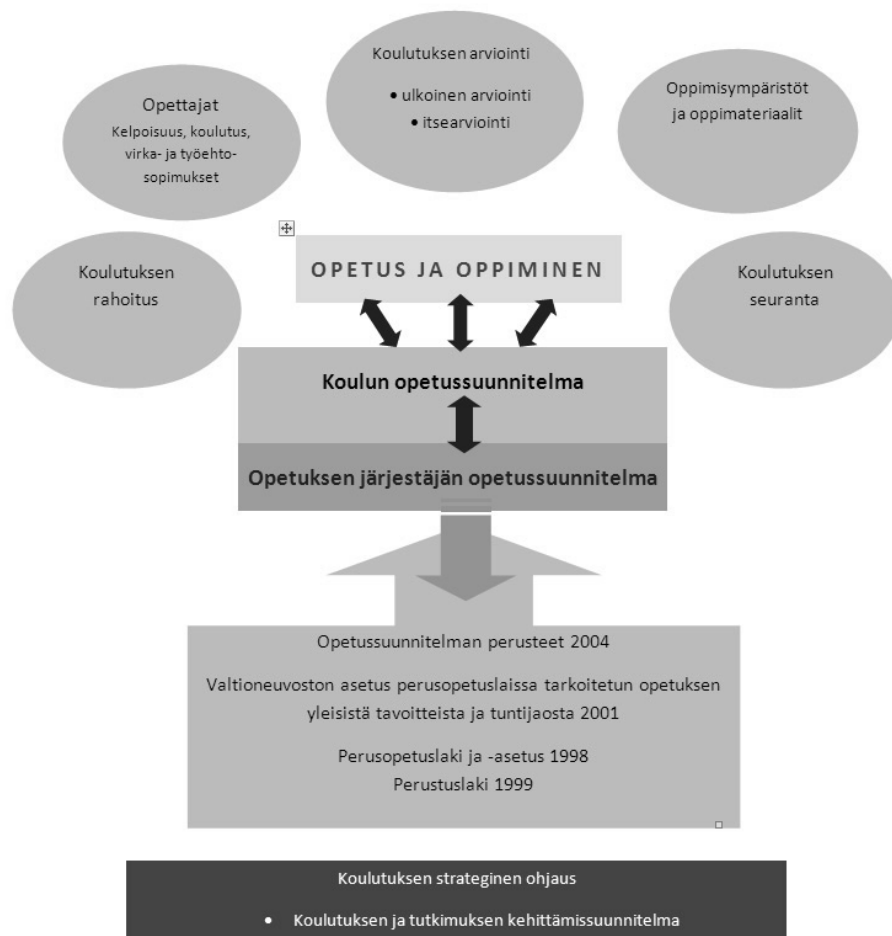
Koulujen on niin ikään oltava yhteistyössä kotien kanssa ja tarjottava huoltajille mahdollisuus tulla kuulluksi tehtäessä koulun toimintaan yleisesti vaikuttavia päätöksiä.

Ohjausvälineiden painotukset ovat vaihdelleet perusopetuksen historian aikana. Peruskoulun alkuvaiheessa lainsäädännön ja muiden normien avulla ohjattiin kouluissa tapahtuvaa toimintaa kohtuullisen yksityiskohtaisesti. Kustannusperusteinen rahoitusjärjestelmä takasi

kunnille resurssit henkilöstön palkkaamiseen, koulurakennusten rakentamiseen ja ylläpitoon sekä oppimateriaalin hankintaan. Opetuksen sisältöä ohjaava opetussuunnitelma oli valtakunnallinen ja oppimateriaali ennakkotarkastusten alaista. Ohjauksessa keskeisiä olivat mm. silloisen kouluhallituksen yleiskirjeet, jotka olivat oppilaitosten ylläpitäjiä sitovia.

Eri ohjausvälineiden keskinäiset painotukset asettuivat likimain nykyiselleen vuosituhannen vaihteessa. Lainsäädännössä on siirrytty oppilaitosten ohjauksesta koulutusmuotokohtaiseen ohjaukseen. Säädösten määrä on vähentynyt huomattavasti, vaikka säädökset ovatkin edelleen keskeisin ohjauskeino. Rahoituksen ohjausvaikutukset ovat supistuneet. Informaatio-ohjaus on lisääntynyt merkittävästi.

Vastuu perusopetuksen laadusta on nykyjärjestelmässä suuressa määrin opetuksen järjestäjällä. Se aiheuttaa kuntien väliset erot. Perusopetuksen ohjauksen kannalta suuri muutos oli vuoden 1993 alusta voimaan tullut uusi valtiosuusjärjestelmä. Samaan aikaan toiminnan järjestämistä koskevaa sääntelyä purettiin sekä lainsäädännössä että alemmanasteisissa normipäätöksissä. Peruskouluopetusta koskevia säännöksiä oli peruskoululain lisäksi yli kymmenessä muussa laissa. Näistä lähtökohdista toteutettiin koko koulutuskenttää koskeva lainsäädännön uudistus. Uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä todettiin, että uudessa sääntelyssä tulee keskittyä vastedes sellaisiin koulutuksen tuloksellisuuden kannalta olennaisiin asioihin, jotka edellyttävät valtakunnallista yhdenmukaisuutta. Siinä todettiin myös, että koulutusprosessiin ennakkollisen ohjauksen sijasta tulisi keskittyä enemmän koulutuksen laadun varmistamiseen ja arviointiin. Vuonna 1999 voimaan tulleessa lainsäädännössä luovuttiin siitä, että oppilaitos instituutioon olisi sääntelyn kohde. Sääntelyn kohteeksi tulivat koulutus ja sen toteuttamisen edellytykset. Valtakunnallinen ohjausjärjestelmä rakentuu sen oletuksen varaan, että koulutuksen järjestäjät kehittävät aktiivisesti omaa toimintaansa.

2-1 Ohjausjärjestelmä

2.2 Perusopetuslaki ja -asetus

Valtakunnallisia säädöksiä ovat perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998) sekä valtioneuvoston asetus perusopetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (1435/2001). Ne sisältävät säännöksiä muun muassa opetuksen yleisistä tavoitteista ja järjestämistä ohjaavista periaatteista, oppiaineista, opetuskielestä, opintosuoritusten arvioinnista, koulun työajoista ja muista opetuksen järjestämiseen liittyvistä periaatteista sekä oppilaan ja huoltajan oikeuksista ja velvollisuuksista.

Perusopetuslaki määrittelee koulun työajan. Lukuvuosi alkaa 1. päivänä elokuuta ja päättyy 31. päivänä heinäkuuta. Lukuvuodessa on 190 työpäivää. Lukuvuoden työn alkamispäivän määrittelee opetuksen järjestäjä. Sen sijaan koulutyön päättymispäivä on perusopetuslaissa säädetty valtakunnallisesti yhtenäisesti viikon 22 viimeiseksi arkipäiväksi.

Opetuksen järjestäjät päättävät lomista ja muista koulutyön keskeyttävistä jaksoista. Työaikojen suunnittelua ohjaavat perusopetuslain säännökset edellyttävät, että opetus järjestetään oppilaiden ikä ja edellytykset huomioon ottaen ja niin, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Oppilaan työmäärä saa olla enintään sellainen, että oppilaalla koulunkäyntiin, koulumatkoihin ja kotitehtäviin käytettävä aika huomioon ottaen jää riittävästi aikaa lepoon, virkistykseen ja harrastuksiin.

Perusopetuksen vuosittaisesta, viikoittaisesta ja päivittäisestä työmäärästä säädetään perusopetusasetuksessa. Eri vuosiluokille määritellään viikoittainen vähimmäistuntimäärä mutta ei enimmäistuntimäärää. Vähimmäistuntimäärä ensimmäisellä ja toisella luokalla on 19 tuntia viikossa, kolmannella ja neljännellä 23 tuntia viikossa ja viidennellä ja kuudennella 24 tuntia viikossa. Sitä ylemmillä luokilla vähimmäistuntimäärä on 30 tuntia viikossa. Tuntia kohden opetusta tulee antaa vähintään 45 minuuttia.

Riittävän päivittäisen levon varmistamiseksi päivittäiselle työskentelylle säädetään enimmäiskesto. Esiopetuksessa ja kahdella ensimmäisellä vuosiluokalla enimmäismäärä on viisi tuntia. Muilla perusopetuksen vuosiluokilla se on seitsemän tuntia. Tuntimäärään lasketaan mukaan vain varsinaiset oppitunnit, ei sen sijaan ruokailutaukoja, välitunteja, oppituntien väliin jääviä ns. hyppytunteja eikä perusopetuksen yhteydessä järjestettävää muuta toimintaa, kuten kerhotoimintaa. Vuosiluokilla 7–9 työpäivä voi väliaikaisesti ylittää seitsemän tuntia.

2.3 Valtioneuvoston asetus perusopetuksen tavoitteista ja tuntijaosta (1435/2001)

Opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen sekä oppilaanohjaukseen päättää valtioneuvosto. Tuntijako on erittäin tärkeä päätös: sen yhteydessä määritellään kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävin tietoaines ja tietoaineksen eri osa-alueiden osuus perusopetuksen kokonaisuudesta. Tuntijako antaa kansallisen raamin opetuksen järjestämiselle ja on osaltaan turvaamassa kansallista yhdenvertaisuutta perusopetuksen toteutumisessa. Tuntijako koskee myös eri opettajaryhmien työaikaa ja sen myötä työllisyyttä. Se määrittelee myös sen, millaiseksi oppilaan opinnot muodostuvat sisällöltään ja painopisteiltään.

Tuntijako on uudistettu jokaisen perusopetus uudistuksen yhteydessä peruskoulun olemassaolon aikana, eli vuosina 1970, 1985, 1993 ja 2001. Uudistukset eivät ole tuoneet suuria muutoksia oppiaineisiin tai niiden tuntimäärään, molemmat ovat pysyneet lähes muuttumattomina. Ylempien luokkien oppiaineiden opiskelun aloitusta on siirretty alemmille vuosiluokille, joten uusina oppiaineina alemmille vuosiluokille on tuotu maantieto ja bio-

logia, toinen vieras kieli, fysiikka ja kemia sekä terveystieto. Oppiainelistasta on vastaavasti poistunut ympäristöoppi ja kansalaistaito. Äidinkieli on muutettu äidinkieleksi ja kirjallisuudeksi ja kuvaamataito kuvataiteeksi. Luonnontieteellisten oppiaineiden tuntimäärä on lisääntynyt eniten. Oppilaanohjauksen ja uskonnon tuntimäärä on puolestaan vähentynyt.

Vuoden 2001 valtioneuvoston asetuksessa (1435/2001) määriteltiin tuntijaon lisäksi perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista. Aiemmat päätökset ovat koskeneet ainoastaan tuntijakoa. Perusopetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet jäsennetään nykyisessä asetuksessa neljään kohtaan: kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen, tarpeelliset tiedot ja taidot, koulutuksellisen tasa-arvoon edistäminen ja elinikäinen oppiminen sekä muille kuin oppivelvollisuuttaan suorittaville oppilaille annettavan opetuksen erityiset tavoitteet.

Valtioneuvoston asetus perusopetuksen tavoitteista on ainoa valtakunnallisen tason säännös tai normi, jossa on määritelty koko perusopetusta koskevat yleiset kasvatustavoitteet ja tuotu julki kokonaisnäkemys tavoitteena olevasta yleissivistyksestä. Ne luovat yhteisen perusstruktuurin opetussuunnitelmalle ja yhteisen pohjan niin oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien opetukselle kuin koko koulun kasvatustyölle. Nykyisen ohjausjärjestelmän toimivuuden kannalta keskeinen haaste on, että ainakin Opetushallituksen vuonna 2006 tekemän kyselyn perusteella näytti siltä, että valtioneuvoston asetus tunnetaan varsin huonosti kunnissa ja kouluissa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin yleisiä kasvatustavoitteita tai kaikille oppiaineille yhteisiä tiedollisia ja taidollisia valtakunnallisia tavoitteita ei sisälly. Tällöin yleisten tavoitteiden todellista ohjaavuutta perusopetuksen kehittämässä ei voida nykyjärjestelmässä taata.

Valtakunnalliset kasvatukselliset päämäärät ovat nykyisessä asetuksessa kuvattu suhteellisen yleisellä tasolla, mutta laaja-alaisesti ja monipuolisesti. Myös asetuksen kuvaus yleissivistyksestä eli tarpeellisista tiedoista ja taidoista on melko laaja-alainen. Se ei nykyisellään kuitenkaan kata kaikkia niitä osaamisen alueita, joita tulevaisuudessa arvioidaan tarvittavan. Osaamista tarkastellaan osin sisältöpainotteisesti, ja tavoitteena olevat tiedot ja taidot eivät välttämättä muodosta jäsentynyttä ja selkeää kokonaisuutta. Tiedonalojen rajat ylittävän osaamisen näkökulmaa ei juurikaan tuoda esiin. Vuorovaikutustaidot liitetään lähinnä kielten opiskeluun ja tiedon soveltamiseen viitataan ainoastaan matematiikan osalta.

Mikäli perusopetuksen yleisiä valtakunnallisia tavoitteita ei määritellä riittävän selkeästi, määrittyvät opetuksen tavoitteet lähinnä eri oppiaineiden tavoitteiden kautta. Tarpeellisten tietojen ja taitojen kokonaisuus ei tällöin välttämättä jäsenny eikä tavoitteena olevan osaamisen luonnetta tarkastella riittävästi. Myös oppiaineiden erillisuus korostuu ja niiden väliset kytkökset jäävät helposti huomaamatta. Oppiaineiden asema korostuu entisestään, koska varsinainen tuntijako on täysin oppiainejakoinen.

Perusopetuksen tuntijako

20.12.2001

Perusopetuksen oppiaineiden opetus ryhmitellään pystyviivan osoittamassa kohdassa eri vuosiluokkia yhdistäviin osiin. Kuhunkin osaan on merkitty opetuksen vähimmäismäärä vuosiviikkotunteina (vuosiviikkotunti = 38 oppituntia)

Aine	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yht.
Aidinkieli ja kirjallisuus	14			14				14		42
A-kieli	-----			8				8		16
B-kieli								6		6
Matematiikka	6			12				14		32
Ympäristöoppi	Ympäristö- ja luonnontieto									
Biologia ja maantieto		9				3		7		31
Fysiikka ja kemia						2		7		
Terveystieto								3		
Uskonto/Elämäkatsomustieto			6					5		11
Historia ja yhteiskuntaoppi						3		7		10
Musiikki	Taide- ja taitoaineet									
Kuvataide		26		4-		30		4-		56
Käsityö				4-				7-		
Liikunta				8-				10-		
Kotitalous								3		3
Oppilaanohjaus								2		2
Valinnaiset aineet								(13)		13
Oppilaan vähimmäistuntimäärä	19	19	23	23	24	24	30	30	30	222
Vapaaehtoinen A-kieli	-----					(6)		(6)		(12)

-- = Oppiainetta ei opeteta asianomaisella vuosiluokalla, ellei opetussuunnitelmassa toisin määrätä
() = Opetetaan valinnaisena

2-2 Perusopetuksen tuntijako

Vuoden 2001 tuntijaon rakenne poikkeaa sitä edeltävästä, vuoden 1993 tuntijaosta. Vuoden 2001 asetuksessa tuntijakoa ei määritellä erikseen kuutta alinta ja kolmea ylintä vuosiluokkaa varten kuten aiemmin oli tehty, vaan tuntijako on laadittu yhtenäistä, yhdeksänvuotista perusopetusta varten. Asetuksella on määritely sekä oppilaan kokonaistuntimäärän vähimmäismäärä että eri oppiaineitten kokonaistuntimäärien vähimmäismäärät vuosiviikkotunteina. Kunkin oppiaineen vähimmäistuntimäärä perusopetuksen aikana on jaettu oppiaineen luonteeseen ja tuntien kokonaismäärään nähden soveltuvalla tavalla osiin tietyissä nivelkohdissa. Esimerkiksi äidinkielessä 42 vuosiviikkotuntin suuruinen kokonaistuntimäärä on jaettu siten, että vuosiluokkien 1–2 yhteenlasketuksi vähimmäistuntimääräksi määritellään 14, vuosiluokkien 3–5 vähimmäistuntimääräksi 14 ja vuosiluokkien 6–9 vähimmäistuntimääräksi niin ikään 14. Nivelkohdat ovat erilaisia eri oppiaineissa. Nivelkohdat ja niiden välisille osioille määrätty tuntimäärät ovat sitovia niin, että opetuksen järjestäjä ei voi omalla päätöksellään siirtää tunteja yli nivelkohtien. Nivelkohtien tarkoituksena on ollut varmistaa riittävä valtakunnallinen yhtenäisyys perusopetuksen järjestämisessä ja lisäksi hahmottaa kunkin oppiaineen keskeinen tehtävä oppilaan kehityksen ja perusopetuksen kokonaisuuden eri vaiheissa.

Opetushallituksen laatiman tuntijakoa koskeva selvityksen mukaan opetuksen järjestäjät ja rehtorit suhtautuvat nykyiseen tuntijakoon kriittisemmin kuin opetussuunnitelman perusteisiin. Vuoden 2001 asetuksen mukaista tuntijakoa piti hyvin tai melko hyvin toimivana noin 60 prosenttia opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista. Noin 40 prosenttia arvioi, ettei vuoden 2001 tuntijako anna hyvää pohjaa opetuksen järjestämiselle ja toteuttamiselle. Vastaajaryhmien välillä ei ollut juurikaan eroa. Tuntijaon keskeiset ongelmakohdat liittyivät eri oppiaineiden nykyisiin nivelkohtiin. Niiden mukainen tuntien jakaminen eri vuosiluokille koettiin vaikeaksi varsinkin yhdysluokkakouluissa sekä kouluissa, jossa vuosiluokat 1–6 ja 7–9 ovat hallinnollisesti erillisissä yksiköissä. Kritiikkiä annettiin myös nykyisen A2-kielen tuntien määrästä, nivelvaiheesta ja tuntien sijoittumisesta nivelen eri puolille. Tuntijaon nähtiin tältä osin heikentäneen kuntien mahdollisuuksia toteuttaa A2-kielen opetusta. Kol-

mas arvostelua saanut kohta tuntijaossa oli taide- ja taitoaineiden vähyys sekä jossain määrin myös tämän aineryhmän ns. välysten käytön vaikeaselkoisuus.

Opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt määritellään vuoden 2004 opetussuunnitelmanperusteissa oppiaineittain tai aineryhmittäin tuntijaon mukaisten nivelkohtien välisille osioille. Opetuksen järjestäjän hyväksymässä opetussuunnitelmassa tuntijako sekä opetuksen tavoitteet ja sisällöt tulee määritellä vuosiluokittain valtioneuvoston asetuksen ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden laadinnan yhteydessä nivelvaiheet on kytketty oppilaan arviointiin määrittelemällä niihin oppilaan hyvän osaamisen kuvaukset, jotka toimivat oppilaan arvioinnin tukena. Viimeisen vuosiluokan loppuun on määritelty päättöarvioinnin kriteerit. Näin oppiaineet jakautuvat erikokoisiin osioihin luonteensa ja tehtävänsä mukaisesti. Oppiaineet, joissa on runsaasti tunteja, on jaettu kolmeen osioon, muut kahteen tai vain yhteen osioon.

Valtioneuvoston asetuksessa opetustuntien määrä on pääsääntöisesti määritelty oppiaineittain. Yksittäisten oppiaineiden lisäksi on määritelty myös useista oppiaineista integroituja kokonaisuuksia. Selkein oppiaineryhmä on ympäristö- ja luonnontieto vuosiluokilla 1–4. Ympäristö- ja luonnontieto -aineryhmä muodostuu seuraavista oppiaineista: ympäristöoppi, biologia ja maantieto, fysiikka ja kemia sekä terveystieto. Integratiivisen opetuksen tavoitteena on luoda pohja tutkiville ja ongelmakeskeisille työtavoille sekä tutustua luontoa, ympäristöä ja terveyttä koskeviin perustietoihin.

Toinen oppiaineryhmä, jota valtioneuvoston asetuksessa tarkastellaan kokonaisuutena, on taide- ja taitoaineiden ryhmä. Vuoden 2001 tuntijaossa taide- ja taitoaineisiin luetaan musiikki, kuvataide, käsityö ja liikunta. Tuntijako määrittelee paitsi kunkin aineen vähimmäistuntimäärän, myös näiden aineiden yhteenlasketun vähimmäistuntimäärän. Esimerkiksi vuosiluokilla 1–4 musiikkia, kuvataidetta ja käsityötä on opettava kutakin vähintään 4 vuosiviikkotuntia ja liikuntaa vähintään 8 vuosiviikkotuntia eli ainekohtaiset minimitunnit yhteen laskien 20 vuosiviikkotuntia. Tuntijaossa määrätään kuitenkin, että ko. aineita on opetettava 1–4 -luokilla yhteensä vähintään 26 vuosiviikkotuntia. Tällöin näiden kahden tuntimäärän erotus ($26 \text{ vvt} - 20 \text{ vvt} = 6 \text{ vvt}$) eli yhteiset 6 vuosiviikkotuntia voidaan jakaa opetuksen järjestäjän päätöksellä ko. oppiaineiden kesken eri tavoin. Tämä yhdessä valinnaisaineiden 13 vuosiviikkotunnin kanssa mahdollistaa oppilaskohtaiset vaihtelut sekä painotetun opetuksen järjestämisen.

Oppiaineitten välistä integraatiota voidaan vielä lisätä opetuksen järjestäjän päätöksellä. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetus voi olla ainejakoista tai eheytettyä. Oppiainejakoon perustuva tuntijako ei siis välttämättä edellytä opetuksen järjestämistä erillisinä oppiaineina. Eheytettyä opetusta on toteutettu eri tavoin varsinkin vuosiluokilla 1–2. Opetussuunnitelman perusteissa määritellyt aihekokonaisuudet ovat lisäksi ohjanneet eheyttämään opetusta ja tarkastelemaan aihekokonaisuuksiksi hahmoteltuja teemoja kaikissa eri oppiaineissa ja koulun muussa toiminnassa.

Vuoden 2001 tuntijako määrää, että valinnaisten aineiden määrän on oltava vähintään 13 vuosiviikkotuntia. Sitä edeltävässä vuoden 1993 tuntijaossa valinnaisten aineiden määrä saattoi olla korkeintaan 20 vuosiviikkotuntia. Vuoden 2001 tuntijako sallii valinnaisen opetuksen tarjoamisen myös alemmilla kuin vuosiluokilla 7–9 ja määrittelee valinnaisten aineiden tehtävän ja luonteen seuraavasti: valinnaisena aineena voidaan opettaa oppiaineiden syventäviä tai soveltavia oppimääriä, useasta oppiaineesta muodostettuja kokonaisuuksia, vieraita kieliä sekä tietotekniikkaan liittyviä aineita. Valinnaisten aineiden tarjoamisesta päättää opetuksen järjestäjä, joka opetussuunnitelmassa myös määrittelee valinnaisten aineiden nimet.

2.4 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

Koulun toiminnan kannalta keskeinen opetusta ohjaava normi on Opetushallituksen hyväksymät perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Perusteissa määrätään eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien, oppilaanohjauksen ja muun opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon keskeisistä periaatteista.

Uusimmat perusteet ovat vuodelta 2004. Niissä määritellään kasvatusta ja opetustyön kannalta keskeiset asiat kuten perusopetuksen arvoperusta ja tehtävä sekä opetuksen rakenne, työtä ohjaavat oppimiskäsitykseen, oppimisympäristöön, toimintakulttuuriin ja työtapoihin liittyvät periaatteet, oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien tavoitteet ja keskeiset sisällöt ja oppilaan ohjaukseen, tukemiseen ja arviointiin sekä oppilashuoltoon ja kodin ja koulun yhteistyöhön liittyvät toimintalinjat.

Hallinnollis-juridisesta näkökulmasta opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on selkeyttää valtakunnallista ohjausta ja tukea paikallista opetussuunnitelmatyötä. Perusteilla on myös pedagoginen ja tiedollinen ohjaustehtävä.

Vuoden 1970 Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöt I ja II sisälsivät peruskoulun toteuttamisen yleiset ja pedagogiset periaatteet ja sekä valtakunnallisen opetussuunnitelman. Vuonna 1985 laadittiin ensimmäiset valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta opetuksen järjestäjien tuli laatia paikallinen opetussuunnitelma. Vuonna 1994 opetussuunnitelman perusteet uudistettiin. Perusteet kirjoitettiin aiempaa väljemmäksi kansalliseksi viitekehikseksi ja paikallisen opetussuunnitelman merkitys korostui. Tähän yhteyteen sijoittui koulukohtaisten laadinnan käynnistyminen. Vuonna 2004 opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuutta jälleen lisättiin.

Paikallinen opetussuunnitelma laaditaan opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Sen laatimisesta vastaa opetuksen järjestäjä. Opetussuunnitelma on koulun kasvatusta ja opetustyön perusta. Jokaisella perusopetusta antavalla kunnalla ja koululla on oltava opetussuunnitelma. Koulun opetussuunnitelmassa on tavallisesti kuntakohtainen osa, jota kunnan kaikki koulut noudattavat, sekä koulukohtaisia osia jotka koulut laativat itse.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan (2008) tulosten mukaan opetussuunnitelmajärjestelmä on opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden mielestä kokonaisuutena toimiva ja selkeä, jossa eri tasot täydentävät hyvin toisiaan. Valtaosa vastanneista on tyytyväisiä opetussuunnitelman perusteisiin ja pitää niitä sopivalla tavalla ohjaavina. Koulutuksen arviointineuvoston selvityksen (2010) väliraportin tulokset ovat samansuuntaisia.

2.5 Muut tavoitteiden toteutumiseen vaikuttavat seikat

Peruskoulun opettajat

Perusopetusasetuksen mukaan perusopetus järjestetään luokanopettajien antamana opetuksena, eri oppiaineiden opettajien antamana aineenopetuksena, oppilaanohjaajien antamana oppilaanohjauksena sekä erityisopettajien antamana erityisopetuksena. Vuosiluokilla 1-6 opetus on pääosin luokanopetusta ja vuosiluokilla 7-9 pääosin aineenopetusta, ellei opetussuunnitelmassa toisin määrätä.

Jako luokanopetukseen ja aineenopetukseen toteutuu myös opettajankoulutuksessa. Aineenopettajakoulutus painottuu oppiaineen hallintaan ja didaktiikkaan, luokanopettajakoulutus oppilaan kasvun ja oppimisen tukemiseen kaikilla opetuksen alueilla.

1990-luvun lopun lainsäädännöllisten uudistusten myötä peruskoulussa vallinnut jako ala- ja yläasteeseen poistui, ja opetus toteutetaan vuosiluokat 1–9 kattavana yhtenäisenä perusopetuksena. Yhtenäisen perusopetuksen toteuttaminen edellyttää eri opettajaryhmien hyvää yhteistyötä, jotta koko perusopetuksen tavoitteet, sisällöt ja pedagogiset periaatteet toteutuvat johdonmukaisesti.

Perusopetuksen yleisten tavoitteiden toteuttaminen on kaikkien opettajien vastuulla. Myös opetussuunnitelmassa määritellyt aihekokonaisuudet tai vastaavat eheyttävät teemat asettavat opettajan sisällölliselle asiantuntijuudelle lisävaatimuksia. Opetuksen sisältöjen näkökulmasta opettajan asiantuntijuus on siis laajempi kuin yhden oppiaineen sisällöllinen hallinta. Opettajuuteen liittyy yhä enemmän myös yhteistyötä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa ja pedagogista johtamista moniammatillisessa yhteistyöverkostossa. Moniammatillisella verkostolla tai yhteistyöllä ei viitata ainoastaan oppilashuollolliseen yhteistyöhön, vaan esimerkiksi museotoimen, nuorisotoimen, kirjaston ja taide-instituutioiden asiantuntijoiden kanssa tapahtuvaan yhteistyöhön.

Oppimateriaalit

Oppimateriaaleilla on keskeinen merkitys opetuksen toteuttamisessa. Oppimateriaalien valinta sisältyy paikalliseen päätösvaltaan. Oppikirjojen tarkastamisesta luovuttiin 1990-luvun alussa. Opetushallitus ei siis enää tarkasta oppikirjoja vaan niiden laatiminen on valtaosin yksityisten kustantajien tehtävänä.

Nykyiset oppikirjat ovat rakentuneet pitkälti oppiaineiden ympärille. Tämä on seurausta opetussuunnitelman oppiainejaosta. Oppikirjat pyrkivät noudattamaan opetussuunnitelman sisältöjä mahdollisimman tarkoin. Opetus saattaa olla hyvin oppikirjasidonnaista, mikä aiheuttaa opetuksen kohdentumisen erillisten sisältöjen opiskeluun eikä aikaa jää taitojen harjaannuttamiseen, asioiden ymmärtämisen syventämiseen tai oman oppimisprosessin tarkasteluun.

Erilaiset verkkomateriaalit ovat nousemassa oppikirjojen rinnalle oppimateriaalina. Verkkopohjaisuus saattaa motivoida oppilaita eri tavoin kuin kirja ja monipuoliset oppimateriaalit tekevät mahdolliseksi tietojen omaehtoisen muokkaamisen, yhteisöllisen vuorovaikutuksen sekä autenttisten tietolähteiden käytön. Tämä edellyttää opettajilta uudenlaisia pedagogisia toimintatapoja.

Rahoitus

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Kunta voi järjestää palvelut itse, yhdessä muiden kuntien kanssa tai hankkia palvelut muulta luvan saaneelta opetuksen järjestäjältä. Kuntien välistä yhteistyötä varten voidaan perustaa kuntayhtymä. Kunta voi lisäksi järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta, lisäopetusta, perusopetuksen vuosiluokkien 7–9 yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toimintaa sekä perusopetusta muille kuin oppivelvollisille.

Pääosa esi- ja perusopetuksen valtionosuusrahoituksesta yhdistettiin vuoden 2010 alusta osaksi kuntien peruspalvelujen ns. yhden putken valtionosuutta, jota hallinnoi valtiovarainministeriö. Valtionosuus määräytyy kunnan 6–15 -vuotiaiden asukkaiden määrän mukaan.

Kunnille myönnettävä esi- ja perusopetuksen valtionosuus on osa kunnan peruspalveluiden valtionosuutta, jonka myöntää valtiovarainministeriö. Rahoituksesta säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa (1704/2009). Kunnan peruspalveluiden valtionosuusprosentti on 34,08 %. Valtionosuuden laskemisen perusteena olevat esi- ja perusopetuksen laskennalliset kustannukset saadaan kertomalla esi- ja perusopetuk-

sen perushinta luvulla 0,77, lisäämällä tuloon esi- ja perusopetuksen perushintaan tehtävät kuntakohtaiset korotukset ja kertomalla näin saatu euromäärä kunnan 6–15 -vuotiaiden määrällä. Kunnan 6-vuotiaiden määrä otetaan huomioon kertomalla se luvulla 0,91. Perushintaa korottavat tekijät ovat: asukastiheys alle 40 as/km² ja lisäkorotus, jos asukastiheys on alle 4 as/km²; kaksikielisyys; saaristoisuus; 13–15 -vuotiaiden osuus; ruotsinkielisyys ja vieraskielisyys.

Opetusministeriön hallinnoima osa esi- ja perusopetuksen rahoituksesta määräytyy opetuksen järjestäjän oppilasta kohden määräytyvien rahoitusperusteiden mukaan. Opetusministeriö myöntää esi- ja perusopetukseen rahoitusta sellaisen toiminnan osalta, jota valtiovarainministeriön hallinnoima kuntien ikäluokkapohjainen valtionosuus ei kata. Opetusministeriön hallinnoimasta osuudesta rahoitusta säädetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009). Opetusministeriö päättää hallinnoimastaan rahoituksesta järjestäjäkohtaisesti. Rahoitus perustuu oppilasmääriin ja oppilasta kohti vahvistettaviin yksikköhintoihin. Opetusministeriön hallinnoima esi- ja perusopetuksen rahoitus kattaa seuraavat osa-alueet: lisäopetuksen rahoitus, maahanmuuttajille järjestettävän perusopetukseen valmistavan opetuksen rahoitus, muille kuin oppivelvollisille järjestettävän esi- ja perusopetuksen rahoitus, perusopetuksen aineopetuksen rahoitus, pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaiden lisärahoitus, sisäoppilaitoslisä, koulukotikorotus, joustavan perusopetuksen lisärahoitus, rahoitus yksityisen opetuksen järjestäjän toiminnan aloittamiseen, ulkomailla järjestettävän perusopetuslain mukaisen opetuksen rahoitus, valtionosuus-uudistuksen muutoksen tasaus avustuksella (koskee vain yksityisiä opetuksen järjestäjiä) sekä yksityisten opetuksen järjestäjien harkinnanvaraiset avustukset.

Esi- ja perusopetuksen lisäksi valtionosuusjärjestelmällä rahoitetaan mm. koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Järjestelmän keskeinen periaate on korostaa kuntien ja muiden opetus- ja kulttuuritoimen palveluja tarjoavien yhteisöjen itsenäistä päätöksentekoa. Rahoitusta ei ole ”korvamerkitty”, vaan valtionosuuden saaja päättää rahoituksen käytöstä.

Perusrahoitusjärjestelmä ei nykymuodossaan ohjaa opetuksen järjestäjää toteuttamaan koulutuspoliittisia tai edes normien mukaisia tavoitteita. Tavoitteiden suunnassa tapahtuvaa kehittämistyötä on tuettu valtionavustuksilla, joiden myöntäminen on useimmiten sidottu vain lyhyen ajan kestäviin kehittämissuunnitelmiin.

2.6 Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma sekä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosiksi 2007–2012

Perusopetuksen kehittämiseen vaikuttavat myös hallitusohjelmassa sekä valtioneuvoston neljän vuoden välein hyväksymässä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU) määritellyt koulutuspoliittiset tavoitteet. Molemmat ovat luonteeltaan lyhyen aikavälin ohjausdokumentteja.

Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmaan perusopetuksen kehittämisen osalta on nostettu taide- ja taitoaineiden aseman vahvistaminen valinnaisuutta lisäämällä, kieliohjelman monipuolistaminen, toisen kotimaisen kielen opetuksen kehittäminen, luovuuden, innovatiivisuuden ja erilaisen lahjakkuuden edistäminen, lasten ja nuorten kansalaistaitojen sekä osallistumisen edistäminen, ympäristö- ja yrittäjyyskasvatuksen monipuolistaminen ja laajentaminen sekä verkko-opetuksen kehittäminen ja oppilaitosten tietoyhteiskunta-hankkeiden tukeminen.

Vuosille 2007–2012 laadittu koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma raken-

tuu hallitusohjelman linjausten varaan ja konkretisoi linjauksia. Suunnitelmassa korostetaan perusopetuksen yleistä tehtävää, jonka mukaan kasvatuksen ja opetuksen tavoitteena on tukea kasvua ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksen tulee antaa perusta laajaan yleissivistykseen. Tarvitaan korkeaa sivistystasoa, joka mahdollistaa oman toiminnan näkemisen osana suurempaa kokonaisuutta ja kannustaa toisilta oppimiseen.

Suunnitelmassa todetaan, että perusopetuksessa syntyvät koulutusasenteet, tiedot ja taidot muodostavat perustan myöhemmille opinnoille ja tästä syystä on erityisen tärkeää huolehtia perusopetuksen laadusta sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Tehtävänä on varmistaa, että kaikki lapset ja nuoret suorittavat perusopetuksen oppimäärän. Perusopetuksen toimintamuotoja ja työtapoja tulee kehittää ja erilaisia oppimisympäristöjä hyödyntää niin, että ne vastaavat nykyistä paremmin nuorten yksilöllisiin tarpeisiin. Luovuutta, erilaisen lahjakkuutta ja innovatiivisuutta tulee edistää jo varhaiskasvatuksesta alkaen.

Tulevaisuuden kannalta erityisenä haasteena on peruskoulun roolin vahvistaminen lasten emotionaalisten ja sosiaalisten taitojen kehittäjänä sekä yhteisöllisyyden rakentajana niin koulun sisällä kuin paikallisestikin. Koulun tehtäväkentässä korostuu tästä syystä lasten ja nuorten yleisen hyvinvoinnin, tunne-elämän, sosiaalisten taitojen sekä eettisten ja esteettisten taitojen kehittämisen tukeminen.

Kehittämistä ohjaavina linjauksina esitetään:

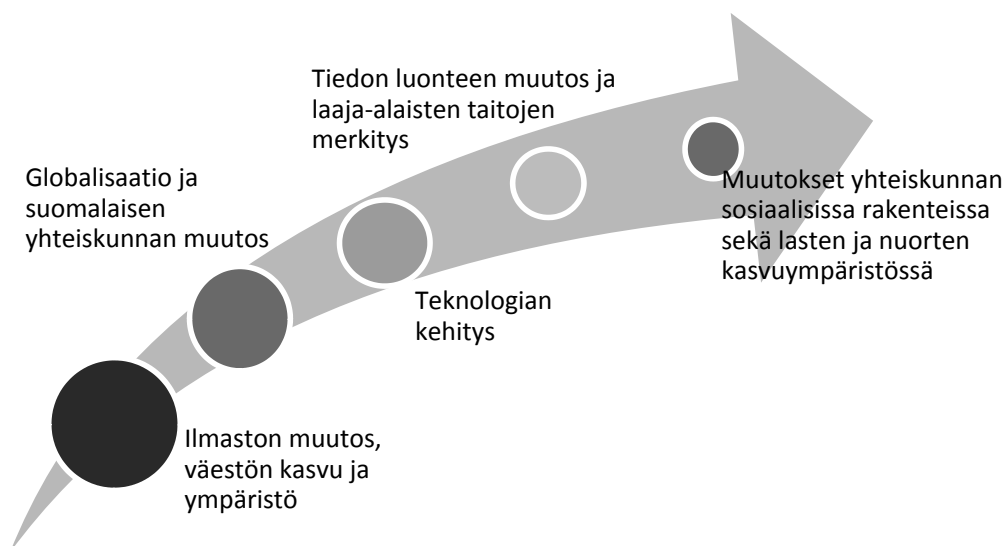
- korkean osaamistason turvaaminen
- kaikkien lasten ja nuorten tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen koulutukseen
- yhtenäinen peruskoulu perusopetuksen järjestämisen lähtökohtana
- kestävän elämäntapaan ja ympäristötietoisuuteen tarvittavien tietojen, taitojen, valmiuksien ja arvomaailman kehittyminen
- monikulttuurisuustaitojen syventäminen
- tietoyhteiskunnan arjessa tarvittavien teknisten valmiuksien hallinta ja riittävän monella nuorella halu ja taidot kehittää tekniikkaa eteenpäin
- monipuoliset tietoyhteiskuntavalmiudet, medialukutaitoa sekä kriittinen suhtautuminen median tuottamaan informaatioon
- yrittäjyyden edistäminen
- hyvän ja monipuolisen kielitaidon perustan luominen perusopetuksessa sekä toisen kotimaisen kielen opetuksen kehittäminen
- matemaattis-luonnontieteellinen osaamisen vahvistaminen osana yleissivistystä ja elinikäisen oppimisen perustaa.

3 Toimintaympäristön keskeiset muutokset ja niiden vaikutus osaamisvaatimukseen ja koulutyöhön

Viime vuosina on käyty paljon keskustelua tulevaisuudessa tarvittavista tiedoista ja taidoista ja määritelty niitä suhteessa muuttuvaan toimintaympäristöön. Kiinnostavia ovat erityisesti OECD:n ja EU:n piirissä tehdyt selvitykset sekä tulevaisuustutkimuksen tuottamat analyysit. Opetusministeriö ja Opetushallitus ovat omassa tulevaisuustyössään määritelleet muutoksen piirteitä.

Toimintaympäristön muutosta koskeva ymmärrys on koulutusta ja opetuksen linjauksia suunniteltaessa välttämätöntä, sillä muutosta koskevat analyysit osoittavat johdonmukaisesti, että tekemisen, tietämisen ja olemisen rakenteet ja haasteet maailmassa ovat olennaisesti muuttumassa. Tekeminen on muuttumassa siten, että kaikki tärkeät ja vaikuttavimmat tulokset syntyvät yhteistyössä ja verkostoissa. Tietäminen puolestaan on hajautettu sekä teknisesti että sosiaalisesti. Teknologia auttaa meitä ulkoistamaan erityisesti muistinvaraisia toimintoja ja tiedon luomisprosessit ovat entistä enemmän luonteeltaan yhteisöllisiä. Olennaista on se, mitä tiedämme yhdessä toisten kanssa. Tiedon käyttämiseen, taitamiseen ja osaamiseen liittyvät odotukset ovat kasvamassa. Samalla olemiseen ja identiteettiin liittyvät haasteet maailman muutoksen ja globaalien informaatioverkostojen keskellä ovat kasvamassa mittaviksi.

Seuraavassa tarkastellaan sellaisia toimintaympäristön muutoksia, jotka useissa selvityksissä ovat nousseet yhteiskunnan keskeisiksi megatrendeiksi. Tarkastelun taustana käytetyt lähteet löytyvät lähdeluettelosta.

Kuva 3–1 Toimintaympäristön muutokset

3.1 Ilmaston muutos, väestön kasvu ja ympäristö

Ilmaston muutosta pidetään toimintamme suurimpana haastajana ja keskeisenä meihin vaikuttavana tekijänä. Yhdessä luontoympäristön voimakkaan kulumisen kanssa se asettaa meille kaikkein tinkimättömimmät reunaehdot tulevaisuutta ajatellen.

Ilmaston muutos kytkeytyy ihmiskunnan väestömäärän nopeaan kasvuun. Vuosituhannen vaihteessa maapallolla oli jo noin 6 miljardia ihmistä. Ongelmallista on myös väestönkasvun sijoittuminen vain joihinkin maailman maihin, erityisesti suuriin Aasian ja Afrikan maihin. Kasvu näkyy monenlaisina ongelmina kuten ympäristön kulumisena, huolena ravinnon, puun ja veden riittävydestä sekä ihmisten köyhyytenä, kouluttamattomuutena ja terveydenhuolto-ongelmina.

Ilmastoon, luontoon ja väestöön liittyvät ratkaisut ovat yhteiskuntien kehittymisen ja kestäväen tulevaisuuden rakentamisen kannalta avainkysymyksiä. Niiden ratkaisemiseksi tarvitaan paljon tietoa, uudenlaisia asenteita sekä vastuullisia globaaleja sopimuksia ja toimintamalleja. Kysymykset askarruttavat paljon myös lapsia ja nuoria. Nuorten mielipiteitä kartoittaneiden useiden tutkimusten mukaan nuoria huolestuttavat maailman tulevaisuus ja yhteiskunnan kovat arvot. Nuoret odottavat kodilta ja koululta, että ne auttavat toisaalta ymmärtämään kehitystä mutta ennen kaikkea ohjaavat tekemään omassa elämässä oikeita valintoja eettisistä lähtökohdista käsin. Tämä asettaa koulullekin melkoisia haasteita. Koulutyössä tulisi oppilaan ikäkaudelle ja kehitysvaiheelle sopivalla tavalla lisätä ympäristöä ja globaalia kehitystä koskevia tietoja ja taitoja ja siten vähitellen luoda edellytyksiä maailman tilaa ja tulevaisuutta koskevan tietoisuuden sekä vastuullisten asenteiden ja toimintatapojen kehittymiselle. Koulu on avainasemassa kasvatettaessa uusia sukupolvia kestävää tulevaisuutta rakentavaan elämäntapaan.

3.2 Globalisaatio ja suomalaisen yhteiskunnan muutos

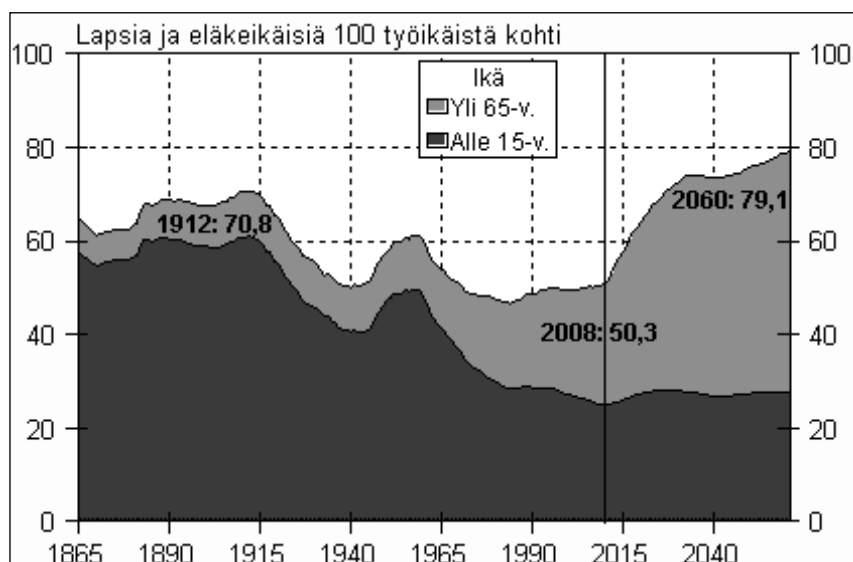
Globalisaatiota luonnehditaan ilmiönä monimuotoiseksi ja ristiriitaiseksi prosessiksi. Sen myötä maailma on muuttumassa yhtenäiseksi markkina-alueeksi, jossa työ ja työvoima liikkuvat entistä enemmän ja jossa vauraus lisääntyy mutta jakaantuu kuitenkin edelleen epätasaisesti. Taloudellinen ja kulttuurinen globalisaatio edistävät yhtenäisyyttä ja vuorovai-
kutusta eri maiden ja kansakuntien, talouksien, yritysten sekä eri kieli- ja kulttuuriryhmien välillä. Se voi parhaimmillaan edistää yhteistä ymmärrystä ja edellytyksiä rauhaan, mutta myös yhtenäistää kieliä ja kulttuureja tavalla, joka on omiaan kaventamaan kulttuurista rik-
kautta. Näyttää siltä, että kehitykseen liittyy myös sellaista yksilöllisten ja sosiaalisten erojen kasvua, joka saattaa lisätä yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja köyhyyttä ja siten synnyttää konflikteja. Nämä rinnakkain kulkevat kehitystrendit ovat nähtävissä myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Koulutuksella vaikutetaan pitkälti siihen, miten kehitykseen liittyviin haasteisiin vastataan ja mitkä näistä kehitystrendeistä vahvistuvat.

Seuraavassa tarkastellaan globalisaatiota erityisesti alueiden erilaisesta kehityksestä, kiel-
ten, kulttuurien ja uskontojen kasvavasta moninaisuudesta sekä työn luonteen ja työelämän muutoksista käsin.

Alueellisten erojen kasvu, väestömuutokset ja vaikutukset perusopetuksen järjestämiseen

Maailman muuttuminen vaikuttaa myös suomalaisen yhteiskunnan rakenteisiin. Alueet eriytyvät ja erilaistuvat. Isot kaupungit ja kasvukeskukset vahvistuvat, maaseutu on menettämässä elinvoimaisuuttaan.

Myös väestöön liittyvät muutokset ovat suuria. Väestöennusteen mukaan Suomen vä-
kiluku kasvaa lähivuosikymmeninä niin, että vuonna 2025 se on jo yli 5 750 000 ja vuona 2042 ylittää 6 miljoonan rajan. Samalla kuitenkin väestö vanhenee nopeammin kuin useimmissa muissa kehittyneissä maissa. Ikääntyneiden suhteellinen osuus väestöstä kasvaa, ja työikäisten osuus vähenee. Kun vähintään 85-vuotiaita on vuonna 2010 runsaat 100 000, on heitä vuonna 2040 jo miltei 400 000. Täitekohta on menossa eli vuonna 2010 työvoiman määrä kääntyy selvästi laskuun.

Kuva 3-2 Väestöllinen huoltosuhde
Lähde: Tilastokeskus

Väestömuutokset näkyvät ennen muuta yhteiskunnan huoltosuhteen heikkenemisenä. Muutokset heijastuvat myös taloudellisen kehitykseen, työvoiman saatavuuteen ja työmenetelmiin, työvoiman painopisteen siirtymiseen heikon tuottavuuden sektoreille. Vaikka huollettavien lasten lukumäärä vähenee, kasvaa eläkeikäisten määrä niin paljon, että huoltosuhte tulee koko maan tasolla kehittymään epäedullisesti. Jo vuoden 2020 vaiheilla ollaan tilanteessa, jollaista Suomessa ei ole väestölaskennan historian aikana koettu.

Näissä olosuhteissa yhteiskunnassa joudutaan tekemään resurssien käyttöön ja erityisesti julkisen talouden voimavarojen kohdentamiseen liittyviä ratkaisuja niin kansallisella kuin kuntatasollakin. Ikääntyville kohdennettujen palvelujen tarve kasvaa voimakkaasti koko maassa. Tilannetta vaikeuttaa erittäin voimakas alueellisten erojen kasvu. Maan sisäisen muuttoliikkeen ja kaupungistumisen myötä asutus keskittyy yhä enemmän pääkaupunkiseudulle ja elinvoimaisille kaupunkiseuduille. Maaseutumaisissa kunnissa väestömäärä vähenee edelleen. Vuonna 2008 maan sisäisessä muuttoliikkeessä määrällisesti eniten muuttovoittoa saivat Uudenmaan ja Pirkanmaan maakunnat. Väkilukuun suhteutettu muuttovoitto oli suurin Kanta-Hämeessä. Määrällisesti eniten maassamuutossa väestöään menettivät Kymenlaakson ja Lapin maakunnat. Kainuun ja Kymenlaakson muuttotappiot olivat suhteellisesti suurimpia.

Peruskouluikäisten kokonaismäärä kääntyy nousuun parhaillaan meneillään olevan ja vuoteen 2018 kestävä pienten ikäluokkien vaiheen jälkeen. Määrän ennustetaan kasvavan vuoteen 2025 mennessä vajaalla 7 prosentilla ja kasvun arvellaan jatkuvan 2030-luvun alkuun.

Koska alueelliset erot väestönkehityksessä ovat kuitenkin suuria, perusopetuksen järjestäminen kohtaa melkoisia haasteita. Toisaalta peruskouluikäisten määrä kasvaa voimakkaasti tietyillä seutukunnilla ja tällöin joudutaan pohtimaan muun muassa tilojen ja kelpoisten opettajien riittävyyttä. Samanaikaisesti tyhjenevillä seutukunnilla, joissa muuttotappio yhdistyy väestön ikääntymiseen ja syntyvien lasten määrään voimakkaaseen pienenemiseen, perusopetuksen saavutettavuuden ja opetuksen laadun turvaaminen on entistä vaikeampaa hyvin pienille oppilasmäärille. Kun Pohjois-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla peruskouluikäisten määrä kasvaa runsaalla kymmenellä prosentilla vuosina 2008–2020, niin Etelä-Savossa, Kymenlaaksossa ja Kainuussa samanikäisten määrä putoaa lähes 15 prosenttia.

Kouluverkkoon liittyvät haasteet ovat erilaisia eri alueilla riippuen siitä, mihin suuntaan peruskouluikäisten määrä kehittyy. Oulun ja Tampereen ympäristökunnat sekä eräät pääkaupunkiseudun ympäristökunnat joutuvat mitä ilmeisimmin rakentamaan lisää koulutiloja ja suureneville ikäluokille. Sen sijaan itäisen Lapin, Kainuun, Pohjois-Karjalan, Savon, Kymenlaakson ja Satakunnan kunnissa nykyisen kouluverkon ylläpitäminen on äärimmäisen vaikeata lähivuosisikymmenen aikana.

Erojen suuruus ilmenee hyvin, kun tarkastellaan kuntakohtaisen kasvun ääripäitä. Suurinta prosentuaalista kasvua ennustetaan kasvua Limingalle (+71,6 %) ja Uuraisiin (+58,3 %). Eniten ikäluokka pienenee puolestaan Puolangalla (-44,3 %) ja Tervossa (-43,2 %).

Taulukossa 2–3 on esitetty peruskouluikäisten määrän prosentuaaliset muutokset vuosina 2008–2020.

Maakunta	2008	2010 E	2020 E	2025 E	2008-2020		2008-2025	
					muutos Ikäluokka	(%)	muutos Ikäluokka	(%)
Uusimaa	143 446	140 584	152 525	158 761	9 079	6,3	15 315	10,7
Itä-Uusimaa	11 079	10 864	11 783	12 165	704	6,4	1 086	9,8
Varsinais-Suomi	46 120	44 798	45 139	45 972	-981	-2,1	-148	-0,3
Satakunta	22 452	21 586	21 064	21 106	-1 388	-6,2	-1 346	-6,0
Kanta-Häme	18 323	18 099	19 177	19 832	854	4,7	1 509	8,2
Pirkanmaa	47 284	46 329	52 650	55 175	5 366	11,3	7 891	16,7
Päijät-Häme	20 142	19 373	19 975	20 419	-167	-0,8	277	1,4
Kymenlaakso	17 963	17 065	15 583	15 525	-2 380	-13,2	-2 438	-13,6
Etelä-Karjala	12 694	12 076	11 480	11 431	-1 214	-9,6	-1 263	-9,9
Etelä-Savo	14 826	14 065	12 633	12 490	-2 193	-14,8	-2 336	-15,8
Pohjois-Savo	25 082	23 968	22 955	23 160	-2 127	-8,5	-1 922	-7,7
Pohjois-Karjala	16 525	15 784	14 929	15 132	-1 596	-9,7	-1 393	-8,4
Keski-Suomi	27 721	27 069	28 607	29 155	886	3,2	1 434	5,2
Etelä- Pohjanmaa	21 007	20 310	20 703	21 203	-304	-1,4	196	0,9
Pohjanmaa	18 782	18 367	19 971	20 707	1 189	6,3	1 925	10,2
Keski- Pohjanmaa	7 829	7 667	7 998	8 195	169	2,2	366	4,7
Pohjois- Pohjanmaa	46 803	46 626	52 461	53 779	5 658	12,1	6 976	14,9
Kainuu	8 331	7 787	7 239	7 245	-1 092	-13,1	-1 086	-13,0
Lappi	18 705	17 607	17 524	18 063	-1 181	-6,3	-642	-3,4
Ahvenanmaa	2 926	2 868	3 054	3 198	128	4,4	272	9,3
Koko maa	548 040	532 892	557 450	572 713	9 410	1,7	24 673	4,5

Kuva 3-3 Peruskouluikäisen väestön määrän kehitys maakunnittain vuosina 2008–2025 väestöennuste, Tilastokeskus

Perusopetuksen haasteita kaikissa kunnissa ovat siis muuttuvaan palvelutarpeeseen vastaaminen, opetuksen laadun ja kustannustehokkuuden sekä palvelujen saatavuuden varmistaminen. Harvaan asutuissa ja pitkien etäisyyksien kunnissa, joissa oppilasmäärä vähenee, tasavertaisten koulutuspalvelujen tarjoaminen on keskeinen kysymys. Voimakkaasti kasvavilla seutukunnilla joudutaan kamppailemaan palvelujen riittävyyden kanssa. Yksi mahdollisuus turvata palvelut on lisätä kuntien ja seutukuntien välistä yhteistyötä. Muutoksiin pyritään vastaamaan myös muodostamalla kuntaliitoksen kautta vahvempia peruskuntia, joilla on paremmat edellytykset huolehtia asukkaidensa peruspalveluista. Perusopetuksen saavutettavuutta parantaa oppilaan mahdollisuus käydä lähintä koulua, vaikka se sijaitsi muualla kuin asuinkunnassa. Koulumatkojen tulee pysyä lain säättämässä rajoissa ja oppilaan kannalta kohtuullisina. Kouluverkkoratkaisujen tarkastelu kuntien välisenä yhteistyönä ja esimerkiksi tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen verkostoitumisessa käy välttämättömäksi. Erityisesti kuntien reuna-alueilla joudutaan pohtimaan koulujen oppilaaksiottoalueiden muodostamista kuntarajat ylittävinä tai vaihtoehtoisesti kunnille yhteisten koulujen muodostamista.

Väestömuutokset ja alueellisten erojen kasvu synnyttää helposti keskustelua, jossa lasten, nuorten ja heidän perheidensä tarpeet sekä koulutuksen vaatimat investoinnit asetetaan helposti vastakkain vanhenevan väestön tarpeiden kanssa. On kuitenkin huomattava, että koulutuksen kautta kehittyvät kansalaisvalmiudet ja korkeatasoinen osaaminen ovat tekijöitä, joiden varassa koko yhteiskunta voi kehittyä ja huolehtia velvollisuuksistaan.

Kulttuurien, kielten ja uskontojen moninaisuus

Globalisaatio tuo mukanaan kulttuurien, kielten ja uskontojen moninaista kohtaamista ja rinnakkaineloa. Ihmiset ja kokonaiset ihmisryhmät liikkuvat eri syistä entistä enemmän maasta toiseen ja yhteiskuntien monikulttuurisuus kasvaa. Lisäksi syntyy uudenlaisia osa- ja alakulttuureja, jotka haastavat yhteiskunnan perinteiset tavat toimia.

Myös suomalainen yhteiskunta on muuttumassa. Kielten, uskontojen ja kulttuurien kirjo kasvaa. Kieli on ihmisen ajattelun ja vuorovaikutuksen perusta. Maamme koko väestöstä muita kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia on toistaiseksi vajaat 3 prosenttia, mutta Suomessa puhutaan kuitenkin yli 30 eri kieltä. Suurimmat vieraskielisten ryhmät ovat venäjänkieliset, vironkieliset, englanninkieliset, somalinkieliset ja arabiankieliset. Erityisesti pääkaupunkiseudulla ja suurissa kasvukeskuksissa lapsemme kasvavat jo nyt päiväkodeissa ja kouluissa, joissa puhutaan rinnan useita kieliä ja joissa lapset voivat tulla kymmenistä eri maista, erilaisista kulttuurisista ja uskonnollisista taustoista. Vieraskielisten oppilaiden määrä on lisääntynyt Suomen peruskouluissa kolmessa vuodessa noin 9 prosenttia.

Suomalaisista edelleen yli 80 % kuuluu luterilaiseen kirkkoon, mutta erilaisten uskontojen määrä on 1900-luvun puolivälin jälkeen huomattavasti kasvanut. Maassamme toimii toistasataa eri uskonnoksi laskettavaa liikettä. Perusopetukseen on jo nyt vahvistettu 13 eri uskonnon valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet.

Rajat kulttuurien välillä eivät kuitenkaan aina ole jyrkkiä. Ihmiset elävät myös monien eri kulttuurien vaikutuspiirissä ja rajapinnoissa, joten heillä saattaa olla monen eri kulttuurin tai alakulttuurin tuntemusta. He ovat saattaneet sisäistää arvoja ja koodeja eri kulttuureista ja voivat olla kykeneviä toimimaan monissa kulttuurisissa konteksteissa. Tietoverkot ja sosiaalinen media ovat avanneet kokonaan uusia mahdollisuuksia kulttuurien ja erilaisten osa- ja alakulttuurien muodostumiseen ja keskinäiseen vuorovaikutukseen – niin hyvässä kuin pahassakin.

Moninaistuminen rikastaa yhteiskuntaa ja parhaimmillaan kulttuurien välinen dialogi lisää luovuutta ja innovatiivisuutta. Kehitykseen saattaa kuitenkin liittyä myös ongelmia. Ilman määrätietoista toimintaa tasa-arvoisen yhteiskunnan puolesta, yhteiskunnallinen jakautuminen, eriarvoisuus ja huono-osaisuus sekä esimerkiksi erilaiset rasistiset ilmiöt lisääntyvät. Erityisenä haasteena on syrjäytymisen siirtyminen sukupolvelta toiselle sekä lasten ja nuorten asema kehityksessä. Koulutuksella ja koululla on tärkeä tehtävä sekä yksilön mahdollisuuksien että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamisessa. Koulu voi myös vaikuttaa osaltaan siihen, että erilaisista taustoista tulevien oppilaiden ja heidän perheidensä tuoma moninaisuus käännetään suomalaisen yhteiskunnan voimavaraksi ja vahvuudeksi. Tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista on tietoisuus oman ja muiden kulttuurien ominaispiirteistä ja suvaitsevaisuus kulttuurien, kielten ja uskontojen välisiä eroja kohtaan. Tarvitaan entistä enemmän erilaisuuden kohtaamisen ja hyväksymisen taitoja, eri kielten osaamista sekä rakentavan vuoropuhelun ja yhdessä tekemisen taitoja.

Työn ja työelämän muutos

Globalisaatiolle on ominaista tuotannon tekijöiden liikkuvuus ja aluetalouksien keskinäinen riippuvuus. Kreikan taloudellisen tilanteen aiheuttama haaste Euroopan Unionin kaikkien maiden taloudelle on ajankohtainen esimerkki tästä riippuvuudesta ja monimutkaisten vaikutusten kentästä. Koulutuksen näkökulmasta keskinäinen riippuvuus saattaa tuottaa yhtenäistämisen paineita ja vaikuttaa luonnollisesti myös koulutuksen kehittämisen taloudellisiin reunaehtoihin. Koulutuksen kannalta kiinnostavaa ja haasteellista globalisaatiossa on myös ihmisten ja työn liikkuvuus, ammattien katoaminen ja uusien syntyminen sekä työssä vaadittavan osaamisen muuttuminen yhä vaikeammiksi ennakoitavaksi.

Työtehtävien sisältö saattaa muuttua nopeastikin ja työssä tarvittava osaaminen vaatii jatkuvaa päivittämistä tai kokonaan uudistumista. Useimmat toimialat edellyttävät entistä intensiivisempää vuorovaikutusta yhteistyökumppaneiden kanssa niin omassa maassa kuin erityisesti kansainvälisesti (interactive intensive industries). Samalla teknologian kehitys lisää jatkuvan yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksia (collaborative technologies).

Myös työsuhteet, työnjohtaminen ja työorganisaation rakenteet muuttuvat, Mobiilin, monipaikkaisen, hajautetun ja virtuaalisen työn määrä on kasvamassa. Tämä edellyttää työntekijöiltä hyvinkin toisenlaista osaamista kuin perinteisesti on ajateltu. Joustavuuden, itseohjautuvuuden ja jatkuvan oppimisen sanotaan olevan keskeisiä taitoja. Perusasteen koulutuksen kysymyksiä pohdittaessa on siis huomattava, että nyt ja vielä enemmän tulevaisuudessa oppimisen edellytetään jatkuvan koko työelämän ajan. Mitkä tällöin ovat olennaisia opittavia tietoja ja taitoja ennen työelämään siirtymistä ja mitä opitaan vasta työssä?

Kiinnostavaa on myös työn yhteydessä tapahtuvan oppimisen luonteen tarkastelu. Oppimista tapahtuu entistä enemmän työntekijöiden keskinäisen vuorovaikutuksen, verkottumisen ja osaamisen jakamisen kautta. Tällaisessa työkuultuurissa kommunikointitaidot, yhteistyötaidot, tekniset taidot ja itsensä tuntemisen ja johtamisen taidot korostuvat hajautetusti toimivien ryhmien ja toisistaan kaukana olevien yhteistyökumppaneiden tärkeimpinä osaamisvaatimuksina. Tavoitteiden, roolien ja vastuiden selkeys, pitäminen kiinni yhteisistä työprosesseista, sitoutuminen, yhteinen ymmärrys ja erilaisuuden sieto ovat olennaisia globaaleissa tiimeissä.

Globalisaatio nostaa esiin myös haasteen Suomen kilpailukyvyn ja yhteiskunnan hyvinvoinnin säilyttämisestä. Suomen kaltainen pieni talous voi selviytyä olemassa olevien tuotteiden ja palveluiden sekä uusien innovaatioiden jatkuvan kehittämisen, hyödyntämisen ja markkinoinnin kautta. Varsinkin maailmantalouden taantumaaan liittyvien rakenteellisten vaikutukset pakottavat etsimään kokonaan uusia osaamisalueita. Tämä edellyttää huolenpitoa korkeatasoisesta osaamisesta ja väestön kykyjen laajamittaisesta hyödyntämisestä. Se edellyttää myös investointia koulutukseen sekä luovuutta ja ongelmanratkaisukykyä edistävien toimintamallien kehittämiseen koulutuksessa. Haasteet osaavan ja motivoituneen työvoiman saatavuuden turvaamiseksi kasvavat työn uusien osaamisvaatimusten ja muuttuvan ikärakenteen vuoksi. Myös työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen merkitys kasvaa.

Työelämän yleiset kysymykset näkyvät myös koulumaailmassa. Entistä tärkeämmäksi kysymykseksi nousee osaavien ja motivoituneiden rehtoreiden, opettajien ja muiden työntekijöiden saaminen kouluihin ja koulutyön säilyttäminen vetovoimaisena. Toisaalta koulussa työskenteleviltä odotetaan entistä parempaa ymmärrystä tulevaisuuden osaamiseen kohdistuvista vaatimuksista, valmiutta oppilaiden ohjaamiseen perinteisen opettamisen sijaan sekä valmiutta yhteisöllisten ja tutkimussuuntautuneiden työmenetelmien käyttöön. Tarvitaan myös vuorovaikutteista, avointa ja verkottunutta tapaa työskennellä ja kehittää monipuolisia oppimisympäristöjä.

3.3 Teknologian kehitys

Globalisaation eteneminen ei olisi mahdollista ilman teknologian kehitystä. Erityisesti tietoverkkojen kehitys mahdollistaa sekä toimintojen hajautuksen että maailmanlaajuisen kommunikaation ensimmäistä kertaa ihmiskunnan historiassa. Teknologian, varsinkin tieto- ja viestintätekniikan kehitys, on ollut tavattoman nopeaa viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Näyttää kuitenkin siltä, että olemme vasta teknologisen vallankumouksen alkuvaiheessa. Tämän vuoksi kehitystä on hankala arvioida. Varmaa on kuitenkin se, että sen mer-

kitys tulee kasvamaan.

Toisaalta teknologia on tulevaisuudessa yhä vähemmän näkyvässä roolissa. Kehityskulku näyttää olevan se, että laitteiden käyttämisen sijaan teknologia sulautuu yhä enemmän ympäristöön ja kaikkeen arjen toimintaan. Ihmisen suhde teknologiaan muuttuu. Tämä vapauttaa ihmisten voimavaroja luovuuteen ja siihen, että he voivat ajasta ja paikasta riippumatta tehdä haluamiaan asioita ja olla yhteydessä muihin. On myös ennakoitu, että osa ihmisistä liittyy itseensä teknologiaa, joka luo uudenlaisia mahdollisuuksia ihmisen fyysiselle ja henkiselle toimintakyvylle. Puhutaan ubiikkiyhteiskunnasta, jolla viitataan juuri siihen, että teknologia ympäröi meitä kaikkialla.

Erilaiset teknologiat kykenevät myös aiempaa enemmän kommunikoimaan keskenään, mikä mahdollistaa verkkojen, tiedon ja toiminnan entistä laaja-alaisemman ja syvällisemmän yhteistoiminnan. Yritystoiminta käyttää näitä mahdollisuuksia jo nyt. Koulutukselle ja oppimiselle teknologia avaa vielä hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Nämä mahdollisuudet pakottavat tietoisemmin pohtimaan oppimiskäsitystä ja sitä tapaa, miten oppiminen koulussa organisoidaan.

Teknologia tarjoaa mahdollisuuden kytkeä koulussa tapahtuvan oppimisen muualla tapahtuvaan oppimiseen ja monenlaisen asiantuntijuuden hyödyntämiseen oppimisen tukena. Samalla oppiminen erilaisissa teknologisissa ja virtuaalisissa ympäristöissä muokkaa koko tiedon rakentamisen tapaa entistä sosiaalisemmaksi. Opiskellessaan esimerkiksi sosiaalisen median avulla, lapset ja nuoret rakentavat tietoa, joka on moniulotteisempaa kuin itse opiskeltava sisältö. Oppiminen tapahtuu jatkuvassa ja intensiivisessä vuorovaikutuksessa, joka pakottaa omien ajatusten reflektointiin, argumentointiin ja näkemysten vaihtamiseen. Tässä prosessissa syntyvä oppimistulos on laajempi ja syvempi kuin yksin tuotettu. Lisäksi virtuaalisissa ympäristöissä toimiminen edellyttää jatkuvaa tiedon valikointia ja arviointia, ja sen myötä myös tiedon jäsentämistä, mikä kehittää tiedonhankinta- ja hallintataitoja. Oppilaat oppivat analysoimaan, jäsentämään ja yhdistämään tietoja kokonaisuuksiksi, mikä sekin on luonteeltaan hyvin erilainen prosessi kuin oppikirjasta tai opettajan luennosta valmiina saatujen tietojen kirjaaminen vihkoon.

Hyvätkään tekniset valmiudet tieto- ja viestintävälineiden ja sosiaalisen median käyttöön eivät kuitenkaan sellaisenaan riitä. Avoimissa oppimisympäristöissä korostuu itsesäätelyyn, oppimistaitoihin ja motivaatioon liittyvien valmiuksien tarve. Entistä enemmän tarvitaan myös kriittistä lukutaitoa ja kykyä kirjalliseen ilmaisuun. Ja koska ihminen on kehollinen ja kokonaisvaltainen olento, kasvaa todennäköisesti sekä tarve että mahdollisuudet erilaisen virtuaalisten hahmojen kautta tapahtuvaan viestintään ja teknologian ohjaamiseen koko kehon liikkeillä. Virtuaalisilla oppimisympäristöillä ja sosiaalisella medially on kaiken kaikkiaan oppimisen ja opiskelun luonnetta olennaisella tavalla muuttava vaikutus, mikä näkyy myös opettajan roolin muutoksena.

On kokonaan oma kysymyksensä, miten teknologian käyttö, kuten esimerkiksi erilaisten, hyvin nopeata reagoitokykyä ja visuaalista hahmottamista vaativien teknologisten pelien pelaaminen tai muistinvaraisten toimintojen ulkoistaminen erilaisille teknologisille apuvälineille, muuttaa vähitellen aivojen rakennetta ja ihmisen tapaa reagoida impulsseihin, muistaa ja käsitellä informaatiota. Aivotutkijat ja tulevaisuudentutkijat ovat todenneet, että kommunikoinnin, ajattelun ja oppimisen rakenteet muuttuvat ja tuo muutos on jo nähtävissä lapsissa ja nuorissa. Lasten ja nuorten ”käyttöjärjestelmä” on hyvin erilainen kuin vanhempien sukupolvien ja muutoksen sanotaan olevan yhtä suuri kuin ihmiskunnan siirtymä metsästyks- ja keräilytaloudesta maanviljelykseen. Tämän hetken lapset ja nuoret ovat siis todennäköisesti jo kognitiiviselta arkkitehtuuriltaan erilaisia diginatiiveja eli teknologian moninaiseen käyttöön pienestä asti kasvaneita siinä missä vanhemmat sukupolvet ovat vasta

muuttaneet tai muuttamassa digitaalisen teknologian maailmaan.

Haasteena onkin, että koulu pystyisi sekä kehittämään oppilaiden tieto- ja viestintätieteitä valmiuksia että paremmin hyödyntämään oppilaidensa jo olemassa olevaa osaamista. Tässä onnistuminen avaisi mahdollisuuden päästä nykyistä syvällisempiin kognitiivisiin prosesseihin. Tietotekniikan opettelusta ja teknologian kanssa toimimisesta siirryttäisiin uuden tiedon ja uusien ideoiden yhteiseen tuottamiseen ja jalostamiseen teknologian avulla. Kehittyvä teknologia voisi tukea tässä työssä tarvittavaa taitoa ja erityisesti tahtoa ja motivaatiota yhteisiin työprosesseihin ja uuden luomiseen.

3.4 Tiedon luonteen muutos ja laaja-alaisten taitojen merkitys

Teknologian muutokseen liittyy saatavissa olevan tiedon määrän ja luonteen muutos. Tiedon määrä ja merkitys kasvaa koko ajan. Tieto vanhenee nopeasti ja tarvitaan jatkuvaa uuden ja yhä kompleksisemmän tiedon hyödyntämistä. Tiedonvälityksen tehostuminen ja medioiden moninaistuminen ympäröi ihmistä, myös lapsia ja nuoria, jatkuvalla informaatioturvalla. Kuvallisen viestinnän osuus kasvaa koko ajan eli informaatio on visuaalisempaa kuin koskaan aiemmin. Näyttää myös siltä, että tieto on muuttamassa luonnettaan yhteisöllisemmäksi; tietoa tuotetaan verkostoissa ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa.

On ilmeistä, että tarvitsemme uudenlaista tapaa suhtautua informaatioon, sekä sen vastaanottamiseen että tuottamiseen. Tarvitsemme entistä parempaa kykyä seuloa tietoa, suodattaa nopeasti olennaiset viestit ja muokata niistä itsellemme merkityksellistä tietoa; tarvitsemme kriittistä medialukutaitoa. Mahdollisuudet itse tuottaa ja välittää tietoa ovat myös moninkertaistuneet. Tarvitsemme tiedon yhteisöllisiä käsittely- ja tuottamisprosesseja, jolloin tiedon vaikuttavuus kasvaa merkittävästi. Olennaista on tiedon etsiminen, käsittely ja tuottaminen sosiaalisessa, teknologisessa ja visuaalisessa ulottuvuudessa.

Tulevaisuuden koulutusta ja oppimista pohdittaessa tarvitaan ymmärrystä siitä, millainen on globaali tiedonkäsitely ja sen mukainen asiantuntijuus. Tietoa on saatavilla helposti ja paljon, mutta se on luonteeltaan monimuotoista, epävarmaa, ristiriitaista ja nopeasti uudelleen muotoutuvaa. Asiantuntijuuskaan ei näin ollen voi perustua asiantuntijan hallussa olevaan varmaan ja vakiintuneeseen tietoon, vaan enemmänkin verkostoissa syntyvään, sosiaalisesti muokattavaan ja jatkuvassa muutoksessa olevaan tietoon. Tiedon arvo määrittyy pitkälti sen yhteiskunnallisen relevanssin ja käyttöarvon mukaan. Tieto nähdään siis sitä arvokkaampana, mitä paremmin se toimii yhteiskunnassa toimimisen välineenä ja yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kilpailukykyyn rakentamisen perustana. Tämä korostaa taitotiedon (know how) sekä tiedon hankinta- ja hallintataitojen merkitystä.

Tiedonkäsitelyksen muutos haastaa koulun tapaa käsitellä tietoa. Sen pohjalta arvioituna nykyinen kouluopetus on vieläkin liian sisältöpainotteista, yksittäisten faktojen hallintaan perustuvaa tietoa ja tieto on pilkottu tiedonaloittain. Monitieteiselle tarkastelulle, autenttisten ongelmien ratkaisemiselle, taidoille ja tekemisen prosesseille ei ehkä ole opetuksessa riittävästi sijaa. Taitojen, erityisesti yhteiskunnassa tarvittavien laaja-alaisten taitojen kehittämisen merkitystä ei opetussuunnitelmassa korosteta riittävästi eikä siihen silloin välttämättä paneuduta myöskään opetuksessa. Kun kouluopetusta lähdetään uudistamaan, pohjaksi tarvitaan näkemystä tulevaisuuden yleissivistyksestä ja niistä tiedonaloista, jotka rakentavat pohjaa maailmankuvalle ja ajattelulle. Sen varassa voi tapahtua monipuolisempien, taitoina määriteltyjen tiedon muotojen sisällyttäminen opetukseen. Opetussuunnitelman kokonaisuuden kannalta joudutaan näin ollen pohtimaan, kuinka paljon sijaa annetaan erillisille faktoille, kuinka paljon tekemiselle, prosesseille ja taidoille. Opetuksen sisällöllisen kehittä-

misen haasteena on tiedon muotojen uudelleen organisointi sekä tiedon eri osa-alueiden ja autenttisten opiskelukontekstien integrointi.

Tiedonkäsitteiden muutos vaikuttaa myös oppimiseen. Kun tieto nähdään muuttuvana ja dynaamisena, nousevat tärkeiksi varsinkin tiedonhankinnan, ajattelun ja elämänlaajuuden oppimisen taidot. Tiedon määrän kasvaessa ja saatavuuden helpottuessa tietoverkkojen kehittyminen myötä tarvitaan entistä enemmän tiedon valikoinnin, jäsentämisen, analysoimisen, synteisien tekemisen ja kriittisen arvioinnin taitoja.

Tänä päivänä yleissivistystä lähestytään usein tietynlaisina kompetensseina, tulevaisuuden kansalaisen taitoina. OECD, EU, UNESCO ja muut kansainväliset toimijat ovat pyrkineet määrittelemään tärkeimpiä valmiuksia, jotka yksilöllä täytyy olla, jotta hän voisi elää täysipainoista elämää ihmisenä ja osallistua aktiivisesti työelämään ja demokraattiseen yhteiskuntaan. Tärkeitä kompetensseja on pyritty määrittelemään myös eri maiden opetussuunnitelmatyön yhteydessä ja päädytty kunkin maan omista lähtökohdista hieman erilaisiin ratkaisuihin. Yhteistä kaikille on kuitenkin se, että opetuksen ja koulutuksen tavoitteita ja päämääriä määritellään nimenomaan taidoista, ei yksinomaan tiedoista lähtien. Tätä kehitystä tarkastellaan luvussa 5. Taitojen korostaminen ei tarkoita tiedon väheksymistä tai häivyttämistä koulutuksesta, tietoa vain lähestytään uusista näkökulmista. Taitojen nostaminen opetussuunnitelman laatimisen lähtökohdaksi voi parhaimmillaan fokusoida tavoitteiden ja sisältöjen määrittelyä johdonmukaisesti. Taidot ovat myös erinomainen opetussuunnitelman integraation lähtökohta, sillä niiden avulla voidaan saattaa eri oppiaineiden sisältöjä lähemmäksi toisiaan.

3.5 Muutokset yhteiskunnan sosiaalisissa rakenteissa sekä lasten ja nuorten kasvuypärissä

Yhteiskunnan muutokset näkyvät myös lasten ja nuorten tärkeimmissä kasvuyhteisöissä, oman perheen ja suvun, naapuruston, kaveripiirin sekä päiväkodin ja koulun rakenteissa ja toimintatavoissa. Muutokset heijastuvat lasten ja nuorten kokemaan turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Perherakenteiden muutokset ja perhekäsityksen monimuotoistuminen voi vaikuttaa siihen, että vanhemmuus ei näy lapsille välttämättä yhtä selkeänä kuin aikaisemmin. Vanhemmat ovat kasvatustehtävässään aikaisempaa enemmän yksin. Sukulaissiteet saattavat pitkien etäisyyksien tai kiireisen elämänrytmin vuoksi jäädä löyhiksi ja asuinaluilla yhteisen vastuun kantaminen lapsista ei ehkä toteudu kovin hyvin. Selkeitä ja myönteisiä aikuisuuden malleja antavaa ja rajoja asettavaa yhteisöllistä elämää saattaa siis lasten ja nuorten näkökulmasta olla vähemmän kuin ennen. Myös kasvatuksen haasteet ovat kasvaneet. Esimerkiksi median ja mainonnan vahva vaikutus lapsiin ja nuoriin edellyttää vanhemmilta uudenlaisia tietoja, taitoja ja kasvatustaitoja.

Asiantuntijoiden mukaan suurimman uhkan suomalaislasten ja nuorten hyvinvoinnille muodostavat tänä päivänä katkokset hoivasuhteissa, perheväkivalta, vanhempien mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat sekä lapsiperheiden köyhyys. Kaikista lapsiperheistä yli 14 % ja yksinhuoltajaperheistä 32 % jää köyhyysrajan alapuolelle. Vaikka valtaosa lapsista ja nuorista elää ydinperheissä, niiden osuus, jotka kokevat vanhempiansa eron kasvun aikana, on lisääntynyt merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Hyvinvointia ja erityisesti mielenterveyttä suojaavina tärkeinä tekijöinä asiantuntijat pitävät riittävän sitoutuneita ja pysyviä huolenpitosuhteita ja kiintymyssuhteita, sosiaalista tukea ja hyvää kohtelua sekä lasten ja nuorten omien ongelmanratkaisutaitojen ja hallintakeinojen vahvistamista.

Perhe koetaan suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen tärkeäksi ja se on keskeinen myös

lasten ja nuorten arvomaailmassa. Tutkimusten mukaan enemmistö suomalaisista lapsista voi hyvin. Heillä on välittävät ja huolehtivat vanhemmat, jotka tukevat lastensa koulunkäyntiä. On kuitenkin yhä enemmän perheitä, joissa kasvatustehtävästä huolehtiminen ei syystä tai toisesta onnistu. Yli 15 % lapsista on todettu olevan jonkintasoisia psykososiaalisia ongelmia. Lisäksi pieni, mutta kasvava joukko voi erittäin huonosti. Lastensuojelun asiakasmäärät ovat 1990-luvun alusta lähtien kasvaneet selvästi. Vuonna 2008 yli 16 000 lasta ja nuorta oli sijoitettu kodin ulkopuolelle ja lisäksi avohuollon tukitoimien piirissä oli 67 000 lasta ja nuorta. Vuoden 2009 aikana tehtiin yli 76 000 lastensuojeluilmoitusta, jotka koskivat yli 50 000 lasta ja joista 48 % kohdistui 13–17-vuotiaisiin nuoriin. Lasten eriarvoisuus yhteiskunnassa kasvaa. Lapset tulevat kouluun sosiaalisilta, kulttuurisilta ja taloudellisilta resursseiltaan erilaisista perheistä, mikä heijastuu koulun arkeen ja opettajan työhön.

Yhteiskunnan monimutkaistuessa ja hajautuessa erilaisiin osa- ja alakulttuureihin ihmiset etsivät sellaista uutta yhteisöllisyyttä, joka antaa elämälle merkitystä ja luo sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Osa uusista yhteisöistä syntyy tietoverkkoihin virtuaaliyhteisöiksi, joita vanhempien ja muiden kasvattajien voi olla vaikea tavoittaa. Lasten ja nuorten maailmassa monenlaiset verkkoyhteisöt ja liikkuminen sosiaalisessa mediassa on entistä tärkeämpää. Yhteisöt avaavat mahdollisuuksia monimuotoiseen kanssakäymiseen, mutta sisältävät samalla myös uhkia, jotka liittyvät turvallisuuteen ja vaikutuksille alttiina olemiseen. Näiden mahdollisuuksien ja uhkien tunnistamisessa tarvitaan kodin ja koulun aktiivista yhteistoimintaa. Uudet yhteisöt voivat parhaimmillaan vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa, mutta ne myös haastavat vanhempia, opettajia ja yhteiskunnan eri toimijoita ja instituutioita suojaamaan lapsia ja nuoria sekä kehittämään ja monipuolistamaan omaa toimintaansa. Tasapainoista ja vahvaa minuutta ei voi rakentaa vain netissä, siihen tarvitaan läheisiä ihmisiä, tukea useilta elämänalueilta.

Perheiden ja sukuyhteisöjen rakenteiden muuttuessa ja uudenlaisten yhteisöllisten rakenteiden syntyessä kasvatustavoitteet jakautuu ja sitä siirtyy yhä enemmän yhteiskunnan instituutioille, päiväkodille ja koululle. Tässä muutostilanteessa joudutaan pohtimaan, miten kasvatustyötä voidaan tehdä yhdessä ja vahvistaa aitoa kasvatuskumppanuutta. Yhteistyötä tarvitaan lapsen ja nuoren yksilöllisessä ohjauksessa ja tukemisessa, mutta entistä enemmän myös yhteisöllisyyden vahvistamisessa. Tulevaisuuden koulu on lasten omaa osallisuutta vahvistava ja aikuisten moniammatillista ja monialaista yhteistyötä toteuttava yhteisö, joka tunnistaa yhteistyön eri osapuolten vahvuudet lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäjinä. Yhteistyö kunnan muiden lapsia ja nuoria koskevien palvelujen tarjoajatahojen on tärkeä osa onnistunutta kokonaisuutta.

Oleellista tulevaisuuden koulussa on lapsen ja nuoren yksilöllinen huomioonottaminen ja kehittymisen tukeminen, sekä entistä enemmän myös tavallisten arjen taitojen, yhteisössä elämisen ja myönteisen sosiaalisen vuorovaikutuksen opettelu. Koulun pitäisi myös aiempaa paremmin sekä ymmärtää että ohjata ja hyödyntää oppimisessa nuorten toimintaa tietoverkoissa ja sosiaalisessa mediassa. Nuoret tarvitsevat kykyä kriittisesti arvioida virtuaalisessa todellisuudessa liikkuvia ajatuksia, asenteita ja tietoa sekä hallita verkostoissa toimimisen eettisiä pelisääntöjä.

Opettajan työn moninaisuus näyttäytyy hyvin tästä näkökulmasta. Opettajan odotetaan olevan paitsi opiskeltavien asioiden hallitsija, myös tulevaisuuden osaamisvaatimusten ymmärtäjä ja osaamisen kehittäjä, oppimisprosessin taitava ohjaaja, oppilaiden erilaiset lähtökohdat ja tarpeet huomioonottava ja kannustava kasvattaja, vanhempien yhteistyökumppani sekä yhteisöllisen työskentelyn kehittäjä. Opetushallituksen verkkokyselyyn (2010) vastanneista noin 60 000 oppilaasta melko moni koki, että niin koulussa kuin kotonakin olemista leimaa kiire. Aikuisilla ei välttämättä kuitenkaan ole aikaa vastata lasten ja nuorten

odotuksiin kuuntelemisesta ja rauhallisesta kohtaamisesta.

Koulun ja opettajan työn haasteellisuutta lisäävät vielä lasten kehitysrytmissä tapahtuneet muutokset. Murrosiän aikataulu on varhaistunut dramaattisesti sekä Suomessa että koko Euroopassa. Tytöt saavuttavat sukukypsyyden kolme vuotta aikaisemmin kuin 100 vuotta sitten. Sukukypsyyden ja psykososiaalisen kypsyyden välinen kuilu kasvaa jatkuvasti. Myös taloudellisesti nuoret ovat entistä pitempään riippuvaisia vanhemmistaan ja itsenäiseen aikuisuuteen siirtyminen tapahtuu melko myöhään. Lapset ja nuoret kokevat, että he eivät voi riittävästi vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Samalla lapsiin ja nuoriin kohdistuu kuitenkin erityisesti median kautta runsaasti paineita, jotka ikään kuin hoptavat varhaiseen aikuistumiseen ja itsenäisyyteen ja luovat illuusion valinnan vapaudesta ja mahdollisuudesta itse päättää asioistaan, hankinnoistaan ja toiminnastaan. Tämä ristiriitainen kehitys saattaa tuntua niin kotona kuin koulussakin emotionaalisen ”hankauksena”, usein melko vaikeasti jäljitettävänä ristiriitoina, kun koti ja erityisesti koulu sille annetun perustehtävän vuoksi joutuvat asettamaan lapsen ja nuoren toiminnalle rajoja ja edellyttämään sopeutumista yhteisölliseen ja yhteisten pelisääntöjen säätelymään elämään.

Kasvuympäristön tehtävänä on varmistaa ikään liittyvien kehityshaasteiden saavuttaminen. Ympäristötekijät vaikuttavat tutkijoiden mukaan monella tasolla nuoren yksilökehitykseen ja ovat vuorovaikutuksessa myös geeniperimän kanssa ja muokkaavat geenien ilmentymistä. Kouluyhteisön toiminnan laatu eli se tapa, jolla ihmiset toisensa kouluyhteisössä kohtaavat sekä se, miten ja millaista ohjaavaa palautetta oppilas aikuisilta saa, on kodin toiminnan ohella lapsen kasvuun ja kehitykseen eniten vaikuttavia tekijöitä. Kielteinen ilmapiiri on yhteydessä stressiin ja psyykkisiin ongelmiin. Myönteinen koulu- ja luokkailmapiiri on puolestaan yhteydessä oppilaan hyvään suoriutumiseen ja hyvän itsetuntoon. Opettajien tuottama ja ylläpitämä emotionaalinen turvallisuus on iso osa hyvää ilmapiiriä. Oppilaansa tuntevilla opettajilla on suuri merkitys nuorten psykososiaalisten ongelmien tunnistamisessa. Lisäksi mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin ja oppilaalle mieluinen harrastustoiminta tukevat hyvinvointia. Koululla on myös mahdollisuus toimia terveyttä edistävänä ympäristönä.

Lapsi tai nuori kiinnittyy turvallisesti kouluyhteisöönsä, kun hän kokee olevansa yhteisön pidetty jäsen, hän voi turvallisesti ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan ja kun ne otetaan vastaan arvokkaina ja merkityksellisinä. Oppilas tarvitsee kokemuksia siitä, että hän voi turvautua yhteisönsä aikuisiin ja luottaa saavansa pulmatilanteissa apua. Toiminnallaan koulu luo turvallisuutta ja vahvistaa oppilaan myönteistä käsitystä itsestään sekä uskoa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa elämässä – tai sitten ei. On muistettava, että sosiaalinen ympäristö voi vahvistaa kasvussa sekä myönteisiä että kielteisiä kierteitä. Koulun pedagogisten prosessien ja koko yhteisön hyvinvoinnin kehittäminen onkin yksi perusopetuksen uudistamisen keskeisiä haasteita niin oppilaiden kuin koulun aikuisten näkökulmasta.

3.6 Toimintaympäristön muutosten vaikutus koulutyöhön ja osaamistarpeisiin

Seuraavissa alaluvuissa kootaan johtopäätöksiä toimintaympäristön muutosten vaikutuksista oppimisympäristöön, kouluun yhteisönä sekä tulevaisuuden edellyttämiin osaamistarpeisiin ja siihen, miten nuo tarpeet otetaan huomioon koulutyössä.

Oppimisen ympäristöjen laajeneminen

Nykyisen oppimiskäsityksen mukaan oppimisympäristöllä on suuri merkitys oppimiselle. Oppiminen tapahtuu aina jossakin tilassa, paikassa ja ajassa. Oppimista tapahtuu erilaisissa ympäristöissä, kaikissa elämäntilanteissa. Edellä kuvatut toimintaympäristön muutokset vaikuttavat suuresti lasten ja nuorten oppimisympäristöön niin koulussa kuin sen ulkopuolellakin. Lapset ja nuoret elävät globalisoituvassa, monikulttuurisessa ja myös sosiaalisilta rakenteiltaan entistä monimuotoisemmassa maailmassa, jossa teknologia on läsnä kaikessa tekemisessä ja jossa huoli maapallon kohtalosta painaa mieltä. He eivät voi miettiä tulevaisuuden työelämää ja ammattivalintojaan samoista lähtökohdista kuin vanhempansa.

Kouluopetuksen ja oppimisen suunnittelussa olisi entistä enemmän tarpeen pohtia erilaisten oppimisympäristöjen tietoista hyödyntämistä oppimisen edistäjänä ja opiskelua suuntaavana, pedagogisena elementtinä. Parhaimmillaan oppimisympäristö tukee oppimista ja tiedon rakentamista ympäristökokemuksen (elämyksellisyyden), yhdessä tekemisen, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja jaetun merkityksenannon kautta.

Oppimisympäristökäsitteen nousu esiin pedagogisessa keskustelussa perustuu nimenomaan oppimiskäsityksissä tapahtuneisiin muutoksiin. Keskeisen asemansa vahvistaneet kognitiivinen oppimiskäsitys sekä sosio-kulttuurinen oppimiskäsitys näkevät oppimisen

- yhteisöön kasvamisena ja vuorovaikutuksellisenä prosessina
- ymmärtämisen ja merkitysten etsimisenä
- tilanne- ja kontekstisidonnaisena
- ulkomaailmaan liittyvänä tiedon rakentamisprosessina.

Oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena ja dynaamisena prosessina, jossa yksilö kasvaa osaksi toimijayhteisön kulttuuria, arvopohjaa, toimintatapoja ja välineistöä samalla muokaten ja muuttaen niitä osallistumisensa kautta. Osallistumisen kautta yksilö oppii hallitsemaan yhteisölle tarkoituksenmukaisia ajattelun ja toiminnan välineitä. Oppimisessa keskeiseksi nousee yksilön vuorovaikutus ympäristön ja sen välineiden sekä yksilön ja yhteisön välillä. Koko ryhmän tai yhteisön yhteisen oppimisen merkitys korostuu.

Oppimisympäristöjen merkityksen tiedostaminen ja monipuolinen hyödyntäminen opetuksessa johtaa perustavanlaatuisiin didaktisiin muutoksiin, joissa korostuvat tutkiva oppiminen, sosiaalinen vuorovaikutus, yhteisöllinen oppiminen sekä opiskelun kontekstuaalisuus. Oppimisympäristöajattelu siirtää huomion opettajan toiminnasta oppilaan toimintaan ja oppimista tukevan ympäristön suunnitteluun. Keskipisteeseen nousee näin ollen oppimisprosessi sekä oppilaan ja ympäristön välinen vuorovaikutus.

Oppimisympäristöajatteluun liittyvä piirre on myös erilaisissa koulun ulkopuolisissa ympäristöissä tapahtuvan oppimisen hyödyntäminen koulutyössä. Fyysisen opiskeluympäristön lisäksi oppilaat oppivat yhä enemmän koulun ulkopuolisissa, myös virtuaalisissa ympäristöissä ja hankkivat monipuolisia tietoja, taitoja ja välineitä, joiden hyödyntämistä nykyinen kouluopetus ei välttämättä tarpeeksi tue. Etenkin Internet ja sosiaalinen media ovat tuoneet oppimiseen ja opiskeluun aivan uudenlaisen ulottuvuuden, ja mobiilioppimisen mahdollisuudet ovat vielä hyödyntämättä. Informaalit, sosiaaliset ohjelmistot ja verkopohjaiset yhteiset tilat mahdollistavat interaktion vertaisryhmän kanssa ja tarjoavat tilat yhteiselle tiedon rakentamiselle, projektityöskentelylle, tutkimukselle ja tiedon jakamiselle. Sosiaalinen media onkin nähtävä oppimisympäristön laajentamisen mahdollisuutena. Opiskelu on virtuaalisempaa ja sosiaalisempaa. Keskeinen haaste tulevaisuuden perusopetuksen kehittämiseksi on koulun ulkopuolella tapahtuvan opiskelun ja oppimisen ottaminen mukaan koulutyön resurssiksi ja rikastajaksi.

Virtuaalisuuden lisäksi oppimisen ympäristöt on nähtävä myös oppimisen kontekstuaalisuutta lisäävinä tekijöinä ja näin ollen optimaalisten oppimismahdollisuuksien rakentajina. Käsin kosketeltavat opiskelu ympäristöt esimerkiksi työpaikoilla, museoissa tai tiedekeskuk- sissa tarjoavat ideaalisen oppimisympäristön liittyessään konkreettisemmin todelliseen elä- mään ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Oppimisympäristöjen toiminnallinen ulottuvuus mahdollistaa paremmin myös oppimistyyleiltään erilaisten oppilaiden tarpeisiin vastaami- sen, ja sen myötä lisää opiskelumotivaatiota ja kiinnostusta oppiaineisiin.

Opiskelussa on tärkeä hyödyntää ennen kaikkea paikallista ympäristöä. Oppimista tuke- vina ympäristöinä voidaan nähdä esimerkiksi museot, taidelaitokset, kirjastot, tiedekeskuk- set ja erilaiset paikalliset yhdistykset ja organisaatiot. Työelämä on tärkeä opiskelukohde ja oppimisympäristö. Ympäristöjen ei tarvitse välttämättä olla nimenomaisesti oppimista var- ten rakennettuja: oivallisen oppimisympäristön tarjoaa esimerkiksi metsä tai puisto. Olen- naista on ymmärtää, ettei oppimisen kannalta ole optimaalisinta opiskella kaikkia sisältöjä samassa, usein varsin suljetussa luokkahuoneympäristössä. Tulevaisuuden koulupedagogii- kan keskeisiä haasteita on laajenevien oppimisprosessien ja ympäristöjen tarkoituksenmu- kainen ja pitkäjänteinen hyödyntäminen.

Koulu yhteisönä

Kautta koulun historian on haettu tasapainoa yksilön tai yhteiskunnan intressejä korostavi- en näkemysten välillä. Koulutuksella on aina yksilön kasvua, kehitystä ja sivistymistä tukeva ja siten yksilön toimintamahdollisuuksia ja osallisuutta vahvistava tehtävä. Toisaalta koulu- tuksella lisätään yhteiskunnan sivistyspääomaa ja edistetään erilaisia kansallisia ja valtiollisia pyrkimyksiä. Tähän jännitteeseen viittaa käsite pedagoginen paradoksi. Koulun ydintehtävä on vahvistaa yksilön edellytyksiä itsensä sivistämiseen ja siinä tarkoituksessa koulun tulee pyrkiä yksilön vapauden ja itseohjautuvuuden lisäämiseen. Koulu joutuu kuitenkin toimi- maan yhteiskunnan määrittelemissä rajoissa ja toimintatavoillaan rajaamaan yksilön vapaut- ta, jotta saisi tehtävänsä suoritettua.

Koulun toimintatavoissa on niin ikään liikuttu eri suuntiin yksilöllisyys – yhteisölli- syys – akselilla. Kun koulutus oli vain harvojen etuoikeus, opiskelua saatettiin mitoittaa vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiin, erityisesti tulevan virkauran vaatimuksiin. Oppivel- vollisuuden yleistyessä syntyi suuria oppilasryhmiä yhtenäisinä massoina opettava koulu, jossa yksittäisen oppilaan tarpeisiin ei juurikaan pystytty kiinnittämään huomiota. Tähän kehitysvaiheeseen liittyi ajatus, että oppimisessa ilmenevä ongelma on oppilaassa oleva ”häiriö”. Ajateltiin, että oppilas ei sovi ryhmään ja että opettajan täytyy saada opettaa koko ryhmää ja sen kaikkia oppilaita samanlaisin metodein. Ratkaisuna oppimisen ongelmaan oli esimerkiksi oppilaan siirtäminen pois ryhmästä, ei esimerkiksi opettajan tai ryhmän työskentelymenetelmien ja toimintatapojen muuttaminen tai muun oppimisympäristön muovaaminen paremmin oppilaan tarpeisiin vastaavaksi. Oppijan näkeminen ja kohtele- minen yksilönä, jonka ikäkausi ja edellytykset ovat opetuksen järjestämisen lähtökohta, on kuitenkin vähitellen vahvistunut peruskoulun kehityksen myötä ja erityisesti perus- opetuslain vuonna 1998 tapahtuneen uudistamisen yhteydessä. Viime vuosina on entistä vahvemmin korostettu oppilaiden yksilöllisten tarpeiden huomioonottamista ja lähdetty kehittämään sekä oppimisessaan ja koulunkäynnissään tukea tarvitsevien opetusta että erilaista lahjakkuutta tukevaa opetusta. Koulun rooli yksilöllisen hyvän tuottajana on ko- rostunut, mutta samalla yksilöllisen opetuksen toteuttaminen nähdään edelleen haasteel- lisenä koulun ryhmämuotoisessa toimintamallissa.

Yksilöllisyyden korostamisen rinnalle on noussut yhteisöllisyyden merkitystä korostava keskustelu. Se liittyy suureksi osaksi huoleen lasten ja nuorten hyvinvoinnista, koulussa

viihtymisestä ja käyttäytymisestä. Yhteiskunnalliseen keskusteluun on noussut pohdinta yhteisöllisten arvojen rapautumisesta ja yhteisöllisyyden kaipuusta. Tämä jännitekenttä näkyy selvästi koulussa, jolta nyt odotetaan yhtä aikaa sekä pitkälle menevää yksilöllisyyden huomioinnottamista että vahvaa yhteisöllisyyttä.

Kasvatuksellisesti nähdään, että yksilö on aina olemassa suhteessa yhteisöön. Yksilön minuus, identiteetti rakentuu aina suhteessa toisiin ihmisiin. Yksilön ajatukset, arvot ja asenteet syntyvät yhteisössä ja suhteessa yhteisöön. Yhteisössä toimiminen koetaan mielekkääksi ja tärkeäksi osaksi ihmisen elämää ja kasvua. Ryhmään kuulumisen tuo tunteen siitä, että on osa jotain suurempaa kokonaisuutta. Samanaikaisesti muuttunut käsitys tiedosta ja oppimisesta korostaa vuorovaikutuksen, yhteisössä toimimisen ja verkostojen merkitystä tiedon muodostuksen ja oppimisen kannalta.

Nykyisessä yhteiskunnassa peruskoulu on edelleen paikka, jossa koko ikäluokka on yhdessä ja opitaan yhdessä olemista ja tekemistä. Moniarvoistuvassa ja monikulttuuriseksi muuttuvassa maailmassa voi koulussa opetella eri ryhmien välistä vuorovaikutusta, vierauden ylittämistä ja erilaisuuden hyväksymistä. Ryhmähenki, tunne ryhmään kuulumisesta muotoutuu kun jäsenten keskinäiset eroavaisuudet hyväksytään. Ryhmän kiinteydellä on merkitystä ryhmän keskinäiseen vuorovaikutukseen. Suuren koheesion ryhmässä ihmiset useimmiten kommunikoiivat keskenään paremmin ja ovat tyytyväisempiä ryhmän toimintaan. Yhdessä ja yhteisössä toimiminen ei ole oppiaine eikä yksittäinen opetussisältö vaan osa kasvatusyhteisössä tapahtuvia toiminnan prosesseja, joita koulussa tulee tietoisesti tukea. Lapsen ja nuoren oman identiteetin kehityksen tukeminen ja yhteisössä toimimisen taitojen vahvistamisen tulisi olla koulun ydinosaa. Onnistuminen noilla kahdella alueella luo pohjan kaikkien muiden kansalaisen tarvitsemien taitojen kehittymiselle.

Tulevaisuuden haasteena on opetussuunnitelman rakentaminen niin, että se optimaalisella tavalla huomioi yksilöllisyyden ja koulun toiminnan yhteisöllisyyden. Koulun arjen organisoiminen näistä näkökulmista vaatii uudentlaisia ratkaisuja olemassa olevien voimavarojen käyttöön.

Tulevaisuuden osaamistarpeet ja koulutyön muutos

Globalisoituminen, teknologian kova muutosvauhti, tiedon määrässä ja laadussa tapahtuvat muutokset sekä muutokset sosiaalisissa ja taloudellisissa rakenteissa muokkaavat yhteiskunnan ja siinä toimivien yhteisöjen sekä työelämän toimintatapoja ja asettavat uusia haasteita paitsi osaamiselle myös ihmisenä olemiselle ja kansalaisen taidoille. Kansalaisyhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja joudutaan kiihtyvällä vauhdilla päivittämään. Yhä enemmän kysytään laaja-alaista osaamista, jota voidaan soveltaa eri tilanteisiin kulloistenkin tarpeiden mukaan. Työelämän suuri haaste on riittävän osaavan ja motivoituneen työvoiman saatavuuden turvaaminen. Maailmassa vallitsee kiihtyvä kilpailu osaamisesta ja siksi suomalaisenkin yhteiskunnan elinehto on korkeatasoinen koulutus, joka sekä rakenteidensa, työn sisältöjen että toimintatapojen ja menetelmien kautta tuottaa tarvittavaa osaamista, omaperäisyyttä ja yritteliäisyyttä.

Tulevaisuuden osaamisen keskeinen piirre on joustavuus. Yhteiskunnan ja työelämän eri alueilla luovutaan jäykistä ja sektorirajoja ylläpitävistä rakenteista ja säädöksistä. Verkottumisesta, yhteistyöstä, tiimeissä työskentelystä ja toimintojen limittämisestä haetaan synergiaa ja taloudellisuutta. Yhteiskunta muuttuu myös monimutkaisemmaksi ja taloudellinen kilpailu kansainvälistyvässä toimintaympäristössä kiristyy. Perinteiset tiedonalat ylittävästä ajattelusta, korkeatasoiseen osaamiseen perustuvasta asiantuntijuudesta, tiimeissä tapahtuvasta ongelmanratkaisusta, yrittämisestä, luovuudesta ja innovaatioista tulee yhä keskeisempiä tuotannon tekijöitä.

Keskeinen kysymys onkin, miten nähdä ja määritellä tarkemmin toimintaympäristön muutoksen sekä osaamiseen ja identiteettiin kohdistuvien vaatimusten vaikutus perusopetukselle asetettaviin tavoitteisiin ja opetus- ja oppimisprosesseihin. Miten nuo vaatimukset voisivat konkretisoitua koulussa opittavana laaja-alaisena osaamisena? Valtioneuvoston asetuksen (2001) sisältämistä tavoitteista suuri osa on yhä hyvin relevantteja, mutta tulevaisuuden luotaaminen on tuonut uusia painotuksia, jotka asetuksessa jäivät vielä vähemmälle huomiolle. Nämä uudet painotukset voidaan tiivistää seuraaviin teemoihin:

- tietoisuus omasta identiteetistä, itseluottamus ja vastuunotto omasta tulevaisuudesta
- vuorovaikutus ja työskentely yhdessä erilaisten ihmisten kanssa, yhteisöllisen oppimisen taidot
- verkostomaisissa sosiaalisissa ympäristöissä toimiminen, johtaminen ja yhteistyö verkostoissa
- aloitteellisuus, joustavuus ja muutososaaminen ja pitkäjänteisyys
- tiedon ja informaatioita käsittely, tuottaminen, jäsentäminen ja kriittinen tulkinta, argumentointi ja johtopäätösten teko
- nopeasti kehittyvän teknologian omaksuminen ja monipuolinen käyttö, digitaaliset taidot
- kielen ja erilaisten symbolien käyttöön liittyvät taidot
- ajattelun taidot, ongelmanratkaisu, päättely, systeminen ajattelu
- itsensä ilmaisemiseen ja esiintymiseen liittyvät taidot sekä käden ja kehon taidot
- erilaisten tapojen, kielten ja kulttuurien ymmärtäminen globalisoituvassa maailmassa
- kestävän kehityksen haasteiden ymmärtäminen ja vastuunotto tulevaisuudesta, globaali ymmärrys erilaisista yhteiskunnista ja yhteisöistä, osallistumisen ja vaikuttamisen taidot
- luovuuteen, mielikuvitukseen, kekseliäisyyteen ja yrittäjyyteen liittyvät valmiudet

Tulevaisuuden keskeiset kompetenssit eivät ole staattisia, vaan syntyvät koulussa toimittaessa ja itse oppimisprosessissa, jossa sisällöt ovat oppilaiden yhteisen pohdinnan ja työstämisen raaka-ainetta. Koulun toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen sekä oppimisprosessin toteuttaminen ovat siis muutoksen avainkysymyksiä.

Tiedon muodostuminen on entistä enemmän yhteisölliseen työstämiseen perustuvaa, ja olennaisen tiedon hahmottaminen edellyttää uudenlaisia yhdessä tekemisen malleja. Formaali ja informaali oppiminen kietoutuvat entistä tiiviimmin yhteen. Koulussa tulee osata rakentaa niiden tietojen, taitojen ja asenteiden varaan, jotka lapsi tai nuori on omaksunut ennen koulua ja koulun ulkopuolella tapahtuvassa monimuotoisessa oppimisessa. Toisaalta koulun tehtävänä on vahvistaa sellaisia kompetensseja, joita oppilaat tarvitsevat osataksaan parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntää informaalin oppimisen tilanteita.

Globaalit muutokset tuovat mukanaan myös yksilöllisten ja sosiaalisten erojen kasvua, yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja eri ryhmien välistä vastakkainasettelua. On siis tärkeää, että toiminta koulussa perustuu yhdessä määritettyyn arvopohjaan ja että arvoista ja asenteista voidaan keskustella. Koulussa tarvitaan avointa, vuorovaikutteista ja demokraattista toimintakulttuuria, jossa on entistä enemmän tilaa oppilaiden osallistumiselle oman työnsä ja toimintaympäristönsä kehittämiseen.

Monikulttuurisessa yhteiskunnassa sosiaalinen osaaminen on entistä tärkeämpää. Kielten, kulttuurien ja uskontojen moninaisuuden lisääntyminen edellyttää, että koulutyössä tuetaan sekä oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista että osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa ja globalistuvassa maailmassa. Koulussa voidaan myös tietoisesti edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä. Sisältöjen ja menetelmien valinnan ja kehittämisen kautta voidaan lisätä eri kulttuurien välistä rakentavaa vuoropuhelua ja tukea oppilaiden kykyä arvostaa toisia, työskennellä erilaisissa ryhmissä, neuvotella, ratkaista ristiriitoja ja tehdä yhteistyötä. Koulu voi omilla toimintatavoillaan harjaannuttaa oppilasta

vähitellen ottamaan enemmän vastuuta ja toiminaan nopeasti muuttuvassa ja paljon erilaisuutta sisältävässä maailmassa. Monikulttuuristuminen tekee opettajan työn vaihtelevaksi ja rikkaaksi, mutta samalla lisää sen haasteellisuutta ja edellyttää uudenlaista osaamista.

Koulussa kuten muuallakin yhteiskunnassa ja työelämässä tarvitaan todennäköisesti joustavaa ja verkostomaista toimintarakennetta, joka tarjoaa yhtä aikaa riittävän tuen ja yhtenäisyyden ja samalla riittävän vapauden. Opettajan pedagoginen vapaus, riittävä liikkumavara ja pyrkimys kokonaisuuksien rakentamiseen palvelevat tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi tarvitaan vahvaa opettajien keskinäistä ja oppilaitosten välistä yhteistyötä sekä yhteistyötä koulun ja kodin sekä koulun ja yhteiskunnan muiden toimijoiden välillä. Yhteistyöllä kyetään luomaan edellytykset tulevaisuuden edellyttämien valmiuksien kehittymiselle

Aivotutkimus on avannut ymmärrystämme sen suhteen, että oppiminen tapahtuu parhaiten tilanteessa, johon liittyy myönteinen tunnetila. Oppimiseen paneutumista ja rohkeutta tarttua haasteisiin puolestaan edistää se, että oppija ei koe tehtäviä osaamisensa kannalta liian helppoina eikä toisaalta ylivoimaisen vaikeinakaan. Tilan antaminen oppijan omalle aktiivisuudelle ja toimijuudelle sekä edellytysten luominen monipuoliselle ja rakentavalle vuorovaikutukselle ovat avaimia hyvään oppimiseen.

Tulevaisuuden valmiuksien kannalta yksi keskeinen haaste pedagogiikalle löytyy oppimisen taitojen oppimisesta eli siitä, miten oppilas oppii suunnittelemaan työtään, arvioimaan tekemistään ja sen tuloksia ja vähitellen ymmärtämään ja ohjaamaan omaa oppimisprosessiaan. Oppitunneilla tarvitaan enemmän tilaa oppilaiden kysymyksille ja vähemmän ennalta määriteltyjen, oikeiden vastausten hakemista. Olennaisten kysymysten löytäminen ja ilmaiseminen on niin yksilön kuin yhteiskunnankin kehityksen kannalta tärkeämpi taito kuin oikeiden vastausten antaminen ennalta määriteltyihin kysymyksiin. Kysymysten muotoiluun ja uusien ratkaisumallien etsintään kannustamisen kautta opettaja voi myös tukea oppilaidensa luovuuden kehittymistä.

Ilman myönteistä minuuden ja oman elämänhallinnan kehittymistä muiden tavoitteiden saavuttaminen on vaikeata. Työn ytimessä onkin kysymys siitä, miten jokaisen koulupäivän työ edistää oppilaitten kasvua ihmisinä. Ihmisyyden synnyn edellytys on kohdatuksi tuleminen ja toisen kohtaaminen, mahdollisuus dialogiin toisten kanssa ja kokemus yhteisöön kuulumisesta. Olennaista on siis koulussa tapahtuvan kohtaamisen laatu. Kunnioitettavaan kohtamiseen perustuva ja lapselle tai nuorelle sopivalla tavalla rajoja asettava toimintatapa luo turvallisuutta. Samalla se edistää mahdollisuuksia kaikkien osallistumiseen sekä yhteiseen syventymiseen ja oppimisesta innostumiseen.

4 Kuulemisten tuomia näkökulmia

Perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja tuntijakoa uudistavan työryhmän asettamispäätöksessä (3.4.2009 20/040/2009) todetaan, että työryhmän tulee kuulla laajasti eri sidosryhmiä ja hyödyntää alan tutkimusta sekä erityisesti huomioida lasten ja nuorten mahdollisuudet saada vaikuttaa työryhmän tekemiin ehdotuksiin. Työryhmän tuli lisäksi toteuttaa työ mahdollisimman osallistavasti.

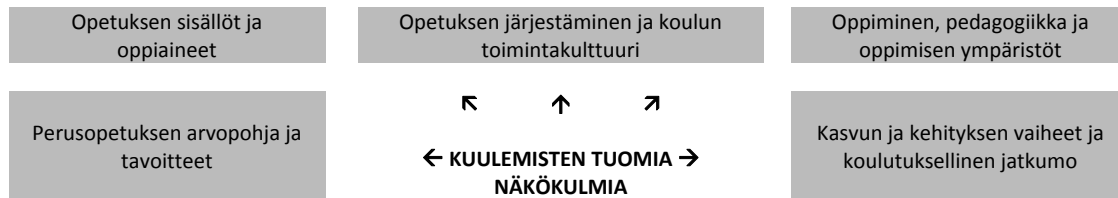
Asettamispäätöksessä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi työryhmä on järjestänyt asiantuntijoiden kuulemiseksi viisi päivän mittaista kutsuseminaaria, jotka toteutuivat 25.8.2009, 16.9.2009, 13.11.2009, 14.1.2010 sekä 18.3.2010. Seminaarien teemoina olivat perusopetuksen tehtävät, tulevaisuuden tutkimus ja opettajankoulutus, taide- ja taitokasvatus, perusopetuksen järjestäminen sekä tietoyhteiskuntavalmiudet. 18.2.2010 järjestettiin lisäksi päivän mittainen kuulemistilaisuuden keskeisille pedagogisille opettajajärjestöille.

Työryhmä on pyytänyt lisäksi useilta asiantuntijoilta kirjalliset kannanotot ja kuullut heitä ryhmän kokouksissa kunkin teeman tai näkökulman käsittelyn yhteydessä. Ohjaukseen, monikulttuurisuuteen ja aikuisten perusopetuksen liittyvät näkökulmat on huomioitu erikseen. Lisäksi työryhmän sihteeristö on osallistunut kutsusta eri tahojen järjestämiin keskustelutilaisuuksiin.

Lasten ja nuorten osallistamiseksi toteutettiin verkkohaastattelu yli 13-vuotiaille perusopetuksen, ammatti- ja lukiokoulutuksen oppilaille ja opiskelijoille. Lisäksi Opetushallituksen koordinoima Lasten ja nuorten foorumi käsitteli asiaa ja työryhmän jäsenet osallistuivat foorumin päätöstilaisuuteen. Kansalaisten avoin osallistuminen oli mahdollista OPH.fi –verkkosivujen kautta. Sivuilla oli mahdollista seurata työn etenemistä ja työn yhteydessä tuotettuja keskeisiä asiakirjoja sekä osallistua verkkokeskusteluun. Lisäksi toteutettiin ”Oppimisen tulevaisuus” –asiantuntijapaneelit eDelfoi –menetelmällä. Verkossa tapahtuneen keskustelun kautta kaksi noin 30 hengen asiantuntijaryhmää, joista toinen edusti opetusalan asiantuntemusta ja toinen yleisempää yhteiskunnallista asiantuntemusta, pohti sekä perusopetuksen toimintaympäristön että perusopetuksen muutosta vuoteen 2030 mennessä. Keskustelun aineiston pohjalta on tarkoitus rakentaa oppimisen muutosta ja yleissivistävän koulutuksen tulevaisuutta luotaava barometri, joka toimisi opetuksen kehittämisen ja opetussuunnitelmatyön tukena.

Yhteenvetona asiantuntijoiden kannanotoista ja eri tahojen näkemyksistä voidaan todeta, että nykyiseen perusopetukseen ollaan kokonaisuutena varsin tyytyväisiä. Tärkeänä pidetään yhtenäistä perusopetusta toteuttavaa lähikoulua, joka huolehtii hyvin kaikissa op-

pilaistaan. Peruskoulun laatua pidetään hyvänä ja peruskoulun nähdäänkin olevan kaikille lapsille tarkoitettu ”eliittikoulu”. Eri näkemyksiä yhdistävänä piirteenä voidaan pitää myös halua kehittää koulua. Tällöin lähtökohtana on, että kasvatuksessa ja opetuksessa voidaan ylittää nykytilanne niin yksilö- kuin yhteisötasollakin.

Kuva 4-1 Kannanottojen ja ehdotusten jäsentely

Työryhmän saamat kannanotot ja ehdotukset on jäsennettävissä neljään teemaan: perusopetuksen arvopohjaa ja tavoitteita koskevat kannanotot, opetuksen sisältöjä ja oppiaineita koskevat kannanotot, opetuksen järjestämistä ja koulun toimintakulttuuria koskevat kannanotot sekä oppimista, pedagogiikkaa ja oppimisympäristöjä koskevat kannanotot.

4.1 Perusopetuksen arvopohja ja tavoitteet

Perusopetuksen arvopohjaa ja tavoitteita käsittelevissä kannanotoissa nousee esiin koulun tehtävää koskien etenkin ihmisenä kasvaminen. Koulun olennaisimpana tavoitteena nähdään oppilaiden ihmiseksi kasvattaminen; opettaa elämään, opettaa tuntemaan ja kunnioittamaan itseään, ympäristöään ja muita ihmisiä. Koulun tärkeä tehtävä on tukea lapsen ja nuoren identiteettiä ihmisenä ja oppijana. Perusopetuksen arvopohjan keskeiseksi määrittelijäksi nousevat myös ihmisoikeudet. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmat tulee kannanottojen mukaan uudessa tavoitteen asettelussa nostaa vahvemmin esille.

Monet kannanotoissa esille tuodut arvot ovat luonteeltaan arvostuksia, jotka konkretisoituvat kasvatuksen ja opetuksen painopisteinä. Näitä ovat mm. tasa-arvo, demokratia, kulttuuri-identiteetti, osallistuva kansalaisuus, ympäristötietoisuus, monikulttuurisuus, tulevaisuussuuntautuneisuus, luovuus. Osa esille tuoduista arvoista voidaan luokitella ns. koulutuspoliittisiin arvostuksiin: perusopetuksen yhtenäisyys, oppijalähtöisyys, integraatio ja tietotekniikan hyödyntäminen opiskelussa.

Esille tuodaan myös ihmisen vuorovaikutusta sääteleviä eettisiä ja sosiaalisia ihanteita, jotka vaikuttavat ihmissuhteisiin ja organisoivat sosiaalista todellisuutta. Ne ovat myös keskeinen osa ihmisenä kasvamista. Näistä keskeisiksi nostetaan rehellisyys, luotettavuus, oikeudenmukaisuus, itsenäisyys, suvaitsevaisuus, oikean ja väärän erottaminen, empatia ja ekologia.

Kannanotoissa ja keskusteluissa nousevat esiin myös sivistyksen ideaalit perusarvot: totuus, hyvyys ja kauneus. Taito- ja taideaineisiin liittyvissä kannanotoissa esille nostetaan nimenomaan kauneuden havaitseminen ja sen tuottaminen.

Asiantuntijapuheenvuorossa tuodaan esille näkemys arvokäsitysten aika- ja paikkasidonnaisuudesta ja korostetaan tarvetta suomalaisten arvokäsitysten ja arvojen määrittelyyn suhteessa muuttuvaan toimintaympäristöön. Tärkeänä pidetään oman maan kansallisen perinnön ja kansalliskielten säilymistä.

Arvokeskustelun ytimeen nostetaan opettajien arvopohja. Yhteiskunnan ja maailman

muuttuessa opettajan asema roolimallina säilyy ja siksi arvokeskustelussa pidetään tärkeänä nimenomaan opettajien käsittelemiä arvoja. Opettajan toimintaan liittyen yhteisöllisyyttä ja vastuullisuutta käsitellään kannanotoissa ja keskusteluissa runsaasti. Opettajat käyttävät paljon aikaa päivittäin siihen, että he ratkovat erilaisia yhteisöllisyyteen tai vastuullisuuteen liittyviä oppilaiden ongelmia. Näiden käsitteiden avaamista pidetään tärkeänä. Ne nähdään arvoina, joita tulisi opettaa ja joita voidaan käsitellä kaikissa oppiaineissa erilaisten aiheiden ja työtapojen avulla. Keskusteluissa nousee esiin huoli yhteisöllisyyden katoamisesta yhteiskunnastamme. Tärkeänä pidetään, että tulevaisuuden koulussa korostuu kaikkien yhteisön jäsenten aktiivisuus ja osallistuminen. Esimerkiksi oppilaskuntien roolia toivotaan entistä näkyvämmäksi. Yhteistyön ja yhteistoiminnallisuuden toivotaan näkyvän tulevissa opetus- ja suunnitelmassa monitasoisina. Tähän liittyen kannanotoissa toivotaan tulevaisuuden perusopetuksen painottavan myös käytöstopojen opetusta ja moraalikasvatusta.

Arvokeskustelussa esiin nousee myös monikulttuurisuus ja siihen liittyen suvaitsevaisuuskasvatuksen merkitys. Opettajilla ja kasvattajilla on monikulttuurisuuden luomisessa vastuullinen tehtävä toimia eräänlaisina kulttuurien välisen vuoropuhelun tulkkeina ja edistäjinä. Suvaitsevaisuuskasvatuksessa keskeisenä nähdään avointen asenteiden vaalimista sekä tapojen ja arvojen monimuotoisuuden tunnustamista.

4.2 Opetuksen sisällöt ja oppiaineet

Opetuksen sisältöihin ja oppiaineisiin koskevissa kannanotoissa ja keskusteluissa nousee esiin yhtäältä osaamisen tavoitetason säilyttäminen korkealla ja toisaalta oppiaineiden eheyttäminen ja integraatio. Työryhmä on saanut myös ehdotuksia uusien oppiaineiden ottamisesta opetussuunnitelmaan. Niitä ovat: Etiikka, filosofia, keksintöala, mediakasvatus, tanssi, teatteritaide ja tieto- ja viestintätekniikka. Lisäksi opetussuunnitelman osaksi on ehdotettu seuraavia kokonaisuuksia: Demokratiakasvatus, elämäntaito-opetus, liikennekasvatus, taidekasvatus, ulkona oppiminen, vapaaehtoistyö ja yrittäjyyskasvatus.

Asiantuntijapuheenvuoroissa korostetaan opetuksen tavoitetason pitämistä korkealla. Osaaminen on yhteiskunnassa entistä suurempi kilpailutekijä ja siksi kaikki peruskoulunsa päättävät pitäisi saada jatkamaan opintojaan. Toisaalta tulevaisuuden yhteiskunta odottaa entistä enemmän osaamista. Osaamista tulisi edistää ottamalla entistä paremmin huomioon oppilaiden erilaiset vahvuudet ja lahjakkuus. Keskustelussa korostetaan myös sitä, että tavoitteet tulisi asettaa realistisesti suhteessa oppilaiden erilaisuuteen.

Useissa puheenvuoroissa ja kannanotoissa pohditaan, miten opetuksessa voitaisiin paremmin tukea eri tiedonaloille yhteisen osaamisen ja taitojen kehittymistä. Ratkaisuna esitetään esimerkiksi ihmisenä kasvun tai identiteettikasvatuksen nostamista ikään kuin ”sateenvarjoksi”, jonka alle eri tiedonalat ryhmittäisivät. Tarvitaan uudenlaista tarkastelukulmaa oppiaineisiin, tilaa ainerajat ylittävälle projekteille ja sellaiselle yhteisölliselle työskentelylle, joka auttaa olennaisen ja merkityksellisen löytämistä ja kokonaisuuksien hahmottamista. Todetaan, että tulevilla tuntijakoratkaisulla voidaan joka tapauksessa edistää oppiaineiden ryhmittelyä ja aineryhmien sisällä lisätä valinnan mahdollisuuksia ja joustavuutta. Kaiken kaikkiaan kannanotoissa ja puheenvuoroissa nostetaan esille oppilaan valinnaisuuden tärkeys oppimismotivaation ja monipuolisen kasvun tukemisessa sekä erilaisen lahjakkuuden huomioon ottamisessa.

Tulevaisuuden opetussuunnitelman haasteena pidetään oppiaineen sisäistä integrointia sekä integrointia muihin aineisiin. Pohdittavaksi nostetaan, miten vahvistetaan taitojen kehittymisen jatkumoa esiopetuksesta toiselle asteelle. Useissa puheenvuoroissa todetaan

nykyisen ainejaon olevan toimiva. Keskustelussa pohditaan kuitenkin myös sitä, tarvitaanko oppiaineita, laajempia tiedonalakokonaisuuksia, tiedonalalähtöistä eheyttämistä vai ilmiökeskeisyyttä. Keskustelussa ja kannanotoissa oppiaineita ja ilmiöitä ei nähdä toisilleen vastakkaisina. Korostetaan, että oppiaineista ei tarvitse luopua; kysymys on asioiden tarkastelunäkökulmien laajentamisesta ja kokonaisuuksien rakentamisesta. Yhtenä ratkaisuna nähdään tiedonalalähtöinen eheyttäminen, joka mahdollistaa yhtymäkohtien rakentamisen oppiaineiden välille rakenteellisia peruslähtökohtia horjuttamatta. Tulevaisuuden haasteena on kiteyttää oppiaineiden sisältöjä ja korostaa kunkin tiedonalan perusasioita ja -valmiuksia.

Kannanotoissa ja keskusteluissa toivotaan, että peruskouluissa keskityttäisiin pitkäjänteisesti kokoamaan oppiaineista arjen taitoja kasvattavia kokonaisuuksia. Kaikkein oleellisin olisi saada opetukseen ”elämän maku” ja vastata arjen vaatimuksiin rakentamalla oppimista yhdistäviä kokonaisuuksia. Viihtyminen on keskustelun mukaan pitkälti kiinni opiskelun tarpeellisuuden ymmärtämisestä ja tämä ymmärrys kasvaa oppisisältöjen ja elävän elämän kohtaamisesta. Kannanotoissa esitetään myös, että osa peruskoulun työelämään tutustumisjakson viikoista tulisi omistaa järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan tutustumiselle, minkä kautta oppilaat saisivat käytännön kokemuksia vaikuttamisesta.

Asiantuntijapuheenvuoroissa pohditaan, millaiset valmiudet koulu antaa koulun ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen ja miten koulu ottaa muualla tapahtuvan oppimisen huomioon. Olennaista olisi kehittää oppimisympäristön ja pedagogiikan kykyä vastata oppilaiden tarpeisiin. Oppimaan oppimisen taidot, ajattelutaidot ja omakohtaisen tiedonmuodostuksen taidot nostetaan esiin tulevaisuuden merkityksellisinä taitoina. Koulun ulkopuolisia resursseja tulee osata hyödyntää nykyistä paremmin. Opettaja nähdään tulevaisuudessa yhä enemmän pedagogisena johtajana informaaleissa ympäristöissä tapahtuvassa moniammatillisessa yhteistyössä.

Useissa kannanotoissa ja puheenvuoroissa kannetaan erityistä huolta tieto- ja viestintätekniiikan opetuksen toteutumisesta. Teknologian ja tieto- ja viestintätekniiikan vahvistaminen kaikessa opetuksessa nähdään ehdottoman tärkeänä. Haasteena pidetään erityisesti arjen teknologisten kokemusten saamista osaksi koulutyötä. Myös median käytön mielekäs, kriittinen ja riittävä opetus esiopetuksesta alkaen nähdään tärkeänä.

Yhteiskunnan monikulttuuristumisen vaikutuksia opetukseen ja maahanmuuttajatausteisten oppilaiden tarpeiden huomioonottamista opetusjärjestelyissä käsitellään kannanotoissa ja asiantuntijapuheenvuoroissa. Monipuolisen kielitaidon merkitystä korostetaan ja huolta kannetaan valmistavan opetuksen, suomi toisena kielenä -opetuksen sekä oppilaiden oman äidinkielen opetuksen asemasta ja kehittämisestä. Kulttuurisen ja katsomuksellisen opetuksen merkitystä pidetään tulevaisuudessa entistä tärkeämpänä ja arvioidaan, että oppilaat tarvitsevat laajaa katsomuksellista osaamista ja valmiutta erilaisuutta sisältävässä ja jatkuvasti muuttuvassa monikulttuurisessa maailmassa.

Kannanottoja ja asiantuntijapuheenvuoroja liittyy kaikkiin oppiaineisiin ja kaikkia on käsitelty myös laajassa kansalaiskeskustelussa. Eniten huomiota ovat saaneet taideaineet ja liikunta, toisen kotimaisen kielen opiskelun asema sekä uskonnon opetus. Oppiaineista esitettyjä näkemyksiä ja ehdotuksia tarkastellaan tarkemmin luvussa 7.

4.3 Opetuksen järjestäminen ja koulun toimintakulttuuri

Opetuksen järjestämiseen liittyvissä kannanotoissa korostetaan suomalaisen peruskoulun vahvuutena heikoista huolehtimista ja kaikkien koulujen hyvää opetuksen tasoa. Perusopetuksen yhtenäisyyden ja inklusiivisuuden vahvistamisen, koulujen kehittymisen alueensa

monitoimikeskuksiksi sekä vanhempien roolin merkityksen korostamisen todetaan antavan suuntaa tulevalle kehitykselle. Vaikka suomalaisia kouluja kiitellään hyvistä ulkoisista olosuhteista kuten esimerkiksi maksuttomuus, koulukuljetukset, tilat, välineistö ja koulu-ruokailu, puheenvuoroissa nähdään tärkeänä turvata perusopetuksen riittävät resurssit jatkossakin ja myös lisätä resursseja.

Koulun arkea tulisi kannanottojen mukaan tarkastella entistä huolellisemmin siitä näkökulmasta, miten koulu ohjaa ottamaan toisia huomioon, auttamaan ja tekemään yhdessä. Tähän liittyen koulun tärkeimpänä kasvatustavoitteena pidetään yhteiselämään opettamista ja erilaisuuden hyväksymiseen kasvamista. Kouluyhteisön ja sen yhteisöllisyyden merkitys nousee esille useissa kannanotoissa. Tulevan opetussuunnitelman toivotaan nykyistä paremmin ilmaisevan ja ottavan huomioon, ettei opetus ole vain yksilöiden opettamista, vaan oppiminen tapahtuu ryhmä- ja luokkatilanteissa. Hyvää käytöstä, työrauhaa ja tapakasvatuksen merkityksen korostamista toivotaan useissa puheenvuoroissa ja kannanotoissa. Puheenvuoroissa toivotaan kaikenlaisen kiusaamisen niin oppilaiden kuin opettajienkin taholta loppuvan. Esitetään, että opettajilla olisi selkeämmät oikeudet ja myös velvollisuus puuttua kouluyhteisössä esiintyviin ongelmiin, varsinkin häiritsevään käytökseen ja kiusaamiseen.

Lasten ja nuorten osallisuus omaa oppimistaan ja koulun käyntiään koskeviin asioihin nähdään tärkeänä toimintaperiaatteena. Vastuun saaminen ja kantaminen jo pienestä pitäen turvallisessa, aikuisten ohjaamassa ympäristössä, kannustaa lapsia ja nuoria vaikuttamaan ja osallistumaan.

Osallisuuden rinnalla kannanotoissa tuodaan esiin demokratia- ja kansalaiskasvatuksen roolin vahventaminen. Demokratiakasvatuksen tulee pitää sisällään sekä aitoja osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia, että osallistumisessa tarvittavaa ja osallistumiseen motivoivaa tietosisältöä. Kouluopetuksen tulee tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuus oman kansalaisidentiteettinsä rakentamiseen ja kansallisen sekä kansainvälisen poliittisyhteiskunnallisen ympäristön ymmärtämiseen.

Keskusteluissa pohditaan myös lapsen oikeutta kiireettömyyteen, innostumiseen ja oppimiseen iloon. Tämän katsotaan edellyttävän opetuksen joustavuutta. Parhaiden innovaatioiden nähdään syntyvän vapaasti hengittävästä maaperästä. Lasten ja nuorten maailma on muuttunut entistä hektisemmäksi. Aikuisilla tulisi olla enemmän aikaa kuunnella ja kannustaa oppilaita. Tähän liittyen tuodaan esille koulupäivän organisointia ja työn jaksottamista koskevia näkemyksiä. Osa oppiaineista voitaisiin opiskella lyhyissä jaksoissa, toiset taas vaativat pidempiä rupeamia. Kouluviikon tai jakson kokonaisuutta ja rytmittämistä tulisi tarkastella ja kehittää sitä tukemaan paremmin lasten kehitysvaihetta ja heille ominaista työskentelyä.

Oppilaiden viikoittaista tuntimäärää koskevat kannanotot ovat vaihtelevia. Toisaalta nähdään, että alempien vuosiluokkien oppilaiden koulupäivät ovat kovin lyhyitä ja tuntimäärää voitaisiin kasvattaa. Toisaalta ylempien luokkien päiviä pidetään riittävän pitkinä. Korostetaan, että huomioon täytyy ottaa myös kotitehtäviin ja kokeisiin valmistautumiseen käytettävä aika. Harrastuksille ja omasta fyysisestä kunnosta huolehtimiselle sekä levolle tulisi varata riittävästi aikaa. Lisäksi tuodaan esiin, että suuressa osassa Suomea koulumatkat ovat pitkiä ja vievät oman aikansa oppilaan päivästä.

Muutamissa kannanotoissa ja asiantuntijapuheenvuoroissa sivutaan myös ryhmäkoon merkitystä oppimiselle, oppilaiden hyvinvoinnille ja koulutyön laadulle. Optimaalisena kokona esitetään noin 20 oppilaan ryhmää. Puheenvuoroissa korostetaan ryhmädynamiikan ja oppilaiden keskinäisen rikastavan vuorovaikutuksen huomioonottamista nykyistä paremmin.

Osana koulun toimintakulttuuria koskevaa keskustelua tuodaan esille oppilaan arvioinnin merkitys ja kehittämistarve. Oppilaan arviointi nähdään tärkeänä nimenomaan oppilaan saaman ohjaavan ja kannustavan palautteen kannalta. Palautteen pitäisi auttaa oppilasta ymmärtämään omaa oppimistaan ja kehitystään ja ottamaan siitä vähitellen enemmän vastuuta. Samalla korostetaan, että tarvitaan monipuolisempia tapoja osoittaa osaaminen. Kouluun ei toivota oppilaiden keskinäistä vertailua tai kilpailua. Puheenvuoroissa korostetaan, että lasten ja nuorten on saatava rauhassa kasvaa, mielummin asioita ajatellen ja pohtien kuin kilpaillen siitä, kuka saa kokeesta parhaimman arvosanan.

Asiantuntijapuheenvuoroissa ja keskustelussa toivotaan myös koulun ja luokkahuoneiden ovien avaamista entistä määrätietoisemmin lähiympäristöön ja yhteiskuntaan osana toimintakulttuurin uudistamista. Kodin ja koulun yhteistyön tiivistäminen nähdään tärkeänä kehittämiskohteena. Esimerkiksi erilaisten verkkopohjaisten oppimisen tukijärjestelmien avulla vanhemmilla olisi mahdollisuus helpommin ohjata kotona tehtävää työtä.

4.4 Oppiminen, pedagogiikka ja oppimisen ympäristöt

Oppimista ja pedagogiikkaa käsittelevissä puheenvuoroissa ja kannanotoissa tuodaan esille, ettei kouluopetus nykyisellään vahvasta identiteetin kehitystä optimaalisella tavalla. Ongelmina nähdään mm. oppiaineiden kirjo ja tietopainotteisten tavoitteiden dominanssi, nykyisten aihekokonaisuuksien heikko asema opetussuunnitelmassa sekä se, että identiteetin kehittäminen mielletään ensisijaisesti kotikasvatuksen piiriin kuuluvaksi eikä opetuksen järjestämistä tarkastella siitä näkökulmasta.

Identiteetin merkitys korostuu kuitenkin kulttuurisen globalisaation, maahanmuuton, kulttuurisen pääoman liikkuvuuden ja sähköisesti välitettyjen todellisuuskuvien vuoksi. Näihin ilmiöihin liittyy olennaisesti identiteettiä muokkaavia ja määrittäviä todellisuuskäsitteitä. Identiteetti on yhteydessä yksilön suhteeseen itseensä ja toisiin, yhteisöihin ja maailmaan. Se on yhteydessä tietopuoliseen oppimiseen, vaikka yhteyksien luonnetta tunnetaan vielä kovin huonosti. Identiteetti määrittää sitä, mitä ihminen haluaa oppia. Yhteisöllinen ja kulttuurinen identiteetti määrittää myös yksilöllisiä valintoja; yksilö motivoituu parhaiten omaa identiteettiä vahvistavaan oppimiseen. Oppiaineiden omaksuminen on tärkeää identiteetin rakentamisessa. Sekä yleiset että oppiainespesifit tulkinnot ovat tärkeitä, myös kielellä on vahva yhteys identiteetin rakentamiseen. Koulun tehtävänä on luoda yhdessä oppilaiden kanssa yhteisiä, yhteiskunnallisesti hyväksyttävissä olevia tulkintoja, yhteisissä tulkinnoissa otettava huomioon identiteetin kerroksellisuus (persoonallinen, yhteisöllinen, kulttuurinen). Identiteetin katon alle pitäisi rakentaa oppiainekokonaisuudet ja osoittaa kunkin oppiaineen tehtävä identiteetin rakentamisessa.

Puheenvuoroissa esitetään tulevaisuuden pedagogiikan kolmeksi ydintehtäväksi yksilöllistäminen, sosiaalistaminen ja sivistäminen. Pedagogiikka perustuu kolmelle keskeiselle periaatteelle, jotka ovat huolenpito, oikeudenmukaisuus ja totuudellisuus. Huolenpitoa edistävää on välittämisen ja viipyilemisen pedagogiikka; välittämisen kautta edistetään monipuolisuutta ja tuetaan yksilöllisyyttä, viipyileminen luo mahdollisuudet perehtymiseen ja rauhalliseen etenemiseen. Oikeudenmukaisuutta edistävää on suvaitsevaisuuden ja vaihtelevuuden pedagogiikka; suvaitsevaisuus merkitsee erilaisuuden huomioonottamista ja tasa-arvon edistämistä, vaihtelevuus edistää erilaisten kyvykkyyksien kehittymistä ja opetuksen autenttisuutta. Totuudellisuutta edistävää on kriittisyyden ja uteliaisuuden pedagogiikka; kriittisyyden kasvaminen vahvistaa arviointikykyisyyttä ja edellyttää opetuksen ajantasaisuutta, uteliaisuuteen kannustaminen kehittää kaukokatseisuutta ja toimeliaisuutta.

Pedagogiikkaan liittyen puheenvuoroissa todetaan, että tällä hetkellä oppisisällöt dominoivat liikaa opetusta. Esitetään toivomus, että perusopetuksen uudistus nostaisi menetelmät vahvemmin esiin ja vahvistaisi oppimisprosessin asemaa opetussuunnitelman lähtökohtana. Peruskouluun toivotaan lisää keskustelevampaa ja nuoret huomioon ottavaa opettamista. Opetuksen tulisi keskittyä enemmän tiedonhakuun, tiedon käsittelyyn ja ymmärtämiseen. Ns. uuden ajan digikansalaiset ovat oppijoina haaste, sillä heidän kognitiivinen arkkitehtuurinsa on muuttunut ja tarvitaan uudenlaisia sosiaalisia käytänteitä. Opetusmenetelmiltä toivotaan kokemuksellisuutta ja toiminnallisuutta, yhteyttä oppilaiden omaan todellisuuteen ja mahdollisuuteen ratkaista siihen liittyviä kysymyksiä.

Luovuuden, ongelmaratkaisutaitojen ja yrittäjyyden tukeminen oppimisessa edellyttää monipuolisia oppimisympäristöjä. Oppimisympäristön kehittäminen on myös keskeinen keino vastata ihmisten erilaisuuteen ja erilaisiin oppimisen tarpeisiin. Keskustelussa tuodaan esille luonnossa liikkumisen ja ulkona opiskelun merkitys lasten ja nuorten luontosuhteen vaalijana. Kestävään elämäntapaan kasvamisen todetaan vaativan koulun toimintakulttuurilta määrätietoista kehittämistä ja koko henkilökunnan sitoutumista.

4.5 Kasvun ja kehityksen vaiheet ja koulutuksellinen jatkumo

Asiantuntijapuheenvuoroissa, kannanotoissa ja keskusteluissa on korostettu johdonmukaisen koulutuksellisen jatkumon merkitystä. Oppilaan ikäkausi ja edellytykset pitää kullakin koulutuksen asteella ottaa huomioon. Samoin tärkeänä pidetään koulussa ja koulun ulkopuolella tapahtuvan oppimisen yhdistämistä ja kasvatustehtävän hoitamista yhdessä kotien kanssa.

Esiopetuksen tehtäväksi nähdään hyvän perustan luominen oppimisen halulle ja oppimistaidoille. Silloin pidetään tärkeänä keskittyä erityisesti sosiaalisiin taitoihin, toisen kunnioittamiseen ja ryhmässä työskentelyyn ja leikkimiseen.

Peruskoulun alaluokilla esiopetuksessa syntyneitä valmiuksia pitäisi vahvistaa ja keskittyä luomaan hyvät perustaidot etenkin äidinkielessä, matematiikassa ja vieraassa kielessä. Hyvää äidinkielen hallintaa pidetään tärkeänä edellytyksenä kaikelle muulle oppimiselle. Työskentelyn tulisi olla vielä leikinomaista ja mahdollisimman paljon lasten omaa toimintaa ja ilmaisua sisältävää. Keskustelussa korostetaan, että oppilaiden tulisi oppia ilmaisemaan itseään ja hahmottamaan itseään ja maailmaa tekemisen kautta. Keskustelussa nousee esiin myös kielen oppimiseen liittyvien herkkyyskausien hyödyntäminen ja mahdollisuus vieraitten kielten varhaiseen aloittamiseen. Huolta kannetaan siitä, että kielivähemmistöistä tuleville alakoululaisille tarjottaisiin mahdollisuus opiskella omaa äidinkieltä ja sen lisäksi suomea riittävästi, jotta heillä olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet selvittää opinnoistaan yläasteella ja lukiossa.

Ylemmillä luokilla tärkeäksi nähdään oppilaan omien valintojen mahdollistaminen sekä hyvien opiskelutaitojen oppiminen ja perustaitojen vahvistaminen. Opetussisältöjen suhteen tarvittaisiin rohkeutta karsia, jotta opiskelussa voitaisiin asioiden pintapuolisen käsittelyn sijaan keskittyä olennaiseen. Keskusteluissa pohditaan myös mahdollisuuksia vuosiluokkiin sitomattomaan etenemiseen, jossa oppilaat voisivat edetä rauhassa, normaalivauhdilla tai nopeasti eri ikäkausina. Nähdään, että oppilaiden erilaiseen etenemiseen liittyvä ongelma korostuu varsinkin yläluokilla.

Toisaalta nähdään, että oppimistapahtumassa sinällään ei ole suurta eroa eri ikäkausina. Isoimmat erot ovat yksilöiden välillä. Jokaisella on oma tapansa oppia ja sitä pitäisi pystyä parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntämään ja tukemaan kouluopetuksessa. Perus-

opetuksen punaisena lankana pidetään erilaisten sosiaalisten taitojen ja tiedon etsimiseen ja muokkaamiseen sekä itsensä ilmaisemiseen liittyvien taitojen oppimista. Olennaista on myös pitää huolta kaikkien oppilaiden hyvästä jatko-opintokelpoisuudesta ja kannustamisesta opintojen jatkamiseen perusopetuksen jälkeen.

Keskustelussa korostetaan, että opetuksen pitäisi tukea myös itsenäistymistä ja kehittymistä, ihmisenä kasvua. Esikoululaisen haasteet elämässä ovat erilaisia kuin murrosikäisen. Se osataan yleensä ottaa huomioon opetuksessa, mutta pienemmät ryhmät tukevat oppimista ensimmäisinä vuosina koulussa ja edistävät siten oppimista ylemmilläkin luokilla. Lapsen yksilöllisyyden ymmärtäminen nähdään hyvän opetuksen perustana. Asiantuntijapuheenvuoroissa ja keskustelussa pohditaan, miten opettajat tulevaisuudessa entistä paremmin onnistuisivat ohjaamaan oppilaita oman oppimisprosessinsa tuntemiseen ja ymmärtämiseen sekä oman temperamenttinsa vaikutusten hahmottamiseen. Peruskoulun tulisi tarjota mielekästä sisältöä kaikille oppijoille. Yksilöllisyyden huomioimisen keskeiseksi edellytykseksi nähdään riittävä tieto oppijoiden erilaisuudesta.

Itseluottamusta, oman identiteetin tunnistamista ja motivaatiota korostetaan elinikäisen oppimisen välttämättöminä edellytyksiä. Tulevaisuuden haasteena nähdään edelleen koulukasvatuksen ja opetuksen affektiivinen alue sekä osaamisessa ja asenteissa ilmenevät erot sukupuolten välillä.

4.6 Lasten ja nuorten ajatuksia perusopetuksesta

4.6.1 Tulevaisuuden peruskoulu – verkkohaastattelun tuomat näkökulmat

Nuorisolain 8§ ohjaa päätöksentekijöitä kuulemaan heitä koskevissa asioissa. Osallistavaan työtapaan ja nuorten kuulemiseen on ohjannut myös työryhmän asettamispäätös. Työryhmä kutsui yli 13-vuotiaat yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten oppilaat pohtimaan, millainen on hyvä koulu nyt ja tulevaisuudessa. Fountain Park Oy:n toteuttamaan verkkohaastatteluun joulukuussa osallistui lähes 60 000 nuorta kaikkialta Suomesta.

Nuoret pohtivat tulevaisuudessa tarvittavia tietoja ja taitoja sekä sitä, miten nykyperuskoulu näissä tärkeimmiksi arvioituissa asioissa onnistuu. Vapaassa kuva-assosiaatiotehtävässä 43 % tytöistä ja 35 % pojista liittyy kouluun aikataulujen mukaan toimimisen ja ajoissa ehtimisen. Aikataulujen noudattaminen, säännöllinen päivärytmi tai kiireen tuntu nousee nuorten päällimmäiseksi mielikuvaksi peruskoulusta. Osa koululaisista liittyy aikataulut tai kiireen yleisemminkin elämäntilanteisiin ja harrastuksiin. Koulutyön kehittämisen näkökulmasta onkin tärkeää pohtia, mistä kiireen tuntu syntyy. Onko syy lainkaan tavoitteiden tai opetussuunnitelman? Kiireen tuntu voi syntyä myös aikuisten tavasta toimia ja organisoida koulutyötä. Huomion arvoista on myös se, että aikataulujen mukaan toimiminen on varmasti taito jota jokainen nuori myös tulevaisuudessa työelämässä toimiessaan tarvitsee.

Kaverit, sosiaaliset suhteet ja yhteistoiminta erilaisten ihmisten kanssa tulevat ensimmäisenä mieleen 18 prosentille tytöistä ja 14 prosentille pojista. Hyvä ilmapiiri ja opiskeluympäristö mainitaan usein tärkeinä asioina koulutyössä. Pojista 14 % ja tytöistä 10 % valitsee assosiaatiotehtävässä kuvan labyrintista, joka ilmentää ratkaisun löytymistä etsimisen ja työn kautta. Mutkikkuus ja haasteet, uuden löytäminen ja koulutukseen liittyvät valinnat ovat usein esillä koululaisten kommentteissa.

Verkkohaastattelussa oppilaat pohtivat omin sanoin, millaisia tietoja ja taitoja he tarvitsevat toisaalta nyt, toisaalta kymmenen vuoden päästä. Näitä osaamis- ja taitoja verrataan siihen, miten oppilaat katsovat peruskoulun suoriutuvan niiden opettamisesta. Vapaassa ideoinnis-

sa nuoret puhuvat eniten kielitaidosta, matemaattisista taidoista, sosiaalisista taidoista sekä luku- ja kirjoitustaidosta.

Yleisesti peruskoulussa parhaiten opittavat asiat liittyvät luku- ja kirjoitustaitoon sekä laajemmin äidinkielen oppimiseen. Peruskoulu on vahvoilla myös kielten oppimisessa. Kieltenopetuksen onnistumisen arviot vaihtelevat kuitenkin ruotsin kielen ja valinnaisten kielten välillä. Yleisesti todetaan, että muidenkin kuin englannin ja toisen kotimaisen opetusta tulisi lisätä.

Omaan terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät asiat muodostavat nuorten mielessä merkittävän kokonaisuuden tulevaisuudessa tarvittavista tiedoista ja taidoista. Tähän osaamisalueeseen liitetään kouluaineista useimmin liikunta ja terveystieto sekä biologia ja psykologia.

Useimmat osallistujat katsovat, että peruskoulussa taideaineita ei opita kovin hyvin. Mielipiteitä taideaineista oli etenkin taidealoille suuntautuvilla sekä luovuuden merkitystä pohtivilla oppilailta. Taito- ja taideaineita arvioidaan käytännön hyödyn ja tulevan oman ammatin kannalta ja niitä pidetään myös tärkeinä teoreettisen kouluopetuksen tasapainotajina.

Yhteiskunnan toimintaan, työelämätaitoihin ja talouteen liittyviä asioita nuoret eivät koe oppivansa yhtä hyvin kuin muita peruskoulussa käsiteltyjä aiheita. Myöskään ilmasto- ja ympäristöasioiden, kansainvälisiin asioihin sekä keskittymiseen ja motivaatioon liittyvien asioiden opettamisessa peruskoulu ei ole nuorten mielestä vahvimmillaan. Verkkohaastattelun tulosten mukaan nuoret kokevat myös, että jokapäiväisessä elämässä tarvittavia taitoja kouluissa tulisi opettaa nykyistä vahvemmin.

Matemaattisiin aineisiin liittyviä sisältöjä koetaan koulussa opittavan hyvin. Verkkohaastattelun aineistossa nuoret mainitsevat matematiikan usein myös jatko-opintojen kannalta merkittävänä.

Biologiaan ja maantietoon liittyviä asioita arvioidaan varsin yksimielisesti opittavan keskitasoisesti. Fysiikkaa ja kemiaa katsotaan opittavan jossain määrin paremmin. Luonnontieteiden opetus kokonaisuudessaan ei nuorten arvioimana erotu peruskoulun erityisenä vahvuutena. Se on mielenkiintoinen tulos erityisesti luonnontieteisiin kohdistuneen vuoden 2006 PISA –arvioinnin tulosten valossa. Tuossa arvioinnissahan suomalaiset 16 –vuotiaat erottuivat maailman muiden maiden nuoria selvästi parempina luonnontieteiden osaajina, mutta olivat kuitenkin luonnontieteistä vähemmän kiinnostuneita kuin monen muun maan nuoret.

Historian nuoret määrittelevät osaksi yleissivistystä ja kulttuurien tuntemusta. Oma kulttuuri ja kotimaan historia koetaan opittavan varsin hyvin, mutta laajempi historiallinen näkökulmaa jää heikommalle. Uskonnon osalta tarpeellisina taitoina tuodaan yleisimmin esiin muihin uskontoihin liittyvät asiat kulttuurien välisen kanssakäymisen kannalta.

Kolme neljästä nuoresta uskoo, että peruskoulu antaa sellaisia tietoja ja taitoja, joita he elämässään tarvitsevat. Lähes yhtä moni katsoo, että koulutyössä voi käyttää muualla oppimiaan tietoja ja taitoja. Nuoret toivovat peruskouluun lisää opintokäyntejä ja vaikutusmahdollisuuksia.

Nykyperuskouluun on osittain tai täysin tyytyväinen lähes 60 % nuorista. Viidennes ei osaa ottaa tähän kantaa, ja viidennes on osittain tai täysin tyytymätön. Oppilailta kysyttiin myös, miten he kehittäisivät peruskoulun opetusta. Noin kolmasosa ehdottaa jotain lisää, noin kymmenesosa jotain vähennettäväksi. Vähennettävänä asioina mainitaan ruotsi ja uskonto hieman muita useammin, myös matematiikka samoin kuin oppituntien määrä yleensä. Lisättäväksi toivotaan useimmin liikuntaa, käytännön asioita, valinnaisuutta, kieliopintomahdollisuuksia ja ryhmätyötä.

4.6.2 Lasten ja nuorten foorumi

Opetushallitus käynnisti vuonna 2007 valtakunnallisen Lasten ja nuorten foorumin. Toiminnan tavoitteena on ollut luoda vaikuttamisen kanava lapsille ja nuorille sekä saada heidän näkemyksiään paikalliseen ja kansalliseen päätöksentekoon. Samalla on vahvistettu paikallisia ja seudullisia lasten ja nuorten osallisuuden rakenteita. Työskentelyyn on osallistunut vuosittain peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten oppilaita ja opiskelijoita ohjaavien opettajiensa kanssa. Tämän lukuvuoden Lasten ja nuorten foorumin osallistujat kokosivat lasten ja nuorten ajatuksia ja mielipiteitä koulunkäynnistä, oppimisesta ja koulu-yhteisöstä työryhmän työskentely tueksi.

Oppimista edistäviksi näkökulmiksi nousevat opiskeltavien sisältöjen hallittu kokonaisuus. Nuoret toivovat sisältöjen tiivistämistä ja maltillista etenemistä. Arvioinnin toivotaan olevan kannustavaa ja pohdittua.

Nuoret toivovat hyvää ja laadukasta opetusta. Mielekkään oppitunnin perustaksi mainitaan opettajan asiantuntemus, innostus, opetustaito ja ihmissuhdetaidot. Opettajan nähdään olevan avainroolissa hyvän yhteishengen syntymisessä. Oppimista edistävänä tekijänä nuoret tuovat useasti esille hyvän työrauhan.

Lapset ja nuoret pitävät tärkeänä mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä osallistua yhteiseen päätöksentekoon omassa luokassa ja koulu-yhteisössään.

4.7 Oppimisen tulevaisuus -barometrin tuloksia

Kevättalven 2010 aikana kaksi, yhteensä 77 hengen asiantuntijapaneelia on käynyt keskustelua oppimisen tulevaisuudesta ja ottanut kantaa tulevaisuutta koskeviin väittämiin. Panelistit edustavat sekä opetus- ja koulumaailman että yhteiskunnan muiden osa-alueiden asiantuntijuutta.

Tulevaisuusteedit voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Kiistakysymyksissä asiantuntijanäkemykset toivottavasta ja todennäköisestä tulevaisuudesta ovat toisilleen vastakkaisia. Keskusteluväittämässä näkemykset hajautuvat laajasti, mutta ovat toisiaan kuitenkin täydentäviä ja tarkastelevat tulevaisuutta eri näkökulmista. Ratkaisukysymyksissä tulevaisuuskäsitys on jo suhteellisen jaettu. Siinäkin ryhmässä tulevaisuus on kuitenkin avoin, ja asiantuntijat näkevät eri keinoja sen saavuttamiseksi.

Kiistakysymykset liittyvät mm. demokratian tulevaisuuteen, osallisuuteen ja osallistumiseen. Uhkana nähdään esimerkiksi fundamentalismin ja eriytymisen vahvistuminen, mikä koulumaailmassa voivat ilmetä esimerkiksi uskonnollisina kouluina ja kotiopetuksen lisääntymisenä. Kiistakysymyksiä ovat myös ryhmäoppimisen merkitys, opettajakoulutuksen yhtenäistäminen ja ajatus opetuksen ulkoistamisen mahdollisuudesta. Panelistien näkemyksissä koululla on ristiriitainen suhde tietoteknologiaan yleensä ja virtuaalimaailmisiin erityisesti. Mielipiteissä inhimilliset ja kiireettömät ihmissuhteet ja keinotekoiset virtuaalisuhteet asettuivat vastakkain. Samantapainen pehmeän ja kovan vastakkaisuus tulee näkyviin, kun pohditaan oikeaa koulun aloittamisikä.

Keskusteluvaiheessa olevat teemat kohdistuvat erityisesti arvo- ja tavoitekysymyksiin. Kuinka turvataan oppimisen alueellinen tasa-arvo ja maahanmuuttajien turvallisuus? Miten yhteiskunnallinen koheesio säilytetään tilanteessa, jossa korostetaan ihmisten välisen erilaisuuden ja lahjakkuuden hyödyntämistä? Oppimisen tulevaisuuden kannalta aivan keskeinen keskustelukysymys on arviointi. Tarvitaanko koko ikäluokan tulosarviointia vai yksilöllistä ja prosessuaalista metataitojen arviointia?

Kun oppiminen nähdään elinikäisenä kykynä, taitona ja potentiaalina, huomio kiinnittyy niihin tekijöihin, jotka edesauttavat omaehtoista oppimista ja autonomiaa suhteessa oppimisen tarpeisiin. Keskustelu metataidoista edustaa pyrkimystä ymmärtää ja ratkaista kysymystä tietojen, taitojen ja asenteiden oppimisesta ja opetuksesta tavalla, jossa syntyy mahdollisimman kestävä ja itseohjautuvaa (itseorganisoituvaa) oppimista. Työelämän täsmätarpeista johdettava koulutus ei enää kykene reagoimaan toimintaympäristön nopeisiin muutoksiin. Uusi yleissivistys saattaa tulla ratkaisemaan tätä ongelmaa.

Samaan keskusteltavaan ilmiövyhyteen kuuluu opetuksen instituutioiden uusintuminen ja uudistuminen. Voiko koulu muuntua kulttuurinsiirtoinstituutiosta kulttuurin kehittäjäksi? Siihen kuvaan sopisi hyvin kuva opettajasta koko yhteisön sivistysagenttina ja toiminnallisena organisaattorina. Tämä tulevaisuudenkuva jakaa mielipiteet laidasta laitaan. Se innostaa muutamia ja harmittaa toisia.

Ratkaistavaksi kypsien teesien lista ei ole pitkä, mutta ehkä vähän yllättävä. Ratkaisuaan odottaa joukko vanhoja kiistakysymyksiä kuten oppiainejakoinen opetussuunnitelma ja toisaalta uudempikin ilmiö kuin sosiaalinen media. Opettajan ammatin nähdään kehittyvän moniammatillisen yhteistyön suuntaan. Panelistit näkevät, että kehitys on purkamassa perinteisen ryhmämuotoisen oppimisen tapaa ja siirtymässä toimintamalliin, jossa kunkin oppilaan erilaisuus, kyvyt ja lahjat pyritään ottamaan yhä paremmin huomioon. Panelistit näkevät, että tarvitaan aiempaa yksilöllisempiä mutta samalla myös yhteisöllisempiä toimimisen muotoja. Jälkimmäisessä on mahdollisuus työnjakoon, jossa erilaiset osaamiset ja suuntautumisot tulevat palkituiksi. Yhteistoiminnallinen oppiminen suosii ainerajat ylittäviä ongelmalähtöisiä tai temaattisia aiheita. Tulevaisuuden koulu tukeutuu panelistien visioissa avoimeen konseptiin, jossa on monia tapoja oppia ja opettaa. Siihen mahtuu oppiaineita, mutta myös ilmiöitä, itseopiskelua ja mahdollisuuksia hyväksilukea muualla opittua. Monenlaista kansalaistoimintaa tuetaan kouluissa, jotka ovat muuttuneet monenlaisen (oppimis)toiminnan keskuksiksi. Yhteisöille ja ryhmille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää toimintaansa eli oppia myös yhdessä.

Resurssikysymyksiin haetaan vastauksia organisoimalla opettajien toiminta uudella tavalla sekä opettajankoulutuksessa että kouluissa. Kaikki resurssit eivät ole tulevaisuudessa niukkoja. IT- ja virtuaalimaailma ovat ubiikisti auki 24 tuntia vuorokaudessa. Koulu voi vahvistaa resurssiaan myös sosiaalisesta mediasta lainatuilla yhteistuottamisen ja -jakamisen toimintatavoilla. Vapaaehtoiset eläkeläiset ja oppilaiden vanhemmat saattavat mobilisoida koulun resursseiksi.

Tiivistäen voidaan todeta, että panelistit todentavat peruskoulun nykyisen tuntijaon ongelmat, mutta olettavat myös, että pulmat ratkaistaan vuoteen 2030 mennessä. Oppiaineet eivät kokonaan häviä, mutta kasvava osa kouluajasta käytetään ainerajat ylittävään teema- ja ilmiöopiskeluun. Yhdessäoppiminen kehittyy, mutta vielä todennäköisemmin lisääntyy yksilöllinen oppiminen. Lähes yksimielinen raati on siitä, että sosiaalinen media tulee multistamaan opetuksen. Oppilaiden taipumuksia ja lahjakkuuksia tukevat oppimispolut moninaistuvat. Merkittävin ratkaistava kysymys onkin, miten poluttaa uudet oppimisen väylät niin, ettei menetetä koulutuksen tasa-arvoa ja yhteiskunnallista luottamusta.

Linkit:

Raportin voi lukea tai ladata barometrisivustolta
<http://www.edelphi.fi/fi/groups/ot/content/index> .

5 Kansainvälisen vertailutiedon tuottamia näkökulmia

Luvussa tarkastellaan ensin, miten tulevaisuuden edellyttämää osaamista on määritelty merkittävässä kansainvälisissä kehittämishankkeissa ja miten opetuksen tavoitteeksi asetettuja tietoja ja taitoja on kuvattu eri maissa. Toiseksi selvitetään, millaisia opetusaikaan liittyviä ratkaisuja on tehty eri maissa ja miten aikaa on jaettu eri aihepiirien opiskeluun.

5.1 Tavoitteet ja tulevaisuuden edellyttämä osaaminen

Tulevaisuuden osaamista on pyritty määrittelemään laajoissa kansainvälisissä hankkeissa ja monien eri maiden koulujärjestelmän kehittämisen ja opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä. Yhteisenä kysymyksenä on, minkälaista osaamista tarvitaan, jotta voisi yksilönä, työntekijänä ja kansalaisena selviytyä mahdollisimman hyvin koko ajan muuttuvassa maailmassa.

Tunnetuimpia kansainvälisiä hankkeita ovat OECD:n maailmanlaajuinen PISA-ohjelma (Programme for International Student Assessment), jonka kehittäminen aloitettiin 1997 sekä vuosina 1998 - 2004 toteutettu hanke Definition and Selection of Competencies eli DeSeCo ja uusimpana OECD:n vuonna 2009 käynnistämä New Millenium Learners. New Millenium Learners –hanke on hyödyntänyt sekä DeSeCo:n että PISA:n tuloksia. Euroopan Unionin piirissä määriteltiin vuonna 2006 tulevaisuuden avaintaidot. Vastaavantyyppistä 21. vuosituhannen taitojen määrittelyä on tehty myös mm. Melbournen yliopistossa ATCS –hankkeessa (Assessment & Teaching of 21st Century Skills) 2010. Seuraavassa näiden laajojen ja useimmat maailman maat kattaneiden kehittämishankkeiden tuloksia käsitellään lyhyesti.

5.2 Kansainväliset taitoja ja osaamista mittaavat ohjelmat Pisa ja DeSeCo

OECD:n jäsenmaat käynnistivät vuonna 1997 ohjelman Programme for International Student Assessment, joka sittemmin on tullut maailmankuuluksi nimellä PISA. Se on laajentunut koskemaan oppimisen tulosten arviointia 57 maassa ja vaikuttanut suuresti eri maiden koulutuksen kehittämiseen. PISA on luonut valtavan kiinnostuksen erityisesti Suomen

koulutusratkaisuja kohtaan, sillä Suomi on sijoittunut maiden huipulle kaikissa tähän asti toteutetuissa arvioinneissa.

PISA-ohjelmassa arvioidaan, miten oppivelvollisuuskoulun loppuvaiheessa olevat oppilaat hallitsevat sellaiset tiedot ja taidot, jotka ovat edellytyksenä, jotta voi täysimittaisesti toimia yhteiskunnassa yksilönä, työntekijänä ja kansalaisena. Arviointeja on vuoteen 2010 mennessä tehty neljä kertaa, vuosina 2000, 2003, 2006 ja 2009. Arvioinnin painopisteinä ovat olleet lukutaito (reading literacy), matemaattinen (mathematical literacy) ja luonnontieteellinen osaaminen (science literacy) sekä ongelmanratkaisutaidot (problem solving).

Osaaminen (literacy) on PISA-arvioinnissa määritelty oppilaiden laaja-alaisena kykynä analysoida, päätellä ja kommunikoida tehokkaasti kun he määrittelevät, ratkaisevat ja tulkitsevat eri sisältöalueisiin liittyviä ongelmia. Osaamista tarkastellaan suhteessa elinikäisen oppimisen vaatimuksiin. Tähän liittyen arvioinneissa selvitetään myös oppilaiden oppimisen taitoihin ja motivaatioon sekä minäkäsitykseen ja itsetuntoon liittyviä tekijöitä. PISA-arviointien toistuminen kolmen vuoden välein ja tarkka raportointi on tehnyt mahdolliseksi analysoida osaamiseen liittyviä kehitystrendejä. Arviointiin osallistuvat maat pystyvät aineiston perusteella pohtimaan omaa suoriutumistaan ja saavat eväitä peruskoulutuksen kehittämiseen tulevaisuuden edellyttämän osaamisen vahvistamiseksi.

Rinnan PISA:n kehittelyn kanssa toteutettiin laaja DeSeCo –projekti (Definition and Selection of Competencies) vuosina 1997–2003. Siinä pyrittiin kiteyttämään tulevaisuudessa tarvittavan osaamisen olennaiset ulottuvuudet tavalla, joka ei ole kulttuurisidonnainen. Osaaminen haluttiin määritellä laaja-alaisina kompetensseina. Hankkeessa tarkennettiin kompetenssin käsitettä ja hahmoteltiin keskeisten kompetenssien ulottuvuuksia. Kompetenssilla tarkoitetaan laaja-alaista valmiutta eli sitä, että yksilöllä on tietyn asian hoitamisessa, tehtävän suorittamisessa tai ongelman ratkaisemisessa tarvittavat arvot ja asenteet, tiedot ja taidot sekä ennen kaikkea kyky käyttää niitä luovalla ja tilanteen vaatimalla tavalla. Esimerkiksi vaikuttavan kommunikoinnin kompetenssi edellyttää ainakin kielen tai kielten hallintaa, ilmaisutaitoa puhuen ja/tai tietoteknisiä välineitä hyödyntäen, riittävää tietomäärää käsiteltävästä asiasta ja kykyä sovittaa asia oikeaan arvo- ja kulttuurikontekstiin, tilannetajua sekä myönteistä asennetta niitä kohtaan, joiden kanssa kommunikoi.

DeSeCo:ssa haluttiin tiivistää kompetenssit muutamaankin kaikkein keskeisimpään, pitkien tieto- ja taitoluetteloiden ei nähty olevan käytännön kannalta hyödyllisiä. Jokaisen määritellylle kompetenssille asetettiin kolme kriteeriä. Ensinnäkin kompetenssin tulee vaikuttaa myönteisesti sekä yhteiskunnan että yksilön tavoittelemiin tuloksiin. Toiseksi sen tulee auttaa yksilöä kohtaamaan elämiseen liittyviä tärkeimpiä haasteita erilaisissa konteksteissa ja kolmanneksi, sen tulee olla tärkeä jokaiselle ihmiselle, ei vain asiantuntijoille. Työn tuloksena määriteltiin kolme laajaa kompetenssiryhmää, joiden nähdään olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa.

Työn välineiden hallinta

Ensimmäinen kompetenssialue liittyy yksilön kykyyn ja taitoon käyttää erilaisia työn välineitä, kuten kieltä, symboleita, informaatiota, teknologiaa, eri tieteenalojen käsitteitä ja menetelmiä jne. vuorovaikutteisesti ympäristönsä kanssa. Välineiden hallinta edellyttää, että yksilö ymmärtää näitä välineitä siten, että voi soveltaa niiden käyttöä eri tilanteisiin ja tavoitteidensa saavuttamiseen.

Erilaisuuden hyväksyminen ja yhteistyötaidot

Toisessa kompetenssialueessa on kyse yksilön kyvystä liittyä toisiin ihmisiin, hyväksyä erilaisuutta, tehdä yhteistyötä ja tulla toisten ihmisten ja ihmisryhmien kanssa toimeen. Jatkuvasti monimuotoisemmaksi muuttuva toimintaympäristö edellyttää kykyä toimia erilaisuutta sisältävissä ryhmissä.

Vastuullisuus omassa elämässä

Kolmas kompetenssi liittyy ihmisen vastuullisuuteen omassa elämässään, oman elämän hallintaan ja autonomiseen toimintakykyyn. Se tarkoittaa myös ihmisen kykyä ymmärtää itseään, tunnistaa itsensä ja rajansa suhteessa toisiin ja kykyä toimia suhteessa siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin, jossa kulloinkin on.

Nämä kolme kompetenssialuetta liittyvät tiiviisti toisiinsa ja yhdessä ne muodostavat pohjan, jonka avulla voi tarkemmin määritellä esimerkiksi opetuksessa tavoiteltavia tietoja ja taitoja. Kaikilla kolmella kompetenssialueella keskeistä on yksilön kyky ajatella ja suunnata toimintaansa reflektion perusteella. Reflektointi ei tarkoita vain taitoa soveltaa aiemmin opittua, vaan myös kykyä oppia aiemmista kokemuksistaan, muuttaa omaa toimintaansa ja myös toimia muutostilanteissa sekä perustaa ajattelunsa ja toimintansa kriittiseen arvioon.

DeSeCo –hankkeessa tehdyn työn vaikutus näkyy kaikissa myöhemmissä vastaavissa hankkeissa sekä eri maiden opetussuunnitelmatyössä. Sitä voidaan pitää kompetenssiajattelun yhteisenä perustana.

5.3 Informaatioyhteiskunnassa tarvittavaa osaamista arvioiva ohjelma

New Millenium Learners –hanke on DeSeCo –hanketta seurannut ja työtä jatkanut uusi OECD:n hanke, jossa tulevaisuuden osaamista tarkastellaan entistä tarkemmin informaatio-yhteiskunnan näkökulmasta. Hanke on edelleen käynnissä ja se on tähän mennessä tuottanut raportin ”21st century skills and competences for New Millenium Learners in OECD countries” (2009).

New Millenium Learners –hankkeen raportissa todetaan, että yhteiskunnan ja talouden kehitys edellyttävät nuorilta uusia valmiuksia, jotka mahdollistavat heille uudenlaisten sosiaalisen kanssakäymisen muotojen hyödyntämisen ja aktiivisen osallistumisen sellaisen taloudellisen kehityksen edistämiseen, jossa pääelementtinä on tieto. Kasvatuksen ja oppimisen, niin kotona kuin koulussakin, tulee varustaa nuoret sellaisilla arvoilla ja asenteilla sekä konstruktiiivisilla kokemuksilla, jotka ohjaavat heitä uusien medioiden vastuulliseen käyttöön ja uudenlaisissa sosiaalisissa tiloissa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Työelämän katsotaan edellyttävän nuorilta toisaalta tietoon liittyviä taitoja kuten informaation valintaan, hankintaan, integrointiin, analysointiin ja jakamiseen, kriittiseen ajatteluun ja toisaalta oppimaan oppimiseen liittyviä taitoja sosiaalisesti verkottuneissa ja useimmiten tieto- ja viestintäteknologiaan perustuvissa ympäristöissä.

Raportissa pohditaan myös kompetenssien määrittelyyn liittyviä ongelmia. Kompetenssit eivät korvaa eri tiedonalojen perustietoa, vaan rakentuvat niiden varaan. Esimerkiksi kriittistä ajattelua tai oppimisen taitoja ei voi harjaannuttaa ilman tietosisältöjä. Toinen pohdinnan aihe on, edustaako kompetenssiajattelu vain työelämän ja yritysmaailman vaatimuksia ja unohtaako se ihmisen muun kehityksen. Tavoitteena ei voi olla vain valmistaa työntekijöitä tietointensiivisen talouden palvelukseen. Kolmantena ongelmana nähdään se, että tällä tavoin määriteltyjen kompetenssien saatetaan ajatella koskevan vain osaa nuorista, sillä kaikki nuoret eivät suinkaan sijoitu tietointensiivisten alojen palvelukseen ja erityisesti kehittyvien maiden köyhyydessä eläviä nuoria ajatellen kompetenssit saattavat tuntua etäisiltä. Toisaalta maailman globalisoituminen edellyttää kaikkialla samantyyppisiä taitoja, jotta toiminta yhteiskunnassa ylipäätään olisi mahdollista. On kuitenkin tärkeätä kysyä, lisääkö kompetenssiajattelu eriarvoisuutta maailmassa.

Raportissa pohditaan myös sitä, onko tulevaisuuteen liittyvä mielikuva informaatiotulvasta ja infoöyystä tosi. Äöyää ei välttämättä synny, jos opimme toimimaan informaation kanssa toisella tavalla kuin nyt. Voidaan myös pohtia, siirtyykö painopiste yksilöoppimisestä yhteisöoppimiseen eli jatkuvaan informaation, ajatusten ja ideoiden tuottamiseen erilaisissa ryhmissä. Jos näin on, joudutaan miettimään, mitä se tarkoittaa koulussa tapahtuvan oppimisen organisoinnin kannalta.

New Millenium Learners –raportissa 21. vuosisadan kompetensseissa erotellaan kolme ulottuvuutta: informaatio, kommunikaatio sekä etiikka ja yhteiskunnallinen/sosiaalinen vaikutus (social impact). Seuraavassa tarkastellaan näitä ulottuvuuksia ja niihin liittyvää kompetenssin määrittelyä tiivistetysti:

Informaatioidimensio

Tiedon määrän valtava kasvu edellyttää uudenlaisia taitoja hankkia, arvioida ja organisoida tietoa digitaalisissa ympäristöissä sekä taitoja muokata ja luoda uutta tietoa ja käyttää tietoa uusien ideoiden lähteenä. Tarvitaan siis tutkimustaitoja ja ongelmanratkaisutaitoja, mikä tarkoittaa ennen muuta informaation määrittelyä, etsintää, arvioinnin, valikoinnin, organisoinnin, analysoinnin ja tulkinnan taitoja.

Tietotekniset ympäristöt edellyttävät ja samalla luovat edellytyksiä sellaisille taidoille kuin informaation hallinta, organisointi, kriittinen analyysi, ongelman kehittäminen ja ratkaisu sekä uuden tiedon luominen.

Olosuhteet ovat vaikuttaneet siihen, että ihmiset pystyvät nykyään ajattelemaan ja käyttämään käsitteitä korkeammalla abstraktiotasolla kuin vuosia sitten, nuoret sukupolvet suoriutuvat älykkyysteisteistä aiempaa selvästi paremmin. Tämä ilmiö tunnetaan nimellä Flynnin efekti ja sillä tarkoitetaan älyllisen suoriutumisen massifikaatiota.

Kompetenssit voidaan tällä perusteella jakaa kahteen ryhmään: sellaisiin, joissa informaatiota käytetään lähteenä ja niihin, joissa informaatio on tuotoksena. Kompetenssit, joissa informaatio on lähteenä liittyvät informaation etsimiseen, valikointiin, arviointiin ja organisointiin. Silloin puhutaan informaatiolukutaidosta, medialukutaidosta ja tutkimustaidoista. Kompetenssit, joissa informaatio on tuotoksena edellyttävät puolestaan informaation uudelleen jäsentämistä ja muokkaamista sekä omien ideoiden ja tiedon luomista informaation pohjalta. Tarvittavia taitoja tällöin ovat luovuus, innovatiivisuus, ongelmanratkaisutaidot ja päätöksentekotaidot.

Kommunikaatioidimensio

Kommunikaatiolla on keskeinen asema valmistettaessa opiskelijoita sekä elinikäiseen oppijuu-teen että oman yhteisön ja yhteiskunnan osallistuvaan ja vastuulliseen jäsenyyteen. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä enemmän kykyä välittää, vaihtaa, kritisoida ja esittää informaatiota ja ideoita. tarvitaan myös tieto- ja viestintäteknisiä taitoja, jotta voi osallistua ja vaikuttaa rakentavasti digitaaliseen kulttuuriin. Tieto- ja viestintäteknikka vahvistaa ja lisää kommunikaation mahdollisuuksia ja kehittää yhteistyön ja toiminnan koordinoimisen taitoja. Lapset oppivat tämältyyppeisiä taitoja esimerkiksi videopelejä pelatessaan tai verkossa tapahtuvissa roolipeleissä.

Kompetenssit voidaan jälleen jakaa kahteen ryhmään, yksilön tehokkaaseen kommunikointiin ulospäin ja toisaalta ryhmässä tapahtuvaan kommunikaatioon ja yhteistoimintaan, erityisesti virtuaaliseen vuorovaikutukseen.

Tehokkaan ja vaikuttavan kommunikaation kompetenssi tarkoittaa tiedoksi muokatun informaation jakamista ja välittämistä, kohdentamista ja esittämistä juuri halutulle kohderyhmälle, kielen

hallintaa ja joustavuutta, kykyä mukautua tilanteisiin sekä tilanteessa tarvittavien käytännön työkalujen hallintaa. Kyseessä on siis kommunikaation näkökulmasta tarkasteluna informaatio- ja medialukutaito, kriittinen ajattelu ja kommunikointitaito. Yhteistoiminnan ja virtuaalisen vuorovaikutuksen kompetenssia tarvitaan kun toimitaan vuorovaikutuksessa virtuaalisissa ryhmissä. Silloin tarvitaan yhteistyö- ja tiimitaitoja, joustavuutta sekä kykyä mukautua tilanteisiin ja ryhmiin.

Eettinen ja sosiaalinen dimensio

Globalisaatio, monikulttuurisuus ja tieto- ja viestintäteknologia luovat myös eettisiä haasteita. Kompetenssit voidaan tästä näkökulmasta jakaa yhteiskunnalliseen vastuuseen liittyviin kompetensseihin ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyviin kompetensseihin.

Yhteiskunnallinen tai sosiaalinen vastuullisuus tarkoittaa tietoisuutta oman toiminnan vaikutuksista yhteisöön ja yhteiskuntaan, vastuunottoa omista ratkaisuksista ja teoista. Se edellyttää kriittisen ajattelun, vastuullisuuden ja päätöksenteon taitoja. Yhteiskunnallinen tai sosiaalinen vaikuttaminen edellyttävät tietoisuutta digitaalisen ajan yhteiskunnallisista haasteista ja tietoisuutta ympäristövaikutuksista. Tällöin puhutaan digitaalisesta kansalaisuudesta.

New Millenium Learners –hankkeen työ jatkuu edelleen ja tuottanee tulevaisuudessa merkittävää lisätietoa mm. eri maiden ratkaisuksista tulevaisuuden kompetenssien määrittelyssä.

5.4 Euroopan Unionin määrittelemät avaintaidot

Avaintaidon käsite tulee hyvin lähelle kompetenssin käsitettä. Avaintaidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joita tarvitaan jatkuvassa oppimisessa, tulevaisuuden ja uusien tilanteiden halluunotossa sekä työelämän muuttuvissa olosuhteissa selviytymisessä. Avaintaidot ovat tärkeä osa ammattitaitoa, ammattisivistystä ja kansalaisvalmiuksia. Avaintaidoilla on myös suuri merkitys yksilön elämän laadun ja persoonallisuuden kehittymisen kannalta.

EU:n vuonna 2006 määrittelemät tulevaisuuden avaintaidot on kuvattu kahdeksana osaamisalueena, joita yhdistää seitsemän laaja-alaista valmiutta. Kahdeksan avaintaitoa ovat:

- kommunikaatio omalla äidinkielellä
- kommunikaatio vierailta kielillä
- matemaattiset, luonnontieteelliset ja teknologiset taidot
- digitaalinen osaaminen
- oppimaan oppiminen
- ihmisten ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen liittyvät taidot ja sosiaaliset valmiudet
- yrittäjyysvalmiudet
- kulttuurinen ilmaisutaito

Näitä kahdeksaa avaintaitoa läpäisee ja yhdistää seitsemän laaja-alaista valmiutta, jotka ovat kriittinen ajattelu, luovuus, aloitteellisuus, ongelmanratkaisu, riskinarviointi, päätöksenteko ja tunteiden rakentava hallinta.

Avaintaidot ovat vaikuttaneet EU-maiden koulutuksen kehittämisen suuntaan. Suomessa avaintaidot otettiin keskeisinä huomioon uudistettaessa ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmia vuosina 2008–2010. Avaintaitojen suuntaisia ulottuvuuksia on ilmaistu myös lukion opetussuunnitelman perusteissa 2003 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2004 erityisesti aihekokonaisuuksien kuvausten yhteydessä.

5.5 21.vuosituhanen taitojen arvioinnin ja opettamisen hanke

Tammikuussa 2010 julkaistiin ensimmäinen raportti ATCS-hankkeessa (Assessment & Teaching of 21st Century Skills). Hankkeen taustalla ovat suuret kansainväliset yritykset Cisco, Intel and Microsoft ja hankkeen toteuttamista koordinoi Melbournen yliopisto Australiasta. Tarkastelukulma on teknologialähtöinen ja ensimmäiset linjanvedot työlle hahmoteltiin vuonna 2009 Lontoossa pidetyssä Learning and Technology World Forum –kokouksessa.

Hankkeen raportissa todetaan, että keskeisenä pyrkimyksenä on luoda taitojen määrittelyn kautta ylikansallisia standardeja opetussuunnitelman kehittämistyötä ja oppilaiden arviointia varten. Lähtökohtina ovat olleet maat kuten Englanti, Saksa, Norja, Singapore ja Australia, joissa koulujen tulosvastuullisuutta on korostettu ja koulun kehittämisen lähtökohtina on ollut kolme kantavaa periaatetta:

- 1 Tavoitteet ilmaistaan selkeästi määrittelemällä koulutusta ohjaavat standardit
- 2 Koulutuksen läpinäkyvyyttä parannetaan standardeihin perustuvalla arvioinnilla
- 3 Arviointia käytetään ilmaisemaan tavoitteita eli sitä, mitä kouluilta odotetaan sekä korostamaan toimijoiden tulosvastuullisuutta; arvioinnin tiedot julkistetaan ja niitä käytetään päätöksenteossa.

Hankkeessa on koottu tietoa kahdessatoista eri maassa tehdystä kehittämistyöstä ja tuotettu siltä pohjalta lista 21. vuosituhanen taidoista. Taitoja on listattu kymmenen ja ne on jaettu neljään eri ryhmään:

Ajattelun tavat/taidot (Ways of Thinking)

- luovuus ja innovatiivisuus
- kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisutaito ja päätöksenteko
- oppimaan oppiminen, metakognitio

Tekemisen tai työskentelyn tavat/taidot (Ways of Working)

- kommunikointi
- yhteistyö (ryhmässä työskentely)

Työskentelyn välineet

- informaation käsittelytaito (information literacy)
- tietotekniikan käyttötaito (ICT literacy)

Maailmassa elämisen taidot (Living in the World)

- lokaali ja globaali kansalaisuus
- elämä ja ura
- henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen vastuullisuus, johon sisältyy kulttuurinen tietoisuus ja kulttuuriset taidot

5.6 Maakohtaista tavoitteiden tarkastelua

Monissa maissa kehitys on kulkenut kohti kompetenssien ja osaamisen kautta määriteltävää opetussuunnitelmaa. Tavoitteet on tällöin kiteytetty muutamaaan laaja-alaiseen peruskompetenssiin tai avaintaitoon ja opiskelu määritelty perinteisiä oppiaineita jossain määrin laajempina kokonaisuuksina. Suomalaisesta koulusta tutut tiedonalat ovat kuitenkin tunnis-

tettavissa siinä tavassa, jolla opiskeltava aines on useimmissa maissa jäsennetty. Selkeimpiä esimerkkejä tästä ovat Skotlanti ja Uusi Seelanti. Pohjoismaissa on toistaiseksi pysyttäyditty enemmän oppiainejakoisessa opetussuunnitelmassa.

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti Skotlannin ja Uuden-Seelannin lisäksi Alankomaita ja Kanadaa, sekä muista Pohjoismaista Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa.

Skotlanti

Skotlannissa on tarkoitus ottaa lukuvuonna 2010/2011 käyttöön uusi opetussuunnitelma, Curriculum for Excellence. Uudistuksessa opetussuunnitelmaa yksinkertaistettiin ja päätösvaltaa siirtyi paikalliselle tasolle. Samalla luovuttiin oppiaineryhmiä koskevista tuntijakosuosituksista. Painopiste on oppimisen tuloksissa ja olennaisten taitojen oppimisessa.

Opetussuunnitelman osa-alueita ovat ilmaisutaidot, terveys ja hyvinvointi, kielet, matematiikka, uskonnollinen ja moraalinen kasvatus, luonnontieteet, yhteiskuntatieteet sekä teknologia. Opetussuunnitelma kannustaa myös oppiainerajat ylittävään opetukseen. Lisäksi kaikkien opettajien tulisi ottaa huomioon kolme laajaa ja opetussuunnitelman läpäisevää oppimisen tavoitetta: terveys ja hyvinvointi, lukutaito (laajasti ymmärrettynä) ja matemaattinen osaaminen. Opetussuunnitelman päämääränä on kasvattaa lapsista ja nuorista:

- oppimisessaan onnistuvia (successful learners),
- terveen itsetunnon omaavia ja itseensä luottavia yksilöitä (confident individuals),
- vastuullisia kansalaisia (responsible citizens) ja
- tehokkaita toimijoita ja vaikuttajia (effective contributors).

Uusi-Seelanti

Uudessa-Seelannissa tuntijakoa koskevat päätökset tehdään koulun tasolla. Kansallinen opetussuunnitelma vuosiluokille 1-10 määrittelee opetuksen yhteisen arvopohjan, tavoitteena olevat ydinkompetenssit sekä oppimisalueet. Oppimisalueita on kahdeksan: äidinkieli, taidot, terveys- ja liikuntakasvatus, matematiikka ja tilastotiede, luonnontiede, yhteiskuntatieteet sekä teknologia.

Opetussuunnitelma määrittelee ydinkompetensseiksi seuraavat:

- ajattelun taidot (thinking)
- kielen, symboleiden ja tekstin käyttö (using language, symbols and texts)
- oman minän hallinta (managing self)
- suhde toisiin ihmisiin, sosiaalinen vuorovaikutus (relating to others)
- osallistuminen ja myötävaikuttaminen (participating and contributing).

Alankomaat

Alankomaissa niin ikään ajan jakaminen eri asiakokonaisuuksien opiskeluun päätetään koulussa. Opiskeltavat kokonaisuudet ovat alakoulussa hollannin kieli, friisinkielisillä alueilla myös friisin kieli, englannin kieli, matematiikka, taideaineet (sisältää musiikillisen, kuvataiteellisen, kielellisen ja kehollisen ilmaisun), liikunta ja muu fyysinen kehitys, yksilöön ja yhteiskuntaan liittyvä orientaatio (oma kehitys, toiminta toisten ihmisten kanssa, katsumukseen liittyvät kysymykset, yhteiskuntaan liittyvät asiat, luontoon ja teknologiaan liittyvät asiat, rakennettuun ympäristöön ja tilaan liittyvät asiat sekä aikaan liittyvät asiat). Yläluokilla opiskellaan hollannin kieltä, englannin kieltä, friisikielillä alueilla friisin kieltä ja kulttuuria, matematiikkaa, taidetta ja kulttuuria, liikuntaa ja urheilua, ihminen ja luonto -oppimiskokonaisuutta sekä ihminen ja yhteiskunta - oppimiskokonaisuutta.

Ontarion osavaltio, Kanada

Kanadassa, Ontarion osavaltiossa opettajat ratkaisevat opetusajan jakamisen eri oppiaineisiin. Kansallinen opetussuunnitelma on ainejakoinen, mutta osa aineista on laajempia kokonaisuuksia kuten esimerkiksi tiede ja teknologia. Opetussuunnitelmalla tarkoitetaan käytännössä vain kunkin oppiaineen tavoitteiden ja sisältöjen määrittelyä. Arvioinnin kautta pyritään vahvistamaan, että opettajat ovat opettaneet ja oppilaat oppineet keskeiset asiat. Arvioinnilla on näin vahva oppimista suuntaava vaikutus.

Opiskeltavat ja arvioitavat aineet ovat vuosiluokilla 1-6 englannin kieli, toinen kotimainen kieli (ranska), matematiikka, tiede ja teknologia, yhteiskunnalliset opinnot, terveys ja fyysinen kasvatus sekä taiteet (musiikki, visuaaliset taiteet, draama ja tanssi). Ylemmillä luokilla opiskellaan lisäksi historiaa ja maantietoa. Todistuksessa arvioidaan myös oppilaan oppimisen taidot, joihin luetaan seuraavat osataidot: itsenäinen työskentely, aloitteellisuus, kotitehtävien suorittaminen, tiedon käyttö, yhteistyö toisten oppilaiden kanssa, ristiriitojen ratkaisutaidot (conflict resolution), aktiivisuus ja osallistuminen, ongelmanratkaisutaidot sekä tavoitteiden asettaminen itselle ja pyrkimys parantaa osaamistaan.

Ruotsi

Ruotsissa tuntijako perustuu ainejakoon, kuitenkin niin, että maantieto, historia, uskonto ja yhteiskuntatieteet muodostavat kokonaisuuden ja biologia, fysiikka, kemia ja tekniikka oman kokonaisuutensa. Edellä mainittujen lisäksi kaikille oppilaille yhteisiä aineita ovat kuvataide, koti- ja kuluttajatietous, liikunta ja terveystieteet, musiikki, käsityö sekä ruotsi ja matematiikka. Englanti on pakollinen oppiaine, jonka alkamisajankohdasta koulu päättää. Noin kolmannes oppilaista aloittaa englannin jo 1. luokalta. Lisäksi opetussuunnitelmaan kuuluu toinen vieras kieli. Kansalliset arvoinnit osoittavat opetuksen noudattavan edelleen perinteisiä muotoja suurimmassa osassa kouluja, mutta ainerajat ylittävä ja erilaisiin teemoihin keskittyvä opetus on kuitenkin vähitellen yleistymässä.

Ruotsissa on käynnissä opetuksen laaja uudistamisprosessi, jossa pyritään vahvistamaan oppilaan henkilökohtaista kehitystä ja jatko-opintovalmiuksia sekä kansalaisena toimimisen taitoja. Opetuksen sisältöjä ollaan uudistamassa ja määrittelemässä uudelleen osaamista kuvaavat arvoinnin kriteerit. Kriteerit määritellään muutamissa aineissa kolmannella, kuudennella sekä yhdeksännellä vuosiluokalla. Näillä vuosiluokilla oppilaan osaamista arvioidaan joko kansallisissa kokeissa tai kansainvälisissä vertailuissa. Englanninkielen opetuksen alkaminen ehdotetaan aikaistettavaksi siten, että oppilas aloittaa englannin kielen opiskelun joko ensimmäisellä, toisella tai viimeistään kolmannella vuosiluokalla. Muita vieraita kieliä oppilas voi valita vuosiluokilla 7–9. Kristinusko -oppiaineen ja historian sisältöjä ollaan laajentamassa. Muuten aines sisältöjä ei muuteta. Sisällöt kuvataan ainekohtaisesti. Sen lisäksi luodaan opettajan käsikirja, missä kuvataan aines sisältöjä, jotka ylittävät ainerajoja ja täten edellyttävät opettajien yhteistyötä opetuksessa. Tuntijakoa ei tällä hetkellä ole aikomus muuttaa.

Norja

Norjassa yhteiset oppiaineet oppivelvollisuuden alusta asti ovat äidinkieli, matematiikka, luonnontiede ja ympäristö, englanti, yhteiskuntatieteet ja historia, uskonto ja etiikka, taide ja käsityö, musiikki, ravinto- ja terveystieteet sekä liikunta. Vuosiluokilla 8-10 opetussuunnitelmaan kuuluu lisäksi toinen vieras kieli (tai vaihtoehtoisesti syventäviä opintoja norjassa, englannissa tai saamen kielessä), oppilaanohjausta sekä valinnainen aine. Opetussuunnitelmaan kuuluu myös teknologia ja design -niminen aihekokonaisuus. Lisäksi käynnissä on kokeilu filosofian ottamisesta mukaan oppiaineeksi. Ainejakoisuuden rinnalla ope-

tussuunnitelma korostaa myös teemakohtaista opetusta esim. projektityöskentelyn avulla.

Tanska

Tanskassa opetusministeriö päättää tanskan ja matematiikan minimituntimäärästä 1.-3. luokilla sekä historian tuntimäärästä 4.-6. luokilla. Ministeriö on lisäksi antanut suositukset kunkin aineen oppituntimäärästä, mutta kouluilla on oikeus poiketa suosituksesta. Tarkemmasta tuntijaosta päätetään paikallisella tasolla kunnan ja koulun kesken. Opetussuunnitelma on ainejakoinen. Pakollisia aineita ovat tanska, englanti (3. luokalta alkaen), uskonto, yhteiskuntatieteet (8. luokalta alkaen), historia, liikunta, musiikki, taide, käsityö ja kotitalous, matematiikka, luonto/teknologia, maantieto, biologia, fysiikka/kemia, saksa tai ranska (luokilla 7-9) sekä ns. luokantunti. Lisäksi 8. ja 9. luokalla tarjotaan valinnaisia aineita. Opetuksen tulee sisältää myös ainerajat ylittäviä teemoja.

5.7 Ohjausjärjestelmä, tuntimäärä ja opetusajan jakaminen

Maat eroavat toisistaan myös siinä, miten ja millä päätöksenteon tasolla päätetään ajan jakamisesta opiskelun eri alueille. Monissa maissa tuntijakoon liittyvät ratkaisut tehdään kansallisella tasolla, mutta yhä useammassa maissa päätösvalta on jätetty paikallisille viranomaisille, kouluille ja opettajille. Paikoitellen on tyystin luovuttu kansallisesta tuntijaosta. Näissä maissa kansallinen oppimistulosten arviointi toimii kontrollin ja ohjauksen välineenä. Oppilaat osallistuvat kattaviin kansallisiin kokeisiin useampia kertoja peruskoulutuksen aikana. Esimerkkejä tästä ovat mm. Englanti, Wales, Skotlanti, Irlanti ja Hollanti. Löytyy myös maita, kuten esimerkiksi Belgia ja Italia, joissa joittenkin osa-alueitten kuten vieraitten kielten ja uskonnon opiskeluun käytettävä aika päätetään kansallisella tasolla, mutta muuten ajankäyttö jätetään paikallisesti ratkaistavaksi.

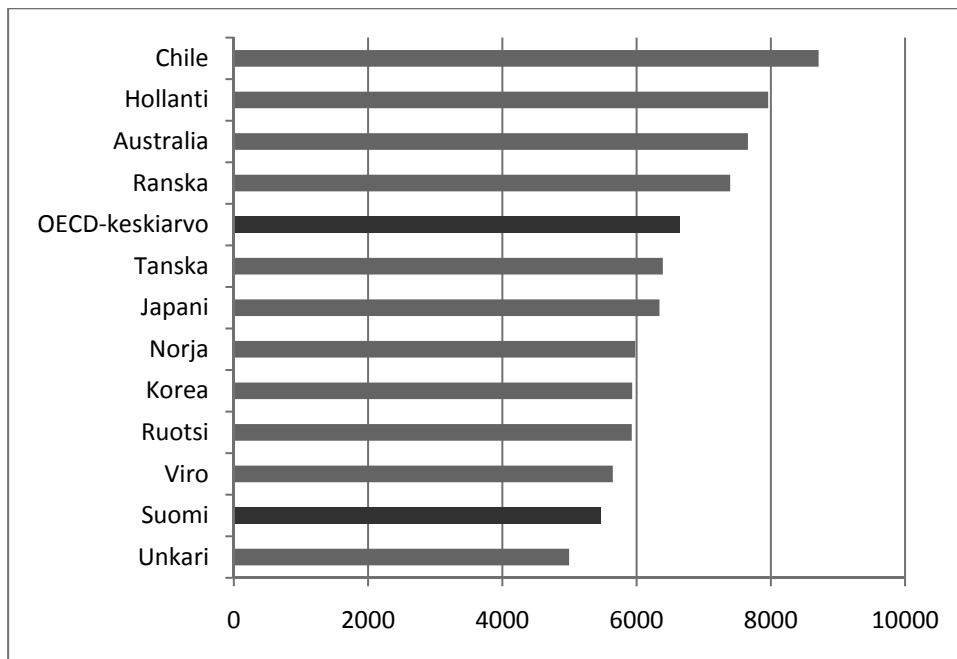
Tavallista on myös se, että opetussuunnitelma ryhmittelee ainakin joitain oppiaineita laajemmiksi kokonaisuuksiksi – kuten edellisestä jaksosta kävi ilmi - tai suosittelee oppiainerajat ylittävää opetusta ainejakoisuuden rinnalle tai tilalle.

Seuraavassa tarkastellaan perusopetuksen kokonaistuntimäärää sekä tuntijaon keskeisten aineiden ja aineryhmien osuuksia kansainvälisessä vertailukehyksessä. Lisäksi tarkastellaan hieman tarkemmin muutamien maiden tuntijakoratkaisuja.

Vertailua vaikeuttavat useat tekijät. Monissa maissa eri aineiden tai aihekokonaisuuksien opiskeluun käytettävää aikaa ei päätetä kansallisesti. Kansallisella tasolla annetaan yleensä oppilaan vähimmäis- ja enimmäistuntimääriä koskevat reunaehdot ja määritellään opiskeltavat alueet. Niiden puitteissa paikalliset opetusviranomaiset tai opettajat koulun tasolla ratkaisevat ajan jakamisen eri aihepiirien opiskeluun. Niistä maista, jossa tuntijakoa koskevat päätökset on pitkälle hajautettu, ei vertailukelpoista tietoa ole juuri saatavilla. Toinen vaikeuttava tekijä liittyy opiskeltavien oppiaineiden määrittelyyn ja ryhmittelyyn erilaisiksi kokonaisuuksiksi, jotka eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Vertailun luotettavuutta heikentää osaltaan sekin, että tuntijakoa koskevissa luvuissa on esimerkiksi määritelmäeroista johtuen eroavaisuuksia riippuen siitä, mitä lähdettä käyttää. Lisäksi on hyvä pitää mielessä se, että vertailu kohdistuu kansallisiin normeihin ja suosituksiin, ei siihen, miten ne käytännössä koulutasolla toteutuvat.

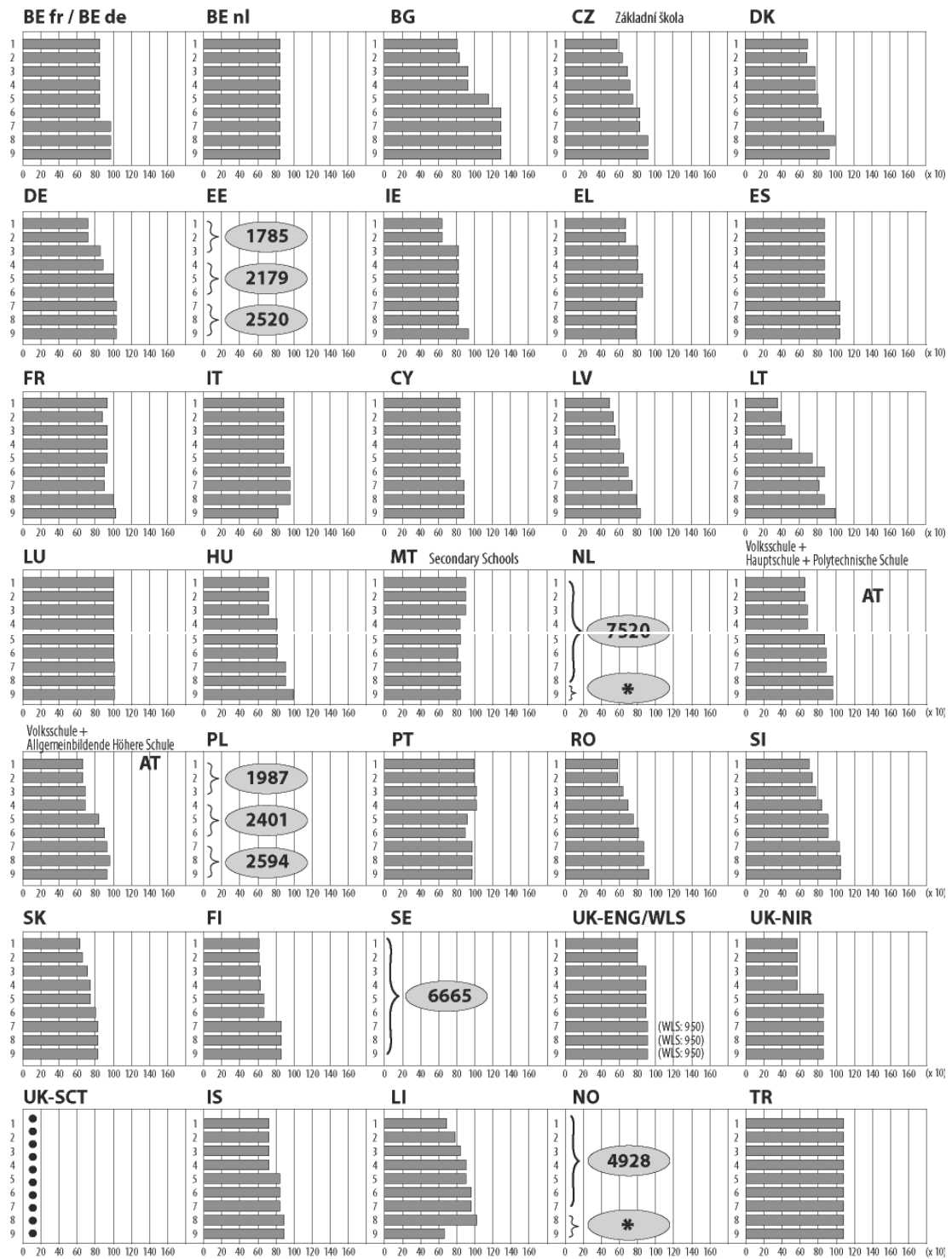
5.8 Opetukseen käytettävä aika perusopetuksen yhdeksän vuoden aikana eri maissa

Euroopan Komission *Key Data on Education* –indikaattorijulkaisu (2009) tarkastelee oppivelvollisuuskoulun yhdeksän ensimmäisen vuoden vähimmäistuntimäärää. OECD:n *Education at a Glance (2009)* puolestaan vertailee tietyn ikäluokan saamaa opetusaikaa eri maissa. Kumpikaan lähestymistapa ei ota huomioon oppivelvollisuuskoulutuksen kestoa, joka varsinkin EU:n alueella on useissa maissa kymmenen vuotta tai yli sen. Tarkastelutavasta riippumatta Suomi kuitenkin sijoittuu oppituntien määrässä listan loppupäähän.

Kuva 5-1 7–14-vuotiaiden pakollinen vähimmäisopetusaika eräissä OECD:n jäsen- ja kumppanuusmaissa vuonna 2007
Lähde: OECD Education at a Glance 2009, Table D1.1

Jos tarkastellaan 7–14-vuotiaiden vähimmäisopetusaikaa OECD-maissa vuonna 2007, ainostaan Unkarissa tuntimäärä oli matalampi (4995) kuin Suomessa (5467). Kaikkein korkein kansallisesti säädetty tuntimäärä OECD-maista oli Hollanissa, jossa 7–14-vuotiaiden koululaisten vähimmäisopetusaika oli 7961 tuntia. Vielä korkeampi pakollinen tuntimäärä löytyi Chilestä: 8712. OECD-keskiarvo oli 6644 tuntia.

Kuva 5-2 Suositeltu vähimmäisopetusaika yhdeksän ensimmäisen kouluvuoden aikana Euroopassa lukuvuonna 2006/2007

☒ = Flexible time

* = NL: 5820 hours / from 9 to 11 years;

NO = 2564 hours / from 8 to 10 years

Lähde: Eurydice. Key Data on Education in Europe 2009, figure E1

5.9 Eri oppiaineisiin käytettävän ajan vertailua eri maissa

Education at a Glance –julkaisu ei mahdollista oppiainekohtaista vertailua koko perusopetuksen ajalta, ainoastaan 9–11- ja 12–14-vuotiaiden osalta. Näitä tietoja on käytetty tämän raportin oppiainekohtaisissa osuuksissa taustatietoina. Tässä luvussa oppiainekohtainen tarkastelu perustuu erityisesti *Key Data on Education* –raportin Eurooppaa koskevaan aineistoon.

Euroopassa useimmissa maissa on meidän perusopetuksen alaluokkia vastaavalla *primary*-tasolla pääosin samat pakolliset aineet. Suurimmat erot liittyvät tuntijaon joustavuuteen sekä siihen, millainen asema tieto- ja viestintäteknikalla sekä uskonnolla on opetussuunnitelmassa. Maantieto sijoittuu eri maissa eri aineryhmiin, joissakin yhteiskunnallisiin aineisiin, toisissa luonnontieteellisiin aineisiin. Taideaineiden ryhmään kuuluu myös eri tavoin määriteltäviä, taiteelliseen ilmaisuun kytkeytyviä aihepiirejä. Useimmissa maissa kansalliseen tuntijakoon sisältyy ainakin jossain määrin joustoa. Hollannissa ja Iso-Britanniassa tuntijako on täysin koulujen päätettävissä. Myös Belgiassa ja Italiassa suurin osa opetusajasta on joustavaa (ns. *flexible timetable*).

Äidinkielen osuus alaluokilla (primary level eli useimmiten luokat 1–6) on yleensä noin neljännes kokonaistuntimäärästä. Useimmissa maissa matematiikan opetukseen on varattu toiseksi eniten aikaa. Taideaineet yltyvät tavallisesti 10–15 %:iin kokonaistuntimäärästä. Luonnon- ja yhteiskuntatieteiden yhteenlaskettu osuus on yleensä 9–15 % ja liikunnan 7–12 %. Vieraiden kielten opiskelu on useimmissa maissa pakollista, mutta näille varattu osuus on yleensä selvästi alle 10 % opetusajasta. Kielten opiskelun tarve riippuu luonnollisesti maan omasta kielestä ja siitä, kuinka suuri tarve muiden kielten opiskeluun on olemassa. Esimerkiksi englanninkielisissä maissa tilanne on tyystin toisenlainen kuin Suomessa.

Kun Suomen tilannetta tarkastellaan suhteessa muihin Euroopan maihin, nähdään että alaluokilla äidinkielen osuus on hieman keskimääräistä alempi ja matematiikan suurin piirtein EU-maiden keskiarvoa. Luonnontieteiden suhteellinen osuus kokonaistuntimäärästä on selvästi keskiarvon yläpuolella ja taideaineitten osuus on Euroopan suurimpia. Yhteiskunnallisten aineiden osuus sen sijaan on Euroopan pienimpiä. Uskonnon, liikunnan ja vieraitten kielten osuus on lähellä eurooppalaista keskiarvoa.

	Äidin- kieli	Matema- tiikka	Luonnon- tieteet	Yhteis- kunta- tieteet			Vieraat kielet	Liikunta	Taide- aineet	Uskonto/ moraali- kasvatus		Tekno- logia	Valinnais- aineet	Muu	Joustava
											TVT				
BE fr	@	@	@	@		2,38	7,14	@		7,14	0,00	0,00	0,00	0,00	83,33
BE de	@	@	@	@		14,29	@	@		7,14	0,00	0,00	0,00	0,00	78,57
BE nl	@	@	@	@		0,00	@	@		7,14	0,00	@	0,00	0,00	92,86
BG	25,44	13,62	3,21	3,18		7,33	8,19	12,71		0,00	0,00	3,63	8,16	14,54	0,00
CZ	32,20	18,64	10,17	0,00		7,63	8,47	10,17		0,00	0,85	4,24	0,00	0,00	7,63
DK	30,26	17,76	6,58	3,29		6,58	9,21	11,18		5,26	0,00	6,58	0,00	3,29	0,00
DE	11,96	11,96	5,93	5,93		3,54	10,63	13,29		7,09	0,00	0,00	0,00	17,71	11,96
EE	22,52	15,23	6,62	5,96		9,93	10,60	14,57		0,00	0,00	3,31	11,26	0,00	0,00
EL	27,59	13,79	3,45	14,94		9,20	6,90	9,20		4,60	0,00	0,00	0,00	0,00	10,34
ES	17,14	9,81	4,90	4,90		6,48	6,67	6,63		6,00	0,00	0,00	0,00	0,00	37,47
FR	28,02	19,46	5,84	8,17		4,28	11,67	11,67		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10,89
IE	17,65	13,24	4,41	11,18		0,00	4,71	13,53		11,76	0,00	0,00	0,00	15,29	8,24
IT	@	@	@	@		8,89	@	@		7,41	0,00	@	0,00	0,00	83,70
CY	35,71	18,57	4,76	10,48		2,86	5,71	11,43		5,71	0,00	3,81	0,00	0,95	0,00
LV	24,17	17,64	7,84	7,20		9,19	7,84	14,36		1,95	1,31	5,23	0,00	0,00	3,26
LT	33,72	20,93	9,30	0,00		2,33	12,79	9,30		4,65	0,00	0,00	3,49	@	3,49
LU	0,00	19,05	7,14	2,38		39,29	9,52	3,57		7,14	0,00	0,00	0,00	11,90	0,00
HU	32,00	17,00	4,00	4,00		2,00	15,00	10,00		0,00	2,00	0,00	0,00	4,00	10,00
MT	15,38	19,16	5,45	7,31		15,19	7,47	7,34		10,24	0,00	0,00	0,00	7,52	4,95
NL	@	@	@	@		@	@	@		@	@	@	@	@	100,00
AT	31,11	17,78	6,67	6,67		2,22	11,11	8,89		8,89	0,00	6,67	0,00	0,00	0,00
PL	10,06	7,55	5,66	2,52		5,03	7,55	2,52		7,55	1,26	1,26	0,00	1,89	47,17
PT	23,49	21,02	8,96	8,96		7,42	8,96	11,75		3,40	0,00	0,00	0,00	5,10	0,93
RO	27,91	13,95	4,65	4,65		4,65	9,30	9,30		4,65	0,00	4,65	4,65	0,00	11,63
SI	25,18	18,71	12,23	5,04		6,47	12,95	15,11		0,00	0,00	1,44	0,00	2,88	0,00
SK	37,50	19,79	4,17	7,29		0,00	12,50	12,50		4,17	0,00	2,08	0,00	0,00	0,00
FI	23,86	16,30	10,61	2,27		6,06	10,70	18,13		5,50	0,00	0,00	6,55	0,00	0,00
SE	22,36	13,50	12,00	13,28		7,20	7,50	6,90		0,00	0,00	4,95	10,53	1,77	0,00
ENG	@	@	@	@		0,00	@	@		@	@	@	@	@	100,00
WLS	@	@	@	@		0,00	@	@		@	@	@	@	@	100,00
NIR	@	@	@	@		0,00	@	@		@	@	@	@	@	100,00
SCT	@	@	@	@		0,00	@	@		@	@	@	@	@	100,00
IS	17,33	15,56	7,56	7,11		4,00	9,33	12,44		3,11	3,11	3,11	0,00	6,22	11,11
LI	24,82	18,25	0,00	11,68		3,65	10,95	24,09		6,57	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
NO	26,30	16,47	6,65	7,81		6,65	9,69	15,46		8,66	0,00	0,00	0,00	2,31	0,00
TR	26,25	13,33	8,33	12,50		6,67	4,58	9,17		4,17	0,00	2,50	8,33	4,17	0,00

Kuva 5-3 Pakollisten oppiaineiden osuudet vähimmäistuntimäärästä ensimmäisen asteen (primary) koulutuksessa Euroopassa lukuvuonna 2006/07

@= pakollinen oppiaine, joustava opetusaike. Maakohtaiset lisäkommentit löytyvät muistion liitteenä.

Lähde: Key Data on Education 2009, figure E2.

Oppivelvollisuuskoulutukseen kuuluvalla toisella asteella (secondary level, vastaa suunnitellun Suomen vuosiluokkia 7–9) äidinkielen ja matematiikan osuus yleensä laskee ja tieteiden kasvaa. Suhteellisesti eniten aikaa (yli 15 %) luonnontieteille osoitetaan Tšekissä, Virossa, Sloveniassa, Slovakiassa ja Suomessa. Myös vieraiden kielten osuus tuntijaossa kasvaa, yleensä 10–20 prosenttiin. Taideaineiden osuus puolestaan pienenee useimmissa maissa enintään 10 prosenttiin. Useimmissa maissa tuntijakoon sisältyy toisella asteella merkittävä määrä valinnaisia opintoja. Noin joka toisessa EU-maassa tieto- ja viestintätekniikka on oma oppiaineensa, muissa sitä opetetaan integroidusti.

	Äidin- kieli	Matema- tiikka	Yhteis- kunta- tieteet			Vieraat kielet	Liikunta	Taide- aineet	Uskonto/ moraali- kasvatus		Tekno- logia	Valinnais- aineet		Muu	Joustava
			Luonnon- tieteet	Yhteis- kunta- tieteet	Vieraat kielet				Uskonto/ moraali- kasvatus	TVT		Valinnais- aineet	Muu		
BE fr	16,67	14,58	9,38	12,50	12,50	9,38	3,13	6,25	0,00	3,13	12,50	0,00	0,00	0,00	
BE de	15,63	9,38	4,17	11,46	14,58	7,29	0,00	6,25	0,00	0,00	22,92	8,33	0,00	0,00	
BE nl	@	@	@	@	@	@	@	@	0,00	@	0,00	0,00	0,00	100,00	
BG	12,45	9,73	11,47	9,56	17,05	5,97	8,39	0,00	2,24	2,69	9,56	10,87	0,00	0,00	
CZ	13,11	13,11	18,03	9,84	9,84	9,02	8,20	0,00	0,82	3,28	7,38	0,00	7,38	0,00	
DK	19,35	12,90	12,90	13,98	21,51	6,45	0,00	2,15	0,00	3,23	4,30	3,23	0,00	0,00	
DE (a)	10,09	10,09	11,01	10,09	17,43	8,26	7,34	5,51	0,00	0,00	3,44	13,76	2,97	0,00	
DE (b)	12,38	11,01	8,26	8,26	10,09	8,26	7,34	5,50	0,00	5,50	3,67	13,76	5,97	0,00	
EE	12,50	13,54	15,63	14,58	18,75	6,25	6,25	0,00	0,00	5,21	7,29	0,00	0,00	0,00	
EL	12,38	11,43	9,52	12,38	12,38	7,62	5,71	5,71	2,86	1,90	0,00	18,10	0,00	0,00	
ES	11,55	7,98	5,48	7,14	10,71	3,33	3,33	5,00	0,00	4,64	0,00	0,00	40,83	0,00	
FR	16,30	14,07	12,22	12,22	16,30	11,11	5,93	0,00	0,00	8,89	0,00	0,00	2,96	0,00	
IE	7,14	9,54	0,00	14,29	4,76	2,39	9,54	2,39	0,00	0,00	30,99	9,54	9,43	0,00	
IT	20,69	13,79	6,90	10,34	17,24	6,90	13,79	3,45	0,00	6,90	0,00	0,00	0,00	0,00	
CY	22,52	9,91	11,71	7,21	13,96	8,56	9,01	5,41	5,41	3,15	0,00	3,15	0,00	0,00	
LV	14,99	15,98	14,07	14,99	17,99	6,00	6,00	0,00	3,00	6,00	0,00	0,00	0,98	0,00	
LT	15,26	12,10	8,47	11,63	14,86	6,86	6,32	3,16	2,08	4,71	6,19	@	8,34	0,00	
LU	0,00	12,22	4,44	11,67	47,22	7,78	5,56	6,67	0,00	0,00	0,00	4,44	0,00	0,00	
HU	11,75	11,25	11,75	8,25	30,25	5,25	0,00	0,00	8,60	0,00	0,00	0,00	12,90	0,00	
MT	8,10	13,55	10,81	10,27	24,31	3,78	2,16	9,19	2,70	0,00	15,13	0,00	0,00	0,00	
MT	11,40	14,32	11,40	8,67	25,69	3,99	2,33	9,73	2,85	0,00	9,61	0,00	0,00	0,00	
NL	@	@	@	@	@	@	@	@	@	@	@	@	@	100,00	
AT (a)	13,16	13,82	9,87	11,18	11,18	9,87	8,55	6,58	0,00	6,58	9,21	0,00	0,00	0,00	
AT (b)	12,50	13,82	12,50	10,53	13,82	11,18	12,50	6,58	1,32	5,26	0,00	0,00	0,00	0,00	
PL	14,89	12,77	12,77	13,83	9,57	12,77	3,19	6,38	2,13	2,13	0,00	3,19	6,38	0,00	
PT	11,11	11,11	12,04	12,96	14,81	8,33	10,19	2,78	1,85	0,00	0,00	12,96	1,85	0,00	
RO (a)	14,04	13,48	16,85	10,11	13,48	6,18	6,18	3,37	2,81	2,81	3,37	3,93	3,37	0,00	
RO (b)	11,67	11,11	12,78	8,33	11,11	5,00	3,89	3,33	2,22	18,89	4,44	3,89	3,33	0,00	
SI	13,41	13,41	16,20	15,08	11,17	6,70	6,70	0,00	0,00	2,23	13,41	1,68	0,00	0,00	
SK	15,12	15,70	15,70	15,12	12,79	7,56	7,56	3,49	1,16	2,91	2,91	0,00	0,00	0,00	
FI	11,66	11,66	18,88	7,76	15,55	7,66	12,32	4,16	0,00	0,00	4,80	5,56	0,00	0,00	
SE	22,36	13,50	12,00	13,28	7,20	7,50	6,90	0,00	0,00	4,95	10,53	1,77	0,00	0,00	
UK	@	@	@	@	0,00	@	@	@	@	@	0,00	0,00	100,00	0,00	
IS	13,51	13,51	8,11	5,41	18,92	8,11	3,60	0,90	0,90	0,90	0,00	4,50	21,62	0,00	
LI	14,93	14,93	0,00	25,37	11,19	8,96	9,70	0,00	2,24	0,00	12,69	0,00	0,00	0,00	
NO	15,51	12,20	9,98	9,98	17,69	8,89	9,16	6,11	0,00	0,00	4,40	6,09	0,00	0,00	
TR	26,25	13,33	8,33	12,50	6,67	4,58	9,17	4,17	0,00	2,50	8,33	4,17	0,00	0,00	

Kuva 5-4 Pakollisten oppiaineiden osuudet vähimmäistuntimäärästä yleissivistävän toisen asteen oppivelvollisuuden koulutuksessa Euroopassa (2006/07)

@= pakollinen oppiaine, joustava opetusaika. Maakohtaiset lisäkommentit löytyvät muistion liitteenä.

Lähde: Key Data on Education 2009, figure E3.

Kun Suomen tilannetta tarkastellaan suhteessa muihin Euroopan maihin, havaitaan että vuosiluokilla 7-9 on verraten vähän äidinkieltä ja yhteiskunnallisia aineita. Matematiikan, vieraitten kielten, uskonnon sekä liikunnan tuntien suhteelliset osuudet ovat suurin piirtein Euroopan maiden keskiarvoa. Muita maita enemmän Suomessa opetetaan luonnontieteitä ja taideaineita. Keskiarvoa vähemmän Suomessa on valinnaisia aineita, mutta tässä maakohdainen vaihtelu on todella suurta, nolosta prosentista noin 30 prosenttiin opetusajasta.

5.10 Maakohtaista tarkastelua

Edellä kuvattiin, miten suomalainen perusopetus sijoittuu laajassa kansainvälisessä tuntijakovertailussa. Tässä alaluvussa otetaan lähempään tarkasteluun muutamia maita, joiden tuntijakoa ja opetussuunnitelmaa koskevat ratkaisut ovat Suomen kannalta kiinnostavia. Pohjoismaat ovat perinteisesti Suomen viiteryhmää. Hollannissa, Skotlannissa ja Uudessa-Seelannissa on Suomen tavoin paikallisella tasolla vahva rooli koulutusta koskevassa päätök-

senteossa, mutta näissä maissa tuntijakoa koskevat kansalliset säädökset on tehty vielä vähemmän ja joustavammin kuin Suomessa. Yhteistä näiden maiden opetussuunnitelmille on myös perinteisen ainejaon korvautuminen laajemmilla kokonaisuuksilla.

Lähteinä on käytetty Eurydicen *Eurybase*-tietokantaa sekä maiden opetussuunnitelma-
viranomaisien verkkosivuja.

Skotlanti

Skotlannissa oppivelvollisuus kestää 11 vuotta, josta 7 vuotta on primary-koulua ja 4 vuotta secondary-koulua. Kouluvuoden pituus on kansallisesti säädetty, mutta koulupäivän ja viikon samoin kuin oppituntin kestosta päätetään paikallisella tasolla. Vuosiluokkakohtaisesta tuntijaosta päätetään paikallisella tai koulun tasolla.

Uusi-Seelanti

Uudessa-Seelannissa tuntijakoa koskevat päätökset tehdään ennen kaikkea koulun tasolla. Kansallinen opetussuunnitelma vuosiluokille 1–10 määrittelee opetuksen yhteisen arvopohjan, tavoitteena olevat avainkompetenssit sekä oppimisalueet.

Hollanti

Hollannissa oppivelvollisuus alkaa 5-vuotiaana ja jatkuu 18 ikävuoteen saakka. Alemmalla toisella asteella eli 12-vuotiaasta eteenpäin koulumuodot kuitenkin eriytyvät. 8-vuotisen perusopetuksen (*basisonderwijs*, ikävuodet 4–12) aikana oppilaalle on järjestettävä opetusta vähintään 7,520 tuntia. Laissa säädetään myös kunkin vuoden minimituntimäärä. Koulut ovat kansallisesti säädetyissä rajoissa vapaat päättämään, paljonko eri aineisiin ja opetussuunnitelmaan osa-alueisiin käytetään aikaa, samoin kuin oppituntien ja koulupäivien pituudesta.

Ontarion osavaltio, Kanada

Oppivelvollisuus alkaa Ontariossa 6-vuotiaana ja päättyy 18-vuotiaana. Koulu on jaettu kindergarten –luokkiin, joissa opiskelun voi aloittaa jo 5-vuotiaana sekä vuosiluokkiin 1–8 ja 9–12. Kansallinen opetussuunnitelma laaditaan oppiaineittain ja kouluissa opettajan vastuulla on opetusajan käytön suunnittelu siten, että tavoitteet voidaan saavuttaa.

Ruotsi

Lainsäädännössä määritellään 9-vuotisen peruskoulun kokonaistuntimäärä, kunkin yhteisen aineen minimituntimäärä sekä koulupäivän maksimipituus. Vuosiluokilla 1–2 koulupäivän pituus on enintään 6 tuntia, sen jälkeen enintään 8 tuntia. Peruskoulun vähimmäistuntimäärä on 6,655, joista oppilaan vapaavalintaisia opintoja on 382 tuntia. Koulu voi myös profiloitua poikkeamalla 600 tunnilla valtakunnallisesta tuntijaosta, vähennys voi kuitenkin olla enintään 20 % per aine tai aineryhmä. Paikallisella tasolla päätetään tarkemmasta tuntijaosta, ml. siitä, missä vaiheessa jonkin aineen opetus aloitetaan.

Norja

Norjassa 10-vuotinen peruskoulu jakaantuu ala- ja yläasteeseen: vuosiluokat 1–7 ja 8–10. Opetusministeriö päättää minimikokonaistuntimäärästä sekä oppiainekohtaisesta vähimmäistuntimäärästä/kouluaste. Koulutuksen järjestäjä päättää tarkemmasta tuntijaosta. Kansallisesta tuntijaosta on myös mahdollista poiketa 25 %, jos se nähdään paikallisella tasolla tarpeelliseksi.

Peruskoulun kokonaistuntimäärää etenkin ensimmäisillä vuosiluokilla on viime vuosina lisätty. Lukuvuonna 2008/09 vähimmäistuntimäärä vuosiluokille 1–7 oli 4,930 ja 2,566 vuosiluokille 8–10. Lukuvuonna 2006/07 toimeenpantu opetussuunnitelmauudistus (*”Kunnskapsløftet ”- ” Knowledge Promotion”*) korostaa perustaitoja ja kompetensseja. Tavoitteena on ollut myös lisätä paikallisen tason päätösvaltaa opetussuunnitelmatyössä ja opetuksessa.

Tanska

Opetusministeriö päättää minimituntimäärästä vuosiluokille 0–9. Määräykset koskevat joko oppiaineryhmää tai tiettyjen vuosiluokkien kokonaistuntimäärää. Vuosiluokilla 0–2 kouluvuodessa on vähintään 600 oppituntia ja vuosiluokilla 3–9 vähintään 660 oppituntia.

Ministeriö päättää tanskan ja matematiikan minimituntimäärästä 1.–3. luokilla sekä historian tuntimäärästä 4.–6. luokilla. Ministeriö on lisäksi antanut suositukset kunkin aineen oppituntimäärästä, mutta kouluilla on oikeus poiketa suosituksesta. Tarkemmasta tuntijaosta päätetään paikallisella tasolla kunnan ja koulun kesken.

5.11 Yhteenvetoa

Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomen perusopetus poikkeaa keskiarvosta alhaisen kokonaistuntimääränsä takia. Erityisesti alimmilla luokilla tunteja on vähemmän useimpiin muihin maihin verrattuna. Eri oppiaineiden suhteellisissa osuuksissa suomalainen tuntijako ei sen sijaan merkittävästi poikkea muista maista. Kuitenkin yhteiskunnallisten aineiden opetuksen osuus on Suomessa vähäisempi kuin useimmissa muissa maissa ja toisaalta taideaineiden ja luonnontieteiden osuudet kokonaisopetusajasta ovat Suomessa verraten korkeita. Vertailua vaikeuttava tekijä erityisesti yhteiskunnallisten aineiden ja luonnontieteiden osalta on maantiedon asema. Joissakin maissa maantieto on luettu yhteiskunnallisiin aineisiin, toisissa taas luonnontieteisiin. Taideaineiden osalta käsityö sijoittuu vastaavalla tavalla eri maissa hieman eri aineryhmiin tai sitä ei opeteta lainkaan siinä muodossa kuin Suomessa.

Useissa maissa opetussuunnitelmassa oppiaineet tai opiskeltavat aihepiirit on ryhmitelty tietyiltä osin kokonaisuuksiksi. Tavallisimmin äidinkieli, matematiikka, vieraat kielet ja uskonto/katsomusaineet ovat omina aineinaan ja yleisiä oppiainekokonaisuuksia ovat sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen orientaatioon liittyvät aineet, luontoon, ympäristöön ja teknologiaan liittyvät aineet, liikkumiseen, fyysiseen kehitykseen ja terveyteen liittyvät aineet sekä taiteeseen ja ilmaisuun liittyvät aineet. Tietotekniikan osuus vaihtelee maasta toiseen. Osassa maita tietotekniikka on integroitu muiden aineiden opetukseen, toisissa sitä opetetaan omana oppiaineenaan.

Paikallinen päätösvalta opetusajan käytön suhteen on joissakin maissa selvästi suurempi kuin Suomessa. Paikoitellen on tyystin luovuttu kansallisesta tuntijaosta. Tähän liittyy kuitenkin vahvempi, jälkikäteen tapahtuva kontrolli oppimistulosten kansallisten arviointien ja usein myös koulujen tulosten julkistamisen kautta. Suomessa valittu linja on normien kautta tapahtuva ennakoiva ohjaus, mikä on omiaan luomaan opetuksen ja sen kehittämiseksi yhteisen suunnan ja samalla yhteisen ja selkeän paikalliselle opetustoimelle ja koulujen työlle. Jälkikäteen tapahtuvaa kontrollia ei ole, vaan tulosten tarkastelu perustuu otospohjaiseen arviointiin ja siltä pohjalta tapahtuvaan kehittämiseen, jota tehdään yhteistyössä ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa kansallisen, paikallisen ja koulun tason välillä.

6 Työryhmän esitykset

6.1 Uudistuksen tavoitteet

Perusopetuksen kehittämisen lähtökohtina ovat nykyisen perusopetuslainsäädännön määrittelemä opetuksen arvopohja ja tavoitteet sekä näkemys sivistyksestä ja perusopetuksen opetus- ja kasvatustehtävästä. Linjaukset on kiteytetty perusopetuslain sisältämään opetuksen tavoitteiden määrittelyyn, jota on täsmennetty valtioneuvoston asetuksessa opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta. Opetuksen arvopohja ja tehtävä on tarkemmin kuvattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

6.1.1 Perusopetuksen nykyiset tavoitteet, arvopohja ja tehtävä

Perusopetuslain (628/1998) mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tulee lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Opetuksessa noudatetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita siten kuin perusopetuslaissa säädetään.

Näitä tavoitteita on täsmennetty valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitettuna opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (1435/2001). Tavoitteet konkretisoituvat edelleen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellyissä oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien sekä muiden opetuksen osa-alueiden tavoitteissa.

Koulun kasvatusta ja opetustehtävä rakentuu perusopetuksen arvopohjalle. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellyt opetuksen keskeisiä arvoja ovat elämän, luonnon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä oman ja toisten oppimisen ja työn arvostaminen. Oppilaita kasvatetaan vastuullisuuteen ja yhteistyöhön sekä toimintaan, joka pyrkii ihmisryhmien, kansojen ja kulttuurien väliseen suvaitsevaisuuteen ja luottamukseen. Opetuksella tuetaan myös aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi kasvamista ja annetaan valmiuksia toimia demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa sekä edistää kestävästä kehityksestä.

Perusopetuksen tehtävänä on opetussuunnitelman perusteiden mukaan tarjota yksilölle mahdollisuus monipuoliseen kasvuun ja oppimiseen ja siten saada valmiudet jatko-opintoihin ja yhteiskunnassa toimimiseen. Toisaalta perusopetuksen kautta yhteiskunta kehittää

sivistyksellistä pääomaansa ja edistää yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoa. Perusopetuksen oppimäärän suorittaminen antaa yleisen kelpoisuuden hakeutua perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen. Opetuksen sisältöjen ja erilaisten oppilaiden yksilölliset edellytykset huomioon ottavien opetusjärjestelyiden avulla kaikille turvataan yhtäläiset mahdollisuudet opetukseen osallistumiseen muun muassa sukupuolesta, kansalaisuudesta, terveydentilasta ja kehitystasosta, asuinpaikasta sekä huoltajien varallisuudesta riippumatta. Opetuksessa pyritään herättämään oppilaisissa myönteinen suhtautuminen opiskeluun ja oppimiseen elämän eri vaiheissa.

6.1.2 Tarve muutokseen ja uudistuksen keskeiset tavoitteet

Perusopetuslain peruslinjaukset ovat edelleen hyvä lähtökohta perusopetuksen kehittämiseksi ja uudistamiselle. Koulua ympäröivän maailman muutos, jota on kuvattu muistion 3. luvussa, heijastuu kuitenkin voimakkaana kouluun ja oppimiseen. Vaikka koulun perustehtävä ja opetuksen tavoitteet pysyvät ytimeltään samoina, toimintaympäristön muutos edellyttää koulun muuttumista, jotta se voi perustehtävänsä edelleen hoitaa. Muuttuvassa yhteiskunnassa, työssä ja opinnoissa tarvitaan toisenlaisia ihmisenä olemisen, tekemisen, tietämisen ja taitamisen tapoja – tarvitaan uudenlaisia kansalaisen taitoja. Jotta peruskoulu voi vahvistaa näitä taitoja oppilaisiaan, se joutuu tarkastelemaan ja uudistamaan oman toimintansa ja opetuksen tavoitteita, sisältöjä ja muotoja.

Perusopetusuudistuksen tavoitteet nousevat toimintaympäristöä, tiedonkäsitystä ja oppimista koskevista muutoksista ja pyrkivät vahvistamaan peruskoulun mahdollisuuksia opetus- ja kasvatustehtävänsä toteutumiseen.

Peruskoulun onnistumista opetus- ja kasvatustehtävän toteuttamisessa arvioitiin Opetushallituksen opetussuunnitelmien toteutumista koskevassa kyselyssä 2008. Siinä opetuksen järjestäjät ja rehtorit arvioivat nykyisen perusopetuksen vahvuuksia ja kehittämistarpeita. Perusopetuksen keskeisenä vahvuutena nähdään se, että koulu antaa hyvät perustiedot ja taidot. Sen sijaan eväitä oppimisen taitojen ja oman oppimisen hallintaan koulun arvioi antavan riittävästi alle puolet vastaajista ja vain muutama prosentti vastaajista katsoo, että perusopetuksen vahvuuksia olisi erilaisuuden kohtaamiseen harjaantuminen tai luovuuden edistäminen.

Taulukossa 5–1 tarkastellaan, kuinka suuri osa opetuksen järjestäjistä (OJ) ja rehtoreista (R) arvioi, että perusopetus tuottaa vahvaa osaamista ko. osaamisen alueella. Jokainen vastaaja sai valita vaihtoehdoista kolme aluetta, joissa perusopetus toimii parhaiten.

OJ - R	
83 - 87 %	Perustietojen ja taitojen hallinta
44 - 41 %	Oppimisen taidot ja oman oppimisen hallinta
37 - 37 %	Yhteisössä eläminen ja yhdessä työskentelyn taidot
23 - 32 %	Omaan identiteettiin, elämäntapaan ja toimintaan liittyvät taidot
17 - 27 %	Arvoihin perustuva toiminta, eettisyys, vastuullisuus
29 - 21 %	Tietojen ja taitojen laaja-alainen soveltaminen
8 -14 %	Erilaisuuden kohtaaminen, ristiriitojen ratkaisu
6 - 7 %	Luovuus, omaperäisyys

Taulukko 6-1 Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden arvio perusopetuksen vahvuuksista

Perusopetuksen kehittämistarpeiden arvioinnissa näkemykset hajoavat eri tekijöiden välille hieman enemmän. Tärkeimmiksi parantamista vaativiksi kohteiksi nähdään se, miten koulussa opitaan kohtaamaan erilaisuutta ja ratkaisemaan ristiriitoja sekä se, miten opitaan tietojen ja taitojen laaja-alaista soveltamista yli oppiainerajojen. Koulun toivotaan toimivan nykyistä huomattavasti paremmin myös luovuuteen ja omaperäisyyteen kannustamisessa.

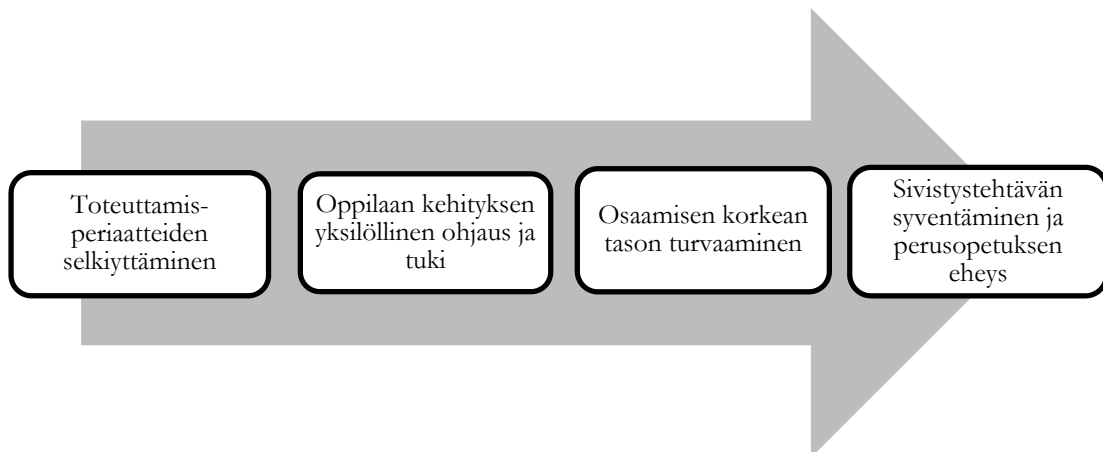
Taulukossa 5–2 tarkastellaan, kuinka suuri osa opetuksen järjestäjistä (OJ) ja rehtoreista (R) nimeää ko. osaamisen alueen kolmen eniten kehittämistä edellyttävän joukkoon.

OJ - R	
53 - 58 %	Erilaisuuden kohtaaminen, ristiriitojen ratkaisu
39 - 48 %	Tietojen ja taitojen laaja-alainen soveltaminen yli oppiainerajojen
45 - 44 %	Luovuus, omaperäisyys
36 - 40 %	Yhteisössä elämisen ja yhdessä työskentelyn taidot
37 - 36 %	Omaan identiteettiin, elämänhallintaan ja toimintaan liittyvät taidot
28 - 35 %	Arvoihin perustuva toiminta, eettisyys, vastuullisuus
20 - 20 %	Oppimisen taidot ja oman oppimisen hallinta
2 - 4 %	Perustietojen ja taitojen hallinta

Taulukko 6-2 Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden arvio perusopetuksen kehittämiskohteista

Rehtoreiden ja opetuksen järjestäjien oma näkemys antaa pohjaa perusopetuksen uudistuksen suunnalle. Nykyisen opetuksen heikohkoina alueina ja keskeisinä kehittämishaasteina nähdään useita sellaisia osaamisen alueita, jotka ympäristön muutosanalyysin perusteella näyttävät olevan tulevaisuudessa hyvin keskeisiä. Perusopetusta uudistettaessa on tärkeitä, että uudistuksessa onnistutaan säilyttämään opetuksen nykyiset vahvuudet ja samalla tarkastellaan avoimesti ongelmakohtia ja etsitään uusia, perusopetuksen kaikkia ulottuvuuksia koskevia ratkaisuja.

Työryhmä jäsentää esittämänsä uudistuksen tavoitteet neljäksi kokonaisuudeksi:

Taulukko 6-3 Uudistuksen tavoitteet

Työryhmä pyrkii esittämällään uudistuksella syventämään perusopetuksen sivistystehtävää ja vahvistamaan opetuksen eheyttä ja johdonmukaista toteuttamista sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti. Sivistystehtävän syventämisellä tarkoitetaan perusopetuksen tehtävän määrittelyä suhteessa toimintaympäristön muutokseen ja tulevaisuuden haasteisiin. Horisontaa-

linen eheys tarkoittaa pedagogista johdonmukaisuutta ja työskentelyä yhteisten tavoitteiden suunnassa kaikissa oppiaineissa ja opetuksen eri alueilla. Vertikaalinen eheys puolestaan viittaa perusopetuksen yhtenäisyyteen ja johdonmukaiseen koulutukselliseen jatkumoon vuosiluokalta toiselle ja yli koulutuksen nivelvaiheiden, esiopetuksesta perusasteelle ja edelleen toisen asteen koulutukseen.

Toinen keskeinen pyrkimys liittyy riittävän osaamisen korkean tavoitetaso ylläpitämiseen. Perusopetuksella luodaan pohja hyvälle osaamiselle, joka on suomalaisen yhteiskunnan tärkein voimavara.

Kolmantena tavoitteena on, että perusopetus ottaa huomioon kaikkien oppilaiden yksilöllisen kasvun ja kehityksen tarpeet. Se merkitsee huolenpitoa siitä, että jokainen saa riittävästi ohjausta ja tukea onnistuakseen oppimisessa ja koulunkäynnissä ja voi samalla opiskeluaan koskevien valintojen kautta löytää omat vahvuutensa ja ylläpitää opiskelumotiivaatiotaan. Tässä pyrkimyksessä koulun tulee toimia opetusryhmän ja koko koulu yhteisön sekä laajemman oppimisympäristön voimavaroja hyödyntäen ja yhteisöllisyyttä vahvistaen.

Neljäntenä ja kaikkiin edellisiin tavoitteisiin liittyvänä on pyrkimys vahvistaa perusopetuksen toteuttamista ohjaavia toimintaperiaatteita niin, että tavoitteet voidaan saavuttaa mahdollisimman hyvin ja vahvistaa yhdenvertaisuutta perusopetuksessa koko maan alueella. Kysymys on perusopetuksen kehittämisestä siten, että tavoitteet, sisällöt ja toteuttaminen muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden.

Seuraavassa tarkastellaan uudistuksen tavoitteita yksityiskohtaisemmin.

6.1.3 Sivistystehtävän syventäminen ja perusopetuksen eheys

Koko ikäluokan kattava perusopetus on yhteiskunnan keskeinen väline sivistyksellisen pääoman kehittämiseen. Perusopetuslain mukaan opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Perusopetuksen sivistävänä tehtävänä nähdään sivistyspääoman ja kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle sekä yhteiskunnassa tarpeellisen osaamisen ylläpitäminen ja lisääminen. Tehtävä korostaa niitä tietoja ja taitoja, jotka kaikkien kansalaisten olisi hallittava voidakseen elää hyvää elämää ja kehittää itseään sekä voidakseen toimia ja vaikuttaa yhteiskunnassa ja työelämässä.

Sivistyksen pohjana on käsitys ihmisestä, joka voi tehdä ratkaisuja tietoon perustuvan harkinnan ja eettisen pohdinnan perusteella. Sivistys ilmenee ihmisen tavassa suhtautua ympäristöönsä ja muihin ihmisiin sekä tietoon. Kun toimintaympäristö ja kulttuuri sekä niissä välittyvät tiedolliset sisällöt jatkuvasti muuttuvat ja helposti saatavan sirpalemaisen tiedon määrä kasvaa, koulun erityinen vahvuus yhteiskunnallisena instituutiona liittyy sen mahdollisuuksiin tukea oppilaitaan tiedon systemaattisessa tarkastelussa ja olennaisen hahmottamisessa. Koulu pyrkii harjaannuttamaan pitkäjänteiseen ja tavoitteelliseen työskentelyyn. Peruskoulu tarjoaa myös koko ikäluokan yhteen kokoavan sosiaalisen ympäristön, jossa työskentely tapahtuu moninaisessa vuorovaikutuksessa ja oppijoiden sosiaaliset taidot kehittyvät.

Perusopetuksen sivistäväksi tehtäväksi määritellään myös uuden kulttuurin luominen sekä ajattelu- ja toimintatapojen uudistaminen. Sivistykseen sisältyy näin ollen aina ajatus ihmisen autonomiasta ja kyvystä itsesäätelyyn ja oman sivistysprosessin ohjaamiseen. Sivistyminen ymmärretään prosessiksi, jossa yksilö omalla toiminnallaan muokkaa ja kehittää sekä itseään että kulttuurista ja yhteiskunnallista ympäristöään.

Perusopetuksen sivistystehtävän toteuttamisessa on kyse myös koulun kasvatuksellisen roolin lujittamisesta. Horisontaalista eheyttä vahvistamalla parannetaan toiminnan ja pe-

dagogisten käytänteiden laatua. Koulun tulisi omilla käytänteillään kasvattaa kansalaisia, jotka kykenevät toimimaan yhteiskunnassa rakentavasti ja jotka samalla pystyvät osaltaan kehittämään sitä. Koulun välittämien tietojen ja taitojen tulee perustua yhtäältä perinteisiin ja niiden vaalimiseen, toisaalta yhteiskunnan tämän hetken ja ennen muuta tulevaisuuden haasteisiin ja niihin vastaamiseen.

Tulevaisuuden yhteiskunnan edellyttämää sivistystä on pohdittu laajoissa kansainvälisissä hankkeissa ja useissa maissa koulutusta uudistettaessa. Tätä työtä on kuvattu muistion 5. luvussa. Sivistystä on pyritty kuvamaan tietynlaisina avaintaitoina tai kompetensseina, yhteiskunnallisesti tärkeinä kansalaisen taitoina. Näillä taidoilla tarkoitetaan laaja-alaisia toimintavalmiuksia, joissa yhdistyvät tiedot, taidot, asenteet ja arvot sekä kyky soveltaa opittua määrättyssä kontekstissa. Kansalaisen taidot jäsentyvät tukemaan oppijan identiteetin rakentumista ja kypsymistä. Ne vahvistavat kykyä toimia yhdessä ja käyttää omaa osaamistaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Ne avaavat myös ymmärrystä tietojen ja taitojen merkityksestä yhteiskunnalle ja tulevaisuudelle ja vahvistavat edellytyksiä vastuulliseen, kestävää tulevaisuutta rakentavaan toimintaan. Perusopetusta uudistettaessa sivistykseen kuuluvat taidot on pyrittävä määrittelemään suomalaisen perusopetukseen sopivina, tasapainoisina kokonaisuuksina – jokaisen kansalaisen tarvitsemina taitoina - ja niiden kehitystä on kyettävä tukemaan ja edistämään perusopetuksen aikana.

Perusopetuksen sisällöllinen kehittäminen lähtee suomalaisen sivistysihanteen mukaisista tiedonaloista ja niille perustuvista oppiaineista, jotka rakentavat pohjaa maailmankuvalle ja ajattelulle. Suomalaisen perusopetuksen laatu perustuu korkeatasoiseen pedagogiseen osaamiseen sekä vahvaan aineenhallintaan ja näiden kahden yhdistämiseen. Haasteena on kuitenkin oppilaan oppimiskokemusten eheyttäminen siten, että oppilas ei koe opiskelevansa jotakin oppiainetta sen itsensä takia. Oppilaan tulee ymmärtää opiskelun tarpeellisuus ja oppia käyttämään kunkin oppiaineen tarjoamia välineitä kehittääkseen elämässä tarvittavia laaja-alaisia taitoja, ratkaistakseen todelliseen elämään liittyviä, oppiainerajat ylittäviä kysymyksiä ja osataksaan toimia erilaisissa käytännön tilanteissa. Kaikki oppiaineet palvelevat perusopetuksen yhteisiä tavoitteita, ja sen lisäksi jokaisella oppiaineella on omat spesifit, kyseiseen tiedonalaan liittyvät tavoitteensa.

Pyrittäessä perusopetuksen eheyttämiseen oppiaineet on mielekästä ryhmitellä toisiinsa läheisemmin liittyviksi oppiaineryhmiksi tai kokonaisuuksiksi, joilla on omat erityiset tavoitteensa. Tietyillä aineilla on suurempi rooli esimerkiksi kieleen perustuvien taitojen ja vuorovaikutustaitojen kehittämisessä ja toisilla esimerkiksi käden ja ilmaisun taitojen vahvistamisessa. Ryhmittelyn tavoitteena on lisätä samaan ryhmään kuuluvien oppiaineiden välistä synergiaa ja oppilaan mahdollisuuksia oppia nykyistä ehjemmin hahmottuvia tieto- ja taitokokonaisuuksia. Ryhmittely ei kuitenkaan saa luoda uusia raja-aitoja eri oppiaineryhmiin kuuluvien aineiden välille, vaan oppiainerajat ylittävää ja laaja-alaisia kansalaisen taitoja kehittävää opetusta tulee kehittää myös kaikkien oppiaineiden yhteistyönä.

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin niitä keskeisiä muutostekijöitä, jotka perustelevat sekä perusopetuksen sivistystehtävän määrittelyä uudella tavalla että vaikuttavat opetukselle ja oppimiselle asettuviin tavoitteisiin.

Tiedon epävarmuuden ja muuttuvuuden ymmärtäminen

Informaation ja tietoon liittyy tämänhetkessä maailmassa merkittäviä muutoksia, joita on tarkasteltu tarkemmin luvussa 3. Helposti saatavilla olevan informaation määrän kasvaa huimaa vauhtia ja on entistä vaikeampaa löytää ja ymmärtää siitä olennainen tieto. Informaation pohjalta muokkautuva tieto nähdään moniulotteisena, sosiaalisesti rakentuvana sekä jatkuvasti muuttuvana ja kehittyvänä sen sijaan että se olisi pysyvää ja universaalista.

On yhä vaikeampaa määritellä kaikkein merkittävin ja hyödyllisin tietoaaines, jota koulussa pitäisi opiskella. Varmaa sen sijaan on, että keskeisen tietoaineksen oppimisen ohella on entistä tärkeämpää ymmärtää, että tieto on muuttuvaa ja jatkuvasti täydentyvää.

Ihmiset tarvitsevat yhä enemmän tietoon liittyviä taitoja. Kykyä etsiä tietoa oikeista lähteistä, löytää esille tietoa oikeilla kysymyksillä, erottaa tosiasiat fiktiosta, tunnistaa todet tosiasiaväitteet epätosien joukosta, arvioida kriittisesti informaation ja sen pohjalta syntyneen tiedon luotettavuutta, perusteita ja merkityksellisyyttä eri konteksteissa, yhdistää, jäsentää ja jalostaa eri lähteistä koottuja tiedon osia ja luomaan uutta tietoa, käyttää tietoa rationaalisen harkinnan ja päätöksenteon pohjana. Näiden taitojen merkitys korostuu kaikissa oppiaineissa ja opiskelun eri alueilla. Tieteellinen ja filosofinen lähestymistapa pyrkii hahmottamaan systemaattisia tiedon kokonaisuuksia, jotka auttavat hallitsemaan tiedon tulvaa.

Tiedon ja osaamisen käyttötaito globalisoituvassa maailmassa

Tiedon määrä ja olemus, teknologian suuri rooli jokapäiväisessä elämässä sekä muut yhteiskunnalliset muutokset siirtävät oppimisen painopistettä uudenlaisiin tiedollisiin ja etenkin taidollisiin osaamisvaatimuksiin. Olennaista on oppia vahvat perustiedot ja –taidot ja sen lisäksi oppia soveltamaan tietoaan ja osaamistaan erilaisiin tilanteisiin ja tehtäviin.

Tämän päivän koululaisilta vaaditaan tulevaisuudessa joustavuutta ja kykyä omaksua nopeasti uusia asioita. Koulun tehtävänä on edistää oppilaiden valmiuksia hallita muutosta ja sietää epävarmuutta. Tarvitaan myös taitoa erottaa olennainen epäolennaisesta, luotettava epäluotettavasta sekä kykyä käsitellä tietoa ja kokemusta laaja-alaisesti. Tieto syntyy yhä enemmän yhteisöllisesti ja edellyttää vuorovaikutteisen työskentelyn ja verkostoissa toimimisen ja vaikuttamisen taitoja. Samalla korostuu taitotiedon tarve eli tarvitaan tietoa, joka koskee jonkin taidon harjoitusta ja tehostaa sitä. Myös koulun ulkopuolella hankittuja tietoja ja taitoja tulee voida entistä paremmin hyödyntää perusopetuksessa. Nämä kehityslinjat asettavat uusia haasteita sille, miten koulussa työskennellään ja miten käsitellään, tulkitaan, jäsennetään ja muokataan erilaisia sisältöjä.

Jo perusopetuksessa voidaan harjoitella yhteiskuntaan ja globaaliin toimintaympäristöön liittyvää ongelmanratkaisua, kriittistä ajattelua sekä oman toiminnan reflektointia. Nämä taidot eivät ole oppiainesidonnaisia, vaan oleellinen osa mitä tahansa oppimisprosessia.

Tietoaineksen fokuosoiminen ja olennaiseen keskittyminen

Perusopetuksen yhtenä tehtävänä on auttaa oppilasta näkemään eri tiedonalojen väliset suhteet ja hyödyntämään tietoa jokapäiväisessä elämässä sekä oman, maailmaa koskevan ymmärryksen rakentamisessa. Tämä haastaa löytämään opetuksen olennaiset tavoitteet ja sisällöt ja fokuosoimaan tietoaainesta nykyistä paremmin. Fokuosoiminen tarkoittaa ennen kaikkea yhtymäkohtien ja uusien yhteyksien rakentamista oppiaineiden välille. Tätä edistää oppiaineiden ryhmittely laajemmiksi kokonaisuuksiksi, jollainen on nykyisessä opetussuunnitelmassa esimerkiksi ympäristö- ja luonnontieto -oppiainekokonaisuus. Tietoaineksen fokuointi viittaa myös kunkin tiedonalan ydinsisältöjen ja keskeisten käsitteiden määrittelyyn ja oppiainekohtaisesti opiskeltavan aineksen kiteyttämiseen. Useille oppiaineille yhteisten näkökulmien käsittely voidaan toteuttaa oppiaineiden yhteistyönä ja tarvittaessa laajempina oppimiskokonaisuuksina.

Opetuksen suunnittelussa tavoitteiden merkitys painottuu. Sisältöjä tulee tarkastella välineinä tavoitteiden saavuttamiseen. Pyrkimyksenä on lisätä myös koulun tasolla uskallusta irrallisten tietosisältöjen karsimiseen ja tavoitteiden kirkastamiseen. Kun tavoitteina ovat kansalaisen laaja-alaiset taidot yksittäisen faktatiedon sijaan, koulun toimintatapojen ja työskentelyn laadun merkitys kasvaa.

Luovuuden edistäminen ja syvälinen oppiminen

Elämäntapamme, yhteiskuntamme ja elinkeinoelämämme tulee vaatimaan runsaasti luovuutta, kekseliäisyyttä, joustavaa ajattelua sekä uusia ideoita, tekniikkaa ja materiaaleja. Tarvitaan kykyä omaksua nopeasti uusia taitoja ja tietoja. Toimintaympäristön monimutkaistuminen nostaa esille tarpeen ymmärtää suurempia kokonaisuuksia ja taitoa sopeutua muuttuviin rakenteisiin ja olosuhteisiin. Opetukselta odotetaan kannustusta yritteliäisyyteen, luovuuteen ja innovatiivisuuteen. Yksilöllistä tukea antavan, kannustavan ja erilaista lahjakkuutta tukevan opetuksen merkitys kasvaa.

Luovuus ilmenee usein yksilöllisesti, mutta yhteisön arvot ja toimintatavat luovat sille edellytykset. Luovuus kouluyhteisön tasolla liittyy ennen kaikkea avoimen ja luottavan ilmapiiriin ja yhteisön rakentumiseen. Erityisen tärkeää on lisätä oppilaiden mahdollisuutta vaikuttaa koulun toimintakulttuuriin ja kouluyhteisöön. Kokemukset osallisuudesta ja osallistumisesta edesauttavat oppilaiden sitoutumista koulun tavoitteisiin ja sääntöihin sekä kannustavat heitä luovien voimavarojensa käyttöön muussakin kuin oppimistuloksiin tähtäävässä koulun toiminnassa. Myös koulun ja kodin yhteistyö on nähtävä osana oppilaan hyvinvointia ja luovuutta tukevan kouluyhteisön kehittämistä.

Luovuuden edistäminen koskee erityisellä tavalla myös koulun työtapoja: luovuus edellyttää mahdollisuuksia ja tilaa omaehtoiseen ja ennakkoluulottomaan ajatteluun, tekemiseen ja innostumiseen sekä omien voimavarojen ja vahvuuksien löytämiseen. Opiskelua on tarpeen ohjata asioiden syvälliseen käsittelyyn, pohdintaan ja erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen. Koulussa tarvitaan tilaa tutkimukselliseen ja projektinomaiseen työskentelyyn. Opiskelussa tarvitaan toiminnallisuutta sekä yksin ja yhdessä työskentelemisen vuorottelua. Opetusta suunniteltaessa lähtökohdiksi tulisi ottaa entistä paremmin oppilaiden kokemukset, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet ja oppilaita ohjata syventymään ja hahmottamaan esiin opiskeltavan ilmiön kannalta olennaisia seikkoja.

6.1.4 Osaamiselle korkeat tavoitteet

Suomalaiset peruskoululaiset ovat kansainvälisissä vertailuissa sijoittuneet osaamisellaan toistuvasti maailman huipulle. Kansallinen arviointityö on kuitenkin osoittanut, että osaamisessa on suuria oppilaiden välisiä eroja ja että kokonaisuudessaankin osaamisessa on edelleen parantamisen varaa.

Osaaminen on Suomen tärkein voimavara ja meillä on kaikki edellytykset pitää jatkossa entistä paremmin huolta sen korkeatasoisuudesta. Tämä edellyttää voimavarojen turvaamista perusopetuksen saatavuuden ja laadun ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Se edellyttää myös rohkeutta karsia ja fokusoida tietoinen sekä keskittymistä olennaisten perustietojen ja -taitojen sekä laaja-alaisen kansalaisen taitojen opiskeluun. Se merkitsee huolenpitoa oppilaiden ja kouluyhteisöjen hyvinvoinnista ja toimintakyvystä.

Globaali kehitys ja kansallisen hyvinvoinnin turvaaminen

Kansallisen hyvinvoinnin turvaaminen edellyttää Suomen kilpailukyvyyn säilyttämistä ja parantamista globalisoituvassa maailmassa. Tieto ja osaaminen ja niiden käyttötaito ovat keskeisiä tuotannontekijöitä. Perusopetuksen merkitys yhteiskunnallisessa ja kansainvälisessä kehityksessä tulee korostumaan entisestään, sillä se rakentaa pohjaa osaamisyhteiskunnan kansalaisuudelle. Tulevaisuuden yhteiskunnasta puhutaan myös oppivana yhteiskuntana, kun halutaan korostaa oppimisen merkitystä yhteiskunnan ja yksilön avaintaitona. Koulutuksen tulee mahdollistaa oppiminen, kehittyminen ja itsensä toteuttaminen sekä kannustaa elinikäiseen oppimiseen erilaisissa oppimisympäristöissä.

Osaamisen painopisteet

Monialainen ja laaja-alainen osaaminen on tulevaisuudessa välttämätöntä. Perusopetusta uudistettaessa painopisteet määrittyvät sekä nykyisessä opetuksessa havaittujen kehittämistarpeiden että suomalaisessa yhteiskunnassa tulevaisuudessa tarvittavan osaamisen pohjalta.

Uudistuksen lähtökohtana on taide- ja taitoaineiden opetuksen vahvistaminen. Perusteluna on peruskoulun nykyisen, liian tietosisältöpainotteiseksi koetun opetuksen monipuolistaminen ja mahdollisuuksien tarjoaminen yksilöllisten vahvuuksien kehittämiseen. Tavoitteena on tukea oppilaiden tasapainoista ja kokonaisvaltaista kasvua, edellytyksiä itsetuntemukseen sekä erilaisten kulttuurien tuntemiseen ja arvostamiseen. Tavoitteena on myös vahvistaa niitä osaamisen alueita, jotka liittyvät itsensä ilmaisemiseen ja vuorovaikutukseen, ympäristön esteettiseen kokemiseen ja jäsentämiseen, taiteelliseen tuottamiseen, työprosessien suunnitteluun sekä monipuoliseen tekemiseen. Taide- ja taitoaineet lisäävät omalta osaltaan taiteellista ja luovaa osaamista yhteiskunnassa ja niiden arvioidaan vaikuttavan myönteisesti myös opiskelumotivaatioon ja koulussa viihtymiseen.

Toisena opetuksen painopistealueena voidaan toimintaympäristöanalyysin ja kansainvälisen vertailun perusteella pitää laaja-alaiseen lukutaitoon, kieleen ja vuorovaikutukseen liittyvää osaamista. Kielen hallinnan merkitys yhteiskunnassa kasvaa koko ajan. Se tarkoittaa laaja-alaisen lukutaidon, myös matemaattisten symbolien hallinnan ja matemaattisen lukutaidon, kirjoittamisen taitojen ja monipuolisten viestinnän ja vuorovaikutuksen taitojen merkityksen korostumista. Myös eri kielten hallinnan vaatimukset kasvavat. Suomalainen, kaksikielinen yhteiskunta itsessään muuttuu monikielisemmäksi ja monikulttuurisemmäksi. Tarvitaan myös kulttuurista lukutaitoa. Samaan aikaan globalisaatiokehitys edellyttää taitoa toimia erilaisissa kansainvälisissä ympäristöissä, ja myös elinkeinoelämän kielitaitotarpeet monipuolistuvat. Laaja-alaisen kielikasvatuksen merkitys korostuu ja koulussa hankitun kielitaidon tulee antaa hyvä pohja elinikäiselle kielten oppimiselle.

Kolmas painopiste sijoittuu luonnontieteelliseen, teknologiseen ja matemaattiseen osaamiseen. Niiden merkitys korostuu tulevaisuudessa kahdestakin eri suunnasta tarkasteluna. Toisaalta ko. osaaminen on suomalaisen yhteiskunnan vaurauden ja hyvinvoinnin perusta ja yhä useammat ammatit edellyttävät näihin alueisiin liittyviä korkeatasoisia taitoja. Myös tavallisessa arkielämässä tarvitaan varsinkin teknologiaan liittyvää osaamista ja kykyä soveltaa luonnontieteellistä ja matemaattista tietoa. Toisaalta huoli ilmastonmuutoksesta, luonnonvarojen riittävyydestä ja kestävästä tulevaisuudesta kasvaa ja ongelmien ratkaiseminen ja kestävä elämäntavan omaksuminen edellyttävät sekä luonnontieteellistä ymmärrystä ja osaamista että teknologian hyödyntämistä. Tulevaisuuden rakentaminen samanaikaisesti ekologisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäville ratkaisuille vaatii systemmistä ajattelua, syiden ja seurausten sekä kokonaisuuksien hahmottamista ja ymmärtämistä.

Edelliseen liittyy kiinteästi yhteiskunnallisen osaamisen, osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen merkitys. Myös oppilaiden omat toiveet kohdistuvat suurempiin osallistumismahdollisuuksiin sekä oman yhteiskunnallisen tietoisuuden parantamiseen. Yhteiskunnallisen osaamisen, osallistumisen ja vaikuttamisen edellytyksenä on oman yhteisön ja yhteiskunnan nykyistä parempi hahmottaminen ja siitä syntyvä kiinnostus yhteiskunnallisia ja globaaleja ilmiöitä kohtaan. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä enemmän muutoksiin liittyvää osaamista ja yrittäjämäistä asennetta. Oman elämän hallinnassa korostuu mm. taloudellisen ja juridisen osaamisen merkitys. Sekä oppilaiden oman elämän että yhteiskunnan kannalta vastuulliset valinnat ja kestävä elämäntapaan kasvaminen edellyttävät arvoihin, asenteisiin ja eettisiin kysymyksiin liittyvää pohdintaa. Tällaisten tulevaisuustaitojen vahvistaminen auttaa lapsia ja nuoria selviytymään muuttuvassa maailmassa ja kohtaamaan erilaisia tulevaisuuden vaihtoehtoja.

Huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja istuvan elämäntavan vaikutuksista on vahvasti esillä suomalaisessa keskustelussa. Perusopetuksen tehtävänä on rakentaa pohjaa lasten ja nuorten terveydelle ja toimintakyvylle. Toimintakykyinen ja terve väestö on keskeinen voimavara yhteiskunnassa. Terveystieteillä on näin ollen suuri yhteiskunnallinen merkitys, jolla edistetään terveyttä ja ehkäistään sairauksia. Sivistyksellisen pääoman yksi ulottuvuus muodostuu tiedoista ja taidoista, jotka koskevat mm. omaa kehoa ja sen toimintaa, itsestä huolehtimista, psyykkisiä voimavaroja ja näihin liittyviä terveyttä uusintavia ja kuluttavia tekijöitä ja niiden hallintakeinoja. Opetuksen tavoitteena on ohjata oppilasta ymmärtämään liikunnan terveydellinen merkitys, vaikuttaa myönteisesti oppilaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin ja ohjata ottamaan vähitellen yhä enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnista.

6.1.5 Oppilaan kehityksen yksilöllinen ohjaus ja tuki

Hyvän sivistyspohjan hankkiminen, monipuolinen kasvu ihmisenä sekä oman osaamisen kehittäminen ja hyvien tulosten saavuttaminen edellyttävät sitä, että jokainen oppilas voi opiskella lähtien liikkeelle omista lähtökohdistaan ja saaden tarvitsemaansa tukea sekä mahdollisuuksia oman lahjakkuutensa löytämiseen, syventämiseen ja oppimisesta innostumiseen. Opiskelumotivaation kannalta on tärkeitä, että oppilas voi jo koulussa kokea ja sitä kautta ymmärtää opiskeltavien tietojen ja taitojen merkityksen omassa elämässään ja tulevaisuutensa kannalta.

Perusopetuksen kasvatustehtävän korostuminen

Perusopetuksen kasvatustehtävänä on edistää yksilön sivistysprosessia sekä identiteetin rakentumista sekä vahvistaa yhdessä elämisen ja toimimisen sekä vastuunoton taitoja. Koulun tulee toiminnallaan kaikin tavoin tukea oppilaan kehittymistä ihmisenä ja oppijana ja tehdä tavoitteiden suuntainen opiskelu ja oppiminen mahdolliseksi. Tässä tehtävässä onnistuminen riippuu sekä oppilaiden että opettajien hyvinvoinnista ja siitä, millaisen oppimisympäristön ja oppimisprosessin koulu molemmille muodostaa. Opettajalta tämä vaatii sekä oman erityisalan sisältöjen, menetelmien ja ongelmanratkaisutaitojen hallintaa että ihmisen toiminnan ymmärtämistä ja valmiutta ohjata näitä prosesseja. Tähän kuuluu olennaisena osana opettajan jatkuva omassa työssä kehittyminen ja opettajayhteisön pedagoginen kehittäminen.

Oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen edellyttää yhteisöllisyyden, myönteisen vuorovaikutuksen ja empatian sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien vahvistamista kouluyhteisöissä. Oppilaan kasvua ja oppimista tuetaan yhteistyössä kotien kanssa. Yhteistyön lähtökohdaksi on eri osapuolten välinen luottamus ja arvostus. Oppilaan kannalta ohjaus ja tuki liittyvät yksilöllisiin kehittymistarpeisiin vastaamiseen, joustavuuteen ja omaa suuntautuneisuutta vahvistavien valinnanmahdollisuuksien lisäämiseen. Tämä edellyttää oppimista edistävien ja tukevien pedagogisten toimintatapojen ja käytäntöjen nykyistä parempaa tunnistamista ja näkyväksi tekemistä.

Oppimisen motivaation vahvistaminen

Perusopetuksen keskeisimpiä tavoitteita on elämänmittaisen ja elämänlaajuisen oppimisen tukeminen. Kysymys on opiskelutaidoista sekä myönteisestä asennoitumisesta ja sitoutumisesta opiskeluun. Tämä edellyttää opetuksen ja opiskelun rakentamista oppilaita motivoivaksi. Oppiminen on parhaimmillaan aktiivinen ja tavoitteellinen prosessi, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Se on ongelmanratkaisua, tekemistä ja yhteistyötä.

Motivaation vahvistamisen kannalta on keskeistä, että oppilas oivaltaa opiskelun merkityksen, kykenee sitoutumaan opiskeluun ja osallistumaan vuorovaikutukseen aktiivisesti. Yhtä tärkeätä on, että oppilaalla on mahdollisuus hyödyntää myös koulun ulkopuolella hankkimiaan tietoja ja taitoja koulutyössä.

Oppilas tarvitsee myös mahdollisuuksia oman osaamisensa ja lahjakkuutensa erityislaadun tunnistamiseen ja kehittämiseen. Opiskelumotivaatio voi vahvistua, kun oppilas voi tehdä opiskeluunsa liittyviä valintoja kuten esimerkiksi työskennellä omalle oppimistavalleen sopivin menetelmin, harjaannuttaa taitojaan itseä kiinnostavien sisältöjen kautta ja mahdollisesti painottaa joitakin opiskelun alueita suuntautumisensa mukaisesti ja siten syventää osaamistaan. Tämä edellyttää valinnaisuuden lisäämistä nykyisestä oppiainekokonaisuuksien sisällä ja niiden välillä, oppiaineiden välillä ja myös oppiaineiden sisällä opiskeltavaa ainesta eriyttäen. Joillekin oppilaille esimerkiksi joustavan perusopetuksen toimintamalli tarjoaa hyvin pitkälle menevän mahdollisuuden perusopetuksen opintojen yksilölliseen suorittamiseen.

Motivaatioon vaikuttavat myös työskentelytavat ja erilaiset oppimisympäristöt. Monipuoliset ja oppilaan aktiivisuudelle tilaa antavat työtavat ovat tärkeitä. Itse tekeminen ja asioiden konkreettinen tarkastelu helpottaa ilmiöiden ymmärtämistä ja on omiaan lisäämään motivaatiota opiskeluun. Erilaisten oppimisympäristöjen, mm. verkkoympäristön ja työelämän suunnitelmallinen käyttö tukee oppijoiden tarpeita. Lisäksi on muistettava oppimisen sosiaalinen ja yhteisöllinen luonne: yhteisen tekemisen prosessissa yksilö saa omaa kehitystään ohjaavaa jatkuvaa palautetta ja joutuu samalla harjaannuttamaan erilaisuuden hyväksymisen ja ryhmässä toimimisen taitojaan.

Oppimisen motivaation vahvistaminen koskee myös oppilaan arviointia, etenkin palautteen antamista oppilaille hänen oppimisestaan, osaamisestaan ja edistymisestään. Keskeisenä tavoitteena on, että saamansa palautteen avulla oppija harjaantuu asettamaan tavoitteita toiminnalleen, suunnittelemaan työtään ja itse arvioimaan edistymistään tavoitteiden suunnassa.

6.1.6 Perusopetuksen toteuttamisperiaatteiden selkiyttäminen

Perusopetuksen uudistamiselle asetetut kolme keskeistä tavoitesuuntaa, sivistystehtävän syventäminen, osaamisen korkean tason turvaaminen sekä oppilaan kehityksen yksilöllinen ohjaus ja tuki ovat hyvin toteutuessaan omiaan edistämään tulevaisuuden kannalta olennaisten kansalaisen taitojen vahvistumista. Eteneminen näiden tavoitteiden suunnassa edellyttää valtakunnallista kokonaisvaltaista kehittämisotetta, jossa perusopetuksen tavoitteita, opetuksen ja opiskelun sisältöjä sekä koulun toimintaa ohjaavia periaatteita ja työtapoja tarkastellaan johdonmukaisena ja ehyenä kokonaisuutena.

Uudistuksen neljäntenä keskeisenä tavoitteena on vahvistaa tasa-arvoa ja oppilaiden yhdenvertaista oikeutta hyvään perusopetukseen opetuksen toteuttamisen periaatteita selkeyttämällä sekä kansallista pedagogista ohjausta ja tukea vahvistamalla. Pyrkimyksenä on perusopetuksen kehittäminen kokonaisuutena siten, että tavoitteet, sisällöt ja toteuttamisperiaatteet sekä käytännön toimintatavat tukevat toisiaan ja vievät kehitystä samaan suuntaan.

Pedagoginen johdonmukaisuus ja yhdenvertaisuus

Opetuksen järjestäjät ovat keskeisessä asemassa oppilaiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävän sekä johdonmukaisen, perusopetuksen horisontaalista ja vertikaalista eheyttä vahvistavan opetuksen pedagogisen toteuttamisen suhteen. Huolenpito hyvästä johtamisesta, resurssista, opetussuunnitelman ja oppimisympäristön laadusta, henkilöstön osaamisesta sekä riittävästä

tukipalveluista on laadukkaan perusopetuksen keskeinen edellytys. Oppilaan näkökulmasta tärkeitä ovat erityisesti opiskeluun käytettävä aika ja opetustarjonta. Esimerkiksi kielten tai valinnaisten aineiden opiskelun mahdollisuus tulee turvata mahdollisimman laajana koko maassa. Kansallisen ohjauksen vahvistamisella voidaan tätä yhdenvertaisuutta parantaa.

Koulujen opetuskäytännöt, työtavat ja toimintakulttuuri vaikuttavat kasvatus- ja opetustyön sekä oppimisen onnistumiseen. Jokaisessa koulussa on välttämätöntä käydä keskustelua ja muodostaa kouluyhteisön yhteistä näkemystä oppimisesta, tiedosta, oppimisympäristöistä sekä erilaisista mahdollisuuksista opetuksen toteuttamiseen. Oppilaan ja opettajan välinen kohtaaminen on koulutyön ydintä. Yhteinen työ on tärkeätä perustaa osallistavaan ja motivoivaan, kuuntelemaan ja kannustavaan sekä toista kunnioittavaan vuorovaikutukseen, joka tukee ihmisenä kasvamista.

Opetus tulee järjestää perusopetuslain velvoittamana oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Opetuksen tulee myös vastata erilaisten oppilaiden tarpeisiin ja suuntautumiseen. Työtapojen tulee antaa riittävästi tilaa myös oppilaiden keskinäiselle vuorovaikutukselle ja yhteistyölle. Koulun käytännöt ja pedagogiset periaatteet tulee rakentaa tukemaan kasvatus- ja opetustyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Oppilaan arvioinnin pedagoginen tehtävä ja oppilaiden yhdenvertainen kohtelu

Oppilaan arvioinnilla on koulutyössä keskeinen ohjaava tehtävä ja vaikutus. Arvioinnin kautta määrittyy paljolti se, mitä pidetään tavoittelemisen arvoisena oppimisena ja toivotuna osaamisena. Se, mitä ja miten arvioidaan, ohjaa osaltaan niin opetuksen tavoitteiden konkretisointia ja opetusjärjestelyjä koulun tasolla kuin yksittäisen opettajan pedagogisia ratkaisuja mm. työtapojen valinnassa.

Oppilaan arvioinnin pedagogista tehtävää tulee vahvistaa erityisesti opintojen aikana. Arviointiin perustuva palaute on oppilaan näkökulmasta keskeisimpiä tekijöitä, jonka varassa oppilas muodostaa itsestään käsitystä oppijana ja ihmisenä ja oppii ymmärtämään ja ohjaamaan omaa työskentelyään ja oppimisprosessiaan.

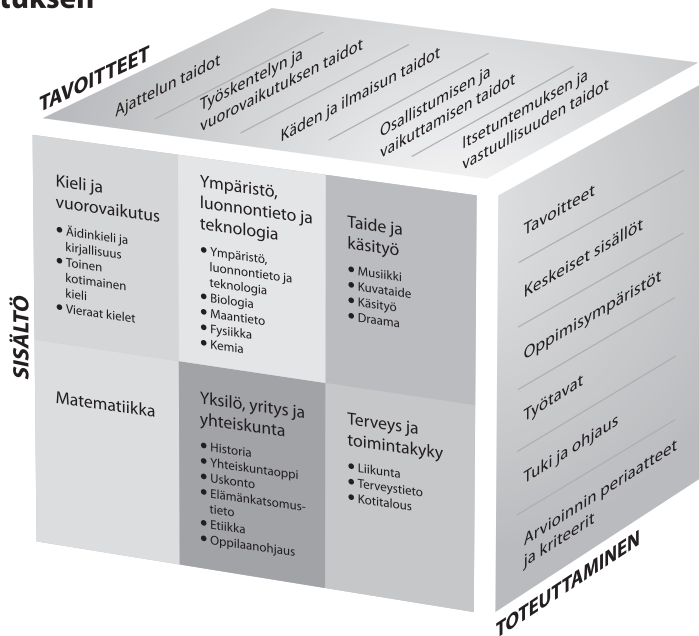
Arviointi antaa oppilaille tärkeää palautetta saavutetusta osaamisen tasosta ja perusopetuksen päättövaiheessa mahdollisuuksista jatko-opintoihin. Oppilasarvioinnin valtakunnalliseen vertailukelpoisuuteen ja oppilaiden yhdenvertaiseen kohteluun on kiinnitettävä erityistä selkeämmin huomiota. Oppiaineisiin ja oppiainekokonaisuuksiin laadittavat osaamisen kriteerit määrittelevät osaamisen tason suhteessa opetuksen tavoitteisiin. Ne toimivat yhtäältä suoritusten arvioinnin valtakunnallisesti yhdenmukaisena pohjana, toisaalta opettajan tukena oppilaan edistymisen ja osaamisen arvioinnissa ja opiskelun ohjaamisessa. Oppilaan arviointia tulee kehittää uudistuksen tavoitteiden suunnassa sekä selkeyttää ja vahvistaa tietojen ja taitojen arviointia ja arvioinnin tukena toimivia arviointikriteerejä. Oppimistavoitteiden selkiyttäminen edellyttää myös riittävän konkreettisten osaamistavoitteiden määrittelyä, jolloin myös arviointikriteerit voivat rakentua johdonmukaisella tavalla.

6.2 Perusopetuksen kokonaisuuden kehittäminen

Perusopetuksen kokonaisuudessa voidaan erottaa kolme keskeistä ulottuvuutta: tavoitteet, sisältö ja toteuttaminen. Jokaisella ulottuvuudella on tehtävänsä perusopetuksen kokonaisuudessa, ja jokainen niistä ohjaa perusopetuksen kehittämistä oman tehtävänsä määrittämänä. Olennaista perusopetuksen kokonaisuuden kehittämisessä on tunnistaa nämä kolme ulottuvuutta ja kohdistaa kehittäminen niistä jokaiseen systemaattisesti. Ulottuvuudet ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa, ja kehittämisen tavoitteena on luoda johdonmukainen tasa-

paino niiden välille. Näistä kolmesta ulottuvuudesta muodostuu rakenne, jonka tehtävänä on antaa vahva pohja perusopetuksen kehittämiseksi. Opetussuunnitelman laatimisen ja kehittämisen on tärkeää rakentaa perusopetuksen kokonaisuuden muodostamalle perustalle.

Perusopetuksen rakenne

Kuva 6-1 Perusopetuksen kokonaisuuden kehittäminen

6.2.1 Perusopetuksen tavoitteet

Perusopetuksen tavoitteet ovat perusopetuksen kehittämisen ja toteuttamisen ensisijainen lähtökohta. Tavoitteet vaikuttavat olennaisesti siihen, millaiseksi perusopetuksen sisältö ja toteuttamisen periaatteet muodostuvat. Tavoitteissa kiteytyy perusopetuksen päämäärä, jossa on kyse sekä yksilön kasvusta ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen että peruskoulun kyvystä vastata yhteiskunnallisiin osaamistarpeisiin ja pitää huolta koulutuksellisen tasaarvon edistämisestä.

Päämäärä on ilmaistu perusopetuslain (628/1998) 2 §:ssä, jossa säädetään perusopetuksen tavoitteista. Pykälän 1 ja 3 momentin mukaan laissa tarkoitettuna opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen, antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella.

Työryhmä pitää tärkeänä konkretisoida tavoitteita ja avata niitä määrittelemällä tulevaisuudessa tarvittavat kansalaisen taidot. Kansalaisen taidoilla tarkoitetaan laaja-alaisia toimintavalmiuksia, joissa yhdistyvät tiedot, taidot, asenteet ja arvot sekä kyky soveltaa opittua määrättyssä kontekstissa. Taidot jäsenyvät tukemaan oppijan identiteetin rakentumista ja kypsymistä. Kansalaisen taidot ovat myös tulevaisuusorientoituneita eli elämäntapaa, yhteiskuntaa ja kulttuuria uudistavia.

Työryhmä esittää, että yhteiskunnassa ja erityisesti tulevaisuudessa tarvittavat kansalai

sen taidot jäsennetään viideksi taitoryhmäksi ja määritellään tarkemmin kuhunkin ryhmään kuuluvat taidot seuraavalla tavalla:

KANSALAISEN TAIDOT	
Ajattelun taidot	• ongelmanratkaisu, päättely, argumentointi ja johtopäätösten teko • kriittinen, analyttinen ja systeeminen ajattelu • luova ja innovatiivinen ajattelu
Työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot	• tiedon hankinnan, käsittelyn ja käytön taidot • kommunikointi-, yhteistyö- ja neuvottelutaidot • itsenäisen ja pitkäjänteisen työn tekemisen taidot • ajanhallinta ja joustavuus • yrittäjyys ja muutososaaminen • tieto- ja viestintätekniikan ja muun teknologian käyttötaito • opiskelun taidot
Käden ja ilmaisun taidot	• kehon koordinaatio • monipuolisen ilmaisun ja esiintymisen taidot ja rohkeus • suunnittelun ja tuottamisen taidot • kekseliäisyys, kokeellisuus ja mielikuvituksen käyttö
Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot	• yhteisön ja yhteiskunnan hahmottaminen • aloitteellisuus ja johtamisen taidot • kyky toimia rakentavasti ja ratkaista ristiriitoja • erilaisuuden ja erilaisten näkökulmien hyväksyminen • mediataidot • tulevaisuuden ajattelemisen ja rakentamisen taidot
Itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot	• itsetuntemus ja reflektointi • terveydestä ja turvallisuudesta huolehtiminen • eettisyys, vastuullisuus ja toiminta yhteisön jäsenenä • hyvä käytös ja empatia

6-4 Kansalaisen taidot

Työryhmä katsoo, että kansalaisen taidot tulee sisällyttää perusopetuksen yleisiin tavoitteisiin sekä oppiainekokonaisuuksien ja oppiaineiden tavoitteisiin johdonmukaisella tavalla. Ne tulee määritellä asetuksella osaksi perusopetuksen yleisiä tavoitteita sekä täsmentää niiden toteuttamista ja arviointia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Kansalaisen taitojen tulee konkretisoitua opetuksen sisällöllistä suunnittelua ja opetuksen toteutusta ohjaavissa periaatteissa kansallisella tasolla sekä paikallisessa opetussuunnitelmatyössä ja ennen muuta opetuksen kehittämisessä ja toteuttamisessa.

6.2.2 Perusopetuksen sisältö

Sisältö on toinen perusopetuksen tärkeistä ulottuvuuksista. Se käsittää perusopetuksen sisällöllisen oppiaineen. Tämä aines sisältää yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti merkittävänä pidetyt tiedonalat ja niiden taustalla olevat maailmankuvaa rakentavat ainekset. Sisällön rakentamiseen on monia eri mahdollisuuksia, kuten 5. luvun kansainvälinen tarkastelu osoittaa. Sisältö voidaan määritellä oppiaineina, laajempina tiedonalakokonaisuuksina, oppiaineryhminä tai tiedonalapohjaisina eheyttävinä teemoina tai näiden yhdistelminä. Sisältöä voidaan lähestyä myös kokonaan ilmiöpohjaisen oppimisen kautta. Keskeisenä lähtökohtana sisältöjen valitsemiseen ja rakentamiseen ovat perusopetuksen tavoitteet.

Perusopetuksen sisällöllä ei tarkoiteta irrallisia faktatietoja tai sirpalemaista tietomassaa. Informaatiota on saatavilla eri välineiden kautta runsaasti, mutta oppijoiden välisessä vuorovaiku-

tuksessa tapahtuva informaation kriittinen tarkastelu, jäsentäminen tiedoksi, tiedon analysointi ja muokkaaminen uudeksi tiedoksi eri tiedonalojen näkökulmasta sekä välittäminen toisille on perusopetuksessa opittavaa olennaista taitoa. Taidot syntyvät työskenneltäessä eri sisältöjen parissa. Koulun vahvuus on juuri sen mahdollisuuksissa opastaa oppijoita tiedon kriittiseen ja systemaattiseen tarkasteluun ja pitkäjänteiseen, vuorovaikutteiseen työskentelyyn.

Perusopetuksen sisältö tuleekin määritellä niin, että käytännön opetus- ja opiskelutilanteissa se edistää oppilaiden tietoisuuden, maailmaa koskevan ymmärryksen ja keskeisten, kansalaisena tarvittavien taitojen kehitystä ja rakentuu oppilaiden kokemusmaailman lähtökohdista johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Tässä onnistuminen edellyttää yhtäältä tietoa-aineuksen eheyttämistä ja fokuointia ja toisaalta opiskeltavan aineksen valintaa ja muokkaamista lähemmäksi oppilaiden elämänpiiriä ja arkea. Tietoa-aineuksen eheyttäminen edellyttää oppiaineiden välisten rajojen madaltamista ja yhtymäkohtien rakentamista aineiden välille. Perusopetuksen sisällön tulee ilmaista eri tiedonalojen keskeiset käsitteet ja tiedonalojen väliset suhteet. Kun oppilas opiskelee eri tiedonalojen keskeisiä asioita, työskentelyn tulee suuntautua edellä kuvattujen kansalaisen taitojen kehittymiseen.

Perusopetuksen sisällöissä korostuu kielen ja muiden symbolien monipuolinen hallinta, laaja-alainen lukutaito, monipuoliset vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön liittyvät taidot sekä kulttuuriin ja katsomuksiin liittyvä osaaminen. Keskeisellä sijalla ovat myös matemaattiset perusvalmiudet ja matemaattinen ajattelu sekä luonnontieteellinen ja teknologinen osaaminen. Oppilas tarvitsee lisäksi tietoa ja taitoa orientoitua yhteiskunnalliseen, taloudelliseen, kulttuuriseen ja luontoympäristöön, taitoa vaikuttaa asioihin sekä halua omaksua kestävää tulevaisuutta rakentava tietoisuus ja elämäntapa. Oppilas tarvitsee ymmärrystä menneestä, kykyä ymmärtää aikaa ja asioiden välisiä vuorovaikutussuhteita sekä motivaatiota suuntautua tulevaisuuteen. Perusopetuksen sisällöt kattavat myös taiteelliseen tuottamiseen ja ilmaisuun sekä erilaisten menetelmien hallintaan liittyvät tiedot ja taidot. Kasvavan lapsen näkökulmasta oman kehityksen ja kasvun ymmärtäminen on ensisijaisen tärkeää. Oppilas tarvitsee silloin mm. liikuntaan, terveyteen, ravitsemukseen ja omasta hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtimiseen liittyvää tietoa ja taitoa.

Työryhmä esittää, että perusopetuksen sisältö määritellään oppiainekokonaisuuksina ja niihin kuuluvina oppiaineina. Oppiainekokonaisuuksien keskeinen tehtävä on osoittaa yhteiset näkökulmat ja luoda synergiaa toisiaan lähellä olevien oppiaineiden välille. Oppiainekokonaisuudet edistävät toisiaan tukevien tiedonalojen näkökulmasta kansalaisen taitojen saavuttamista. Oppiainekokonaisuuksien rakentamisella pyritään johdonmukaisesti yhdistämään perusopetuksen taidolliset ja tiedolliset tavoitteet.

Oppiainekokonaisuudet muodostetaan ja kuhunkin kokonaisuuteen kuuluvat oppiaineet määritellään seuraavasti:

Oppiainekokonaisuus	Oppiaineet
Kieli ja vuorovaikutus	• äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet
Matematiikka	• matematiikka
Ympäristö, luonnontieto ja teknologia	• biologia, maantieto, fysiikka ja kemia
Yksilö, yritys ja yhteiskunta	• uskonto, elämäntietä, etiikka, historia, yhteiskuntaoppi ja oppilaanohjaus
Taide ja käsityö	• kuvataide, musiikki, käsityö ja draama
Terveys ja toimintakyky	• liikunta, terveystieto ja kotitalous

6-5 Oppiainekokonaisuudet

Oppiainekokonaisuuksille määritellään tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Oppiainekokonaisuuksien tavoitteet johdetaan perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä niitä konkretisoivista kansalaisen taidoista. Eri oppiainekokonaisuudet rakentavat kukin omasta näkökulmastaan oppijan identiteettiä ja vastaavat kansalaisen taitojen harjaannuttamisesta. Esimerkiksi käden ja ilmaisun taidot korostuvat Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuudessa, mutta niihin kuuluvia taitoja kuten kehon koordinaatiota, monipuolisen ilmaisun taitoa ja rohkeutta sekä kekseliäisyyttä, kokeellisuutta ja mielikuvituksen käyttöä sekä tarvitaan että edistetään myös muita oppiainekokonaisuuksia opiskeltaessa.

Oppiainekokonaisuuksien sisällöt muodostuvat eri oppiaineille yhteisistä sisältöalueista ja näkökulmista. Oppiainekokonaisuuksien ja oppiaineiden tavoitteisiin ja sisältöihin sisällytetään myös nykyisissä aihekokonaisuuksissa kuvattuja ajankohtaisia teemoja kuten kestävä kehitys, kansainvälisyys, media, yrittäjyys, turvallisuus ja hyvinvointi sekä teknologia.

Oppiaineet kuvataan opetus suunnitelman perusteissa osana oppiainekokonaisuuksia. Niille määritellään tavoitteet, keskeiset sisällöt ja arvioinnin perusteet.

6.2.3 Perusopetuksen toteuttaminen

Perusopetuksen toteuttamista ohjaavien periaatteiden on oltava sopusoinnussa perusopetuksen tavoitteiden ja sisältöjen kanssa. Toteuttaminen ratkaisee, miten tavoitteiden saavuttamisessa onnistutaan ja miten ehyenä sisältö hahmottuu oppijalle. Koulussa tekemisen tapa eli tapa, jolla koulun pedagogiset ja muut työprosessit järjestetään ja miten ihmiset kouluyhteisössä kohtaavat toisensa, vaikuttaa oppilaisiin useimmiten enemmän ja tehokkaammin kuin opiskeltava sisältö. Oppiminen on entistä enemmän yhteisöllistä ja oppimisympäristöjen merkitys kasvaa. Perusopetuksen toteuttamisen laatu on se, jonka kautta koulu oppilaitaan ensisijaisesti kasvattaa.

Perusopetuksen tavoitteena on luoda pohja elinikäiselle ja elämänlaajuiselle oppimiselle. Koulun keskeinen tehtävä on mahdollistaa oppiminen, monipuolinen kehittyminen ja oman potentiaalinen käyttäminen täyteen mittaun. Oppimisprosessi ja sen tukeminen on entistä selkeämmin nostettava opetuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin lähtökohdaksi.

Perusopetuksen toteuttamiseen liittyviä keskeisiä alueita ovat oppilaiden oppimisprosessin ohjaaminen tavoitteiden ja sisältöjen kautta, monipuolisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen ja kehittäminen, työtapojen ja opetusmenetelmien valinta, ohjauksen ja tuen järjestäminen oppilaille, kodin ja koulun välinen yhteistyö sekä yhteistyö muiden tahojen kanssa ja lisäksi oppilaan arvioinnin ja palautteenannon toteuttaminen. Näiden pedagogisten elementtien kuvausta osana perusopetuksen kokonaisuutta on tarpeen vahvistaa opetus suunnitelmassa.

Perusopetuksen toteuttamisperiaatteet kuvaavat pedagogisia periaatteita ja toteuttamismahdollisuuksia määrittelemättä kuitenkin varsinaisia opetusmenetelmiä ja rajoittamatta niiden osalta opettajien pedagogista autonomiaa. Toteuttamisperiaatteet parhaimmillaan antavat opettajalle aineksia oman pedagogiikkansa rakentamiseen ja uudistamiseen. Toteuttamisen periaatteiden kuvauksella halutaan vahvistaa perusopetuksen yhtenäisyyttä ja tukea sekä opetuksen järjestäjiä ja että koulujen henkilöstöä käytännön työssä.

Perusopetusasetus (852/1998) ja perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta annettu valtioneuvoston asetus (1435/2001) ovat vuoden 2000 perustuslain voimaantulon jälkeen säädöstasoltaan samantasoisia säädöksiä, joihin molempiin sisältyy perusopetuslakia tarkentavia säännöksiä. Työryhmä ehdottaa, että opetuksen yleisiä valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa uudistettaessa asetukset yhdistetään yhdeksi perusopetuksesta annettavaksi valtioneuvoston asetukseksi.

6.3 Opetuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet

Työryhmä on tarkastellut laajan valmistelutyön pohjalta valtioneuvoston asetusta perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta (1435/2001) ja pyrkinyt arvioimaan tavoitteiden ja tuntijaon muutostarvetta perusopetuksen uudistamiselle asettamiensa kokonaistavoitteiden suunnassa. Työryhmä katsoo, että perusopetuslain määrittely perusopetuksen tavoitteista ilmaisee perusopetuksen pysyvän tehtävän ja päämäärän. Työryhmä on pyrkinyt asetuksen tavoitteissa konkretisoimaan tämän päämäärän siten, että tavoitteissa ilmenee toimintaympäristön, tiedon ja oppimisen muutosten vaikutus ja työryhmän näkemys tulevaisuudessa tarvittavasta sivistyksestä ja kansalaisen taidoista.

Työryhmä on esityksessään säilyttänyt vuoden 2001 valtioneuvoston asetuksen tavoitepykälien määrän ja myös pykälien otsikot ennallaan kuitenkin siten, että elinikäisen oppimisen tavoitetta koskeva osuus on siirretty nykyisestä yhteydestään (Koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen ja elinikäinen oppiminen) tarpeellisia tietoja käsittelevän pykälän yhteyteen. Työryhmä katsoo, että elinikäisen oppimisen taidot ovat entistä olennaisempi osa perusopetuksen tuottamia ja elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja.

Työryhmä korostaa ensimmäisessä tavoitepykälässä (Kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen) aiempaa selkeämmin sekä opetuksen ja kasvatuksen lähtökohtina, että tavoitteina elämän ja luonnon kunnioittamisen rinnalla myös ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja. Pykälään on kirjattu työryhmän esittämään sivistyskäsitykseen perustuva näkemys sivistyneestä ihmisestä ja yhteiskunnan jäsenestä. Sivistyksessä korostuu toisaalta itsensä tunteminen ja arvostaminen ja toisaalta kyky monipuoliseen ja kunnioittavaan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön erilaisten ihmisten kanssa. Sivistynyt ihminen pystyy tekemään ratkaisuja tietoon perustuvan harkinnan ja eettisen pohdinnan perusteella ja hän haluaa ja osaa osallistua ja vaikuttaa yhteisössään ja yhteiskunnassa.

Toinen tavoitepykälä käsittelee tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä elinikäistä oppimista. Siinä kuvataan sivistykseen kuuluvia kansalaisen taitoja, joiden tehtävänä on tukea oppijan identiteetin kehittymistä ja syventää oppimista. Taidot kuvaavat yhteiskunnassa tarvittavaa laaja-alaista, perinteiset tiedonalat ylittävää osaamista, ja samalla ne ovat tiedon ja taidon syvällistä ja luovaa käyttöä tukevia työkaluja, joita ihminen tarvitsee niin opinnoissaan, työelämässä ja kansalaisena toimiessaan kuin muillakin elämän alueilla. Pykälässä hahmotetaan oppimisen sisältöä kokonaisuuksina, jotka luovat pohjan tuntijaossa määritellyille oppiainekokonaisuuksille ja niihin kuuluville oppiaineille. Siinä korostetaan opetuksen tiedeperustaa toteamalla, että opetuksen tulee rakentua tieteelliselle perustalle sekä koeteltuun tietoon ja osaamiseen. Pykälä käsittelee myös elinikäisen oppimisen merkitystä ja siihen liittyvien tietojen, taitojen, valmiuksien ja arvojen merkitystä.

Toisen pykälän viimeinen momentti käsittelee kuten aiemminkin muulla kuin äidinkiellä annettavan opetuksen antamia erityisiä tietoja, taitoja ja valmiuksia. Momentin loppuosaa on aiempaan nähden muutettu siten, että erityiseen maailmankatsomukseen perustuvassa opetuksessa voidaan painottaa opetuksen perusteena olevia arvoja ja erityiseen kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa ko. järjestelmään kuuluvia pedagogisia ratkaisuja.

Kolmas tavoitepykälä asettaa tavoitteeksi koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen ja käsittelee niitä toimintamuotoja ja keinoja, joilla tavoitteeseen tulee pyrkiä. Pykälässä korostetaan aiempaa vahvemmin kodin ja koulun yhteistyön merkitystä ja koulun velvollisuutta edistää kotien osallistumista ja vanhempaintoimintaa. Koulun edellytetään aiempaa selkeämmin kannustavan ja tukevan oppilaita siten, että oppilailla on mah-

dollisuus kehittyä yksilöinä mahdollisimman korkealle, viedä oma potentiaalinsa täyteen mittaansa. Lähtökohtana on oppilaiden ikäkauden ja edellytysten, yksilöllisten kasvun ja kehityksen erojen sekä erilaisten tarpeiden huomioonottaminen, mahdollisimman varhainen vaikeuksien tunnistaminen ja tuen antaminen kaikkia oppilaita sosiaalisesti vahvistavalla tavalla. Oppilashuollon rooli nähdään tärkeäksi kouluyhteisön ja siihen kuuluvien yksilöiden hyvinvoinnin edistäjänä ja oppimisen edellytysten turvaajana. Pykälässä korostetaan myös koulun toimintakulttuurin, työrauhan ja monipuolisen oppimisympäristön merkitystä vuorovaikutuksen, kasvun ja oppimisen edistämisessä.

Työryhmä esittää perusopetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi seuraavaa:

Kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen

Opetuksen ja kasvatuksen tulee pitää lähtökohtanaan ja edistää elämän, luonnon ja ihmisoi-
keuksien kunnioittamista sekä suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja. Tavoitteena on oppilaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden ja toimintakyvyn sekä kulttuurisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen.

Opetuksen ja kasvatuksen tehtävänä on edistää oppilaan persoonallista kasvua tasapainoiseksi, itsensä tuntevaksi ja itsetunnon terveeksi ihmiseksi, joilla on edellytykset monipuoliseen ja kunnioittavaan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön erilaisten ihmisten kanssa. Opetuksella tuetaan oppilaan kasvua aktiiviseksi, luovaksi, taitavaksi ja vastuulliseksi yksilöksi ja yhteiskunnan jäseneksi, joka osaa kehittää yhteiskuntaa, kulttuuria ja ympäristöä ja rakentaa kestävä kehityksen mukaista tulevaisuutta. Tavoitteena on, että oppilaasta kasvaa yhteisössään osallistuva, rakentavasti ja hyvien tapojen mukaisesti toimiva sekä oppimista ja työtä arvostava.

Tarpeelliset tiedot ja taidot sekä elinikäinen oppiminen

Opetuksen tulee antaa perusta monipuoliseen sivistykseen ja siihen kuuluvien kansalaisen taitojen omaksumiseen. Kasvatuksen ja opetuksen taitotavoitteina ajattelun, työskentelyn ja vuorovaikutuksen, käden ja ilmaisun, osallistumisen ja vaikuttamisen sekä itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot tukevat oppijan identiteetin rakentumista ja syventävät oppimista.

Opetuksen tulee tarjota aineksia ja virikkeitä arvojen, tietoisuuden ja maailmaa koskevan ymmärryksen rakentumiseen ja syventämiseen sekä luovuuteen. Tämä edellyttää kieleen ja vuorovaikutukseen liittyvän osaamisen, matemaattisen osaamisen, ympäristöä, luonnontiedettä ja teknologiaa koskevan osaamisen, yhteiskunnallisen, katsomuksellisen ja talousosaamisen sekä taiteen ja käsityön osaamisen kehittämistä. Opetuksessa tuetaan lisäksi liikunnallista elämäntapaa sekä omasta terveydestä ja toimintakyvystä huolehtimisen taitoja. Opetuksen tulee rakentua tieteelliselle perustalle sekä koeteltuun tietoon ja osaamiseen.

Opetuksen tulee antaa tietoja, taitoja, valmiuksia ja arvoja, joiden varassa oppilas voi toimia ja kehittää itseään elämänsä aikana, ja joita voi syventää myöhemmissä opinnoissa, työssä ja muussa elämässä. Opetuksessa vahvistetaan oppimisen taitoja sekä motivaatiota ja edellytyksiä jatko-opintoihin ja koko elämän kestäväan oppimiseen.

Muulla kuin äidinkielellä annettavassa opetuksessa oppilaille annetaan lisäksi opetuksessa käytettävään kieleen ja siihen liittyvään kulttuuriin perustuvia erityisiä tietoja, taitoja ja valmiuksia. Opetuksen järjestämisluvan mukaan erityiseen maailmankatsomukseen perustuvassa opetuksessa painotetaan opetuksen perusteena olevia arvoja ja erityiseen kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa käytetään asianomaiseen kasvatustieteeseen kuuluvia pedagogisia ratkaisuja.

Joustavan perusopetuksen toimintana järjestetyn opetuksen ja oppimisen sekä kasvun tuen ta-
voitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä.

Koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen

Opetuksessa, kasvatuksessa ja ohjauksessa sekä kaikessa koulun toiminnassa tulee aktiivisesti vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Opetus ja kasvatustoteutus toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa siten, että se edistää oppilaiden kehitystä ja oppimista sekä jokaisen mahdollisuuksia saada kykijensä ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kasvatukseen liittyvää kumppanuutta vahvistetaan ja kotien osallistumista sekä vanhempain toimintaa edistetään.

Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ottaen huomioon oppilaiden erilaiset tarpeet sekä tyttöjen ja poikien väliset kasvun ja kehityksen erot. Oppilaita tulee kannustaa ja tukea siten, että he kehittyvät yksilöinä mahdollisimman korkealle ja hyödyntävät täysimääräisesti omat vahvuutensa. Huomiota kiinnitetään lisäksi oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen ja voittamiseen sekä oppilaiden sosiaaliseen vahvistamiseen.

Oppilashuollon tulee edistää oppilaan terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia ja turvata osaltaan hyvän kasvun ja oppimisen edellytykset.

Koulun toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen tulee tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Toiminnassa edistetään hyvää työrauhaa ja oppimisympäristön turvallisuutta.

Lisäksi oppimisympäristöstä ehdotetaan säädettäväksi asetuksen Opetuksen järjestämistä ja työaika koskevan 2 luvun 5 §:ssä, joka kuuluisi:

Oppimisympäristöt

Opetuksessa hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Oppimisympäristöjen tulee edistää monipuolista työskentelyä ja oppimista, antaa mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen, yksilöllisten vahvuuksien tunnistamiseen ja kehittämiseen, vuorovaikutukseen ja oppilaiden keskinäiseen oppimiseen.

Oppimisympäristön tulee olla fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja tuettava oppilaan terveyttä.

6.4 Perusopetuksen vähimmäistuntimäärän korottaminen

Perusopetusasetuksen 3 §:ssä määritellään opetuksen vuosittainen ja viikoittainen vähimmäistuntimäärä perusopetuksessa. Perusopetusta annetaan oppilaalle 1. ja 2. vuosiluokalla keskimäärin vähintään 19 tuntia, 3. ja 4. vuosiluokalla keskimäärin vähintään 23 tuntia, 5. ja 6. vuosiluokalla keskimäärin vähintään 24 tuntia ja sen jälkeisillä luokilla keskimäärin vähintään 30 tuntia työviikossa. Koulun työviikkoja on 38. Tästä muodostuu koko perusopetuksen aikana annettavan opetuksen vähimmäistuntimääräksi yhteensä vähintään 222 vuosiviikkotuntia. Tämä tarkoittaa yhteensä 8436 opetustuntia.

Työryhmä on tarkastellut valtakunnallisesti säädetyt oppilaan vähimmäistuntimäärän toteutumista ja hyödyntänyt tässä Koulutuksen arviointineuvostolta käyttöönsä saamaa aineistoa. Koulutuksen arviointineuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta

selvittämässä vuoden 2001 tuntijaon toteutumista. Tiedot tuntijaon toteutumisesta on antanut 353 opetuksen järjestäjää, joista 32 on yksityisiä tai yliopistojen harjoittelukouluja. Tiedot antaneista opetuksen järjestäjistä perusopetusasetuksen edellyttämää vähimmäistuntimäärää tarjoaa 1. vuosiluokalla 94 opetuksen järjestäjää eli 26.6 %, 2. vuosiluokalla 87 järjestäjää eli 24.6 %, 5. vuosiluokalla 65 järjestäjää eli 18.4 % sekä 6. vuosiluokalle 50 opetuksen järjestäjää eli 14,2 % kaikista opetuksen järjestäjistä. Suurin osa vähimmäistuntimäärää tarjoavista opetuksen järjestäjistä on pieniä. Muut opetuksen järjestäjät tarjoavat yhden vuosiviikkotunnin ja 1. ja 2. vuosiluokalla melko moni kaksi vuosiviikkotuntia enemmän kuin valtakunnallinen vähimmäistuntimäärä edellyttää.

Tärkeä havainto on, että vähimmäistuntimääriin tyytyvät opetuksen järjestäjät tarjoavat niitä yleensä kaikilla vuosiluokilla. Voidaan siis arvioida, että vähimmäistuntimäärää tarjoavien opetuksen järjestäjien opetuksessa oppilaan tuntimäärä jää 1-6 vuosiluokkien aikana vähintään 6 vuosiviikkotuntia eli 222 opetustuntia pienemmäksi kuin muiden opetuksen järjestäjien kouluissa. Kyse on niin merkittävästä erosta opetusajassa, että koulutuksellisen tasa-arvon ja valtakunnallisen yhdenvertaisuuden ei tässä tilanteessa voi katsoa toteutuvan. Työryhmä katsoo, että vähimmäistuntimäärän korottaminen alemmilla luokilla parantaisi koulutuksellista tasa-arvoa ja valtakunnallista yhdenvertaisuutta. Tuntimäärän korotuksen taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset opetuksen järjestämiseen jäisivät kuitenkin vähäisiksi, koska suurin osa kunnista ja muista opetuksen järjestäjistä tarjoaa jo nyt vähimmäistuntimäärää korkeampaa tuntimäärää.

Työryhmä pitää nykyistä 1. ja 2. vuosiluokan vähimmäistuntimäärää eli 19 opetustuntia viikossa pienenä. Oppilaan koulupäivä on tällöin keskimäärin 3.8 tunnin mittainen. Oppilaat ovat kuitenkin jo varhaiskasvatuksen aikana tottuneet pitempiin päiviin päiväkotiryhmissä tai vastaavissa ja esiopetuksen jälkeen innokkuus koulunkäyntiin on suurimmillaan. Lyhyt koulupäivä ja sitä seuraava pitkä vapaa iltapäivä saattaa aiheuttaa ongelmia lapsen hoidon järjestämiseen. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa on viime vuosina kehitetty voimakkaasti vastaamaan tähän tarpeeseen. Työryhmä esittää, että 1. ja 2. vuosiluokkien opetuksen vähimmäistuntimäärää nostetaan 19 vuosiviikkotunnista 20 vuosiviikkotuntiin.

Työryhmä kiinnittää huomiota myös siihen, että ero 6. ja 7. vuosiluokan tuntimäärissä on suuri. 5. ja 6. vuosiluokalla vähimmäistuntimäärä on 24 vuosiviikkotuntia ja 7. luokasta eteenpäin 30 vuosiviikkotuntia. Eroa on 6 oppitunnin verran viikossa. Työryhmä esittää, että eroa tasataan ja 5. ja 6. vuosiluokkien opetuksen vähimmäistuntimäärää nostetaan 24 vuosiviikkotunnista 25 vuosiviikkotuntiin.

Työryhmä esittää perusopetuksen vuosittaisen ja viikoittaisen vähimmäistuntimäärän korottamisesta siten, että nykyiseen 222 vuosiviikkotuntiin lisätään yhteensä 4 vuosiviikkotuntia, jolloin kokonaistuntimäärä on yhteensä vähintään 226 vuosiviikkotuntia. Opetustunteina tämä tarkoittaa 152 tunnin lisäämistä, jolloin kokonaistuntimääräksi muodostuu 8588 opetustuntia yhdeksänvuotisen perusopetuksen aikana. Lisäys on 1.8 % nykyisestä vähimmäistuntimäärästä. Lisätunnit osoitetaan valtakunnallisessa tuntijaossa taide- ja taitokasvatukseen, liikuntaan sekä yleisesti valinnaisuuden lisäämiseen.

6.5 Oppivelvolliselle annettavan perusopetuksen tuntijako ja sen toteuttaminen

Tietoa perusopetuksen nykyisen tuntijaon toimivuudesta

Opetushallitus on kartoittanut kyselyn avulla perusopetuksen opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä nykyisen tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden toimivuudesta.

Saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että nykyiseen tuntijakoon suhtaudutaan jossain määrin kriittisesti. Tuntijaon koki suhteellisen toimivaksi noin 60 prosenttia sekä rehtoreista että opetuksen järjestäjistä, ja noin 40 prosenttia arvioi, ettei vuoden 2001 tuntijako anna hyvää pohjaa opetuksen järjestämiselle ja toteuttamiselle.

Tuntijaon keskeisiä ongelmia ovat opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden mukaan kokonaisrakenne ja nivelkohtien asettelu. Opetushallituksen kyselyn tuloksia tukevat Koulutuksen arviointineuvoston tulokset esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmajärjestelmän arvioinnissa (väliraportti 1.2.2010). Opetushallituksen kyselyyn vastanneista kolmannes on sitä mieltä, että nivelkohdat hankaloittavat tuntijaon paikallista soveltamista. Ongelmallisimmaksi tuntijaon soveltaminen on koettu yhdysluokkaopetuksessa sekä vapaaehtoisen A-kielen toteuttamisessa. Lisäksi kritiikkiä on saanut valinnaisten aineiden tuntimäärän vähäisyys sekä taide- ja taitoaineiden kesken toteutettava tuntiresurssin jakaminen. Aihekokonaisuuksien toteuttamiseen varattua erillistä tuntimäärää olisi toivonut hieman yli puolet vastaajista.

Kyselyssä on selvitelty myös opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä ainekohtaisten tuntimäärien sopivuudesta. Tulosten mukaan hieman alle 90 % opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista pitää nykyistä tuntimäärää sopivana äidinkielessä ja kirjallisuudessa sekä A-kielessä. Lähes 80 % arvioi, että matematiikan ja ympäristö- ja luonnontiedon tuntimäärä on sopiva. Noin 70 % katsoo sopivaksi käsityön, biologian ja maantiedon, B-kielen ja kuvataiteen nykyisen tuntimäärän. Muidenkin aineiden tuntimäärää pitää sopivana selvästi yli puolet vastaajista. Poikkeuksena ovat valinnaiset aineet, liikunta sekä taide- ja taitoaineiden yhteenlaskettu tuntimäärä. Niitä piti sopivana selvästi alle puolet vastaajista.

Osa Opetushallituksen kyselyyn vastanneista pitää taide- ja taitoaineiden yhteenlaskettua tuntimäärää ja erityisesti liikunnan tuntimäärää liian matalina. Näin ajattelee vähän yli puolet opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista. Huolta kannetaan myös käden taidoista ja opetuksen liiallisesta tietopainotteisuudesta. Noin kolmasosa vastanneista pitää musiikin ja kuvataiteen tuntimäärää liian pienenä. Myös kotitalouden tuntimäärä nähdään vähäiseksi. Sama määrä eli kolmannes arvioi, että historiaa ja yhteiskuntaoppia opetetaan liian vähän. Vastauksissa korostetaan, että erityisesti historian tuntimäärä on liian alhainen suhteessa opetuksen sisältöihin. Yhteiskuntaopin merkitystä pidetään nyky maailmassa suurena. Tulokset ovat samansuuntaisia myös Koulutuksen arviointineuvoston toteuttamassa perusopetuksen tuntijaon toimivuuden arvioinnissa.

Tuntimäärältään liian korkeiksi osa vastaajista arvioi varsinkin uskonnon/elämäkatsomustiedon ja terveystiedon. Katsomusaineiden tuntimäärää pitää liian suurena lähes 40 prosenttia rehtoreista. Huomiota on kiinnitetty muun muassa siihen, että uskonnon tai elämäkatsomustiedon tuntimäärä (11) on nyt perusopetuksessa korkeampi kuin historian ja yhteiskuntaopin yhteenlaskettu tuntimäärä (10). Uskonnon opetuksen nykyistä tuntimäärää liian korkeana ovat pitäneet myös arviointineuvoston kyselyyn vastanneet rehtorit ja vanhemmat. Terveystiedon tuntimäärää pitää liian korkeana vain noin 20 prosenttia rehtoreista.

Valinnaisten aineiden tuntimääriin liittyvät näkemykset jakautuvat kahteen suureen ryhmään. Valinnaisten aineiden määrää pitää sopivana noin 40 % opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista ja liian matalana suurin piirtein sama määrä.

Oppilaan ohjauksen merkitykseen ovat opetuksen järjestäjät kiinnittäneet enemmän huomiota kuin rehtorit. Rehtoreista 15 % ja opetuksen järjestäjistä 30 % arvioi oppilaan ohjauksen tuntimäärän liian vähäiseksi.

Koulutuksen arviointineuvoston tutkimuksessa tarkastellaan myös opettajien, oppilaiden ja vanhempien suhtautumista oppiaineiden nykyisiin tuntimääriin. Opettajien näkemys on pitkälti samansuuntainen kuin rehtoreiden ja opetuksen järjestäjien, mutta oppilaiden näkemykset poikkeavat tästä jossain määrin. Oppilaat eivät esimerkiksi koe terveystiedon tai

uskonnon tuntimääriä liian korkeiksi. Taide- ja taitoaineita he toivovat lisää. Vanhemmat katsovat uskonnon tuntimäärät liian suuriksi ja katsovat taito- ja taideaineiden, etenkin liikunnan tuntimäärät liian alhaisiksi. Samoin vieraiden kielten ja terveystiedon opetusta voitaisiin heidän mielestään lisätä.

Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomen perusopetus poikkeaa muista maista alhaisen kokonaistuntimääränsä takia. Erityisesti alimmilla luokilla tunteja on vähemmän useimpiin muihin maihin verrattuna. Eri oppiaineiden suhteellisissa osuuksissa suomalainen tuntijako ei sen sijaan erotu joukosta. Taideaineiden - kun käsityö lasketaan mukaan – suhteellinen osuus kokonaisopetusajasta on Suomessa verraten korkea verrattuna muihin maihin ja yhteiskunnallisten aineiden tuntimäärä puolestaan alle kansainvälisen keskiarvon.

Esitys oppivelvollisille annettavan perusopetuksen uudeksi tuntijaoksi

Työryhmä perustaa tuntijakoa koskevan esityksensä työskentelyn aikana hahmotetulle käsitykselle tulevaisuudessa tarvittavasta sivistyksestä ja kansalaisen taidoista. Esityksellään työryhmä pyrkii aiempaa paremmin liittämään tuntijakoa koskevat ratkaisut perusopetukselle asetettaviin tavoitteisiin. Pyrkimyksenä on perusopetuksen kokonaisuuden vahvistaminen ja eheyttäminen siten, että tavoitteet, sisällöt ja opetuksen toteuttamista ohjaavat periaatteet ovat tasapainossa ja muodostavat suunnitelmallisen ja johdonmukaisen kokonaisuuden. Opetuksen ja opiskelun rakennetta, eri oppiaineiden suhdetta toisiinsa sekä oppiaineiden tuntimääriä ja perusopetuksen oppimäärän toteutumista jäsentäviä nivelkohtia on pohdittu ottaen huomioon tulevaisuuden kansalaisen tarvitsemat valmiudet ja samalla on pyritty vastaamaan nykyiseen tuntijakoon liittyviin haasteisiin ja ongelma-kohtiin.

Työryhmän esityksessä painopistettä siirretään oppiainejakoisesta opetuksesta eheyttymään opetuksen suuntaan. Eheyttämisen lähtökohtana on tiedonalalähtöinen tarkastelu, joka korostaa toisiaan lähellä olevien oppiaineiden taustalla olevien taitojen ja prosessien merkitystä. Oppiaineet on tämän mukaisesti ryhmitelty oppiainekokonaisuuksiksi. Samaan oppiainekokonaisuuteen kuuluvilla oppiaineilla on joko yhteinen tiedeperusta ja/tai toisiinsa läheisesti liittyvä opetuksellinen ja kasvatuksellinen tehtävä. Tätä yhteistä perustaa ja tehtävää työryhmä pyrkii ilmaisemaan oppiainekokonaisuuksien nimillä. Valinnaisuuden suuntaamisella kuhunkin oppiainekokonaisuuteen vahvistetaan oppilaan mahdollisuuksia kyseiseen oppiainekokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden syventäviin ja soveltaviin ja oppiainekokonaisuuden yhteisiä tavoitteita toteuttaviin ehyttäviin opintoihin.

Vuoden 2001 tuntijakoon verrattuna taideaineiden ja käsityön sekä liikunnan osuutta kokonaistuntimäärästä on vahvistettu.

Työryhmän esityksessä valinnaisten opintojen vähimmäistuntimäärää on lisätty verrattuna vuoden 2001 tuntijakoon ja valinnaisuutta on tuotu selkeästi myös vuosiluokille 3-6. Valinnaisuuden käyttöä ohjaavilla säännöillä lisätään oppilaan mahdollisuuksia valintojen tekemiseen ja samalla luodaan mahdollisuus opetuksen järjestäjille ottaa huomioon paikalliset tarpeet ja toteuttaa niin haluttaessa myös painotettua opetusta.

Työryhmä on tarkastellut huolellisesti eri oppiaineiden opetuksen nykyistä tehtävää, tavoitteita ja tuntijaon toteutumista sekä ottanut huomioon oppiaineista esitetyt kannanotot, asiantuntijanäkemykset sekä kansalaiskeskustelun. Yhteisenä opiskeltavien oppiaineiden tuntimäärät on vuoden 2001 tuntijakoon verrattuna tarkistettu ja määritelty kunkin oppiaineen sijoittuminen oppiainekokonaisuuksiin sekä oppiaineen opetuksen keskeiset painopisteet. Tarkempi tarkastelu oppiainekokonaisuuksittain ja oppiaineittain on esitetty luvussa 7.

Oppiaineisiin on tuotu uusina etiikka ja draama. Molempien katsotaan vahvistavan oman oppiainekokonaisuutensa yhteisiä tavoitteita. Ratkaisu ottaa huomioon luvussa 3 kuvatun toimintaympäristön muutoksen ja siitä nousevat haasteet, jotka liittyvät sekä yh-

teiskunnan monikulttuuristumiseen että oppilaan identiteettiä rakentavan reflektoinnin ja luovan ilmaisukyvyn tarpeeseen.

Perusopetuksen oppimäärän suorittamiseen liittyvät nivelkohdat on yhtenäistetty kaikissa oppiaineissa siten, että ensimmäinen nivelkohta asettuu 2. ja 3. vuosiluokan väliin ja toinen 6. ja 7. vuosiluokan väliin. Työryhmä katsoo, että ratkaisu helpottaa opetuksen suunnittelua ja toteuttamista erilaisissa, eri vuosiluokkia sisältävissä kouluyksiköissä ja yksiköiden välisessä yhteistyössä sekä erityisesti yhdysluokkaopetuksessa. Työryhmä arvioi, että yhtenäiselle perusopetukselle on luotu hyvä pohja, jonka varassa koulut voivat toimia joustavasti ja paikalliset tarpeet huomioon ottaen. Työryhmä korostaa, että opetuksen järjestäjien tulee edelleen kehittää ja toteuttaa perusopetuksen yhtenäisyyttä rakentavia hallinnollisia ja pedagogisia sekä opettajien yhteistyöhön liittyviä ratkaisuja. Vuosiluokkien 6 ja 7 väliin sijoittuvalla nivelkohdalla ei ole tarkoitus palata entiseen ala- ja yläastejakoon.

Tuntijakoratkaisussa kielten opiskelun aloittamista on varhennettu, kansalliskielten opetus turvattu sekä kielten monipuolisen tarjonnan velvollisuutta vahvistettu.

Tuntijakoesitys perustuu edellä tehtyyn esitykseen koko perusopetuksen aikaisen vähimmäistuntimäärän korottamisesta.

Työryhmä esittää, että oppivelvollisuusikäisille annettavan perusopetuksen tuntijaosta säädetään seuraavaa:

Perusopetuksen oppimäärä muodostuu oppiainekokonaisuuksista, joita ovat Kieli ja vuorovaikutus, Matematiikka, Ympäristö, luonnontieto ja teknologia, Yksilö, yritys ja yhteiskunta, Taide ja käsityö sekä Terveys ja toimintakyky.

Perusopetukseen käytettävä aika jaetaan eri oppiainekokonaisuuksien ja niihin kuuluvien oppiainneiden opetukseen sekä oppilaanohjaukseen seuraavasti:

Perusopetuksen tuntijako													
Oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet	1	2	1-2	3	4	5	6	3-6	7	8	9	7-9	Yht.
1 Kieli ja vuorovaikutus			13					32				29	74
<i>Valinnaisuus</i>	-	-						1				3	4
Äidinkieli ja kirjallisuus			13					17				10	40
A1-kieli	-							8				6	14
A2-kieli/oppilaalle vapaaehtoinen	-	-		-	-			4				6	10
B1-kieli	-	-		-	-	-		2				4	6
2 Matematiikka			6					15				11	32
<i>Valinnaisuus</i>	-	-		-	-	-	-					2	2
Matematiikka			6					15				9	30
3 Ympäristö, luonnontieto ja teknologia						10 ¹		15				14	29
<i>Valinnaisuus</i>							-	-				4	4
Biologia ja maantieto	-	-		-	-			3				5	8
Fysiikka ja kemia	-	-		-	-			2				5	7
4 Yksilö, yritys ja yhteiskunta			2					9				15	26
<i>Valinnaisuus</i>								2				2	4
Uskonto/ Elämänkatsomustieto			2					4				2	8
Etiikka	-	-		-	-	-	-					2	2
Historia	-	-		-	-	-	-	3				4	7
Yhteiskuntaoppi	-	-		-	-	-	-					3	3
Oppilaanohjaus	-	-		-	-	-	-					2	2
5 Taide ja käsityö			9					23				12	44
<i>Valinnaisuus</i>	-	-						8		6 ²		2+6 ²	10+6 ²
Musiikki			2					4	1			1-	7
Kuvataide			2					4	1			1-	7
Käsityö			4					6	1			1-	11
Draama			1					1	1			1-	3
6 Terveys ja toimintakyky			5					11				15	31
<i>Valinnaisuus</i>	-	-						2				2	4
Liikunta			5					9				8	22
Terveystieto	-	-		-	-	-	-					2	2
Kotitalous	-	-		-	-	-	-					3	3
Yhteensä													236
Oppilaan vähimmäistuntimäärä ilman vapaaehtoisia/ valinnaisia kieliä													226
Valinnaisuus yhteensä													28+6 ²
Oppilaan vähimmäistuntimäärä	20	20		23	23	25	25		30	30	30		

¹ Vuosiluokilla 1-4 opiskellaan oppiainekokonaisuutta Ympäristö, luonnontiede ja teknologia, yhteensä vähintään 10vvt.

² Oppilas valitsee vuosiluokilla 8-9 oppiainekokonaisuudesta 5 kaksi oppiainetta, joita opiskelee yhteensä vähintään 6 vvt.

³ Oppiainekokonaisuuksien 5 ja 6 valinnaistunteja voidaan käyttää molempien oppiainekokonaisuuksien valinnaisen opetuksen järjestämiseen vuosiluokilla 7-9.

⁴ Oppiainekokonaisuuksiin 1 tai 2 liittyvään painotukseen voidaan käyttää kaikkien oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja.

⁵ Oppiainekokonaisuuksiin 3, 4,5 tai 6 liittyvään painotukseen voidaan käyttää ko. oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja.

⁶ oppiainetta ei opeteta ao. vuosiluokalla, ellei tässä asetuksessa tai opetussuunnitelmassa toisin säädetä tai määrätä

Taulukko 6-6 Perusopetuksen tuntijako

Työryhmä esittää perusopetuksen tuntijaon toteuttamiseen liittyviä periaatteita seuraavasti:

Perusopetuksen oppimäärä ja oppilaan oppimäärän muodostuminen

Perusopetuslaki määrittelee perusopetuksen oppimäärän yhdeksänvuotiseksi. Oppilaan oppimäärä muodostuu kaikille oppilaille yhteisistä opinnoista sekä oppilaalle valinnaisista opinnoista.

Yhteisille ja valinnaisille opinnoille määritellään valtakunnallisessa tuntijaossa vähimmäistuntimäärä oppiainekokonaisuuksittain ja oppiaineittain vuosiluokille 1–2, 3–6 sekä 7–9.

Opetuksen järjestäjä voi omalla päätöksellään osoittaa opetukseen valtakunnallista vähimmäistuntimäärää suuremman tuntimäärän ja päättää minimin ylittävien tuntien sijoittumisesta eri vuosiluokille sekä eri oppiainekokonaisuuksiin ja oppiaineisiin. Vähimmäistuntimäärän ylittävät tunnit voidaan opetuksen järjestäjän päätöksellä sijoittaa joko oppilaiden yhteisiin tai valinnaisiin opintoihin tai molempiin.

Perusopetuksen oppimäärään kuuluvat oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet

Perusopetuksen oppimäärään kuuluvat sekä yhteiset että valinnaiset opinnot määritellään oppiainekokonaisuuksina ja näihin oppiainekokonaisuuksiin kuuluvina oppiaineina. Kullakin oppiainekokonaisuudella on omat erityiset ja kokonaisuuteen kuuluvia oppiaineita yhdistävät tavoitteensa ja sisältönsä sekä ao. tiedonalalle ominaiset menetelmänsä. Oppiainekokonaisuuksia on työryhmän esityksen mukaan kuusi.

Kaikki oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet palvelevat osaltaan perusopetukselle asetettujen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden saavuttamista. Kullekin oppiainekokonaisuudelle määritellään lisäksi omat tavoitteet, joissa osoitetaan ko. kokonaisuuden tehtävä kansallaisen taitojen oppimisessa. Oppiainekokonaisuudelle määritellyt tavoitteet ilmentävät myös kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden yhteistä tieteellistä perustaa ja ainekokonaisuudelle ominaisia menetelmiin ja prosesseihin liittyviä vahvuuksia ja sisällöllisiä painopisteitä. Oppiainekokonaisuuksien tavoitemäärittelyssä otetaan huomioon nykyiset aihekokonaisuudet ja sijoitetaan ne osaksi oppiainekokonaisuuksia. Näin aihekokonaisuuksien tärkeäksi koetut tavoitteet ja sisällöt integroituvat suoraan oppiainekokonaisuuksiin ja toteutuvat osana oppiainekokonaisuuksien ja niihin kuuluvien aineiden opetusta.

Jokaiselle oppiaineelle määritellään lisäksi omat erityiset tavoitteensa, jotka nousevat ko. oppiaineen taustana olevan tiedonalan ja oppiaineeseen liittyvän erityisen taidon luonteesta. Oppiaineen tavoitteet tukevat sekä oppiainekokonaisuuden tavoitteiden että perusopetuksen yleisten tavoitteiden saavuttamista.

Uusina oppiaineina esitetään etiikka ja draama.

Etiikka on vuosiluokilla 7–9 toteutuva 2 vuosiviikkotunnin kokonaisuus, jonka tavoitteena on vahvistaa Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuden yhteisiä tavoitteita. Työryhmä katsoo, että monikulttuurisessa yhteiskunnassa on tärkeitä tarjota mahdollisuus suomalaisen yhteiskunnan arvojen ja asenteiden sekä eettisten peruskysymysten ja eri katsomusten eettisten lähtökohtien pohdintaan ja yhteisöllisyyttä vahvistaviin keskusteluihin oppiainerajat ja jos niin halutaan, myös eri katsomusryhmien rajat ylittäen. Etiikka voidaan opettaa joko osana oman uskonnon tai elämäntiedon opetusryhmien opetusta tai kaikille katsomusryhmille yhteisesti.

Draama oppiaineena sijoittuu Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuteen. Se vahvistaa monipuolista taidekasvatusta, ja tukee myös äidinkielen ja kirjallisuuden opintoja. Draama opiskellaan kaikille yhteisenä vuosiluokilla 1–2 sekä 3–6 ja vuosiluokalla 7. Lisäksi draama on yksi vuosiluokilla 8–9 tarjottavasta neljästä tämän oppiainekokonaisuuden oppiaineesta, joista oppilaan tulee valita kaksi. Oppilas tekee valinnan 7. vuosiluokan keväällä ja opiskelee

valitsemiaan oppiaineita vuosiluokilla 8–9. Draamaopinnot yhdistävät taiteen ja ilmaisun eri alueita ja kehittävät oppilaan taitoa ja rohkeutta ilmaista itseään draaman, teatterin ja haluttaessa myös tanssin keinoin.

Oppilaan opintojen rakentuminen

Oppilaan opinnot rakentuvat yhteisistä ja valinnaisista opinnoista. Valtaosan muodostavat yhteiset opinnot, joille on asetettu kaikkia oppilaita koskevat yhteiset tavoitteet. Jokaisen oppilaan etenemistä kohti tavoitteita tuetaan järjestämällä opetus perusopetuslain edellyttämällä tavalla oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja osoittamalla tarvittaessa tukea oppimisen ja koulunkäynnin ongelmiin. Yhteiset opinnot luovat perustan jatko-opintovalmiuksille.

Valinnaisten opintojen tehtävänä on syventää ja rikastaa oppilaan opintoja sekä vahvistaa jatko-opintovalmiuksia oppilaan tarpeiden ja suuntautuneisuuden mukaisesti. Valinnaisten opintojen tulee tukea perusopetuksen tavoitteiden saavuttamista samalla tavoin kuin yhteisten opintojenkin. Valinnaiset opinnot ovat oppilaan pakollisiin opintoihin kuuluvia ja ne sisältyvät näin ollen valtakunnallisesti määriteltyyn oppilaan vähimmäistuntimäärään perusopetuksen aikana. Valinnaisten opintojen tuntimäärään voidaan tarvittaessa sisällyttää myös oppilaan vapaaehtoisena opiskelema vieras kieli.

Valinnaiset opinnot eriytyvät vuosiluokilla 3–6 joko opetuksen järjestäjän tai oppilaan valinnan mukaan ja vuosiluokilla 7–9 aina oppilaan valinnan mukaan. Oppilaan valinnaisten opintojen toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tarjota kaikkiin oppiainekokonaisuuksiin liittyviä valinnaisaineita vähintään valtakunnallisen tuntijaon määrittämällä tavalla. Tarjottavista valinnaisaineista päättää tarkemmin opetuksen järjestäjä. Opetuksen järjestäjä voi osoittaa valinnaisainetarjontaa koskevan päätösvallan kouluille. Oppilas valitsee opetuksenjärjestäjä- tai koulukohtaisesti päätetyistä valinnaisaineista kiinnostuksensa, tarpeidensa ja suuntautumisen mukaisesti.

Valinnaiset opinnot ovat yhteisiä opintoja syventäviä, soveltavia, eheyttäviä tai täydentäviä opintoja. Valinnaisena aineena voidaan opettaa

- yhteisenä tarjottavien oppiaineiden syventäviä tai soveltavia oppimääriä
- oppiainekokonaisuuden sisällä tai oppiainekokonaisuuksien välisenä yhteistyönä muodostettuja uusia oppiaineita, kuten esimerkiksi tietotekniikkaa, tai eheyttäviä opintokokonaisuuksia

Valinnaisten opintojen suunnittelussa tulee erityisesti painottaa oppiainekokonaisuuksien yhteisten tavoitteiden ja kansalaisen taitoihin liittyvien tavoitteiden saavuttamista.

Valinnaisuuden toteutuminen

Vuosiluokat 1–2

Työryhmä ei esitä valinnaisten opintojen sijoittamista vuosiluokille 1–2. Työryhmä katsoo, että näiden vuosiluokkien opetuksen erityisenä tehtävänä on antaa kaikille yhteiset perustaidot sekä kehittää valmiuksia myöhempää työskentelyä ja oppimista varten. Valtakunnallinen vähimmäistuntimäärä vuosiluokilla 1–2 muodostuu siis kokonaisuudessaan oppilaille yhteisistä opinnoista. Opetuksen järjestäjä voi omalla päätöksellään lisätä yhteisten opintojen tuntimäärää ja/tai tarjota valinnaisaineita myös näillä vuosiluokilla. Tämä edellyttää, että opetuksen järjestäjä osoittaa ko. vuosiluokkien opetukseen valtakunnallista vähimmäistuntimäärää suuremman tuntimäärän.

Vuosiluokat 3–6

Työryhmän esityksessä vuosiluokille 3–6 on sijoitettu 13 vvt valinnaisia opintoja. Tunnit sisältyvät oppilaalle näillä vuosiluokilla määriteltyyn vähimmäistuntimäärään. Työryhmä haluaa esityksellään vahvistaa valinnaisuutta näillä vuosiluokilla nykyiseen verrattuna. Opetushallituksen oman seurannan sekä Koulutuksen arviointineuvoston arvioinnin tulokset osoittavat, että nykyisen tuntijaon mukaiset 13 vuosiviikkotuntia valinnaisuutta on opetuksen järjestäjien ratkaisuin sijoitettu lähes kokonaan vuosiluokille 8–9.

Valinnaisten opintojen sijoittuminen eri oppiainekokonaisuuksiin on opetuksen järjestäjää sitova. Painotetun opetuksen järjestämisessä tästä voidaan poiketa seuraavassa jaksossa määriteltävällä tavalla. Vuosiluokkien 3–6 valinnaiset opinnot voidaan toteuttaa kahdella tavalla:

- Opetuksen järjestäjä päättää tuntien käyttämisestä. Tunnit voidaan sijoittaa oppiainekokonaisuuteen kuuluviin yhteisiin oppiaineisiin tai oppiainekokonaisuuden sisällä yhteisiä tavoitteita edistäviin, eheyttäviin opintokokonaisuuksiin. Tällöin oppilas ei tee valintaa, vaan paikallisesti päätetyt opinnot sijoittuvat osaksi oppilaiden yhteisiä opintoja.
- Opetuksen järjestäjä tarjoaa edellä kuvattujen, valinnaisten aineiden opetusta ohjaavien periaatteiden mukaisesti järjestettyjä valinnaisaineita tai valinnaisia opintokokonaisuuksia. Oppilas valitsee tarjotuista vaihtoehdoista. Ratkaisu voi olla myös näiden kahden vaihtoehdon yhdistelmä, jolloin opetuksen järjestäjä sijoittaa osan tunneista omalla päätöksellään ja osa tunneista toteutetaan oppilaille valinnaisina opintoina.

Edellä esitetyllä ratkaisulla työryhmä haluaa vahvistaa opetuksen järjestäjän mahdollisuuksia ottaa huomioon paikalliset mahdollisuudet ja tarpeet sekä tarvittaessa vahvistaa koulujensa omaleimaisuutta. Ratkaisu antaa mahdollisuudet myös oppilaiden motivaatiota lisäävän valinnaisuuden toteuttamiseen opetuksen järjestäjän harkinnan perusteella. Opetuksen järjestäjä voi lisäksi omalla päätöksellään osoittaa 3–6 vuosiluokkien opintoihin valtakunnallista vähimmäistuntimäärää suuremman tuntimäärän. Tunnit voidaan sijoittaa oppilaiden yhteisiin tai valinnaisiin opintoihin tai molempiin.

Vuosiluokat 7–9

Työryhmän esityksessä vuosiluokille 7–9 on sijoitettu 15 + 6 vvt valinnaisia opintoja. Valinnaisten tuntien kokonaismäärää on siis nykyiseen verrattuna kasvatettu näillä vuosiluokilla vähintään 8 vuosiviikkotunnilla. 15 vvt on jaettu eri oppiainekokonaisuuksiin ja 6 vvt on sisällytetty Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuteen. Siinä oppilas valitsee tarjottavista neljästä oppiaineesta kaksi ja opiskelee niitä yhteensä 6 vvt.

Valinnaiset tunnit sisältyvät oppilaalle näillä vuosiluokilla määriteltyyn vähimmäistuntimäärään. Valinnaisten opintojen sijoittuminen eri oppiainekokonaisuuksiin on opetuksen järjestäjää sitova, lukuun ottamatta Taide ja käsityö- sekä Terveys- ja toimintakyky – oppiainekokonaisuuksia koskevaa erityissäännöstä.

Painotetun opetuksen järjestämisessä tästä voidaan poiketa seuraavassa jaksossa määriteltävällä tavalla. Vuosiluokkien 7–9 valinnaisten opintojen tulee kaikilta osin olla oppilaalle valinnaisia. Opetuksen järjestäjän tulee näin ollen tarjota edellä kuvatuin periaattein järjestettyjä valinnaisaineita, joista oppilas valitsee tarpeidensa ja suuntautuneisuutensa mukaisesti. Opetuksen järjestäjä voi lisäksi omalla päätöksellään osoittaa 7–9 luokkien opintoihin valtakunnallista vähimmäistuntimäärää suuremman tuntimäärän. Tunnit voidaan sijoittaa oppilaiden yhteisiin tai valinnaisiin opintoihin tai molempiin.

Taide ja käsityö sekä Terveys ja toimintakyky – oppiainekokonaisuudet ja valinnaisuuden toteuttaminen

Työryhmä vahvistaa esityksellään nykytilanteeseen verrattuna taideaineiden ja käsityön tuntimäärää ja erityisesti oppilaan mahdollisuuksia valintoihin näissä aineissa. Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuudessa oppilas valitsee vuosiluokilla 8–9 tarjottavista musiikin, kuvataiteen, käsityön ja draaman opinnoista kaksi oppiainetta, joita hän opiskelee vuosiluokkien 8–9 aikana yhteensä 6 vvt. Lisäksi Taide- ja käsityö -oppiainekokonaisuudessa valinnaisia opintoja on 3-6 vuosiluokilla 8 vuosiviikkotunnin ja 7–9 vuosiluokilla 2 vuosiviikkotunnin verran.

Työryhmä on myös lisännyt liikunnan yhteistä tuntimäärää neljällä vuosiviikkotunnilla, joista yksi sijoittuu vuosiluokille 1–2, yksi vuosiluokille 3–6 ja kaksi vuosiluokille 7–9. Lisäksi Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuudessa valinnaisia opintoja on 3-6 vuosiluokilla 2 vuosiviikkotunnin ja 7–9 vuosiluokilla myös 2 vuosiviikkotunnin verran.

Valinnaisuuden laajentamiseksi voidaan vuosiluokilla 7–9 käyttää Taide- ja käsityö -oppiainekokonaisuuden ja Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuuden yhteenlaskettua valinnaisuuden määrää, yhteensä 4 vvt. Ratkaisu tekee mahdolliseksi myös terveystiedon ja kotitalouden vahvistamisen valinnaisuuden kautta.

Opetuksen järjestäjä voi huolehtia paikallisista tarpeista ja toteuttaa opetuksen omaleimaisuutta sekä opetusjärjestelyin että erityisesti valinnaisten aineiden tarjonnalla ja opetukseen mahdollisesti osoittamiensa, valtakunnallisen vähimmäistuntimäärän ylittävien vuosiviikkotuntien käytöllä.

Opetuksen järjestäjän tulee kaikkien vuosiluokkien osalta suunnitella opetustarjontaa ja opetuksen toteuttaminen siten, että se parhaalla mahdollisella tavalla toteuttaa opetuksen valtakunnallisia yleisiä tavoitteita ja samalla vastaa oppilaiden tarpeisiin paikallista oppimisympäristöä ja henkilöstön osaamista laajasti hyödyntäen. Valinnaisuuden toteuttamisella on mahdollista tukea opiskelun eheytymistä ja oppilaan omaan kiinnostukseen ja suuntautuneisuuteen perustuvaa opiskelua. Näin voidaan luoda edellytyksiä myös opiskelusta ja eri tiedonaloista innostumiselle ja hyvälle opiskelumotivaatiolle.

Opetukseen liittyvän painotuksen toteuttaminen

Opetuksen järjestäjän on mahdollista valtakunnallisen tuntijaon puitteissa tarjota painotettua opetusta. Painotetulla opetuksella tarkoitetaan tässä opetusta, jossa oppilas voi opiskella painotettavaa oppiainetta, aineryhmää tai muuta sisältöaluetta selvästi enemmän kuin ei-painotetussa opetuksessa olevat oppilaat. Painotettuun opetukseen oppilaat otetaan opetuksen järjestäjän määrittelemien valintaperusteiden ja opetusta varten laaditaan oma opetussuunnitelma.

Painotetun opetuksen toteuttaminen edellyttää joustoa valinnaisten aineiden käyttöä koskevilla määräyksillä. Mikäli opetuksen järjestäjä päättää tarjota painotettua opetusta, opetus voidaan toteuttaa siten, että opetuksen järjestäjä

- osoittaa painotetun opetuksen toteuttamiseen kaikki ko. oppiaineen yhteiset tunnit
- osoittaa painotettuun opetukseen kaikki sen oppiainekokonaisuuden valinnaiset tunnit, johon painotettava oppiaine kuuluu
- osoittaa painotettuun opetukseen lisäksi tarvittavan määrän muihin oppiainekokonaisuuksiin määritellyistä valinnaisainetunneista kuitenkin niin, että valinnaisten opintojen tunteja ei voida siirtää muihin oppiainekokonaisuuksiin Kieli ja vuorovaikutus- eikä Matematiikka -oppiainekokonaisuuksista.
- osoittaa Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuteen tai Matematiikka -oppiainekokonaisuuteen liittyvän painotuksen toteuttamiseen tarvittavan määrän muihin

- oppiainekokonaisuuksiin määritellyistä valinnaistunneista
- osoittaa resursoimiaan, valtakunnallisen vähimmäistuntimäärän ylittäviä vuosiviikkotunteja painotetun opetuksen toteuttamiseen.

Kielten opintojen muodostuminen

Toisen kotimaisen ja vieraitten kielten opintoja koskevan työryhmän esityksen tavoitteena on kielen opiskelun varhentaminen sekä monipuolisen kielitarjonnan ja kansalliskielten opiskelun turvaaminen. Työryhmä esittää, että opetuksen järjestäjälle säädetään nykyistä selkeämmät velvoitteet monipuolisen kielitarjonnan ylläpitämiseen. Työryhmä korostaa, että hyvän kielitarjonnan lisäksi on tärkeitä, että paikallisesti huolehditaan kielten opintojen merkitystä avaavasta ja kielten opiskelumahdollisuuksista kertovasta hyvästä tiedottamisesta oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä kielten opetuksen toteutumista ja opiskelumahdollisuuksia tukevista opetusjärjestelyistä.

Työryhmä esittää, että oppilaille yhteisiä kieliä ovat A1 ja B1 –kielet. Oppilaalle vapaaehtoisena opetuksen järjestäjien tulee tarjota A2 –kielen opiskelumahdollisuus.

A1-kielen opintojen tulee esityksen mukaan alkaa viimeistään 2. vuosiluokalta. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota vähintään kolmea vaihtoehtoa A1-kieleksi. Yhden näistä vaihtoehtoista tulee olla toinen kotimainen kieli. Kielenopetus toteutuu oppilaiden valintojen mukaan. A1 –kielen opintojen kokonaistuntimäärä on vähintään 14 vvt, mikä on 2 vvt vähemmän kuin vuoden 2001 tuntijaossa. Opetuksen järjestäjän tulisi käynnistää kielen opetusryhmä viimeistään siinä tapauksessa, että kyseisen kielen valinneita oppilaita on vähintään kymmenen.

A2 –kielen opintojen tulee esityksen mukaan alkaa viimeistään 5. vuosiluokalta. A2 –kieltä tulee tarjota kaikissa kunnissa joko kuntien omana tarjontana tai kuntien välisenä yhteistyönä. Opetuksen järjestäjä päättää, mitä kieliä tarjotaan A2 –kielenä opiskeltavaksi. A2 –kielen opintojen kokonaistuntimäärä on vähintään 10 vvt, mikä on 2 vvt vähemmän kuin vuoden 2001 tuntijaossa. Opetuksen järjestäjän tulee käynnistää kielen opetusryhmä viimeistään siinä tapauksessa, että kyseisen kielen valinneita oppilaita on vähintään kymmenen.

B1 –kielen opintojen tulee esityksen mukaan alkaa viimeistään 6. vuosiluokalta. Mikäli oppilas ei tätä ennen ole aloittanut toisen kotimaisen kielen opintoja, tulee ne aloittaa tässä vaiheessa. B1 –kielen opintojen kokonaistuntimäärä on vähintään 6 vvt, mikä on sama kuin vuoden 2001 tuntijaossa. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota B1 –kielenä vähintään toista kotimaista kieltä ja vierasta kieltä.

A2 –kielen opinnot voivat sisältyä oppilaan valinnaistuntien vähimmäismäärään vuosiluokilla 3–6 ja 7–9 Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuudessa. Valinnaisten opintojen vähimmäismäärä on esityksen mukaan yhteensä 4 vvt. A2 –kielen opintoihin voidaan lisäksi käyttää 3 vvt muihin oppiainekokonaisuuksiin määrättyistä valinnaisaineista vuosiluokilla 7–9, mikäli oppilaan kokonaistuntimäärää ei ko. vuosiluokilla ole oppilaan kokonaisedun vuoksi mahdollista kasvattaa yli 30 viikkotunnin. Opetuksen järjestäjän päättämä oppilaan kokonaistuntimäärä kullakin vuosiluokalla voidaan tarvittaessa A2 –kielen opintojen takia ylittää niillä vuosiluokilla, joilla A2 –kieltä opiskellaan.

Opiskeltavien kielten merkitseminen tuntijakoon

Työryhmä esittää kaikkien kielten yhteiseksi lyhenteeksi L-tunnusta, joka tulee latinan Lingua-sanasta ja on yleisesti käytössä kielten oppimista ja opetusta käsittelevässä kansainvälisessä ja usein kotimaisessakin tutkimuksessa.

Pakolliset ja valinnaiset oppimäärät erotetaan toisistaan V-tunnuksella: kaikissa valinnaisissa oppimäärissä on V-tunnus, joka voi tarkoittaa suomeksi vapaaehtoista tai valinnaista,

ruotsiksi valfri ja on ymmärrettävä myös englanninkielisessä yhteydessä (voluntary).

Nykyisistä kielten A1-, A2-, B1-, B2-, B3- tunnuksista luopumista puoltaa kaksi seikkaa. Kun kaikki kieliaineet – äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärät mukaan lukien – on nyt koottu samaan ryhmään, on luontevaa, että kaikkien tähän ryhmään kuuluvien oppiaineiden ja oppimäärien tunnuksia yhtenäistetään. Lisäksi eurooppalaisissa taitotasokuvauksissa ja niiden pohjalta laaditussa kielitaidon tasojen kuvausasteikossa, jota käytetään suomalaisissa perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteissa, ovat käytössä hyvin samankaltaiset tunnuksot (A1, A2, B1, B2, C1, C2 sekä A1.1, A1.2, A1.3, jne), mikä on omiaan aiheuttamaan sekaannusta.

Esityksen mukaan käytettäisiin seuraavia lyhenteitä:

L1	L1su1 = suomi äidinkielenä L1su2 = suomi toisena kielenä L1sv1 = ruotsi äidinkielenä L1sv2 = ruotsin toisena kielenä L1 saame äidinkielenä/romani äidinkielenä / viittomakieli äidinkielenä / muu (oppilaan) äidinkieli / suomi saamenkielisille / suomi viittomakielisille / ruotsi viittomakielisille
L2	L2 = kaikille yhteinen kieli (vieras kieli tai suomi/ruotsi, nyk. A1) L2V = vapaaehtoinen/valinnainen kieli (vieras kieli tai suomi/ruotsi, nyk. A2)
L3	= kaikille yhteinen kieli (ruotsi/suomi tai englanti, nyk. B1)
L4V	= valinnainen kieli (nyk. B2)
L5V	= valinnainen kieli (nyk. B3)

6.6 Valtioneuvoston asetukseen sisältyvät muut seikat

6.6.1 Muille kuin oppivelvollisuuttaan suorittaville oppilaille annettavan opetuksen erityiset tavoitteet

Esiopetuksen erityiset tavoitteet

Työryhmä ei esitetä muutoksia esiopetusta koskeviin erityisiin tavoitteisiin. Nykyinen tavoitemäärittely korostaa oikealla tavalla esiopetuksen luonnetta ja tehtäviä.

Esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla.

Lisäopetuksen erityiset tavoitteet

Työryhmä ei esitä muutoksia lisäopetuksen erityisiin tavoitteisiin. Työryhmä korostaa lisäopetuksen mahdollisuuden tärkeyttä jokaisen opetuksen järjestäjän toiminnan piirissä ja järjestäjien yhteistyönä toteutettuna. Nykyinen tavoitemäärittely vastaa hyvin työryhmän näkemystä lisäopetuksen luonteesta ja tehtävästä.

Lisäopetuksen erityisenä tavoitteena on kehittää nuoren valmiuksia uranvalintaan, parantaa edellytyksiä jatko-opintoihin sekä edistää elämänhallintataitoja.

Aikuisille annettavan perusopetuksen erityiset tavoitteet

Mahdollisuus suorittaa peruskouluopintoja aikuisena on ollut olemassa koko peruskoulun

ajan. Yksilön kannalta olennaista on ollut ja on edelleen ”toisen mahdollisuuden saaminen aikuisena”. Yhteiskunnallisesti keskeinen tavoite on syrjäytymisen ehkäisy. Vuoden 2009 syyskuun tiedon mukaan aikuisten perusopetuksessa opiskelijoita oli 906. Opetusta annetaan pääasiassa pääkaupunkiseudulla ja maakuntakeskuksissa aikuislukioissa. Myös lähes 30 kansanopistolla on perusopetustilaisuus, mutta toiminta on nykyään satunnaista ja vähäistä. Aikuisten perusopetuksessa olevista opiskelijoista 70 % on vieraskielisiä. Vieraskielisten ryhmä jakautuu äidinkieltään kymmeneen kieliin, joista suurimpana nyt ovat somalinkieliset. Iältään valtaosa on nuoria aikuisia, joiden keski-ikä on 26 vuotta. Ruotsin kielen opiskelusta vapautettuja on 57 %. Joukossa on myös koulupudokkaita, romaneja, rangaistuslaitoksissa olevia, luku-, kirjoitus- ja laskutaidoiltaan heikkoja aikuisia sekä henkilöitä, joilla on vakavia oppimis- ja opiskeluvaikeuksia tai terveysongelmia. Luonnollisestikin nämä ryhmät ovat monin tavoin päällekkäisiä.

Aikuisille annettavan perusopetuksen erityisten tavoitteiden määrittelyssä tulee ottaa huomioon opiskelijajoukon kieli-, kulttuuri- ja uskontotaustojen moninaisuus ja oppimis- edellytysten kirjavuus.

Työryhmä esittää aikuisille annettavan perusopetuksen erityisten tavoitteiden täsmentämistä ja tavoitteiden määrittelyä seuraavasti:

Aikuisille annettavan perusopetuksen erityisenä tavoitteena on oppilaan osaaminen, elämäntilanteet, olosuhteet, ikä sekä kieli- ja kulttuuritausta huomioon ottaen tarjota mahdollisuus saavuttaa perusopetuksen tiedot ja taidot sekä parantaa oppimaan oppimisen taitoja ja jatko-opintovalmiuksia. Perusopetuksen koko oppimäärän suorittamisen lisäksi opetuksen järjestämisessä otetaan huomioon myös yhtä tai useampaa oppiainetta opiskelevat.

Maahanmuuttajille järjestettävän perusopetuksen valmistavan opetuksen tavoitteet

Maahanmuuttajille tarkoitetun perusopetuksen valmistavan opetuksen tavoitteiden määrittelyssä tulee ottaa huomioon, että ko. opetusta varten ei ole omaa valtakunnallista tuntijakoa. Oppilaiden tarpeet vaihtelevat iän, kielitaidon ja koulutustaustan mukaan suuresti. Jokaiselle oppilaalle on näin ollen välttämätöntä laatia oma opinto-ohjelma, joka ilmaisee asianomaisen oppilaan opetuksen tavoitteet ja opiskeltavat aineet ja jonka mukaisesti opiskelu etenee. Perusopetuksen valmistavan opetuksen perusteet on uudistettu 2009 ja niiden mukaiseen opetukseen on siirrytty viimeistään 1.1.2010.

Opetukselle tässä uudistuksessa asetettavien tavoitteiden ja uusien maahanmuuttajien perusopetuksen valmistavan opetuksen perusteiden tulee olla sopusoinnussa keskenään.

Työryhmä esittää maahanmuuttajille järjestettävän perusopetuksen valmistavan opetuksen tavoitteiden määrittelyä seuraavasti:

Maahanmuuttajille järjestettävän perusopetuksen valmistavan opetuksen erityisenä tavoitteena on edistää oppilaan tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaisiin yhteiskuntaan. Opetus edistää oppilaan suomen tai ruotsin kielen taitoa ja antaa oppilaalle tarvittavat valmiudet esiopetukseen tai perusopetukseen siirtymistä varten. Opetuksen tavoitteena on myös tukea ja edistää oppilaan oman äidinkielen hallintaa ja oman kulttuurin tuntemusta. Opetuksen tavoitteet määritellään oppilaan omassa opinto-ohjelmassa.

6.6.2 Muille kuin oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako

Työryhmä on selvittänyt perusopetusta tarvitsevien aikuisten lukumäärää ja koulutettava-

ryhmän koostumusta ja kiinnittää huomiota siihen, että aikuisten perusopetuksesta ei ole Suomessa tehty lainkaan perusteellisempaa tutkimusta tai arviointia.

Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä aikuisten lukiokoulutuksen perusteet on laadittu vuonna 2004. Perusteita on täydennetty vuonna 2010 perusopetuksen alkuvaiheen opintojen eli käytännössä vuosiluokkia 1-6 vastaavan opiskelun osalta. Perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön 1.8.2010.

Opetushallituksen keräämien tietojen mukaan koulutettavien määrä on supistunut huomattavasti ja samalla muuttunut kieli- ja kulttuuritaustaltaan radikaalisti siitä, kun nykyisin voimassa oleva aikuisten perusopetuksen tuntijako laadittiin vuonna 1994. Vuoden 2001 tuntijakoon ei tullut muutoksia vuoden 1994 tuntijakoon verrattuna.

Suurimmillaan opiskelijamäärä on ollut vuonna 1992, jolloin opiskelijoita oli 5 631. Pienimmillään määrä on ollut vuonna 2004, jolloin se oli 786 ja on siitä hieman kasvanut nykyiseen noin 900 opiskelijaan. Noin 90 % nykyisistä opiskelijoista on suorittamassa koko perusopetusta ja loput 10 % jotakin perusopetuksen oppiainetta. Aikuisten perusopetuksessa olevien opiskelijoiden kielitaito sekä kulttuuri- ja katsomustausta on hyvin vaihteleva. He edustavat useita eri uskontoja ja katsomuksia. Noin 70 % opiskelijoista on vieraskielisiä. Suurimpana kieliryhmänä aikuisten perusopetusta antavissa oppilaitoksissa ovat yleensä somalit, joissakin venäläiset tai afgaanit. Ruotsin kielen opiskelusta vapautettuja on 57 % opiskelijoista. Rangaistuslaitoksessa olevia aikuisia on noin 3 % opiskelijoista. Iältään valtaosa on nuoria aikuisia; opiskelijoiden keski-ikä on noin 26 vuotta.

Työryhmä pitää tärkeänä, että aikuisten perusopetuksen tuntijako noudattaa päälinjoihtaan oppivelvollisten perusopetuksen tuntijakoa. Esityksen mukaan opiskelijan opinnot rakentuvat yhteisistä ja valinnaisista opinnoista. Opetus toteutetaan oppiainekokonaisuuksina ja niihin kuuluvien oppiaineiden opetuksena. Tuntijaossa otetaan huomioon edellä kuvatut seikat, jotka luonnehtivat opiskelijaryhmän elämäntilannetta ja tarpeita ja siihen on jätetty riittävästi joustavuutta.

Erityisesti kieliohjelman rakentaminen opiskelijoiden kannalta realistiseksi ja jouston mahdollisuuksia tarjoavaksi on olennaista. Suomeen aikuisena tulevan maahanmuuttajan, jolla ei ole perusopetusta suoritettuna, on useimmiten mahdotonta opiskella ja omaksua sekä suomen että ruotsin kieltä sekä lisäksi yhtä vierasta kieltä. Kielten opiskelun kokonaisuus tulee voida rakentaa pitkälti opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Opetuksessa tulee vahvistaa yleisiä kielellisiä ja vuorovaikutustaitoja sekä tieto- ja viestintätekniikan käyttötaitoja. Työryhmä katsoo, että oman äidinkielen opiskelun tulee voida olla osa kieli ja vuorovaikutus oppiainekokonaisuuden opintoja. Tällöin äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muiden kielten opettamiseen käytettävä tuntimäärä voidaan jakaa opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Vieraskielinen oppilas voi opiskella omaa äidinkieltä myös valinnaisena.

Opiskelijat edustavat lukuisia eri uskontoja ja katsomuksia. Eri uskontojen opiskelumahdollisuuden tarjoaminen näin pienelle koulutettavien ryhmälle ei ole realistista. Nykyisistä opiskelijoista suurin osa opiskelee elämänkatsomustietoa, joka puolestaan on tarkoitettu mihinkään uskontokuntaan kuulumattomille opiskelijoille. Työryhmä katsoo, että etenkin tässä koulutettavien ryhmässä tarvitaan katsomusrajat ylittävää, eri katsomusten välistä dialogia edistävää ja suvaitsevaisuutta vahvistavaa katsomusopetusta kaikille yhteisen etiikan muodossa.

Perusopetusta suorittavat aikuiset tarvitsevat taustansa vuoksi aiempaa enemmän tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toimintaperiaatteista. Painopistettä aiempaan tuntijakoon verrattuna on syytä siirtää yhteiskunnallisten aineiden opiskeluun. Opiskelijat tarvitsevat myös runsaasti yksilöllistä ohjausta ja tukea opiskelutaidoissa sekä tietoa mm. opiskelusta, kouluttautumismahdollisuuksista ja työelämästä. Opiskelijoita on tärkeä tukea erityisesti myönteisen opiskelijaidentiteetin rakentumisessa, sillä useimmilla opiskelijoilla

aiemmat opiskelukokemukset ovat saattaneet olla hyvin turhauttavia tai kokemusta systemaattisesta opiskelusta ei ole lainkaan. Tuntijakoon esitetään tästä syystä kaikille yhteisenä aineena oppilaanohjausta, jota aiemmassa tuntijaossa ei ole ollut.

Aikuisten perusopetuksen tehtävänä on tuottaa opiskelijoille edellytykset ja kelpoisuus jatkaa opintojaan toisella asteella. Työryhmä korostaa, että opetussuunnitelman perusteiden laadinnan yhteydessä on tärkeätä selkeyttää opiskelijoiden arviointiin ja todistuksiin sekä toisen asteen yhteisvalintaan liittyviä käytänteitä näiden opiskelijoiden osalta.

Työryhmä pitää tärkeänä, että osa valinnaisista opinnoista osoitetaan tuntijaossa eri oppiainekokonaisuuksiin samalla tavoin kuin oppivelvollisuusikäisten tuntijaossa. Tällä tavoin sidottua valinnaisuutta tuntijaossa on vähintään 10 kurssia (yksi kurssi on 28 tuntia). Loput valinnaisuudesta eli vähintään 6 kurssia jätetään käytettäväksi täysin opiskelijan tarpeiden mukaan. Opetuksen järjestäjälle säädetään velvoite tarjota valinnaisia opintoja vähintään 8 kurssia enemmän kuin mikä on opiskelijan suorittamien valinnaisten opintojen vähimmäismäärä. Aikuisten perusopetusta tarjoavilla opetuksen järjestäjillä ja oppilaitoksissa tulee olla mahdollisuus rakentaa opetustarjontansa joustavasti ja opiskelijoiden tarpeita vastaavasti.

Erityistä joustoa tarvitaan perusopetuksen alimpia luokkia eli alkuvaihetta vastaavissa opinnoissa. Näitä opintoja tarvitsevien määrä on viime vuosina kasvanut, sillä yhä useamalta maahanmuuttajataustaiselta aikuisopiskelijalta puuttuvat kaikki opinnot, myös perusluku- ja kirjoitustaitoon tai matemaattisiin taitoihin liittyvät perusopinnot. Alkuvaiheen opetus tulee räätälöidä täysin yksilöllisesti ja työryhmä katsoo, että siihen liittyvää erillistä tuntijakoa ei tule säätää, vaan tuntijaossa määriteltyjen vähimmäiskurssien lisäksi opintoihin voi kuulua tarvittava määrä perusopetuksen alkuvaiheen opintoja. Alkuvaiheen opintoja varten opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.

Työryhmä esittää, että muiden kuin oppivelvollisuusikäisten perusopetukseen käytettävä aika jaetaan oppiainekokonaisuuksiin ja niihin kuuluvien oppiaineiden opetukseen sekä oppilaanohjaukseen ja opetuksesta säädetään seuraavasti:

Oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet	Pakollisia kursseja vähintään
Kieli ja vuorovaikutus	
<i>Valinnaisena suoritettavien kurssien vähimmäismäärä</i>	4
Äidinkieli ja kirjallisuus	}
A1-kieli	
B1-kieli	
A2-kieli/oppilaalle vapaaehtoinen	
Oma äidinkieli/oppilaalle vapaaehtoinen	16
Matematiikka	
<i>Valinnaisena suoritettavien kurssien vähimmäismäärä</i>	2
Matematiikka	6
Ympäristö, luonnontieto ja teknologia	
<i>Valinnaisena suoritettavien kurssien vähimmäismäärä</i>	2
Biologia ja maantieto	1
Fysiikka ja kemia	1
Yksilö, yritys ja yhteiskunta	
<i>Valinnaisena suoritettavien kurssien vähimmäismäärä</i>	2
Etiikka	1
Historia	1
Yhteiskuntaoppi	1
Oppilaanohjaus	1
<i>Muut valinnaiset opinnot</i>	6
Yhteisten opintojen vähimmäismäärä, yhteensä	28
Valinnaisten opintojen vähimmäismäärä, yhteensä	16
Oppilaan opintojen vähimmäismäärä, yhteensä	44
Valinnaisina tarjottavien opintojen vähimmäismäärä, yhteensä	22

6-7 Muille kuin oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako

Oppilaan tulee suorittaa 1 momentissa säädetyistä Ympäristö, luonnontieto ja teknologia- sekä Yksilö, yritys ja yhteiskunta- oppiainekokonaisuuksien oppiaineista vähintään neljässä oppiaineessa valinnainen kurssi. Aikuisten perusopetuksessa kaikille oppilaille opetetaan yhteisenä katsomuksellisenä oppiaineena etiikkaa. Lisäksi oppilaille voidaan järjestää valinnaisena aineena oman uskonnon tai elämäkatsomustiedon opetusta.

Oppilaan tulee opiskella pakollisena vähintään yhtä kieltä A-kielen oppimäärän mukaisesti ja vähintään yhtä kieltä B-kielen oppimäärän mukaisesti. Lisäksi oppilaalle tulee varata mahdollisuus opiskella valinnaisena aineena vähintään yhtä vierasta kieltä. Aikuisten perusopetuksessa oppilaan oman äidinkielen opinnot voivat olla osa Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuden opintoja. Tällöin äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muiden kielten opettamiseen käytettävä tuntimäärä jakaa opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Oppilas voi opiskella omaa äidinkieltä myös valinnaisena.

Momentissa 1 määriteltyjen vähimmäiskurssien lisäksi opiskelijan opinto-ohjelmaan voi kuulua aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opintoja.

Rangaistuslaitoksessa järjestettävässä opetuksessa voidaan poiketa 1 momentista sen mukaan kuin opetussuunnitelmassa määrätään.

6.6.3 Kielten opetusta koskevat erityissäännökset

Työryhmän tavoitteena kielten opetuksessa on kielten opetuksen varhentaminen, kansalliskielten opetuksen turvaaminen sekä kielitarjonnan monipuolistaminen. Työryhmä ehdottaa, että perusopetuslain 11 ja 20 §:iin otetaan säännökset, joiden perusteella opetuksen järjestäjät voidaan sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään velvoittaa tarjomaan valittaviksi nykyistä laajemmin toista kotimaista kieltä ja vieraita kieliä sekä järjestämään opetusta, jos kielen valinnoita oppilaita on vähintään 10. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin, että opetuksen järjestäjän tulee tarjota A1-kielenä vähintään kolmea kieltä, joista yksi on toinen kotimainen kieli, A2-kielenä vähintään yhtä kieltä sekä B1-kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään yhtä vierasta kieltä.

Työryhmä esittää, että kielten opetusta koskevien erityissäännösten ensimmäinen momentti on seuraava:

Opetuksen järjestäjän tulee tarjota valittavaksi viimeistään toiselta vuosiluokalta alkavana yhteisenä aineena opetettavana kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään kahta vierasta kieltä, viimeistään viidenneltä vuosiluokalta alkavana vapaaehtoisena kielenä yhtä tai useampaa kieltä ja viimeistään kuudennelta vuosiluokalta alkavana valinnaisena kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään yhtä vierasta kieltä.

Pykälän toiseen momenttiin työryhmä ei esitä sisällöllisiä muutoksia. Momentti kuuluu seuraavasti:

Jos opetus annetaan osittain tai kokonaan muulla kuin koulun opetuskielillä, voidaan äidinkielen ja kirjallisuuden sekä A-kielen opettamiseen käytettävä tuntimäärä jakaa 14 ja 15 §:stä poiketen koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden sekä opetuksessa käytettävän kielen opettamiseen opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Tuntimäärä tulee määrittää siten, että koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa voidaan perusopetuksen aikana saavuttaa äidinkielelle ja kirjallisuudelle asetetut tavoitteet. Koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden tuntimäärän tulee olla kuitenkin vähintään puolet äidinkielen ja kirjallisuuden sekä A-kielen 14 ja 15 §:n mukaisesta tunti- ja kurs-

simäärästä perusopetuksen aikana.

Kolmannessa momentissa käsitellään vieraskielisiä oppilaita ja oppilaita, joiden suomen tai ruotsin taito ei muutoin ole äidinkielen tasoinen. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa korostetaan, että maahanmuuttajien opetusta koskevaa säädöspohjaa tulisi tarkentaa tavoitteena muuttajien oikeuksien lisääminen. Nykyisellään säädöspohja on väljä ja opetusjärjestelyissä on paljon kuntakohtaista erilaisuutta ja siitä johtuvaa epätasaarvoa. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat eivät välttämättä saa riittävän selkeästi opetusta suomi tai ruotsi toisena kielenä -oppimäärän mukaisesti, kun he opiskelevat integroituneena tavallisissa äidinkielen ja kirjallisuuden ryhmissä. Maahanmuuttajataustaisen oppilaan oppimisvaikeudet voivat kielellisistä syistä lisääntyä, mikä on omiaan aiheuttamaan sekä turhautumista että vaikeuksia opiskelun kaikilla osa-alueilla. Työryhmä korostaa, että ko. oppilaan tulee saada opetusta suomi tai ruotsi toisena kielenä -oppimäärän mukaan niin kauan kunnes oppilaan voidaan katsoa olevan osaamiseltaan äidinkielen tasoinen.

Työryhmä pitää tärkeänä vahvistaa opetuksen järjestäjän velvoitetta huolehtia suomi tai ruotsi toisena kielenä -oppimäärän mukaisesta opetuksesta asianmukaisesti ja esittää pykälän kolmanneksi momentiksi seuraavaa:

Vieraskieliselle oppilaalle tai oppilaalle, jonka suomen tai ruotsin kielen taito ei muutoin ole äidinkielen tasoinen, opetetaan äidinkieltä ja kirjallisuutta suomi tai ruotsi toisena kielenä oppimäärän mukaisesti, kunnes hän saavuttaa äidinkielen tasoinen suomen tai ruotsin kielen taidon.

Pykälän nykyisessä kolmannessa momentissa säädetään äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muiden kielten opettamiseen käytettävän tuntimäärän joustavasta jakamisesta oppilaan tarpeiden mukaisesti ja opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla sekä mahdollisuudesta korvata oman äidinkielen opinnoilla toisen kotimaisen kielen opinnot. Työryhmä esittää, että oppilas voisi halutessaan korvata suomi tai ruotsi toisena kielenä oppimäärän mukaisilla opinnoilla toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen opinnot.

Työryhmä esittää kieltenopetusta koskevien erityissäännösten neljänneksi momentiksi seuraavaa:

Jos saamenkieliselle, romanikieliselle tai vieraskieliselle oppilaalle opetetaan perusopetuslain 12 §:n mukaan äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä, voidaan oppilaan äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muiden kielten opettamiseen käytettävä tuntimäärä jakaa 14§:stä poiketen opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Tässä momentissa tarkoitettulle oppilaalle opetetaan toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen sijasta suomen tai ruotsin kieltä suomi tai ruotsi toisena kielenä oppimäärän mukaisesti.

Vieraskielisten, saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden oman äidinkielen opetus toteutetaan perusopetuslain 12 §:n mukaisen opetuksen sijasta pääsääntöisesti perusopetusta täydentävänä opetuksena. Täydentävää opetusta säätelee vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista annettu opetusministeriön asetus (1777/2009). Valtionavustusta suoritetaan kahdesta opetustunnista viikossa jokaista laskennallista neljän oppilaan ryhmää kohden. Jos vieraskielisiä, saamenkielisiä tai romanikielisiä oppilaita on vähemmän kuin neljä, valtionavustuksen saamiseksi riittää kaksi oppilasta. Asetukseen sisältyy opetuksen järjestämistä koskevia tarkempia säännöksiä. Opetushallitus on antanut Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 yhteydessä suosituksen

maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen perusteiksi.

Työryhmä esittää, että maahanmuuttajien oman äidinkielen opetusta varten hyväksytään opetuksen yhtäläisen laadun varmistamiseksi oppimäärä, jota edellä mainittuun opetusministeriön asetukseen tehtävän lisäyksen perusteella tulisi noudattaa sitovana täydentävänä opetuksena annettavan maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksessa. Työryhmä esittää lisäksi, että maahanmuuttajien omassa äidinkielessään saama arvosana otettaisiin huomioon yhteishaussa, kun oppilas perusopetuksen päätyttyä pyrkii jatko-opintoihin. Mahdollisuus arvosanan saamiseen motivoisi oppilasta. Oppilas hyötyy jatko-opintoihin hakeutuessaan siitä, että hänellä on todistuksessa arvosana oman äidinkielen opinnoista siten, että arvosana lasketaan mukaan oppilaan keskiarvoon. Oman äidinkielen arvosanan huomioon ottaminen jatko-opintoihin pyrittäessä edellyttää muutosta opiskelijaksi ottamisen perusteista lukiokoulutuksessa annettuun opetusministeriön asetukseen (856/2006) ja opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa annettuun opetusministeriön asetukseen (167/2002).

Pykälän kahteen viimeiseen momenttiin työryhmä ei esitä muutoksia. Pykälän viides ja kuudes momentti kuuluvat seuraavasti:

Koulussa, jossa on saamelaisten kotiseutualueella asuvia oppilaita, tulee valinnaisena aineena olla saamen kieli. Koulussa, jossa saamenkielisille, romanikielisille ja vieraskielisille oppilaille opetetaan äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä, tulee valinnaisena aineena olla ruotsin kieli tai suomen kieli.

Viittomakielen opetus järjestetään äidinkieleen ja kirjallisuuteen sekä muihin kieliin varatuilla tunneilla.

6.6.4 Erityistä tukea saavien oppilaiden opetusta koskevat erityissäännökset

Erityisopetusta koskeva uudistus (Hallituksen esitys perusopetuslain muuttamisesta HE 107/2009) tuo mukanaan muutoksia oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämiseen sekä tukea koskevaan terminologiaan. Työryhmä katsoo, että pykälän nimi muutetaan muotoon Erityistä tukea saavien oppilaiden opetusta koskevat erityissäännökset.

Työryhmä on esityksessään pykälän sisällöstä ottanut huomioon perusopetuslain tulossa olevat muutokset sekä selkeyttänyt toiseen momenttiin sisältyvän, oppiaineiden yhdistämistä koskevan lauseen sanamuodon työryhmän muuhun esitykseen sopivaksi. Oppiainekokonaisuuksien maininnasta tässä kohden on luovuttu, jotta ei synny sekaannusta työryhmän esittämien oppiainekokonaisuuksien ja pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetuksen järjestämisen tavan välillä.

Työryhmä esittää myös muutosta pykälän kolmannen momentin ilmaisuun siten, että aiemmin käytetty ilmaisu ”vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus” korvataan ilmaisulla, joka sisällyttää ko. oppilasryhmään oppilaat, jolla on vaikea vamma tai vaikea sairaus. Oppilaan opiskelun edellytykset voivat perusopetuksen aikanakin muuttua olennaisesti esimerkiksi onnettomuudessa vammautumisen tai vaikean sairauden takia.

Työryhmä esittää erityistä tukea saavien oppilaiden opetusta koskevien erityissäännösten määrittelyä seuraavasti:

Perusopetuslain 17 §:n mukaista erityistä tukea saavan oppilaan opetus voidaan, jos se on oppilaan oppimisedellytykset huomioon ottaen perusteltua, järjestää 14 ja 15 §:stä poiketen siten kuin erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä määrätään.

Perusopetuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitettujen pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan tarvittaessa järjestää siten, ettei yhteisenä aineena opeteta toista kotimaista kieltä eikä vierasta kieltä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetuksessa oppiaineita voidaan yhdistää ja jakaa osa-alueisiin siten kuin opetussuunnitelmassa määrätään.

Jos opetusta ei voida oppilaan vaikean vamman tai vaikean sairauden vuoksi järjestää oppiaineittain, opetus voidaan järjestää tarvittaessa toiminta-alueittain.

6.6.5 Erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamaa opetusta koskevat erityissäännökset

Erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän opetusta säädellään asetuksen 3 §:ssä, jossa määritellään tarpeelliset tiedot ja taidot. Työryhmä esittää tekstiä täsmennettäväksi siten, että erityiseen maailmankatsomukseen liittyvä painotus ilmenee opetuksen perusteena olevissa arvoissa ja erityiseen kasvatustieteelliseen järjestelmään liittyvä painotus koulun käyttämissä pedagogisissa ratkaisussa. Muutoin erityisen tehtävän ilmenemisestä opetuksessa on säädetty perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, joita on erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvan opetuksen osalta täsmennetty 16.3.2009.

Opetuksen järjestämisluvan mukaan erityiseen maailmankatsomukselliseen perustuvassa opetuksessa painotetaan opetuksen perusteena olevia arvoja ja erityiseen kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa käytetään asianomaiseen kasvatustieteelliseen kuuluvia pedagogisia ratkaisuja.

Muilta osin ei ole tarvetta näiden erityissäännösten sisällön muuttamiseen. Työryhmä esittää, että erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamaa opetusta koskeva pykälä kuuluu seuraavasti:

Perusopetuslain 7 §:n 3 momentin mukaisen erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamassa opetuksessa voidaan poiketa 14 ja 15 §:stä sen mukaan kuin opetuksen järjestämisluvassa määrätään.

6.6.6 Joustavan perusopetuksen toimintaa koskevat erityissäännökset

Joustavan perusopetuksen toimintaa koskeva täydennys on tehty perusopetuslakiin vuoden 2010 alusta. Työryhmä katsoo, että asetuksessa on tarpeen antaa joustavan perusopetuksen toimintaa koskevia erityissäännöksiä ja esittää asetukseen lisättäväksi seuraavat säännökset:

Joustavan perusopetuksen toimintana järjestetyn opetuksen ja oppimisen sekä kasvun tuen tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä.

Joustavan perusopetuksen toiminnassa voidaan poiketa 14 §:ssä säädetyistä eri oppiainekokonaisuuksien ja niihin kuuluvien oppiaineiden vähimmäistuntimääristä, jos se on perusteltua työpaikalla tai muualla koulun ulkopuolella annettavan opetuksen ja oppimisen takia, eikä perusopetuksen oppimäärän suorittaminen siitä syystä vaarannu.

Joustavan perusopetuksen toiminta järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä moniammatillisena yhteistyönä sekä tuki – ja neuvontapalveluita käyttäen.

7 Oppiainekokonaisuudet ja oppiaineet

7.1.1 Oppiainekokonaisuus Kieli ja vuorovaikutus

Työryhmä esittää, että oppiainekokonaisuuteen Kieli ja vuorovaikutus kuuluvat oppiaineista äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli sekä vieraat kielet.

7.1.2 Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen ja kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako

Oppiainekokonaisuuden keskeisenä tehtävänä on laaja-alainen kielikasvatus, oppilaan kielellisen ja kulttuurisen identiteetin ja osaamisen sekä vuorovaikutusosaamisen vahvistaminen. Oppiainekokonaisuus edistää oppilaan edellytyksiä monipuoliseen sivistymiseen ja yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen osallisuuteen. Oppiainekokonaisuuden yhteisissä tavoitteissa painottuvat kansalaisen taidoista erityisesti ajattelun taidot, työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taidot. Myös ilmaisuun sekä itse-tuntemukseen ja reflektointiin liittyvät taitotavoitteet ovat tärkeitä. Oppiainekokonaisuus tarjoaa mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutusta eri kielillä, vertailla omaa ja muita kieliä ja tunnistaa niiden erityispiirteitä ja yhtäläisyyksiä sekä harjaannuttaa mediataitoja.

Tärkeänä tavoitteena työryhmä pitää kielten opiskelun aikaistamista ja monipuolistamista sekä kansalliskielten osaamisen turvaamista. Valinnaisuuden kasvattaminen ja suunnattaminen oppiainekokonaisuuteen vahvistaa mahdollisuuksia syventäviin ja soveltaviin opintoihin sekä kielellistä osaamista muihin aineisiin integroiviin opintoihin.

Työryhmä korostaa, että kielellinen kompetenssi (laaja-alainen lukutaito, kyky tulkita erilaisia symboleja, itsensä ilmaiseminen suullisesti ja kirjallisesti sekä kyky kielelliseen vuorovaikutukseen) on tulevaisuuden yhteiskunnan keskeinen perustaito, jota tulee harjaannuttaa tavoitteellisesti kaikissa oppiainekokonaisuuksissa ja oppiaineissa.

Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuden valinnaisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi vuosiluokille 3–6 vähintään 1 vuosiviikkotunti ja vuosiluokille 7–9 vähintään 3 vuosiviikkotuntia, yhteensä vähintään 4 vuosiviikkotuntia. Valinnaiset tunnit voidaan käyttää

- oppiainekokonaisuudelle yhteisiin, yleistä kielikasvatusta edistäviin opintoihin tai kieliaineita muihin oppiaineisiin integroiviin opintoihin
- äidinkielen ja kirjallisuuden syventäviin ja soveltaviin opintoihin
- vapaaehtoisten A2 ja/tai B2 -kielen opintoihin

- niille oppilaille, jotka eivät ota vapaaehtoisia kieliä, valinnaistunnit tarjoavat mahdollisuuden syventää A1- tai B2- kielen opintoja

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 40 vuosiviikkotuntia nykyisen 42 vuosiviikkotunnin sijaan. Tunneista vähintään 13 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2, vähintään 17 vvt vuosiluokille 3–6 ja vähintään 10 vvt vuosiluokille 7–9. Yhteisten opintojen kokonaistuntimäärä vähenee nykyiseen verrattuna yhdellä vuosiluokkien 1–2 aikana ja yhdellä vuosiluokkien 3–6 aikana. Vuosiluokkien 7–9 opintoja vahvistetaan siirtämällä sinne 1 vvt vuosiluokilta 3–6. Yhteisten tuntien lisäksi oppilas voi valintansa mukaan opiskella äidinkieltä ja kirjallisuutta valinnaisena vuosiluokilla 3–6 sekä 7–9. Tällöin oppilas voi syventää ja rikastaa äidinkielen ja kirjallisuuden taitojaan koko oppiaineessa tai sen jollakin osa-alueella tai suorittaa opintoja, joissa äidinkielen ja kirjallisuuden näkökulma kytkeytyy oppiainekokonaisuuden yhteisiin tavoitteisiin tai muihin oppiaine-kokonaisuuksiin ja oppiaineisiin.

Työryhmä korostaa, että hyvän luku- ja kirjoitustaidon harjaannuttaminen on kaikkien oppiaineiden tehtävä. Taide- ja käsityö -oppiainekokonaisuuteen sijoittuva uusi oppiaine draama tukee vahvasti äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta.

Toisen kotimaisen ja vieraitten kielten opintojen osalta työryhmä esittää, että kaikille oppilaille yhteisiä kieliä ovat A1 ja B1 -kielet ja lisäksi oppilaan opinto-ohjelmaan voi sisältyä vapaaehtoisia ja/tai valinnaisia kieliä kuten nykyisinkin. Mikäli oppilas ei ole aiemmin valinnut opiskeltavakseen toista kotimaista kieltä, tulee hänen aloittaa sen opinnot viimeistään B1-kielenä. Työryhmä esittää lisäksi, että opetuksen järjestäjä tulee velvoittaa tarjoamaan oppilaiden valittavaksi vähintään kolme A1-kieltä, joista yhden täytyy olla toinen kotimainen kieli. B1-kielenä opetuksen järjestäjän tulisi tarjota vähintään toista kotimaista kieltä ja vierasta kieltä. Opetuksen järjestäjän tulee myös tarjota mahdollisuus vapaaehtoisesta A2-kielen opintoihin joko omana tai opetuksen järjestäjien yhteisenä tarjontana. Lisäksi työryhmä esittää, että opetuksen järjestäjän tulee käynnistää A1 - ja A2 -kielen opetusryhmä viimeistään siinä tapauksessa, että kyseisen kielen valinnoita oppilaita on vähintään kymmenen.

Yhteisen kielen (A1) opiskelu alkaa työryhmän ehdotuksen mukaan viimeistään 2. vuosiluokalta. A1-kieltä opiskellaan yhteensä vähintään 14 vvt, mikä on 2 vvt vähemmän kuin vuoden 2001 tuntijaossa. Tunneista yhteensä vähintään 8 vvt opiskellaan 6. vuosiluokkaan mennessä ja yhteensä vähintään 6 vvt vuosiluokkien 7–9 aikana.

Vapaaehtoisesta kielen (A2) opiskelu alkaa viimeistään 5. vuosiluokalta. A2-kieltä opiskellaan yhteensä vähintään 10 vvt, mikä on 2 vvt vähemmän kuin vuoden 2001 tuntijaossa. Tunneista yhteensä vähintään 4 vvt opiskellaan 6. vuosiluokkaan mennessä ja yhteensä vähintään 6 vvt vuosiluokkien 7–9 aikana.

Toisen yhteisen kielen (B1) opinnot aloitetaan viimeistään 6. vuosiluokalta. B1-kieltä opiskellaan yhteensä vähintään 6 vvt, josta yhteensä vähintään 2 vvt 6. vuosiluokkaan mennessä ja yhteensä vähintään 4 vvt vuosiluokkien 7–9 aikana.

Valinnaisen kielen (B2) opiskelu alkaa viimeistään 8. vuosiluokalta ja kieltä opiskellaan vähintään 4 vuosiviikkotuntia.

Oppilas voi valintansa mukaan käyttää Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuden valinnaiset tunnit A2- ja/tai B2 -kielten opintoihin tai A1- ja B1 -kielten syventämiseen ja täydentämiseen. A2-kielen valinneet voivat lisäksi käyttää 3 vvt muihin oppiainekokonaisuuksiin määrätystä valinnaistunneista vuosiluokilla 7–9, mikäli oppilaan kokonaistuntimäärää ei ko. vuosiluokilla ole oppilaan kokonaistuntimäärästä mahdollista kasvattaa yli 30 vuosiviikkotunnin. Opetuksen järjestäjän päättämä oppilaan kokonaistuntimäärä kullakin vuosiluokalla voidaan tarvittaessa A2-kielen opintojen takia ylittää niillä vuosiluokilla, joilla

A2-kieltä opiskellaan.

Työryhmä katsoo, että vieraskielinen oppilas, jolle opetetaan äidinkielenä perusopetuslain 12§:n mukaan oppilaan omaa kieltä, voi halutessaan korvata toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen opinnot suomi tai ruotsi toisena kielen opinnoilla. Näille oppilaille suomen kieli tai ruotsin kieli tulee olla valinnaisena oppiaineena tarjolla.

Työryhmä esittää lisäksi, että opetuksen järjestäjän päättämän Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuden painotuksen perusteella oppiainekokonaisuuden tuntimäärää voidaan vuosiluokilla 3–9 korottaa käyttämällä opetukseen tarvittava määrä myös muiden oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja.

Seuraavassa tarkastellaan kieli- ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuuteen kuuluvia oppiaineita tarkemmin.

7.1.3 Äidinkieli ja kirjallisuus

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen tausta on monitieteinen: se saa aineksensa kielitieteestä, kirjallisuustieteestä ja viestintätieteistä. Koulun oppiaineena äidinkieli ja kirjallisuus on näiden tieteenalojen pedagoginen yhdistelmä.

Oppilaan äidinkieli nähdään oppimisen perustana. Kieli on oppilaalle sekä oppimisen kohde että väline. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 määrittelyn mukaan kehittää oppilaan kielellisiä perustaitoja: suullista ja kirjallista ilmaisutaitoa eri tekstilajeineen sekä lukutaitoa (lukutekniikkaa ja luetun ymmärtämisen taitoa, lukemisen strategisia taitoja, medialukutaitoa). Näihin perustaitoihin nivoutuvat yleisemmät taidot kuten vuorovaikutuksen ja viestimisen taidot, yhteistyötaidot, ajattelunaidot, tiedonhankinnan taidot sekä oppimaan oppimisen taito. Kielellisten perustaitojen oppimisen lisäksi äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärään sisältyy tietoa kielestä, kirjallisuudesta ja kulttuurista sekä kansanperinteestä. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetus tukee oppilaan oman identiteetin kehitystä ja itsensä ilmaisemista sekä suhdetta kieleen, kirjallisuuteen ja muuhun kulttuuriin.

Vuoden 1998 perusopetuslain uudistuksessa äidinkielen oppiaineen nimi muutettiin muotoon äidinkieli ja kirjallisuus, millä haluttiin vahvistaa kirjallisuuden asemaa opetuksessa.

Tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Äidinkielen tuntimäärä oli suurimmillaan peruskoulun alkaessa, yhteensä 51 vuosiviikkotuntia. Alimmillaan tuntimäärä oli vuoden 1993 tuntijaossa, jolloin tuntimääräksi määriteltiin vähintään 40 vuosiviikkotuntia. Huoli lukutaidon tasosta nousi 1990-luvun lopulla ja vuoden 2001 tuntijaossa äidinkielen vähimmäistuntimäärää lisättiin kahdella vuosiviikkotunnilla. Ne osoitettiin peruskoulun vuosiluokille 6–9. Käytännössä toinen tunneista on sijoittunut 6. luokalle ja toinen vuosiluokille 7–9.

Tuntijakoasetus / Vuosiluokka	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	Yht.
1969	9	9	6	6	6	6	3	3	3	51
1985	7	7	5-6	5-6	4-6	4-6	3	3	3	41-47
1993	vähintään 32				vähintään 8				vähintään 40	
	Useimmiten kouluissa toteutuivat vain minimimäärät. Ongelmallista oli, että jollakin yläasteen vuosiluokista äidinkieltä oli vain 2 viikkotuntia.									
2001	14			14			14			42
Yleisin toteutunut tuntijako 2004 →	7	7	5	5	4	5	3	3	3	

Taulukko 7-1 Äidinkieli ja kirjallisuus-oppiaineen tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Vuoden 2001 tuntijaon mukaista tuntimäärää pitää Opetushallituksen keräämän seurantatiedon mukaan lähes 90 % rehtoreista ja opetuksen järjestäjistä sopivana. Erityisen tyytyväisiä ollaan vuosiluokkien 1–6 tuntimäärään, kun taas vuosiluokkien 7–9 tuntimäärään jotkut toivovat hieman lisäystä, sillä tuntimäärä pienenee 6. luokan jälkeen voimakkaasti. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt tulokset ovat samansuuntaisia. Nykyistä tuntimäärää pidetään pääsääntöisesti sopivana.

OECD:n (2009) tilastojen mukaan 9–11-vuotiaitten opetuksessa äidinkielen (reading, writing and literature) prosentuaalinen osuus opetukseen käytetystä kokonaisuudesta on Suomessa 21%, kun

OECD:n keskiarvo on 23% ja EU-maiden keskiarvo 25%. Tuntimäärissä saattaa olla suuriakin eroja eri maiden kesken, vaihteluväli on Australian 13 %:sta Alankomaiden 32 %:iin. Äidinkielen osuus 12–14 -vuotiaitten opetuksessa on Suomessa 13 %, kun sekä OECD:n että EU-maiden keskiarvo on 16 %. Vaihtelu on tässäkin suurta, Australian 10 %:sta Irlannin 28 %:iin.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun 7–9 luokkien oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Vastanneiden mielestä peruskoulussa opitaan parhaiten luku- ja kirjoitustaitoa sekä yleensäkin äidinkieltä ja he pitävät kieleen liittyviä taitoja keskeisinä myös tulevaisuudessa.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Koulusaavutusten kansainvälisen vertailututkimuksen (PISA 2000, 2003 ja 2006) tulokset ovat olleet samansuuntaisia kuin Opetushallituksen suorittamissa kansallisissa oppimistulosten arvioinneissa: suomalaisten nuorten lukutaito on osoittautunut korkeatasoiseksi ja kansainvälisesti tarkasteltuna verrattain tasaiseksi. Lukeminen ja kirjallisuus ovat olleet äidinkielen opetuksen painopistealueina valtaosassa kouluja. Lukutaidon taso on kansallisissa arvioinneissa osoittautunut yleensä suhteellisen hyväksi. Parantamisen varaa on kuitenkin katsottu olevan erityisesti arvioivan, pohtivan ja kriittisen lukutaidon alueilla. Kielettuntemuksen arviointituloksissa huomio on kiinnittynyt oppiaineen peruskäsitteiden ja oikeinkirjoituksen vakiintuneiden käytänteiden tuntemuksen puutteisiin. Joka neljännessä

koulussa oppilaiden kielen, sanaston ja peruskäsitteiden tuntemus on jäänyt keskimäärin välttävälle tasolle.

Äidinkielen oppimistulosten kansallisissa arvioinneissa ovat nousseet esiin kirjoitustaidon ongelmat sekä se, että oppilaiden äidinkielen arvosanat kuvastavat ennen muuta tekstin vastaanottamisen taitoja mutta eivät anna oikeaa kuvaa kirjoitustaitojen tasosta. Koulujen välillä on suuria eroja nimenomaan oppilaiden kirjoitustaidoissa. Oppilaat eivät ole harjaantuneet riittävästi muuntyyppisten kuin kertovien tekstien laatimiseen, ja tekstilajien osaamisen vaatimustaso näyttää melko matalalta (erityisesti reaaliaineisiin verrattuna). Artikkelit, raportit, tutkielmat ja muut asiatekstit, lukupäiväkirjat, kokousasiakirjat, tiedotteet, uutiset, tiivistelmät sekä kirjalliset koevastaukset ovat sentyyppisiä tekstejä, joiden laatimista on osassa kouluja harjoiteltu huomattavasti vähemmän kuin toisissa kouluissa. Kirjoittamisen opiskelu on kaiken kaikkiaan varsin yksipuolista ja paljolti yksin kirjoittamista ja tekstejä laaditaan enemmän vain opettajan antamina tehtävinä koulukäyttöön eikä erilaisiin todellisiin tarpeisiin.

Viestintätaitojen arvioinnin yhteydessä on selvitetty ryhmäkeskustelutaitoja, tiedonhankua Internetistä ja kirjallista viestintää. Ryhmäkeskustelutaidoissa tytöt menestyivät tyydyttävästi, pojat keskimäärin välttävästi. On joukko oppilaita (pojista 10 %, tytöistä 2 %), jotka eivät olleet peruskoulun yläluokilla kertaakaan pitäneet valmistettua esitelmää minäkään aineen oppitunnilla. Oppilaat eivät ole harjaantuneet viestien välittämiseen myöskään teknisin välinein, mistä kertoo etenkin tottumattomuus esittäytymiseen ja mikrofonin käyttöön. Viestintävalmiuksien arvioinnin yhteydessä on havaittu myös, etteivät oppilaat ole harjaantuneet sähköisten tietolähteiden kriittiseen tarkasteluun. Myös kansainvälisissä oppimistulosten arvioinneissa on kiinnitetty huomiota siihen, että suomalaisten nuorten rohkeudessa omien mielipiteiden ja niitä tukevien monipuolisten perustelujen esittämiseen on toivomisen varaa silloin, kun kannanoton esittäminen edellyttää kirjallista tuottamista.

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö työvälineenä on äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa vähäistä. Tästä on seurannut, että koulun tekstimaailma on yksimediaista ja lineaarista, mikä ei vastaa nyky-yhteiskunnan tekstimaailmaa. Median ja kriittisen lukutaidon osuus tulee esiin vasta ylemmillä vuosiluokilla, vaikka sitä olisi syytä opiskella alemmilla luokilta alkaen. Media ja erityisesti uusmedia on vähäisessä roolissa äidinkielen opetus suunnitelmassa. Koulun teksti- ja media-arki on näin ollen erkaantunut oppilaiden koulun ulkopuolisesta media-arjesta; oppilaiden omaa muualta hankittua viestintätietoa ja -taitoa ei riittävästi arvosteta eikä hyödynnetä.

Oppimistulosten arvioinneissa huomio on kiinnittynyt myös tyttöjen ja poikien oppimistulosten suuriin eroihin ja siihen, etteivät pojat ole pitäneet äidinkieltä ja kirjallisuutta kiinnostavana oppiaineena samaan tapaan kuin tytöt. Tyttöjen ja poikien tuloksissa on kansainvälisesti tarkastellen poikkeuksellisen suuria eroja. Etenkin kirjoittamisessa on puutteita – lähes neljänneksellä oppilaista taidot ovat niin heikot, että he ovat syrjäytymisvaarassa ja heillä on suuria vaikeuksia jatko-opinnoissa. Heidän joukossaan on paljon poikia. On myös havaittu, että yläluokilla heikompien oppilaiden äidinkielen taidot paranevat, kun taas paremmat oppilaat eivät samassa määrin edisty äidinkielen taidoissa.

Opetuksen kehittämisen haasteena on tutkimuksissa noussut esiin yksipuolisten työtapojen ja oppimateriaalien käyttö. Oppikirja on edelleen tärkein oppimateriaali. Projektimainen työskentely ja yhteistoiminnallisuus on vähäistä, teknologiaa hyödynnetään kovin vähän. Tutkimusten mukaan opetuksen ja materiaalien monipuolisuudella, vaativuudella ja haastavuudella on vaikutusta oppimistuloksiin. Viikkotuntien jakamisella ei sen sijaan ole havaittu olevan merkittäviä vaikutuksia oppimisen tuloksiin.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista ja kansalaiskeskustelusta nousseet kehittämissuositukset

Äidinkielen ja kirjallisuuden aineen opettajat ja aineasiantuntijat ovat kannanotoissaan toivoneet lisää opetusaikaa vuosiluokille 7–9. Tätä on perusteltu sillä, että oppiaineen tavoitteet ovat korkeat. Keskustelussa on korostettu, että kielellinen kompetenssi on kaiken oppimisen perusta ja samalla pohja yksilön omalle kehitykselle selviytymiselle yhteiskunnassa, joka entistä enemmän perustuu kieleen ja viestintään. Lisäksi äidinkielen ja kirjallisuuden tehtäväalue on jatkuvasti laajentunut. Kirjallisuus ja erityisesti mediakasvatus sekä teatteritaide tai draama ovat alueita, joihin kohdistuu aiempaa suurempia odotuksia. Samanaikaisesti oppiainesta on vaikea karsia. Myös ns. vanha oppiaines katsotaan edelleen tärkeäksi, sillä hyvät ja monipuoliset lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet luovat pohjan muiden aineiden opiskelulle. Niistä on ollut mahdoton luopua vaikka uutta on tullut tilalle.

Kannanotoissa on korostettu, että äidinkieli on kuvataiteen rinnalla keskeisin mediakasvatuksen oppiaine. Opetuksessa käsiteltävien ja tekstien multimodaalisuutta ja monimediasuutta tulee korostaa entisestään. Tieto- ja viestintätekniikkaa tulee hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa ja opiskelussa entistä vahvemmin. Myös kaunokirjallisuudella on keskeinen asema äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa. Kun oppilaiden vapaa-ajan kirjallisuuden lukeminen koko ajan vähenee, koulun äidinkielen opetuksen rooli lukijoiden kasvattamiseksi painottuu.

Teatteritaiteen/draaman opetusta on esitetty toteutettavaksi omana oppiaineenaan tai erikseen mainittuna äidinkielen ja kirjallisuuden osa-alueena, jolle määriteltäisiin omat tavoitteet ja keskeiset sisällöt.

Lisäksi on ehdotettu, että kielitaidon opetuksen pitäisi muodostaa kokonaisuus. Nyt äidinkieli ja kirjallisuus –oppiaine on erillään muusta kielikasvatuksesta. Suomessa ei ole laadittu opetussuunnitelmia niin, että oppiaineet ylittäviä kielellisiä tavoitteita (laaja-alainen lukutaito, kirjoittaminen, puhuminen) olisi systemaattisesti kuvattu läpi oppiaineiden tai ryhmitelty oppiaineita näiden taitojen pohjalta.

Myös oppiaineen nimenmuutosta on esitetty monelta taholta muotoon *suomen kieli ja kirjallisuus*, jossa olisi eri oppimääriä (äidinkielen taso, suomi toisena kielenä taso).

Työryhmän esitys äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaine sisällytetään osaksi Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuutta, johon kuuluvat lisäksi toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet. Työryhmä pitää tärkeänä äidinkielen ja kirjallisuuden mukanaoloa kieliaineiden kokonaisuudessa, jolla on yhteinen, laaja-alaiseen kieli- ja kulttuurikasvatukseen liittyvä tehtävä.

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen tavoitteissa tulisi työryhmän näkemyksen mukaan painottua laaja-alainen lukutaito sekä hyvä ja monipuolinen kirjoitustaito, mediataidot sekä vuorovaikutus- ja kommunikointitaidot. Lukutaidon osalta on tarpeen korostaa arvioivaa ja kriittistä lukutaitoa jo alemmilla vuosiluokilla. Kirjoittamisessa otetaan huomioon sekä arki- ja asiakirjoittamisen että luovan, itseilmaisullisen kirjoittamisen tavoitteet ja erilaiset tekstimuodot ja samalla nostetaan tekstilajien hallinnan vaatimustasoa. Kirjoittamisen osaaminen tulee myös varmistaa aikaisempaa tehokkaammin. Opetuksessa tulee hyödyntää mediaa sekä tieto- ja viestintätekniikkaa entistä vahvemmin.

Työryhmä korostaa, että hyvän luku- ja kirjoitustaidon harjaannuttaminen on kaikkien oppiaineiden tehtävä. Äidinkieli- ja kirjallisuusoppiaineen yhteistyö muiden oppiainekokonaisuuksien kanssa on luontevaa ja sitä tulisi entisestään vahvistaa. Taide- ja käsityö -oppiainekokonaisuuteen sijoittuva uusi oppiaine draama tukee vahvasti äidinkielen ja kirjalli-

suuden opetusta. Yhteisiä alueita ovat mm. ilmaisuun ja vuorovaikutukseen liittyvät taidot, teatterituntemus ja näytelmäkirjallisuus.

7.1.4 Toinen kotimainen kieli

Toisen kotimaisen kielen opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Toinen kotimainen kieli on ruotsi tai suomi (finska). Toista kotimaista kieltä opiskellaan tällä hetkellä yhteisenä A1-kielenä tai B1-kielenä tai vapaaehtoisena A2-kielenä. Perusopetuslain mukaan suomen kieli on ruotsinkielisille oppilaille pakollinen aine, niin kuin ruotsin kieli on suomenkielisille oppilaille pakollinen. Ellei oppilas ole valinnut ruotsia A1- tai A2-kieleksi, hänen tulee opiskella sitä B1-kielenä.

Ruotsin A-kielen opetuksen tulee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan antaa oppilaille valmiuksia vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön maamme ruotsinkielisen väestön kanssa sekä pohjoismaiseen yhteistyöhön. Opetuksessa totutetaan oppilas käyttämään kielitaitoaan ja kasvatetaan häntä arvostamaan Suomen kaksikielisyyttä ja pohjoismaista elämänmuotoa. Opetuksen tehtävänä on, että oppilaan ruotsin kielen taito laajenee vaativampiin sosiaalisiin tilanteisiin sekä harrastusten, palveluiden ja julkisen elämän alueelle. Kirjoitetun kielen osuus opetuksessa on suurempi kuin B-kielenä opiskeltavassa ruotsissa.

Ruotsi B-kielenä opiskellaan vuosiluokilla 7–9. Opetuksen tavoitteena on suulliseen vuorovaikutukseen painottuvan ruotsin kielen perustaidon saavuttaminen. Opetus edistää myös oppilaan kielenopiskelutaitojen ja kulttuurien välisen toimintakyvyn kehittymistä.

Suomi A-kielenä oppimäärän ensisijaisena tavoitteena on antaa yksikielisille ruotsinkielisille oppilaille sellaiset tiedot ja taidot, että he tulevat toimeen tyydyttävästi niin suullisesti kuin kirjallisestikin jokapäiväisissä kielitilanteissa, rohkenevat ilmaista itseään suomen kielellä, ja ottaa osaa joukkoviestimien tarjoamaan tietoon. Tavoitteena on vielä, että oppilaat ymmärtävät erilaisia, pitkäköjäkin tekstejä ja rohkenevat keskustella suomeksi; he kykenevät ilmaisemaan ajatuksiaan, tarpeitaan ja toiveitaan aiempaa yksityiskohtaisemmin myös muodollisissa tilanteissa. Aineen opintoihin kuuluvat suomen kulttuurin ja kirjallisuuden tuntemus. Kaksikielisille oppilaille tulee tarjota mahdollisuus kehittää ja syventää aiempia tietojaan ja taitojaan erillisen äidinkielenomaisen oppimäärän mukaisesti.

Suomi B-kielenä oppimäärän päätavoitteena on, että oppilaat oppivat ainakin auttavasti ymmärtämään suomen kieltä jokapäiväisissä tilanteissa, ja myös rohkenevat ilmaista itseään niissä. Samalla luodaan pohja suomen kielen opintojen jatkamiselle ylemmillä kouluasteilla.

Tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Toisen kotimaisen kielen tuntimäärä A1 -kielenä vuoden 1969 tuntijaossa oli 19 vuosiviikkotuntia. Tuntimäärä oli suunniteltu kuusipäiväiselle kouluviikolle. B1-kieltä opiskeltiin tuolloin joko 6 tai 12 vuosiviikkotuntia. Vuoden 1985 tuntijaossa A1-kielen osuus asettui 15 tunniksi ja B1-kielen 9 tunniksi. Vuosien 1993 ja 2001 tuntijaoissa tuntimäärät ovat olleet A1-kielen osalta 16 vvt ja B1-kielen 6 vvt.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet	A1	B1
1969	19 vvt	6/12 vvt
1985	15 vvt	9 vvt
1994	16 vvt	6 vvt
2004	16 vvt	6 vvt

Taulukko 7-2: A1 ja B1 -kielten tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Ruotsin on viime vuosina valinnut A1-kieleksi ikäluokasta runsaat yksi prosenttia oppilaisista. Ruotsin osuus kaikista A2-kielen valinnoista on tällä hetkellä noin 20 %. Ikäluokasta laskien vuonna 2007 prosenttiluku oli 7,5 prosenttia. Valtaosa oppilaista opiskelee toista kotimaista kieltä ruotsia 7. vuosiluokalta alkavana B1-kielenä. Nykyisen tuntijaon mukaan 6 vuosiviikkotuntia on B1-kielen vähimmäistuntimäärä. Selvitykset osoittavat, että perusopetuksessa ei juurikaan tarjota eikä myöskään valita ruotsin lisätunteja.

Toisin kuin ruotsin kieltä suomenkielisissä kouluissa, suomea opiskellaan ruotsinkielisissä kouluissa pääsääntöisesti A1-kielenä (90 %). Noin kolmasosa oppilaista opiskelee suomea kaksikielisille tarkoitetun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan. Opetushallituksen toteuttaman opetussuunnitelmien analyysin mukaan varsinkin ruotsinkielisellä Pohjanmaalla nostetaan opetuksen järjestäjän osoittamin resurssein suomen opetuksen vuosiviikkotuntimäärää kahdella, jopa neljällä vuosiviikkotunnilla. Lisäksi hyödynnetään mahdollisuutta aloittaa kielen opetus leikinomaisella tavalla jo 1. luokalta.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun vuosiluokkien 7–9 oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Vastanneiden mielestä peruskoulu on vahvoilla kielten opetuksessa, mutta ruotsin opiskeluun suhtaudutaan jossain määrin varauksellisesti. Vastaajat ehdottavat, että toisen kotimaisen ja englannin opetuksen rinnalla tulisi lisätä muiden kielten opetusta. Kielitaitoa he katsovat tarvitsevana tulevaisuudessa.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto toisen kotimaisen kielen opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Opetushallitus arvioi keväällä 2001 toisen kotimaisen kielen, ruotsin, osaamista perusopetuksen yhdeksännellä luokalla. Arvioinnissa B-oppimäärää opiskelleiden taidot osoittautuivat keskimäärin melko vaatimattomiksi. Alueellisia eroja on havaittavissa erityisesti B-ruotsin oppimistuloksissa. Etelä- ja Länsi-Suomessa saavutettiin parhaimmat tulokset ja kaupungeissa oppimistulokset olivat parempia kuin taajamien ja maaseutumaisten kuntien kouluissa. Oppilaiden menestyminen on yhteydessä oppilaiden asenteisiin opiskeltavaa oppiainetta kohtaan.

Huhtikuussa 2008 yhdeksännen luokan B-ruotsin eli 7. vuosiluokalta alkavan kielen oppimistulosten arvioinnissa osaamisen taso osoittautui tyydyttäväksi. Kokonaisuosaaminen jäi enintään arvosanan 7 tasolle. Kun tuloksia verrataan vuoden 2001 vastaavaan arviointiin, voidaan todeta, että kuuden vuoden kuluessa osaamisen taso on laskenut kaikilla reseptiivisen kielitaidon osa-alueilla. Opettajat arvioivat, että kaksi vuosiviikkotuntia ei riitä aktiivisen kielitaidon saavuttamiseksi.

Vuoden 2001 oppimistulosten arviointi osoitti että 70 % ruotsinkielisistä oppilaista saavuttaa A-suomen kielen tavoitteet. Oppimistuloksissa oli kuitenkin suuria eroja sekä A-

oppimäärän että äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelleiden välillä. Myös alueellisesti erot olivat suuria.

Sekä Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannassa että Koulutuksen arviointineuvoston arvioinnissa (väliraportti 2010) valtaosa vastaajista piti peruskoulussa opiskeltavien kielten nykyisiä tuntimääriä sopivina. Suhtautumista toiseen kotimaiseen kieleen ei ole erikseen kysytty.

Jyväskylän yliopiston tutkimuksessa (2009) todettiin, että suomalaiset kokevat itsensä yksikieliseksi, vaikka he osaisivat ja käyttäisivät työssään ja muussa elämässään äidinkielen ohella paljon muita kieliä. Suomalaisilla on kuitenkin paljon kontakteja vieraisiin kieliin, erityisesti englantiin ja ruotsiin. Suomalaisilla näyttää tutkimuksen perusteella olevan vahva äidinkieleen liittyvä kieli-identiteetti, mutta he suhtautuvat avoimesti ja kiinnostuneesti muihin kieliin, niiden osaamiseen ja tarpeellisuuteen. Tutkimukseen vastanneet arvioivat ruotsin kielen kielitaidon toiseksi tärkeimmäksi kieleksi englannin kielen jälkeen (yli 24 %). Erityisesti johtotehtävissä (noin 50 %) ja asiantuntijatehtävissä (lähes 40 %) olevat vastaajat pitivät ruotsin kielen taitoa tarpeellisena.

Euroopan komissio julkaisi heinäkuussa 2009 selvityksen monikielisuuden vaikutuksesta luovuuteen (*Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity*). Selvityksessä viitataan useisiin tutkimuksiin, joissa mm. aivoja kuvantamalla on voitu osoittaa erityisesti varhaisen kaksi- ja monikielisen oppimisen liittyvän parempaan suorituskäyttöön mm. luovan ajattelun, oppimisen, ongelmanratkaisun ja vuorovaikutuksen alueilla. Viitteitä löytyy myös yhteyksistä parempiin oppimistuloksiin ja hyvään koulusuoriutumiseen.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista ja kansalaiskeskustelusta nousseet kehittämissuositukset

Työryhmälle on saapunut useita kannanottoja, joissa käsitellään toisen kotimaisen kielen asemaa. Työryhmä on lisäksi kuullut asiantuntijoita ja seurannut kansalaiskeskustelua. Opetushallituksen kotisivuilla on käyty vilkasta keskustelua marraskuusta 2009 huhtikuun 2010 alkuun. Näkemyksiä on esitetty erityisesti ruotsin kielen asemasta suomenkielissä kouluissa. Mielenpiirteet ovat olleet keskenään hyvinkin vastakkaisia. Toisaalta on ollut hyvin runsaasti ja hyvin voimakkaita mielenpiirteitä, joiden mukaan ruotsin kielen opiskelun tulisi olla vapaaehtoista ja toisaalta on nähty, että ruotsin kielen opetus tarvitsisi elvytystä ja tehostamista. Joissakin puheenvuoroissa on ehdotettu myös ruotsin kielen aikaistamista. Osa keskustelijoista on korostanut, että ruotsin kielen osaaminen ja kulttuurin tuntemus on osa suomalaista yleissivistystä ja osa puolestaan pitää ruotsin pakollista opiskelua ehdottoman kielteisenä ilmiönä ja ruotsinkielisten hegemonian osoituksena.

Keskustelussa on noussut esiin myös se, että ruotsin osaamisen taso on tällä hetkellä heikkoa. Selityksinä on tarjottu sekä asenne- ja motivaatiotekijöitä että oppiaineen pientä tuntimäärää. On esitetty opetusmenetelmien uudistamista, jotta opiskelusta saataisiin mielenkiintoisempaa. Huomiota kannanotoissa on kiinnitetty myös maahanmuuttajien mahdollisuuksiin saada ruotsinkielistä alkuvaiheen (alaluokkien) opetusta ja työvoimakoulutusta.

Työryhmän esitys toisen kotimaisen kielen asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä katsoo, että suomalaisen yhteiskunnan ja yleissivistyksen olennaisiin piirteisiin kuuluu kaksikielisyys. Suomi ja ruotsi ovat perustuslain mukaisesti kansalliskieliä. Suomi on osa pohjoismaita ja kulttuurisesti Suomella on tiivis yhteys Ruotsiin. Suomessa asuvat ruotsinkieliset tarvitsevat kattavasti hyvää suomen kielen taitoa. Ruotsin kielen tarve sen sijaan vaihtelee jossain määrin alueittain ja ammattiryhmittäin. Ruotsin kielen taitoa tarvitaan

kuitenkin laajasti mm. hallinnossa, hoito- ja palvelualoilla, teollisuudessa ja yritystoiminnassa, erityisesti yhteyksissä Pohjoismaihin.

Perustuslaki ja kielilainsäädäntö asettavat molempien kansalliskielten kielitaitovaranolle vaatimuksia. Kansalliskielistä ruotsin kielen osaaminen on heikentynyt. Ruotsinkieliset oppilaat aloittavat suomen kielen opintonsa selkeästi aikaisemmin kuin suomenkieliset aloittavat ruotsin kielen opintonsa. Suomenkieliset oppilaat aloittavat ruotsin kielen opintonsa yleensä vasta sen tullessa pakolliseksi oppiaineeksi 7. luokalla. Yhä harvemmat kunnat tarjoavat mahdollisuuden ruotsin kielen opintojen aikaisempaan aloittamiseen. Myös silloin kun tämä mahdollisuus on tarjolla, valitsevat suomenkieliset oppilaat yhä harvemmin ruotsin vapaaehtoiseksi, aikaisin aloitettavaksi kielekseen.

Työryhmä on tietoinen siitä, että suhtautuminen ruotsin kielen opiskeluun on varauksellista. Sekä julkisuudessa esiintyvä kielteinen asenne ruotsin kielen pakollisuuteen, opiskelun aloittamisen ajoittuminen murrosiän alkuvaiheeseen ja mahdollinen opetuksen järjestäjän ja koulun kielteinen suhtautuminen ruotsin kieleen lisäävät vastustusta kieltä kohtaan ja heikentävät siten oppimisen tuloksia. Motivaatio ruotsin kielen oppimiseen näyttää kokonaisuudessaan vähentyneen. Riittämättömät ruotsin kielen opinnot perus- ja lukio-opetuksessa heijastuvat myös korkeakoulujen kieliopintoihin, joissa joudutaan paikkaamaan perusopetuksen puutteita. Riittämättömät ruotsin kielen opinnot kaikilla koulutusasteilla ovat johtamassa siihen, että perustuslain ja kielilainsäädännön edellyttämä osaaminen on yhä harvempien kielitaitoisten yksilöiden harteilla.

Työryhmä pitää tärkeänä, että toisen kotimaisen, erityisesti ruotsin kielen opetusta kehitetään ja otetaan huomioon mm. suullisen kielitaidon ja autenttisten oppimisympäristöjen motivoiva vaikutus. Työryhmä esittää, että opiskelun aloittamista varhennetaan ja että toisen kotimaisen kielen opiskelu säilytetään kaikille oppilaille yhteisenä. Siten voidaan turvata perustuslaissa edellytetty kansalliskielten osaamisen säilyminen riittävällä vähimmäistasolla.

Työryhmä esittää, että toinen kotimainen kieli sisällytetään osaksi Kieli ja vuorovaikutus – oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat lisäksi äidinkieli ja kirjallisuus sekä vieraat kielet.

Toisen kotimaisen kielen opetuksen tavoitteissa tulisi työryhmän näkemyksen mukaan painottaa valmiuksia ilmaisuun ja vuorovaikutukseen maamme molemmilla kansalliskielillä. Opetuksen tulee antaa oppilaalle edellytykset käyttää kieltä suullisesti ja kirjallisesti ja toimia erilaisissa viestintätilanteissa. Tavoitteena on myös, että oppilas oppii arvostamaan Suomen kaksikielisyyttä sekä muita kieliä ja kulttuureja ja ymmärtää kielellisen osaamisen merkityksen omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Oppilasta ohjataan käyttämään kielen oppimisen kannalta tehokkaita opiskelustrategioita ja käyttämään hyväksi äidinkielessä oppimiaan tietoja ja taitoja. Opetuksessa tulee hyödyntää mediaa sekä tieto- ja viestintäteknikkaa entistä paremmin.

7.1.5 Vieraat kielet

Vieraan kielen opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Vieraan kielen opetuksen tulee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan antaa oppilaalle valmiuksia toimia erikielissä viestintätilanteissa. Opetuksen tehtävänä on totuttaa oppilas käyttämään kielitaitoaan ja kasvattaa hänet ymmärtämään ja arvostamaan myös muiden kulttuureiden elämänmuotoa. Oppilas oppii myös, että kommunikaation välineenä kieli edellyttää pitkäjänteistä ja monipuolista viestinnällistä harjoittelua.

A1-kieltä (vuosiluokat 1–6) opiskellaan kaikille yhteisenä aineena. Lisäksi A2-kieli (vuosiluokat 1–6) voidaan aloittaa vapaaehtoisena. B1-kielen (vuosiluokat 7-9) opetuksen tavoitteena on vieraan kielen perustaidon saavuttaminen. Opetuksen tavoitteena on edistää myös oppilaan kielenopiskelutaitoja ja kulttuurien välisen toimintakyvyn kehittymistä. B2-kielen (vuosiluokat 7–9), valinnaisen kielen opiskelun painottuu puheviestintään kaikkein tavanomaisimmissa arkipäivän tilanteissa ja toimia samalla johdantona pitempikestoisille kyseisen kielen opinnoille toisen asteen koulutuksessa.

Kielten opetuksen ja oppimisen paradigma on peruskoulun olemassaolon aikana muuttunut. Lingvistikäisistä painotuksista on siirrytty enemmän kulttuurien välisen vuorovaikutuksen painottamiseen ja kieliopinnojen näkemiseen elinikäisen oppimisen jatkumona. Viime vuosina on lisäksi korostettu laaja-alaisen kielikasvatuksen merkitystä. Kielellisen ja kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutuksen tavoitteet ovat yhteisiä äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen kanssa.

Tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulun kieliohjelman kaikille oppilaille yhteinen runko on pysynyt pääpiirteissään samanlaisena koko peruskoulun historian ajan: A1-kieli 3. vuosiluokalta alkava kieli ja B1-kieli viimeistään 7. vuosiluokalta alkava kieli. B1-kielen tuntimäärä laski vuoden 1994 opetussuunnitelmaudistuksen myötä 9 vuosiviikkotunnista 6 vuosiviikkotuntiin

Vuosiluokka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	yhteensä
Tuntijako 1969 A1			2	2	3	3	3	3	3	19
A2										
B1							2./2	2./5	2./5	6./12
B2										
Tuntijako 1985 A1			2	2	2	2	2	3	2	15
A2										
B1							3	3	3	9
B2										
Tuntijako 1993 A1	väh. 8						väh.8			väh. 16
A2	väh. 4						väh.6			väh. 10
B1							väh.6			väh. 6
B2							väh. 4			väh. 4
Tuntijako 2001 A1			väh.8				väh. 8			väh 16
A2			väh. 6				väh. 6			väh. 12
B1							väh. 6			väh. 6
B2							ei määritelty, POPS laadittu 4 vvt:lle			

Taulukko 7-3: Kielten tuntijaon tarkastelua

Vuoden 1993 tuntijaon mukaisesti vuodesta 1994 lähtien opetuksen järjestäjät ovat voineet tarjota vapaaehtoisen A2-kielen opetusta, jonka minimituntimäärä oli alussa 10 vvt. Vuoden 2001 tuntijaossa määrä kasvoi 12 vuosiviikkotuntiin. Alkuun A2-kielen mahdollisuuteen tarttuivat niin koulut kuin oppilaat, mutta viimeisen kymmenen vuoden aikana opiskelu on jatkuvasti vähentynyt. Keskeisenä syynä valintojen vähenemiseen pidetään valinnaisaineiden kokonaistuntimäärän supistumista 20 vvt:sta 13 vvt:iin. Valinnaiset kielet vievät oppilaan valinnaisaineiden kokonaismäärästä helposti suuren tuntimäärän, mikä vaikeuttaa valintapäätöksen tekoa, kun tarjolla olisi paljon muitakin kiinnostavia ja kestoaltaan lyhyempiä valinnaisaineita. Kohtuullista kielitaitoa on myös vaikea saavuttaa ilman säännöllisiä kotitehtäviä, joita liittyy moniin muihin valinnaisaineisiin selvästi vähemmän. Tämä seikka voi osaltaan nostaa kynnystä valita kieliä. Kunnat ovat myös supistaneet A2-kielen tarjontaa. Vuosina 2000–2006 SUKOL:in keräämien tietojen mukaan A2-kieltä lakkautettiin seuraavasti: A-saksa 115 opetuksen järjestäjää, A-ruotsi 52 opetuksen järjestäjää, A-ranska 27 opetuksen järjestäjää ja A-venäjä 12 järjestäjää lopetti ko. kielen tarjoamisen A2-kielenä.

A2-kielillä on ollut epäsuoraa vaikutusta 8. vuosiluokalta valinnaisena alkaviin kieliopintoihin. B2-kielten ryhmiä on syntynyt aiempaa vähemmän, kun monilla oppilailla on kaksi pitkää kieltä ja lisäksi kenties vielä B1-kieli. Lopputuloksena on, että B2-kielten opiskelu on vähentynyt kaikkiaan noin kolmannekseen. A2-kielen heikko tilanne ja asema näkyvät myös A2-kieliopintojen runsaina keskeytyksinä: vuonna 1997 A2-saksan aloittaneista oli peruskoulun loppuun tultaessa lähes puolet keskeyttänyt. Sitten keskeytykset ovat vähentyneet noin kolmannekseen, mikä johtunee siitä, että opetuksen järjestäjät ovat kehittäneet erilaisia menettelyjä keskeytysten vähentämiseksi. Vuoden 1994 opetussuunnitelmauudistukseen saakka koulujen tuli tarjota 8. luokalta alkavana valinnaisena aineena vieraita kieliä, mutta nykyisin tällaista velvoitetta ei ole. Toistaiseksi sellaisia kuntia ja kouluja on kuitenkin vähän, joissa ei olisi tarjolla B2-kieliä.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseuranta kertoo, että kuntien kieliohjelmissa on suurta kunnan kokoon liittyvää vaihtelua. Vain suurimmat kunnat tarjoavat mahdollisuuden aloittaa jollakin muulla kielellä kuin englannilla. Myös tilastotiedot vapaaehtoisesta ja valinnaisesta kielten opiskelusta (A2- ja B2- oppimäärät) kertovat vaikeudesta turvata oppilaiden alueellinen tasa-arvo kielten opetuksessa. Saksan eri oppimäärien opiskelu on kymmenessä vuodessa romahtanut, venäjän alun alkaenkin vähäiset opiskelijamäärät ovat kutistuneet ja ranskan opiskelijamäärät ovat pudonneet. Uutena perusopetukseen on ilmaantunut pitkän espanjan opiskelua.

Ruotsinkielisissä kouluissa on yleistä, että oppilaat opiskelevat toisen kotimaisen suomen kielen A1-kielenä, ja sen lisäksi valinnaisen A2-kielen, joka on lähes poikkeuksetta englanti.

Opetushallituksen perusopetuksen järjestäjille ja rehtoreille tekemä kysely (2008) kertoo, että lähes 90 % vastaajista pitää A1-kielen ja 60–70 % A2-kielen ja B1-kielen tuntimääriä sopivina. Vain noin 14 % vastaajista pitää A2-kielen nykyistä tuntimäärää liian korkeana. A2-kielen tuntimäärien jakautumisesta eri vuosiluokille esitetään kritiikkiä. Arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt tulokset ovat samansuuntaisia. Nykyisiä kielten tuntimääriä pidetään sopivina.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun 7-9 luokkien oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Vastanneiden mielestä peruskoulussa opitaan hyvin kieliä ja he pitävät monipuolista kielten opetusta tärkeänä oman tulevaisuutensa kannalta.

Eurooppalaisessa vertailussa Suomen peruskoulun kielten tuntimäärän suhteellinen

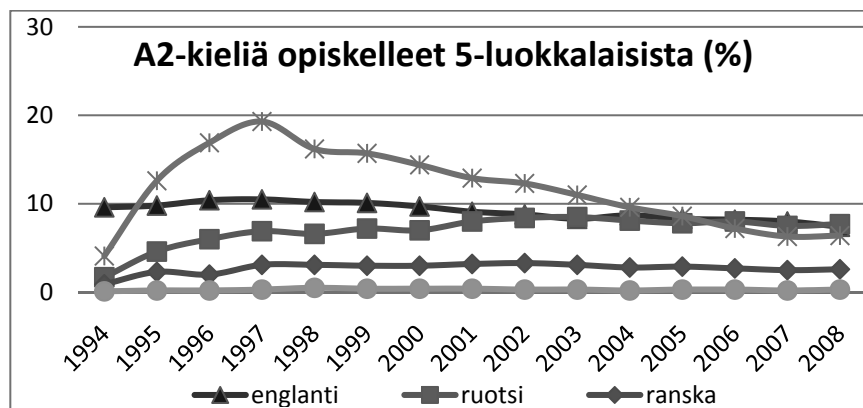
osuus kokonaistuntimäärästä on keskitasoa (Key Data on Education 2009). OECD:n vertailutietojen (2009) mukaan vieraitten kielten (modern foreign languages) osuus opetukseen käytettävästä kokonaistuntimäärästä 9–11 -vuotiaitten opetuksessa on Suomessa 9 %, kun OECD:n keskiarvo on 8 % ja EU-maiden keskiarvo 9 %. Vaihteluväli on Alankomaiden 1 %:sta Luxemburgin 21 %:iin. 12–14 -vuotiaitten opetuksessa Suomen luku on 14 %, kun sekä OECD:n että EU-maiden keskiarvo on 13 % ja vaihteluväli Irlannin 7 %:sta Luxemburgin 20 %:iin.

Lissabonin strategian toteutumisen seuranta puolestaan kertoo, että Suomi sijoittuu kärkeen englantia peruskoulussa opiskelevien määrässä ja ylittää keskiarvon saksan opiskelussa, mutta jää jälkeen keskiarvosta ranskassa ja espanjassa. Muiden kielten opiskelua ei ole seurannassa selvitetty.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto vieraiden kielten opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Käytettävissä ei ole voimassa olevaan tuntijakoon ja opetussuunnitelman perusteisiin pohjautuvia oppimistulosten arviointeja muista kielistä kuin ruotsista. Englannin oppimistuloksista on vuonna 1999 koottua arviointitietoa. Saksan, ranskan ja venäjän oppimistuloksista on koottu arviointitietoja vuonna 2002, jolloin vuoden 2001 tuntijakoa ei vielä ollut otettu käyttöön.

Sen sijaan löytyy tilastotietoa siitä, että kielten opetuksen monipuolistuminen, jota on tavoiteltu erilaisin hankkein ja muin toimenpitein yli 15 vuoden ajan, ei etene, vaan kehitys kulkenut toiseen suuntaan. Kunnissa kielitarjontaa on viime vuosina karsittu. SUKOL:in (2010) tietojen mukaan vuonna 2006 A1-kielenä englantia tarjosi lähes 92 % kunnista. Suomea tarjosi 5,2 %, saksaa 1,1 %, ruotsia 1,1 %, ranskaa 0,7 % ja venäjää 0,2 % kunnista. Myös A2-kielen tarjontaa on supistettu voimakkaasti. B1-kielenä tarjotaan lähes yksinomaan toista kotimaista kieltä (pääsääntöisesti ruotsia) ja vähäisessä määrin englantia.

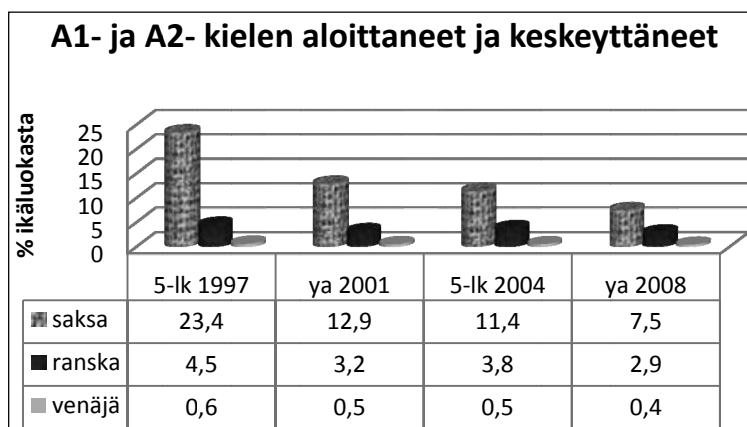
Kuva 7-1: A2-kieltä opiskelleiden osuus 5.luokkalaisista

Seuraavasta taulukosta näkyvät samat tiedot prosenttiosuuksina: A2-kieliä opiskelleiden suhteelliset osuudet 5-luokkalaisista

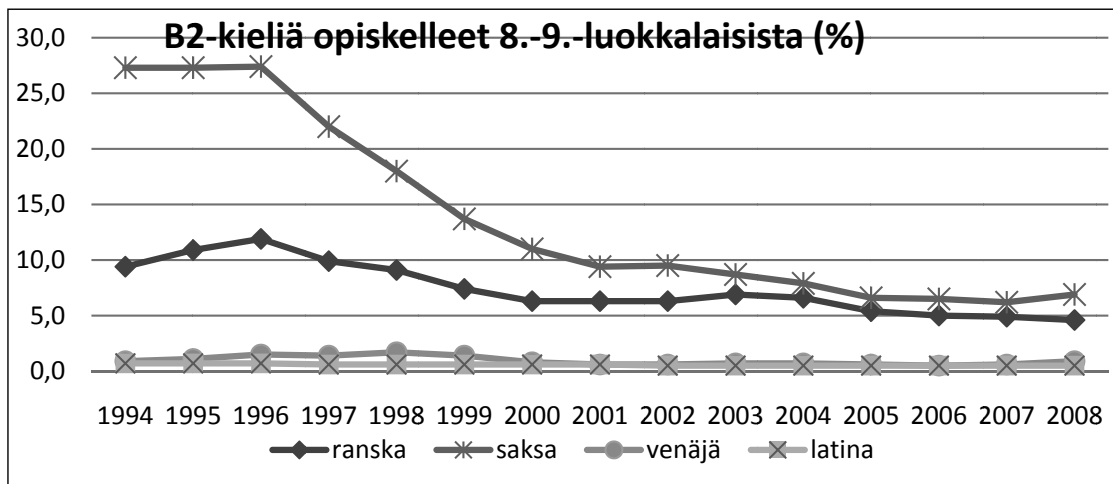
	englanti	ruotsi	ranska	saksa	venäjä	muut	yht. %
1994	9,6	1,7	0,9	4,1	0,1	0,4	16,9
1995	9,8	4,6	2,3	12,6	0,2	0,6	30,1
1996	10,4	6	2	16,9	0,2	1,3	36,8
1997	10,5	6,9	3,1	19,3	0,3	0,7	40,8
1998	10,2	6,6	3,1	16,2	0,5	0,5	37,1
1999	10,1	7,2	3	15,7	0,4	0,5	36,9
2000	9,7	7,0	3,0	14,4	0,4	0,6	35,1
2001	9,1	8,0	3,2	12,9	0,4	0,5	34,1
2002	8,8	8,4	3,3	12,3	0,3	0,4	33,5
2003	8,3	8,5	3,1	11,0	0,3	0,4	31,6
2004	8,7	8,1	2,8	9,6	0,2	0,4	29,8
2005	8,3	7,8	2,9	8,6	0,3	0,6	28,5
2006	8,2	8,0	2,7	7,2	0,3	0,5	26,9
2007	8,0	7,5	2,5	6,3	0,2	0,5	25
2008	7,4	7,7	2,6	6,4	0,3	0,6	25

Taulukko 7-4: A2-kieliä opiskelleiden suhteelliset osuudet 5-luokkalaisista

Edellä oleva kaavio ja taulukko eivät kuitenkaan kerro koko totuutta A2-kielen opiskelusta, koska siitä ei näy, että A2-kielen opiskelussa tapahtuu keskeytysten takia paljon hävikkiä jo perusopetuksen kuluessa. Tilastoista ei pysty päättämään keskeytysten täsmällistä määrää, mutta seuraava kaavio kuvaa tilannetta suuntaa antavasti. Kaaviosta näkyy myös, että valintojen vähentyessä keskeytysten määrä on suhteellisesti supistunut (luvuissa on mukana myös A1-kieli, koska A1- ja A2- kielet tilastoidaan yhteen vuosiluokilla 7–9).

Kuva 7-2: A1- ja A2-kielen aloittaneet ja keskeyttäneet

Kuva 7-3: B2-kieliä opiskelleet 8.-9.luokkalaisista

Yllä olevasta kaaviosta käy ilmi, miten B2-kieliä opiskelleiden määrät ovat kehittyneet. Seuraavassa samat tiedot myös prosenttiosuuksina:

Eri B2-kieliä opiskelleiden määrät ja suhteelliset osuudet vuosiluokkien 8 ja 9 oppilaista:

	ranska	saksa	venäjä	latina	muut	B2-kielet yhteensä
1994	9,4	27,3	0,9	0,7	1,1	39,4 %
1995	10,9	27,3	1,1	0,7	1	41,0 %
1996	11,9	27,4	1,5	0,7	1,2	42,7 %
1997	9,9	22,0	1,4	0,6	0,6	34,5 %
1998	9,1	18,0	1,7	0,6	0,4	29,8 %
1999	7,4	13,7	1,4	0,6	0,8	23,9 %
2000	6,3	11,0	0,8	0,6	0,7	19,4 %
2001	6,3	9,4	0,6	0,6	0,5	17,4 %
2002	6,3	9,5	0,6	0,5	0,6	17,5 %
2003	6,9	8,7	0,7	0,5	0,9	17,7 %
2004	6,6	7,9	0,7	0,5	1,0	16,7 %
2005	5,4	6,6	0,6	0,5	1,0	14,1 %
2006	5,0	6,5	0,5	0,5	0,8	13,3 %
2007	4,9	6,2	0,6	0,5	0,9	13,1 %
2008	4,6	6,9	0,9	0,5	1,1	14,0 %

Taulukko 7-5: Eri B2-kieliä opiskelleiden määrät ja suhteelliset osuudet vuosiluokkien 8 ja 9 oppilaista

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista ja kansalaiskeskustelusta nousseet kehittämissuositukset

Työryhmä on vastaanottanut parikymmentä kannanottoa, jotka liittyvät kielten opetukseen. Kannanotoista valtaosa koskee pelkästään ruotsin kieltä, yksi koskee finskaa, yksi maahanmuuttajien kieltenopetusta ja yksi kielikylypyä. Työryhmä on myös kuullut kielten opetuksen asiantuntijoita ja seurannut kansalaiskeskustelua.

Kieliohjelmaan kokonaisuutena paneudutaan viidessä kannanotossa. Kannanotoissa korostetaan monipuolisen kielitaidon kasvavaa merkitystä. Esitetään, että kaikilla oppilailla tulisi olla subjektiivinen oikeus opiskella kahta vierasta kieltä toisen kotimaisen kielen lisäksi ja jatkaa valitsemiaan kieliä yleissivistävän koulutuksen loppuun asti. Nähdään, että oppilailla tulee olla mahdollisuus opiskella pakollisina aineina kahta itselleen vierasta kieltä mahdollisimman varhaisesta iästä lähtien. Lisäksi esitetään, että maahanmuuttajien oman äidinkielen oppimäärä saisi vahvemman aseman ja todetaan, että kolme pakollista kieltä kaikille olisi kohtuuton vaatimus. Kannanotot sisältävät myös menetelmiin ja kielikasvatukseen liittyviä ehdotuksia. Kannanotoissa tuodaan esiin huoli kielten opiskelun yksipuolistumisesta ja esitetään, että kaikkia perusopetuksen järjestäjiä tulisi velvoittaa tarjoamaan vähintään kolme kieltä oppilaiden valittavaksi: näiden joukossa tulee olla englanti ja toinen kotimainen. Esitetään myös, että toisen kotimaisen kielen pakollisuudesta tulisi luopua.

Asiantuntijat ovat puheenvuoroissaan korostaneet, että yhteiskuntamme on muuttumassa yhä monikielisemmäksi ja monikulttuurisemmäksi. Maassamme puhutaan yhä useampia äidinkieliä. Samaan aikaan globalisaatiokehitys edellyttää taitoa toimia erilaisissa kansainvälisissä ympäristöissä, ja myös elinkeinoelämän kielitaitotarpeet monipuolistuvat. Jyväskylän yliopistossa tehdyn tutkimuksen (2009) mukaan englantia käytetään Suomessa hyvin runsaasti työtehtävissä ja matkoilla ja englannin kieleen suhtaudutaan pragmaattisen myönteisesti. Erityisesti asiantuntijatehtävissä toimivat olivat kuitenkin sitä mieltä, että myös muita kieliä kuin englantia on osattava.

Asiantuntijalausunnoissa on tuotu esiin, että koulussa hankitun kielitaidon tulisi antaa hyvä pohja elinikäiselle kielten oppimiselle, jonka tavoitteena tulee olla hyvät viestinnälliset valmiudet sekä taito arvostaa omaa kulttuurista ympäristöä ja suhtautua uteliaasti erilaisiin kulttuureihin ja ammentaa niistä aineksia oman kasvun tueksi. Laaja-alaisen kielikasvatuksen merkitys korostuu ja kaikki kielet - niin suomen/ruotsinkieli, maahanmuuttajien omat äidinkielet sekä vieraat kielet - luovat yhdessä perustan kieleen ja kulttuuriin sekä ilmaisuun ja vuorovaikutukseen liittyvälle osaamiselle. Niillä on kaikilla merkitystä Suomen kielitaitovarannon muodostamisessa. Keskustelussa on korostettu, että kaikilla oppilailla tulisi olla nykyistä paremmat mahdollisuudet opiskella myös muita vieraita kieliä kuin englantia ja myös luottaa siihen, että valittua oppimäärää on mahdollista jatkaa ainakin perusopetuksen loppuun asti. Asiantuntijoiden mukaan tulevaisuuden tarpeita edistävän, tasapainoisen ja mahdollisuuksien mukaan tasa-arvoa edistävän kieliohjelman suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon seuraavat näkökulmat:

- Kielten oppimisessa on erilaisia ns. kriittisiä ikäkausia. Jos halutaan saavuttaa paras mahdollinen ääntäminen, tulisi opiskelu aloittaa mahdollisimman varhain, jo ennen kouluikää. Peruskoulua aloitteleva oppilas oppii leikinomaisesti eikä hän ahdistu ilmaiskykynsä rajallisuudesta yhtä helposti kuin vanhempi oppilas, mutta oppimisen tehoa vähentää rajallinen kyky vetää johtopäätöksiä. Peruskoulun yläluokilla oppilailla on edelleen kehittyneempää kykyä käsitteelliseen ajatteluun, mikä helpottaa yleistysten tekemistä ja sääntöjen ymmärtämistä. Oppilas alkaa kuitenkin suhtautua itseensä kriittisemmin eikä käytä vielä niukkaa ilmaisuväriä yhtä estottomasti kuin nuorempana.

- Oppimisen tehoa lisää toisaalta opiskelun kesto ja toisaalta opiskelun intensiteetti.
- Oppimiseen vaikuttaa vahvasti asenne. Jos oppilas (ja koti) valitsee kielen itse, hän saa tukea valinnalleen ainakin kotoa. Tosin voi myöhemmin käydä niin, että kavereiden ja muun ympäristön asenne nousee tärkeämmäksi. Kaikki kielitaito rakentuu osaksi oppilaan identiteettiä, ja ellei oppilas koe halua samastua opiskeltavan kielen puhujiin, hän saattaa vastustaa ko. kielen opiskelua, jolloin myös oppimistulokset jäävät heikoiksi. Opiskelun aloittamisen aikaistamisella saattaa olla vaikutusta motivaatioon samoin kuin koulujen toimintatavoilla ja asenneilmastolla.
- Kielten oppimiseen liittyvä tutkimus osoittaa, että osa oppilaista voi opiskella kolmea vierasta kieltä jo peruskouluaikana. Kielitaitovarannon kasvattamisen kannalta kielten tarjonnan ja opiskelun monipuolistaminen on keskeinen tavoite.
- Nykyisessä tuntijaossa melko paljon keskeytyksiä aiheuttaa se, että valinnaiskielten tunnit pidentävät koulupäivää ja vievät suuren määrän valinnaisaineiden tunteista.

Työryhmän esitys vieraitten kielten asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että vieraitten kielten opetus sisällytetään osaksi Kieli ja vuorovaikutus -oppiainekokonaisuutta, johon kuuluvat lisäksi äidinkieli ja kirjallisuus sekä toinen kotimainen kieli.

Työryhmä pitää tärkeänä, että oppilaita innostetaan opiskelemaan eri kieliä. Vieraitten kielten opetuksen tavoitteissa painopistealueita olisivat työryhmän näkemyksen mukaan valmius käyttää kieltä suullisesti ja kirjallisesti sekä toimia erilaisissa viestintätilanteissa. Samalla oppilasta tulee ohjata kiinnostumaan, arvostamaan ja ymmärtämään eri kieliä ja kulttuureita sekä näkemään kielen ja kielellisen osaamisen merkityksen omassa elämässä ja yhteiskunnassa. Oppilasta ohjataan käyttämään erilaisia kielen oppimisen kannalta tehokkaita opiskelustrategioita ja käyttämään hyväksi äidinkielessä oppimiaan tietoja ja taitoja. Opetuksessa tulee hyödyntää mediaa sekä tieto- ja viestintätekniiikkaa entistä vahvemmin.

7.2 Oppiainekokonaisuus Matematiikka

Työryhmä esittää, että matematiikkaa tarkastellaan omana oppiainekokonaisuutenaan. Matematiikka sisältää useita osa-alueita, joiden hallintaan tulee kiinnittää huomiota. Matematiikka on itsenäinen tieteenala. Merkitykselliseksi matematiikan tekee sen käyttökelpoisuus lähes kaiken inhimillisen toiminnan apuvälineenä.

7.2.1 Matematiikka -oppiainekokonaisuuden tavoitteet, toteuttaminen ja tuntijako

Työryhmän näkemyksen mukaan oppiainekokonaisuuden keskeisenä tehtävänä on vahvan perustan antaminen matemaattiselle lukutaidolle, matematiikan eri osa-alueiden tietojen ja taitojen hallinnalle ja niiden soveltamiselle käytäntöön. Oppiainekokonaisuuden yhteisissä tavoitteissa painottuvat kansalaisen taidoista erityisesti ajattelun taidot sekä työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot. Matematiikan osaamista on tarpeen vahvistaa kaikissa perusopetuksen oppiainekokonaisuuksissa ja oppiaineissa. Matematiikka -oppiainekokonaisuus liittyy erityisen läheisesti Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuuteen. Opetuksessa on tärkeitä tuoda esille paitsi matematiikkaa oppirakennelmana myös sen laa-

joja käyttömahdollisuuksia muilla tieteenaloilla, elinkeinoelämässä ja yhteiskunnassa.

Työryhmä esittää, että matematiikan yhteisiin opintoihin varataan vähintään 30 vuosiviikkotuntia ja valinnaisiin opintoihin vähintään 2 vvt. Oppilaan opiskelema matematiikan kokonaistuntimäärä pysyisi siten nykyisenä eli olisi yhteensä 32 vvt. Valinnaisuuden suuntaaminen oppiainekokonaisuuteen vahvistaa mahdollisuuksia syventäviin ja soveltaviin opintoihin sekä matemaattista osaamista muihin aineisiin integroiviin opintoihin.

Matematiikan yhteisten opintojen tunnit esitetään sijoitettavaksi siten, että vuosiluokilla 1–2 on yhteisiä opintoja yhteensä vähintään 6 vvt, vuosiluokilla 3–6 yhteensä vähintään 15 vvt ja vuosiluokilla 7–9 yhteensä vähintään 9 vvt. Matematiikka -oppiainekokonaisuuden valinnaisia opintoja on työryhmän esityksen mukaan 2 vvt vuosiluokilla 7-9. Tällöin oppilas voi syventää ja rikastaa matematiikan tai jonkin sen osa-alueen tietoja ja taitoja tai suorittaa opintoja, joissa matematiikan näkökulma kytkeytyy muihin oppiaineisiin.

Työryhmä esittää lisäksi, että opetuksen järjestäjän päättämän matematiikan painotuksen perusteella matematiikan tuntimäärää voidaan vuosiluokilla 3–9 korottaa käyttämällä opetukseen tarvittava määrä myös muiden oppiainekokonaisuuksien valinnaistunteja.

7.2.2 Matematiikka

Matematiikan opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Matematiikan opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan tarjota mahdollisuuksia matemaattisen ajattelun kehittämiseen ja matemaattisten käsitteiden sekä yleisimmin käytettyjen ratkaisumenetelmien oppimiseen. Opetuksen tulee kehittää oppilaan luovaa ja täsmällistä ajattelua, ja sen tulee ohjata oppilasta löytämään ja muokkaamaan ongelmia sekä etsimään ratkaisuja niihin. Matematiikka vaikuttaa oppilaan henkiseen kasvamiseen sekä edistää oppilaan tavoitteellista toimintaa ja sosiaalista vuorovaikutusta. Matematiikan opetuksen tulee luoda kestävä pohja matematiikan käsitteiden ja rakenteiden omaksumiselle ja sen tulee antaa mahdollisuus oppilaille hankkia riittävät tiedot ja taidot jatko-opintoja silmällä pitäen.

Tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Matematiikan opetukseen käytettyjen tuntien määrä on vaihdellut peruskoulun olemassaolon aikana jonkin verran. Vuoden 1969 tuntijaon mukaan matematiikan kokonaistuntimäärä oli 31 (kuusipäiväiselle työviikolle). Vuonna 1985, jolloin tasokurssit matematiikassa poistettiin, matematiikan kokonaistuntimäärä väheni hieman. Matematiikassa tuli samoin kuin muissa oppiaineissa vähimmäistuntimäärät käyttöön vuoden 1993 tuntijaossa. Tällöin matematiikassa kokonaisvähimmäistuntimäärä nousi jälleen 31:een. Vuonna 2004 voimaantulleen tuntijaon myötä matematiikkaan lisättiin yksi vuosiviikkotunti. Se tuli paikallisesti sijoittaa vuosiluokille 6–9. MAOL:in selvityksen mukaan suurin osa koulutuksen järjestäjistä ja kouluista sijoitti sen vuosiluokille 7–9. Opetushallituksen selvityksen (Nyyssölä 2009) mukaan tämä lisätunti näytti aiheuttaneen sen, että peruskoululaisille valinnaisena tarjottava matematiikan opinnot vähenivät radikaalisti.

Tuntijakopäätös	Vuosiluokka									Yht.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
1969	3	3	4	4	4	4	3	3	3	31
1985	3	3	4	4	4	3	3	3	3	30
1993	vähintään 22						vähintään 9			vähintään 31
2004	vähintään 6		vähintään 12			vähintään 14			vähintään 32	

Taulukko 7-6: Matematiikan tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Vuoden 2001 tuntijaon mukaista tuntimäärää pitää Opetushallituksen keräämän seuranta-tiedon mukaan selvästi yli 70 % rehtoreista ja opetuksen järjestäjistä sopivana. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt tulokset ovat samansuuntaisia. Matematiikan nykyistä tuntimäärää pitävät sopivana sekä opettajat että vanhemmat, oppilaat arvioivat tuntimäärän suurehkoksi.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun vuosiluokkien 7-9 oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Vastan-neiden mielestä peruskoulussa opitaan hyvin matematiikkaa. Nuoret pitävät matematiikkaa jatko-opintojen kannalta tärkeänä oppiaineena.

OECD:n tilastojen (2009) mukaan Suomessa matematiikan opetuksen osuus 9-11 -vuotiaitten opetuksessa on 18 % (noin 3,0 h/vko) opetukseen käytettävästä kokonaistunti-määrästä, kun sekä OECD:n että EU-maiden keskiarvo on 16 % (noin 3,4 h/vko) . Vaihte-luväli on suuri, Portugalin (2,7 h/vko) ja Irlannin 12 %:sta (3,0 h/vko) Meksikon 25 %:iin (5,3 h/vko). 12–14 -vuotiaitten opetuksessa Suomen prosenttiluku on 13 % (2,7 h/vko) eli sama kuin OECD-maiden ja EU-maiden keskiarvo (3,1 h/vko). Vaihteluväli ulottuu Japanin 10 %:sta (2,3 h/vko) Ranskan (3,8 h/vko) ja Luxemburgin 15 %:iin (3,1 h/vko).

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto matematiikan opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Suomalaisten oppimistulokset kansainvälisissä vertailuissa (TIMMS-R ja PISA) ja kansal-lisissa arvioinneissa ovat olleet varsin samankaltaisia. Matematiikan osaaminen on varsin tasaista ja alueelliset ja koulujen väliset erot kansainvälisessä mittapuussa vertailuun osal-listuneista maista ovat Suomessa pienimpiä. Osaamiserot tyttöjen ja poikien välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä, vaikkakin ero uskossa omaan osaamiseen matematiikassa (ns. matematiikka-minä) on tyttöjen ja poikien välillä suuri poikien hyväksi, samoin kuin pääs-sälaskutaito. Oppilaat pitävät matematiikkaa myös hyödyllisenä oppiaineena, vaikka eivät siitä arviointitulosten mukaan erityisesti pidäkään. Poikien asenteet olivat myönteisemmät kuin tyttöjen (OPH 2004).

Kansallisten ja kansainvälisten tutkimuksien mukaan suomalaiset nuoret ovat erityisen hyviä luvuissa ja laskutoimituksissa sekä tilastojen käsittelyssä. Algebran ja geometrian osaa-minen sitä vastoin on edelleen heikkoa. Kansallisten tutkimusten mukaan myös prosentti-laskuissa oppilaiden erot olivat suuret ja osaamisen tasossakin oli toivomisen varaa.

PISA ja TIMMS-R tutkimukset ovat tuoneet esiin sen, että joidenkin matematiikan

osa-alueiden opetus aloitetaan monissa Euroopan maissa Suomea varhaisemmin. Se onkin mahdollista, koska oppitunteja on paljon ja koulun aloittamisiässä on maiden välillä eroja.

Vuosiluokkien 1–2 matematiikan oppimistulosten kansallinen arviointi (2006) osoittaa, että osaamisen taso on tyydyttävää tai osin jopa hyvää ja eikä sukupuolien välillä osaamisessa ole merkittäviä eroja. Kuitenkin erot oppilaiden välillä ovat hyvinkin suuria. Tulos viittaa siihen, että matematiikan alueella heikkojen oppilaiden oppimista on tarpeen tukea alaluokilla voimakkaasti, koska myöhemmin oppimisen ongelmia on vaikeampi hoitaa kuntoon.

Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen oppimisvalmiustutkimuksesta 2004 käy ilmi, että esiopetus on tuonut oppilaiden oppimisvalmiuksiin parannuksia, mutta oppilaiden osaamisessa kouluun siirryttäessä on edelleen suuria eroja. Luku- ja kirjoitustaidossa nämä erot usein tasaantuvat ensimmäisten oppivelvollisuusvuosien aikana. Matematiikassa käy jossain määrin päinvastoin. Yksilöllisten taitotasojen mukaan eteneminen voi lisätä eroja perusopetuksessa. Toisaalta jos oppiminen ei ole lapsen kannalta optimaalista, seurauksena voi olla turhautumista tai pelkoa matematiikkaa kohtaan. Esiopetus ja vuosiluokat ovat erityisen tärkeitä matematiikan oppimisen kannalta, sillä silloin luodaan ja vahvistetaan pohja matematiikan oppimiselle. Silloin suhde matematiikkaan kehittyy joko myönteiseksi tai ainetta kohtaan aletaan tuntee vastenmielisyyttä.

Opetushallituksen tekemien oppimistulosarviointien (2004) mukaan koulunsa päättävien osaaminen on lähes normaalijakautunutta. Vaikka kokonaisuudessaan poikien ja tyttöjen osaamisessa ei ole näkyvää eroa, niin jakauman molemmissa ääripäässä yliedustettuina ovat kuitenkin pojat. Alueellisesti tarkasteltuna Pohjois-Suomen oppilaiden osaaminen on heikompaa kuin muun maan. Erityisesti matematiikan valinnaiskursseja suorittaneiden tulos on selvästi parempi kuin muiden. Samoin ilman nollajaksoja (jaksoja, joissa ei ole lainkaan matematiikan opiskelua) matematiikkaa opiskelleiden tulos on keskimäärin parempi kuin muiden.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista ja kansalaiskeskustelusta nousseet kehittämissuositukset

Vuoden 2009 syksyllä kansallinen matematiikan ja luonnontieteiden neuvottelukunta jätti raporttinsa, jossa esitetään, että matematiikan ja luonnontieteiden tuntimääriä ei ainakaan vähennettäisi perusopetuksessa. Neuvottelukunta ehdottaa myös toimenpiteitä matematiikan oppimiseen liittyvän itsetunnon vahvistamiseen, riittävien tietojen ja taitojen oppimiseen, oppimisvaikeuksien tunnistamiseen sekä myös matemaattisesti lahjakkaiden oppilaiden oppimis- mahdollisuuksien turvaamiseen.

Kannanotoissa ja asiantuntijalausunnoissa on pidetty hyvänä, että matematiikan kokonaistuntimäärää lisättiin vuoden 2001 tuntijaossa. Matematiikka ja matemaattinen laskutaito nähdään keskeisenä kansalaistaitona. Matematiikan tuntien lisäämistä ehdotetaan edelleen sekä yläluokille että alaluokille. Keskustelussa on tuotu esiin huoli matematiikan osaamisen riittävydestä jatko-opintoja ajatellen.

Keskustelua on käyty vuosiluokkien 1-2 tuntimäärän riittävydestä. Yhteensä 6 vuosi- viikkotuntin jakaminen kahdelle ensimmäiselle vuodelle on useimmissa kunnissa ja kouluissa toteutettu tasajaolla (3 ja 3). On korostettu, että nuorimpien oppilaiden innokkuutta opiskella matematiikkaa tulisi hyödyntää ja myös muutoin vahvistaa matematiikan osaamis- pohjaa lisäämällä tuntimäärää vuosiluokilla 1–2.

Keskustelussa on noussut esiin myös esiopetuksen osuus matematiikan oppimisessa. On esitetty pohdittavaksi, pitäisikö esiopetuksen joillekin osa-alueille kuten esimerkiksi matematiikan valmiuksien kehittymiselle määritellä tarkemmat opetukselliset tavoitteet. Samalla on korostettu, että tavoitteet voidaan saavuttaa ilman koulumaista työskentelyä käyttäen

hyväksi mm. leikkejä ja pelejä, joilla olisi nykyistä selkeämmin yhteys matemaattisen ajattelun kehittämiseen.

Keskusteluissa on nostettu esiin matemaattisesti lahjakkaiden oppilaiden riittävä huomioonottaminen opetusjärjestelyissä. On myös esitetty tasokurssien palauttamista perusopetuksen viimeisille vuosille. Toisaalta on tuotu esiin, että joustavat ryhmittelyt tekevät jo nyt mahdolliseksi yksilölliset järjestelyt esimerkiksi oppimistyylin tai harrastuneisuuden perusteella. Tällöin kaikki oppilaat saavuttavat saman jatko-opintokelpoisuuden eikä väylä jatko-opintoihin katkea keneltäkään kuten kävi vuoteen 1985 asti voimassa olleessa tasokurssimallissa alimman tasokurssin valinneille.

Työryhmän esitys matematiikan asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä korostaa matematiikan asemaa laajana, useita osa-alueita sisältävänä kokonaisuutena sekä nyky maailmassa välttämättömänä, kaikkiin muihin oppiaineisiin liittyvänä perustana.

Matematiikan opetuksen tehtävänä on työryhmän näkemyksen mukaan luoda vahva pohja matematiikan käsitteiden ja rakenteiden omaksumiselle, ohjata oppilasta kehittämään matemaattista ajatteluaan ja ongelmanratkaisutaitojaan sekä oppimaan yleisimmin käytetyt ratkaisumenetelmät. Erityistä huomiota tulee kiinnittää jatkossa oppilaiden matemaattisen ajattelun ja ymmärryksen parantamiseen. Algebran ja geometrian osuutta, prosenttilaskua sekä tilastomatematiikkaa tulee vahvistaa. Tieto- ja viestintätekniikkaa tulee hyödyntää aiempaa paremmin opiskelussa. Työryhmä pitää tärkeänä, että varaamalla oppiainekokonaisuuteen 2 vvt valinnaisia opintoja, jotka tulee käyttää matematiikan opiskeluun, parannetaan oppilaiden mahdollisuuksia keskittyä oman suuntautuneisuutensa ja tarpeidensa mukaisiin opintoihin ja siten vahvistaa ja syventää matemaattista osaamistaan.

7.3 Oppiainekokonaisuus Ympäristö, luonnontieto ja teknologia

Työryhmä esittää, että oppiainekokonaisuuteen Ympäristö, luonnontieto ja teknologia kuuluvat oppiaineista biologia, maantieto, fysiikka ja kemia.

7.3.1 Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen ja kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako

Työryhmän näkemyksen mukaan oppiainekokonaisuuden tehtävänä on antaa hyvä ja monipuolinen luonnontieteellinen ja teknologinen perusta, jonka varassa oppilas voi rakentaa suhdettaan luontoon ja muuhun ympäristöön ja omaksua kestävänsä tulevaisuuden rakentamisessa tarvittavat asenteet, tiedot ja taidot. Oppiainekokonaisuuden yhteisissä tavoitteissa painottuvat ajattelun taidot, työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taidot. Oppiainekokonaisuus antaa tärkeitä rakennusaineita myös itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taitojen kehittymiseen. Opiskelussa korostuvat aiempaa vahvemmin kokeelliset, tutkimukselliset ja toiminnalliset työtavat. Tämän oppiainekokonaisuuden opetus tähtää erityisesti siihen, että oppilasta autetaan:

- ymmärtämään omaa kehitystään ja paikkaansa maailmassa ja maailmankaikkeudessa
- ymmärtämään ja soveltamaan luonnontieteiden peruskäsitteitä ja tietoa sekä harjaannuttamaan niihin liittyviä taitoja

- ymmärtämään ihmisen suhdetta teknologiaan ja teknologian merkitystä arkielämässä ja yhteiskunnassa, hyödyntämään teknologiaa omassa toiminnassaan sekä suunnittelemaan ja soveltamaan teknologiaa luovasti ja innovatiivisesti
- kartuttamaan tietojaan ja taitojaan luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja ymmärtämään ihmisen vaikutusta ympäristöön
- kasvamaan vastuuseen ympäristöstä sekä kestävästä tulevaisuudesta ja toimimaan aktiivisena ja ympäristövastuullisena vaikuttajana
- sitoutumaan kestäväan elämäntapaan.

Työryhmä esittää, että vuosiluokkien 1–4 aikana opiskellaan Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuutta jakamatta sitä oppiaineisiin. Biologiaa ja maantietoa sekä fysiikkaa ja kemiaa opiskellaan vuosiluokilla 5–9. Vuosiluokilla 5–6 biologia ja maantieto muodostavat oppiaineparin ja fysiikka ja kemia samaten. Vuosiluokilla 7–9 kutakin neljää ainetta opiskellaan omina oppiaineinaan.

Työryhmä esittää, että Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuuden yhteisten opintojen vuosiviikkotuntimäärä on yhteensä vähintään 25 vvt ja valinnaisten opintojen tuntimäärä yhteensä vähintään 4 vvt. Oppilaan opiskelema kokonaistuntimäärä on tällöin yhteensä vähintään 29 vvt. Tuntimäärää ei voi suoraan vertailla vuoden 2001 tuntijakoon, sillä siinä oppiaineryhmän 31 vuosiviikkotuntiin sisältyy terveystiedon opintoja, jotka vuosiluokilla 1-6 ovat integroituna muihin oppiaineisiin ja joita vuosiluokilla 7-9 on itsenäisenä oppiaineena 3 vvt:n verran. Voidaan kuitenkin katsoa, että biologian, maantiedon, fysiikan ja kemian opetukselle on työryhmän ehdotuksessa varattu enemmän opetusaikaa kuin vuoden 2001 tuntijaossa.

Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuuden valinnaisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 4 vvt vuosiluokille 7-9. Valinnaisuuden suuntaaminen oppiainekokonaisuuteen vahvistaa mahdollisuuksia syventäviin ja soveltaviin opintoihin sekä luonnontieteellistä ja teknologista osaamista muihin aineisiin integroiviin opintoihin.

Yhteisten opintojen tunnit esitetään sijoitettavaksi siten, että vuosiluokilla 1-4 opiskellaan Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuutta yhteensä vähintään 10 vvt. Vuosiluokilla 5–6 opiskellaan biologia-maantietoa yhteensä vähintään 3 vvt ja fysiikka-kemiaa yhteensä vähintään 2 vvt. Vuosiluokilla 7–9 opiskellaan biologiaa ja maantietoa yhteensä vähintään 5 vvt ja fysiikkaa ja kemiaa yhteensä vähintään 5 vvt.

Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuus sisältää ainesta, jolla on läheinen yhteys terveystieto -oppiaineeseen. Työryhmä korostaa, että oppiainekokonaisuuden ja terveystieto-oppiaineen välinen tiivis yhteistyö on edelleen tarpeen.

Seuraavassa tarkastellaan oppiainekokonaisuuteen kuuluvia oppiaineita yksityiskohtaisemmin. Tarkasteluun on sisällytetty nykyisin vuosiluokilla 1–4 opetettava Ympäristö- ja luonnontieto -oppiaineryhmä, joka työryhmän esityksen mukaan siis korvautuisi Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuuden opinnoilla. Oppiaineryhmän ja oppiaineiden tehtävää ja tavoitteita tarkastellaan ensin oppiaineryhmän ja oppiaineparin osalta erikseen ja tämän jälkeen muu tarkastelu tehdään kaikkien osalta yhdessä.

7.3.2 Ympäristö- ja luonnontieto

Opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Ympäristö- ja luonnontieto on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan peruskoulun alaluokilla opetettava integroitu aineryhmä, joka muodostuu biologian, maantiedon, fysiikan, kemian ja terveystiedon tiedonaloista. Opetuksen keskeisenä tavoitteena on, että oppilas oppii tuntemaan omaa lähiympäristöään, sen luontoa ja rakennettua ympäristöä sekä erilaisia luonnonilmiöitä.

Oppimisen lähtökohtana on oppilaan oma elinympäristö. Opetus luo pohjaa myös laajemmalle ymmärrykselle ympäröivästä maailmasta. Ympäristö- ja luonnontiedon opetuksessa oppilas oppii hankkimaan tietoa luonnosta, hän oppii tekemään yksinkertaisia luonnontieteellisiä kokeita sekä oppii lukemaan ja laatimaan yksinkertaisia karttoja.

Opetuksessa keskeistä on tutkiva lähestymistapa, joka kehittää havainnoinnin, päättelyn, mutta myös käden taitoja. Tutkiminen, rakentelu, keksiminen ja tiedon esittäminen antavat tilaisuuden luovalle toiminnalle ja oppimisen ilolle. Kokemuksellisen ja elämyksellisen opetuksen kautta oppilaille kehittyy myönteinen ympäristö- ja luontosuhde. Oppilaan arkiympäristöön kuuluu runsaasti teknologisia sovelluksia ja opetuksessa tutustutaan laitteiden toimintaperiaatteisiin, ja erityisesti laitteiden turvalliseen käyttöön.

7.3.3 Biologia ja maantieto

Opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Biologian opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan kehittää oppilaan luonnontuntemusta ja ohjata ymmärtämään luonnon perusilmiöitä. Biologian opetuksessa oppilaat tutustuvat evoluutioon, ekologian perusteisiin sekä ihmisen rakenteeseen ja elintoihin. Oppilasta ohjataan kiinnittämään huomiota ihmisen ja muun luonnon välisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä korostetaan ihmisen vastuuta luonnon monimuotoisuuden suojelussa.

Biologian opetuksessa oppilaat saavat myönteisiä elämyksiä ja kokemuksia luonnossa, oppilaiden ympäristöherkkyys ja ympäristötietoisuus kehittyvät sekä halu vaalia elinympäristöjä ja elämän eri muotoja kasvaa.

Biologian opetuksen keskeinen päämäärä on kestävään tulevaisuuteen kasvattaminen. Koko ajan köyhtyvä eliömaailma on biologian opetuksen erityinen haaste. Biologian opetuksessa oppilaat saavat ymmärryksen siitä, että luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarojen kestävä käyttö ovat elämän ehtoja. Luonnontuntemus on edellytys biodiversiteetin merkityksen ymmärtämiselle. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen voi alkaa koulun pihapiiristä ja koulun oman puutarhan vaalimisesta. Osallistuminen luonnon monimuotoisuuden vaalimiseen lisää oppilaiden oman elämän hallinnan taitoja sekä parantaa heidän fyysistä ja henkistä hyvinvointiaan.

Maantiedon opetus muodostaa tiedonalana sillan luonnontieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen ajattelun välille. Maantiedon opetuksen keskeisin tehtävä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan on kehittää oppilaan maantieteellistä maailmankuvaa. Ajankohtaisuus ja maailman tilan seuraaminen ovat tärkeitä maantieteen opetuksessa. Oppilas sijoittaa tiedotusvälineiden kautta saamansa usein hajanaiset tiedot maailman tahtumista maantieteen opetuksessa hankkimaansa alueelliseen kehikkoon.

Maantiedon opetuksessa oppilasta ohjataan tarkastelemaan luonnonympäristöä, rakennettua ympäristöä ja sosiaalista ympäristöä sekä ihmisen ja ympäristön välistä vuorovai-

kutusta paikallistasolta globaalille tasolle saakka. Oman ympäristön tutkiminen, sen kehittämiseen osallistuminen ja vaikuttaminen tukevat oppilaan oman identiteetin kasvua. Maantiedon opetukselle ominainen integroiva ote auttaa monimutkaisten ilmiöiden, kuten ilmastonmuutoksen ja globalisaation käsittelyssä. Maantiedon opetus luo pohjaa kansojen ja kulttuurien väliselle suvaitsevaisuudelle ja kansainvälisyydelle. Globaalikasvatuksen avulla tuetaan oppilaiden kasvua aktiivisiksi ja kestäväan elämäntapaan sitoutuneiksi maailmankansalaisiksi.

Maantiedon opetuksessa hyödynnetään mahdollisimman laajasti erilaisia oppimisympäristöjä lähiseudun kenttätutkimuksista uusinta tietoteknologiaa hyödyntäviin sovelluksiin. Erityisesti paikkatieto on avannut maantiedon opetuksessa kokonaan uuden tavan ajatella ja hahmottaa maailmaa. Paikkatiedon ymmärtämistä ja erilaisten kartta- ja navigointipalvelujen käyttöä pidetäänkin jo välttämättömänä kansalaistaitona (paikkatieto-osaaminen). Paikkatietokantojen kattavuus tekee niiden käytöstä kansalaistaidon, jota ilman yksilön on vaikea turvata oikeuksiaan ja osallistua tietoyhteiskunnan toimintaan.

7.3.4 Fysiikka ja kemia

Opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Fysiikan ja kemian opetuksen tavoitteena on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan ohjata oppilasta opiskelemaan ja oppimaan fysiikan ja kemian perustietoja, tiedon hankkimisessa ja käsittelyssä tarvittavia taitoja ja ymmärtämään fysiikan ja kemian alan tiedon ja tiedonhankinnan luonnetta sekä tunnistamaan ja selittämään fysiikan ja kemian alaan kuuluvia ilmiöitä ja ratkaisemaan ongelmia. Opetus tukee oppilaan persoonallisuuden kehittymistä ja nykyaikaisen maailmankuvan muodostamista ja se auttaa ymmärtämään fysiikan, kemian ja teknologian merkityksen jokapäiväisessä elämässä, elinympäristössä ja yhteiskunnassa. Fysiikan ja kemian opetus antaa oppilaille valmiuksia tehdä valintoja kuluttajana ja keskustella erityisesti energian tuotantoon, ympäristöön ja teollisuuteen liittyvistä asioista sekä ohjaa oppilasta ottamaan vastuuta ympäristöstään. Koska tutkimusten mukaan fysiikan ja kemian opiskelu, erityisesti fysiikan ja kemian luonne, kiinnostaa suomalaisia nuoria huolestuttavan vähän, on fysiikan ja kemian opetuksen yhtenä erityisenä tehtävänä synnyttää nuorissa kiinnostusta fysiikkaa ja kemiaa kohtaan ja motivaatiota näiden oppiaineiden opiskeluun.

Fysiikan ja kemian opetukselle on luonteenomaista ympäristöön liittyvien ilmiöiden havaitseminen ja tutkiminen sekä havainnoista ja tutkimusten tuloksista keskustelu. Kokeellisuuden tehtävänä on synnyttää keskustelua ilmiöistä ja auttaa oppilasta hahmottamaan luonnontieteiden luonnetta, omaksumaan uusia luonnontieteellisiä käsitteitä, periaatteita ja malleja, kehittää käden taitoja, kokeellisen työskentelyn ja yhteistyön taitoja sekä innostaa oppilasta fysiikan ja kemian opiskeluun.

Oppiainekokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Vuoden 1969 tuntijakopäätöksen mukaan ympäristöoppia opetettiin peruskoulun vuosiluokilla 1–4 yhteensä 8 vvt. Luonnonhistoriaa ja maantietoa opetettiin vuosiluokilla 3–9 yhteensä 22 vvt. Kemiaa ja fysiikkaa opetettiin vuosiluokilla 7–8 yhteensä 8 vvt. Tunnit oli suunniteltu kuusipäiväistä työviikkoa varten.

Vuoden 1985 tuntijaon mukaan ympäristöoppia opetettiin edelleen vuosiluokilla 1–8 yhteensä 8 vvt. ja luonnonhistoriaa ja maantietoa vuosiluokilla 3–9 yhteensä 22 vvt sekä fysiikkaa ja kemiaa vuosiluokilla 6–9 yhteensä 8 vvt.

Ympäristö- ja luonnontieto -niminen oppiainekokonaisuus tuli Suomen koulujärjestelmään vuoden 1993 tuntijaon myötä. Se sisälsi biologian, maantiedon, fysiikan, kemian ja kansalaistaidon ainealueet. Tätä oppiainekokonaisuutta valtakunnallisten ohjeiden mukaan tuli opettaa vuosiluokilla 1–6. Sitä voi opettaa integroiden tai käsitellä kutakin oppiainetta erikseen opettajan harkinnan mukaisesti. Ympäristö- ja luonnontiedon vuosiviikkotuntimäärä vuosiluokilla 1–6 oli vähintään 9 vvt. Vuoden 1993 tuntijaossa biologian ja maantiedon vähimmäistuntimäärä vähennettiin vuosiluokilla 7–9 yhteensä 7 vuosiviikkotuntiin ja fysiikan ja kemian vähimmäistuntimäärää 6 vuosiviikkotuntiin.

Vuoden 2001 tuntijaossa ympäristö- ja luonnontietoa määrätään opetettavaksi vuosiluokilla 1–4 yhteensä vähintään 9 vvt. Siihen sisältyvät ympäristöopin, biologian, maantiedon, fysiikan, kemian ja terveystiedon aihealueet. Biologia-maantietoa opetetaan vuosiluokilla 5–6 vähintään 3 vvt ja fysiikka-kemiaa vähintään 2 vvt. Vuosiluokilla 6–9 biologiaa ja maantietoa opetetaan yhteensä vähintään 7 vvt ja fysiikkaa ja kemiaa yhteensä vähintään 7 vvt. Uudistuksen tavoitteena on ollut selkeyttää ja ajallisesti tasapainottaa eri aineiden ja aihealueiden käsittelyyn käytettävää aikaa. Seurauksena myös oppikirjat on laadittu aiempaa ainejakoisemmiksi ja fysiikan ja kemian osuus niissä on vahvistunut.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan liittyvässä kyselyssä opetuksen järjestäjille ja rehtoreille (2008) tämän oppiaineryhmän nykyistä tuntimäärää piti sopivana lähes 80 % vastaajista. Tuntijakoa on pääsääntöisesti pidetty muutenkin toimivana ja erityisesti fysiikan ja kemian opetuksen sijoittuminen eri vuosiluokille on aiempaan verrattuna tasapainottunut. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuudesta opettajien, oppilaiden ja vanhempien mielipide on samansuuntainen, tuntimäärää ei pidetä ainakaan liian suurena.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun 7–9 luokkien oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Vastaneiden mielestä biologiaa ja maantietoa opitaan peruskoulussa keskitasoisesti, fysiikkaa ja kemiaa hieman paremmin. Muun muassa ilmasto- ja ympäristöasioita ei käsitellä peruskoulussa riittävästi. He katsovat tarvitsevänsä nykyistä enemmän myös esimerkiksi biologista tietoa, joka liittyy omaan kehitykseen ja hyvinvointiin.

OECD:n tilastojen (2009) mukaan Suomessa luonnontieteiden opetuksen osuus 9–11 -vuotiaitten opetuksessa on 10 % opetukseen käytettävästä kokonaistuntimäärästä, kun sekä OECD:n että Euroopan unionin maiden keskiarvo on 8 %. Vaihteluväli on suuri, Irlannin 4 %:sta Meksikon 15 %:iin. 12–14 -vuotiaitten opetuksessa Suomen luku on 17 %, kun OECD-maiden ja EU-maiden keskiarvo on 12 % ja vaihteluväli ulottuu Luxemburgin 5 %:sta Venäjän 20 %:iin.

Kansainväliset vertailut tässä oppiaineryhmässä ovat kuitenkin hankalia, sillä se, mikä sisällytetään luonnontieteellisiin aineisiin, vaihtelee maittain. Suomessa on perinteisesti sisällytetty maantieteen tuntimäärät luonnontieteellisten aineiden tuntimääriin. Useissa muissa maissa suurin osa suomalaista maantieteen oppiainesta on osa ”social science” oppiainetta. Luonnontieteiden tuntimäärä on jokseenkin sama Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa eli yhteensä noin 800 tuntia luokilla 1–9. Tähän eivät sisälly maantieteen tunnit. Suomessa luonnontieteitä (ilman maantiedon osuutta) on noin 24 vuosiviikkotuntia vuosiluokilla 1–9, kun muissa maissa vaihteluväli on 20–40 tuntiin vastaavilla luokka-asteilla.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto ympäristö- ja luonnontiedon, biologian ja maantiedon sekä fysiikan ja kemian tavoitteiden toteutumisesta

Opetushallitus järjesti vuonna 2006 viidennen luokan oppilaille ympäristö- ja luonnontiedon oppimistulosten kansallisen arvioinnin, jossa arvioitiin neljän ensimmäisen vuosiluokan tavoitteiden toteutumista. Oppiaineiden integratiivisen luonteen mukaisesti selvitettiin myös luonnontieteellisen ajattelun kehittymistä, käsitteiden hallintaa ja kokeellisuuden toteutumista.

Ympäristö- ja luonnontiedon osaamisen kansallinen taso on arvioinnin perusteella hyvä. Heikkoja suorituksia on erittäin vähän. Arvioinnin mukaan luonnon tutkimisen taitoihin liittyvät tehtävät osataan suomenkielisissä kouluissa kohtalaisesti ja ruotsinkielisissä kouluissa välttävästi. Sisältöalueisiin ”Eliöt ja elinympäristöt” ja ”Ympäristön ilmiöitä ja aineita” kuuluvat tehtävät osataan ratkaista tyydyttävästi. ”Ihminen ja terveys” sekä ”Turvallisuus” sisältöalueella osaaminen on joko hyvää tai kiitettävää.

Vaikka arviointi osoittaa, että tiedolliset tavoitteet on saavutettu hyvin, on tietojen hallinnassa havaittu myös puutteita: erityisesti luonnontieteellisten käsitteiden käyttö on osoittautunut vaikeaksi. Tytöt ratkaisevat kaikkien sisältöalueiden yksilötehtäviä paremmin kuin pojat.

Ympäristö- ja luonnontiedon oppimistulosten arvioinnissa tulee esille, että opiskelussa käytetään enemmän oppikirjoja kuin muita materiaaleja. Näyttää kuitenkin sitä, että oppikirjoista ei saada riittävää tukea luonnontieteelliseen ajatteluun, koska opettajien käsityksen mukaan jotkut oppikirjat yleistävät luonnontieteellisiä asioita liikaa. Mitä enemmän koulussa käytetään ympäristö- ja luonnontietoon sopivaa oppimateriaalia ja monipuolisia opetusvälineitä, sitä parempia ovat yksilötehtävien tulokset ja sitä enemmän myös oppiaineesta pidetään. Maastotyöskentelyvälineiden määrän lisääntyessä paranevat yksilötehtävien ratkaisusuudet.

Biologian ja maantiedon taikka fysiikan ja kemian oppimistulosten arviointeja ei ole tehty, joten niiden ja perusopetuksen ylempien luokkien osalta oppimistulostietoja ei ole käytettävissä.

PISA 2006 -aineiston perusteella suomalaisten nuorten luonnontieteellinen osaaminen on erinomaista. PISA -mittauksissa arvioidaan nuorten kykyä hallita luonnontieteellisiä käsitteitä ja ilmiöitä todellisen elämän tilanteissa sekä tulevaisuuden tarpeista nousevien tehtävien ja ongelmien ratkaisemiseksi. Luonnontieteellisellä osaamisella tarkoitetaan oppilaan kykyä hyödyntää tieteellistä tuntemusta, määrittää kysymyksiä ja tehdä johtopäätöksiä todistusaineistoon perustuvien luonnollisen maailman sekä siihen liittyvien, ihmisten toiminnasta aiheutuvien muutosten ymmärtämiseksi ja näitä asioita koskevan päätöksenteon edistämiseksi. Suomessa sekä heikot että hyvät oppilaat menestyvät paremmin kuin minäkään muun maan vastaavat oppilaat. Osaaminen on hyvin samankaltaista eri osa-alueilla. Koulujen ja Suomen eri alueiden välillä osaamiserot ovat kansainvälisesti verraten hyvin pieniä. Luonnontieteellisten aineiden tuntimäärä on samaa suuruusluokkaa kuin esimerkiksi Japanissa. Keskeisin luonnontieteiden opetuksen ongelma Suomessa on, että luonnontieteet eivät kiinnosta oppilaita riittävästi.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on korostettu, että erityisesti fysiikkaa ja kemiaa tulisi opiskelumotivaation parantamiseksi opettaa sellaisissa konteksteissa, joiden tiedetään olevan oppilaita kiinnostavia. Esimerkiksi englantilaisessa Science and Technology in Society (SATIS) -projektissa ja yhdysvaltalaisessa Chemistry in the Community -projektissa on laadittu opetussuunnitelmia, joissa lähdetään liikkeelle oppilaan omaan elämään, arkipäivän teknologiaan ja käytäntöön sekä laajemmin teollisuuteen ja yhteiskuntaan liittyvistä tilan-

teista. Oppilaiden myönteiset kokemukset omasta osaamisestaan ja kyvystään ymmärtää opiskeltavia asioita näyttävät vaikuttavan myös jatko-opintovalintoihin. Luonnon ilmiöiden ymmärtämisen tavoite ja oppilaiden kiinnostuksen herättäminen tuo opetuksen järjestäjälle veloitteen luoda oppilaitoksiin sellainen oppimisympäristö ja käyttää runsaasti opetusta elävöittäviä opintokäyntejä, että tavoite on mahdollista saavuttaa.

Tutkimusten mukaan tietotekniikkaa käytetään toistaiseksi kovin vähän luonnontieteiden opetuksessa. Syynä tähän voi olla opettajien tieto- ja viestintätekniikan puutteelliset taidot ja vähäinen laitekanta kouluissa. Tietotekniikan käyttö mittaus- ja tutkimustulosten keräämisessä, käsittelemisessä ja esittämisessä edistää luonnontieteellisten ilmiöiden ymmärtämistä ja vahvistaa samalla tietotekniikan käyttötaitoja. Kokonaisuudessaankin teknologian osuus opetuksessa jää melko vähäiseksi.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista ja kansalaiskeskustelusta nousevat kehittämissuhteet

Työryhmälle on tullut useita kannanottoja tähän oppiaineryhmään liittyen ja lisäksi työryhmä on kuullut ko. oppiaineiden opetuksen asiantuntijoita ja seurannut kansalaiskeskustelua. Esitettyjen näkemysten pohjalta nousevat esiin seuraavat näkökulmat.

Ympäristö- ja luonnontieto – nimisen integroivan oppiainekokonaisuuden katsotaan sopivan hyvin nimenomaan perusopetuksen alaluokille (1–4). Opetuksessa on vahvasti esillä paitsi kognitiivinen, myös sosiaalinen ja affektiivinen puoli. Ympäristö- ja luonnontiedon sisältöjä pidetään nykyisellään liian oppiainekohtaisina ja laajoina. Sisältöjen karsiminen antaisi lisää mahdollisuuksia ilmiöiden pohdintaan ja soveltamiseen ja kokeellisten tehtävien toteuttamiseen. Vuosiluokilla 5–6 nostetaan esille jo tiedonalakohtaista ajattelua omine käsiterakenteineen (biologia, maantieto, fysiikka ja kemia). Tällöinkin opetukseen kuuluvat oppilaan omat kokemukset ja elämykset ja opetus vahvistaa oppilaan identiteettiä. Tiedonalakohtaista osaamista syvennetään edelleen vuosiluokilla 7–9.

Keskustelussa on pidetty tärkeänä, että tulevaisuudessakin varmistetaan se, että oppilaat saavat selkeän kuvan eri tiedonalojen tavasta jäsentää maailmaa ja todellisuutta. Tämän huomioinnon toteuttamista on korostettu oppiaineiden integrointia pohdittaessa. Oppiaineita yhdistävinä elementteinä pidetään kokeellisia ja tutkimuksellisia työtapoja. Niiden avulla voidaan opetusta integroida monipuolisesti. Luontosuhteen kehittymistä pidetään keskeisenä lähtökohdana oppiainekokonaisuuden opetukselle. Lähiympäristön hyödyntäminen laajentaa oppilaiden oppimisympäristöä ja lisää kokemuksellisuutta opiskeluun. Luonnontieteiden opetuksen kehittämistarpeen nähdään liittyvän luonnontieteellisten kokonaisuuksien ymmärtämiseen ja oppilaiden kiinnostuksen herättämiseen mm. tutkivia työtapoja edistämällä.

Esille on tullut myös luonnontieteitä kohtaan tunnetun kiinnostuksen eriytyminen sukupuolen mukaan niin, että tyttöjen kiinnostus fysiikkaan ja kemiaan on vähäisempää kuin poikien. Vastaavasti pojat eivät ole tyttöjen lailla kiinnostuneita biologiaan liittyvistä ilmiöistä. Tämän perusteella on ehdotettu luonnontieteiden opetuksen sisältöjen kehittämistä eheyttävään suuntaan.

Työryhmälle jätetyissä kannanotoissa ja aloitteissa on korostettu, että perusopetuksen tavoitteita asetettaessa on pidettävä huolta luonnontieteellisestä ajattelusta, nuorten luontosuhteesta ja kestävästä elämäntavasta sekä jäsentyneen kuvan luomisesta globaalien ilmiöiden maailmaan. On esitetty huoli siitä, että nuorilta puuttuu tietoa ja ymmärrystä mm. ravinnon sekä metsien merkityksen peruskysymyksistä. Samoin on pidetty tärkeänä turvata toiminnallinen, luonnonvarojen kestäväan käyttöön ohjaava ja oppimista eheyttävä sekä oppilaan omaa terveyttä vahvistava työskentely luokkahuoneen ulkopuolella esimerkiksi kasvimaata hoitaen, metsässä opiskellen ja maataloilla tai luonnonvara-alan eri sektoreilla

vierailien. Erityisesti biologian opetuksen nähdään ohjaavan kansalaisia bioyhteiskunnan uusiin elinkeinoihin. Luonnonvara-ajattelun ja paikkatieto-osaamisen vahvistamista on korostettu. Nuorista paikkatieto-osaajista (GIS-osaajista) on pulaa Euroopan laajuisilla työmarkkinoilla.

Kannanotoissa on myös tuotu esiin, että globalisoituvassa maailmassa kansalaiset tarvitsevat tietopohjaa maapallon erilaisista alueista, omasta kulttuurista ja maapallon kulttuurien kirjosta ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen ekologisista ja yhteiskunnallisista ulottuvuuksista. Monet keskeiset, yhteiskuntaa, ympäristöä ja taloutta koskevat kysymykset ovat globalisoitumisen vuoksi luonteeltaan maantieteellisiä. Kotimaan ja Euroopan tuntemista pidetään edelleen vahvasti yleissivistykseen kuuluvana.

Keskustelussa on korostettu myös fysiikan ja kemian opiskelun merkitystä osana luonnontieteellistä yleissivistystä sekä erityisesti pohjana tulevaisuuden kannalta tärkeille aloille kuten mm. teknologisille, biotieteellisille ja lääketieteellisille aloille. Energiakysymykset, ilmastonmuutos, tulevaisuuden innovaatiot ja kestävä kehitys vaativat fysiikan ja kemian osaamista. Fysiikan ja kemian nähdään luovan perustan korkean teknologian kehittämiseksi. Opiskelun nähdään kehittävän sekä opiskelijoiden kätevyyttä että kekseliäisyyttä edellyttäen että opiskelussa varataan aikaa sekä teoreettiselle pohdinnalle että kokeelliselle työskentelylle. Tässä yhteydessä on korostettu myös tietotekniikan ja yleensä teknologian opintojen tärkeyttä.

Vuonna 2010 Suomi on laatinut maailman ensimmäisten maiden joukossa luonnonvarastrategian. Se korostaa luonnonvaroihin liittyvän osaamisen merkitystä. Valtioneuvosto on hyväksynyt strategian ja asettanut tavoitteen nostaa Suomi johtavaksi luonnonvaroja kestävästi ja taloudellisesti hyödyntäväksi maaksi.

Kannanotoissa esitetään, että luonnontieteiden tuntimäärää tulisi lisätä, sillä opiskeltavan aineksen merkitys nyky-yhteiskunnassa on kasvanut. Nykyisen tuntimäärän ei arvioida riittävän tavoitteiden mukaiseen työskentelyyn ja luonnontieteellisen ajattelun vahvistamiseen. On myös kiinnitetty huomiota siihen, että edellisessä tuntijakouudistuksessa maa- ja metsätaloudelta poistettiin valinnaisineen asema.

Työryhmälle on esitetty maantieto –oppiaineen nimen muuttamista maantiede –oppiaineeksi.

Työryhmän esitys Ympäristö, luonnontieto ja teknologia –oppiainekokonaisuuden oppiaineiden asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että vuosiluokkien 1–4 aikana opiskellaan Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuutta jakamalla sitä oppiaineisiin. Näiden vuosiluokkien opintojen keskeisinä tavoitteina ovat, että oppilas saa myönteisiä kokemuksia luonnossa ja muussa lähiympäristössä toimimisesta, oppii havainnoimaan, tutkimaan ja arvioimaan ja arvostamaan luonnonympäristöä, rakennettua ympäristöä ja sosiaalista ympäristöä, ymmärtää ja osaa käyttää ympäristöön ja luonnonilmiöihin liittyviä peruskäsitteitä sekä ratkaista niihin liittyviä ongelmia. Oppilas oppii myös omaan kehitykseensä liittyviä sekä omasta terveydestä, turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtimisessa tarvittavia perustietoja ja taitoja.

Työryhmä esittää edelleen, että biologiaa ja maantietoa opiskellaan vuosiluokilla 5–6 oppiainepareina ja vuosiluokilla 7–9 itsenäisinä oppiaineina.

Työryhmä esittää, että teknologian osuutta vahvistetaan oppiainekokonaisuuteen kuuluvissa oppiaineiden opetuksessa. Oppilasta tulee ohjata ymmärtämään ihmisen suhdetta teknologiaan ja teknologian merkitystä arkielämässä ja yhteiskunnassa, hyödyntämään teknologiaa omassa toiminnassaan sekä suunnittelemaan ja soveltamaan teknologiaa luovasti ja innovatiivisesti.

Biologian opetuksessa tulee painottaa luonnontuntemukseen ja ympäristölukutaitoon liittyviä tavoitteita. Oppilas kasvaa perusopetuksen aikana vähitellen ymmärtämään biodiversiteetin merkityksen ja luonnonvarojen kestävästä käytöstä keskeiset periaatteet. Tämän ohella oppilas oppii ymmärtämään eliöiden ja niiden elinympäristöjen vuorovaikusta, hahmottaa eliökunnan kokonaisuuden, oppii luokittelemaan eliöitä sekä ymmärtämään ekosysteemien rakennetta ja toimintaa. Tavoitteena on myös kasvien kasvattamisen ja viljelyn periaatteiden tunteminen sekä kiinnostus kasvien kasvattamisesta. Oppilas oppii kuvaamaan elämän perusilmiöitä ja käyttämään täsmällisesti biologialle ominaisia käsitteitä. Oppilas tarvitsee lisäksi tietoa evoluutiosta, ihmisen rakenteesta, elintoiminnoista, perinnöllisyydestä sekä ymmärrystä terveyden ja seksuaalisuuden biologisesta perustasta. Oppilaan tulee voida perehtyä bioteknologian mahdollisuuksiin ja tutustua bioyhteiskunnan uusiin elinkeinoihin.

Maantiedon opetuksessa keskeisenä tavoitteena on, että oppilas kehittää maantieteellistä maailmankuvaansa ja sen alueellista perustaa siten, että hänelle muodostuu jäsentynyt kuva omasta maasta, Euroopasta sekä koko maapallosta ja sen erilaisista alueista, niin luonnonympäristöstä kuin rakennetusta ja sosiaalisesta ympäristöstäkin. Oppilas kasvaa vähitellen ymmärtämään luonnon ja ihmisen toiminnan vuorovaikutusta ja oppii käsittelemään alueellisia ympäristö- ja kehityskysymyksiä ja niiden taustoja sekä oppii samalla kriittistä ajattelukykyä. Karttojen ja paikkatiedon hyödyntämistaidot ovat keskeisiä. Oppilaan on tärkeää kehittää myös kulttuurista lukutaitoaan sekä oppia pohtimaan aikaa ja paikkaan liittyviä tulevaisuuskuviaan. Maantiedon opetus antaa oppilaalle valmiudet toimia maailmankansalaisena, joka ymmärtää globalisaation ja kestävästä kehityksestä merkityksen.

Fysiikan opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle fysiikan perustietoja, opettaa tiedon hankintaa ja käsittelyä sekä luonnontieteellisen tiedon rakentamisen taitoja. Oppilas oppii tunnistamaan ja selittämään fysiikan alaan kuuluvia ilmiöitä ja ratkaisemaan ongelmia yksin tai ryhmän jäsenenä sekä ymmärtämään teknologian merkityksen jokapäiväisessä elämässä, elinympäristössä ja yhteiskunnassa. Fysiikan opetus antaa oppilaalle valmiuksia tehdä valintoja kuluttajana ja keskustella muun muassa energian tuotantoon ja käyttöön, ympäristöön sekä teollisuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Kemian opetuksen tavoitteena on luonnontieteellisen ajattelun kehittäminen sekä kemian perustietojen ymmärtäminen ja käyttäminen elämän eri tilanteissa. Kemian opetus antaa oppilaalle valmiuksia arvioida kuluttajana kemiallisten aineiden käyttöä tuotteiden elinkaaren, terveyden ja ympäristönsuojelun kannalta. Kokeellisen työskentelyn, ryhmässä työskentelyn ja luovan ongelmanratkaisun taidot ovat keskeisiä, opetusmenetelmien valintoja ohjaavia tavoitteita niin fysiikassa kuin kemiassakin. Kemian ja fysiikan merkitys ammattiin ja jatko-opintoihin valmistavana oppiaineena tulee ottaa huomioon entistä vahvemmin.

7.4 Oppiainekokonaisuus Yksilö, yritys ja yhteiskunta

Työryhmä esittää, että oppiainekokonaisuuteen Yksilö, yritys ja yhteiskunta kuuluvat nykyisistä oppiaineista uskonto, elämäkatsomustieto, historia, yhteiskuntaoppi ja oppilaanohjaus. Uudeksi oppiaineeksi tähän oppiainekokonaisuuteen esitetään kokonaisuuden yhteistä ainesta korostava etiikka, jonka keskeiset tavoitteet ja sisällöt määrätään tarkemmin opetussuunnitelman perusteissa.

7.4.1 Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet ja toteutuminen sekä oppiainekokonaisuuksiin kuuluvien oppiaineiden tuntijako

Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuden keskeisenä tehtävänä työryhmä pitää arvojen, tietoisuuden, yhteiskunnan ja maailmaa koskevan ymmärryksen kehittymisen tukemista sekä kulttuurisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamista. Oppiainekokonaisuuden yhteisissä tavoitteissa painottuvat itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot, osallistumisen ja vaikuttamisen taidot sekä ajattelun taidot. Oppiainekokonaisuudessa korostuu myös monipuoliseen vuorovaikutukseen sekä dialogiin ja muuhun filosofiseen ajatteluun harjaantuminen. Oppilasta ohjataan kasvamaan identiteetiltään ehyeksi ihmiseksi, joka kykenee rakentamaan yhteistyöhön sekä omien opintojensa ja elämänsä sekä yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta vastuullisiin valintoihin ja toimintaan. Oppiainekokonaisuudessa painottuvat ajan, yhteisön, yhteiskunnan ja talouden kehitykseen liittyvät sisällöt.

Työryhmä on tarkastellut mahdollisuutta tehdä uskonto ja elämäkatsomustieto toisilleen vaihtoehtoisiksi kaikille oppilaille. Valinnanmahdollisuutta puoltaa muun muassa yhteiskunnan monikulttuuristumiseen liittyvä katsomusten moninaisuus sekä perheiden erilaiset tilanteet. Valinnaisuus voisi kuitenkin tuottaa ongelmia käytännön toteutukseen. Työryhmä ei tee asiaan liittyvää esitystä.

Työryhmä esittää opetuksen tarjoamisveloitteena olevan oppilasmäärän nostamista kolmesta kymmeneen oppilaaseen pienryhmäisten uskontojen opetuksessa. Evankelis-luterilaisella kirkolla ja ortodoksisella kirkkokunnalla on Suomessa lainsäädännöllä vahvistettu julkisoikeudellinen erikoisasema, joka perustuu siihen, että enemmistö suomalaisista on näiden kirkkojen jäseniä. Tämä kirkkojen erikoisasema huomioon ottaen evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon opetuksessa opetuksen tarjoamisvelvoite esitetään säilytettäväksi ennallaan kolmessa oppilaassa. Sama oppilasraja esitetään säilytettäväksi myös elämäkatsomustiedon opetuksessa.

Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuutta koskeviin valinnaisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 4 vvt, joista yhteensä vähintään 2 vvt sijoittuu vuosiluokille 3–6 ja yhteensä vähintään 2 vvt vuosiluokille 7–9. Valinnaisuuden suuntaaminen oppiainekokonaisuuteen vahvistaa mahdollisuuksia tämän oppiainekokonaisuuden ja sen eri oppiaineiden syventäviin ja soveltaviin opintoihin tai yhteiskunnallis-katsomuksellista osaamista muihin oppiaineisiin integroiviin opintoihin.

Valinnaiset tunnit voidaan käyttää vuosiluokilla 3–6 opetuksen järjestäjän päätöksen tai oppilaan valinnan mukaan ja vuosiluokilla 7–9 oppilaan valinnan mukaan. Työryhmä pitää tärkeänä, että vuosiluokkien 3–6 valinnaisessa opetuksessa korostuisivat erityisesti lasten oikeuksiin, osallistumiseen ja yhteisössä toimimiseen sekä oman elämän hallintaan liittyvät näkökulmat.

Uskonnon/elämäkatsomustiedon yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 8 vuosiviikkotuntia. Tunneista yhteensä vähintään 2 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2, yhteensä vähintään 4 vvt vuosiluokille 3–6 sekä yhteensä vähintään 2 vvt vuosiluokille 7–9.

Etiikan yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 2 vvt vuosiluokilla 7–9. Etiikka voidaan opettaa joko osana oman uskonnon tai elämäkatsomustiedon opetusryhmien opetusta tai kaikille katsomusryhmille yhteisesti.

Historian yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 7 vuosiviikkotuntia, joista yhteensä vähintään 3 vvt sijoittuu vuosiluokille 3–6 ja yhteensä vähintään 4 vvt vuosiluokille 7–9.

Yhteiskuntaopin yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 3 vuosi- viikkotuntia. Tunnit sijoittuvat vuosiluokille 7–9.

Oppilaanohjauksen yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 2 vuosi- viikkotuntia, jotka sijoittuvat vuosiluokille 7–9. Työryhmä korostaa oppilaan ohjaustehtävän tärkeyttä kaikilla vuosiluokilla ja jokaisen opettajan työssä.

Seuraavassa tarkastellaan Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuteen kuuluvia oppiaineita yksityiskohtaisemmin.

7.4.2 Uskonto

Uskonnonopetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Suomen perustuslain (731/1999) 11§ sekä Uskonnonvapauslain (453/2003)) keskeinen tavoite on positiivisen uskonnonvapauden toteutuminen sekä oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, ilmaista vakaumus sekä kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskonnonvapautteen sisältyy oikeus uskontokasvatukseen ja uskonnonopetukseen. Oikeus on kirjattu myös YK:n ihmisoikeuksien julistukseen sekä lapsen oikeuksien sopimukseen samoin kuin Euroopan Neuvoston ihmisoikeussopimukseen sekä lukuisiin muihin kansainvälisiin sopimuksiin. Uskonnonopetus toteuttaa positiivista uskonnonvapautta ja sen tavoitteena on vahvistaa lapsen ja nuoren omaa identiteettiä sekä tunnustaa uskonnon merkityksen osana yksilön ja yhteisön tapakulttuuria.

Uskonnon opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan antaa eväitä uskontojen vuoropuheluun ja keskinäiseen ymmärtämiseen. Monikulttuurisessa ja moniarvoisessa yhteiskunnassa toimiminen vaatii vahvaa itsetuntoa, tietoa omasta sekä ympärillämme vaikuttavista erilaisista kulttuureista ja uskonnoista. Uskonnonopetuksella on rooli ihmisoikeuskasvatuksen toteuttajana ja uskontojen kohtaamisen edistäjänä. Uskonnon opetuksen keskeisenä tavoitteena on perehdyttää oppilas omaan uskontoon, suomalaiseen katsomusperinteeseen sekä muihin uskontoihin ja auttaa häntä ymmärtämään uskontojen kulttuurista ja inhimillistä merkitystä sekä kasvattaa eettisyyteen. Opetuksessa pyritään siihen, että oppilas osaa kunnioittaa ihmisiä, joilla on erilainen vakaumus sekä pystyy elämään ja toimimaan eri kulttuureista tulevien ja eri tavoin ajattelevien ihmisten kanssa. Nämä tavoitteet koskevat kaikkien niiden uskontojen opetusta, joille on laadittu opetussuunnitelman perusteet. Keskeisten sisältöjen osalta eri uskontojen opetus poikkeaa toisistaan uskonnon luonteen ja kasvatustarpeiden mukaan.

Uskonnonopetuksessa opitaan tietoja ja asenteita, jotka ehkäisevät uskonnollista fanatismia. Opetuksessa ohjataan hankkimaan asianmukaista ja kriittistä tietoa omasta ja muiden uskonnoista sekä niiden sisäisestä moninaisuudesta. Oman uskonnon opetus pyrkii kulttuuristen ja uskonnollisten syvärakenteiden tuntemukseen ja kansainvälisyyskasvatuksen tavoitteiden toteuttamiseen oman kulttuurisen identiteetin ymmärtämisen kautta.

Uskonnonopetus on osaltaan myös uskonto- ja kulttuuriperintökasvatusta. Siinä tarkastellaan uskonnon ja uskontojen vaikutuksen ilmenemistä taiteessa, arkkitehtuurissa, juhlahetkillä ja niihin kuuluvissa perinteissä, musiikissa jne. ja pyritään perinteen säilyttämiseen elävänä ja edelleen kehittämiseen.

Uskonnon opetuksen järjestäminen

Uskonnonvapauslain (453/2003) yhteydessä uudistettiin myös Perusopetuslain 13§ (454/2003). Pykälän mukaan oppilaalla on oikeus oman uskonnon opetukseen koulussa, jos tietyt reunaehdot oppilaiden lukumääristä täyttyvät. Perusopetukseen on vahvistettu 13 uskonnon valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet: Adventistinen, Bahá'í, Buddha-

lainen, Luterilainen, Herran kansa ry:n, Islam, Juutalainen, Katolinen, Krishna liikkeen, Kristiyhteisön, Myöhempien Aikojen Pyhien, Ortodoksinen sekä Vapaakirkon uskonto. Kaikkien eri uskontojen opetussuunnitelman perusteet sisältävät kaikille yhteisen osuuden, jossa veloitetaan perehdyttämään omaan uskontoon, suomalaiseen katsomusperinteeseen, tutustuttamaan muihin uskontoihin, auttavan ymmärtämään uskontojen kulttuurista ja inhimillistä merkitystä sekä kasvattamaan eettisyyteen ja ymmärtämään uskontojen eettistä ulottuvuutta. Tällä hetkellä kouluissa opetetaan pääsääntöisesti kolmea kristinuskon muotoa eli luterilaisuutta, ortodoksisuutta ja katolisuutta, sekä ei-kristillistä uskonnoista islamia. Muita uskontoja opetetaan yksittäisinä ryhminä lähinnä isoissa kaupungeissa. Juutalaisuuden opetus on keskittynyt Helsingin juutalaiseen kouluun, Adventistinen opetus heidän omiin kouluihinsa ja Kristiyhteisön opetus vain steinerkouluihin. Myöhempien Aikojen Pyhien sekä Vapaakirkon uskontoa ei tällä hetkellä opeteta lainkaan.

Perusopetuslaki velvoittaa kuntia järjestämään kaikissa kouluissa enemmistön mukaisena oman uskonnon opetusta. Koska yli 80 % suomalaisista kuuluu luterilaiseen kirkkoon, enemmistön uskonnonopetus on pääsääntöisesti luterilaista. Opetuksen järjestäjillä on velvollisuus järjestää luterilaista tai ortodoksista opetusta oppilaille, jotka eivät osallistu enemmistön mukaiseen uskonnonopetukseen, jos oppilaita on opetuksen järjestäjän toiminnan piirissä vähintään kolme. Käytännössä tämä lain kohta koskee tällä hetkellä ortodoksioppilaita. Opetuksen järjestäjän velvollisuus järjestää muiden uskontojen opetusta edellyttää paitsi kolmen oppilaan määrää myös sitä, että kyseiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat vanhemmat sitä pyytävät.

Luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon rinnalla aloitettiin oman uskonnon opetus vuonna 1985, jolloin samaan aikaan uskonnonhistorian ja siveysopin opetus korvattiin elämäkatsomustiedon opetuksella. Elämäkatsomustietoa opiskelevien määrä kasvoi nopeasti lähelle nykyistä. Pienryhmäisten uskontojen oppilasmäärien kehitys on ollut maltillista. Suurin muutos on ollut islamin opetuksen lisääntyminen sekä hienoinen kasvu ortodoksioppilaiden määrässä. Muiden uskontojen järjestämis- ja oppilasmäärässä ei ole 1990- ja 2000-luvuilla tapahtunut olennaista muutosta. Merkittävin muutos tapahtui vuoden 1998 lainsäädännön määriteltävässä järjestämisveloitteen laskentayksiköksi opetuksen järjestäjän koulun sijaan. Tällöin uskonnon opetuksen ulkopuolella olevien oppilaiden määrä vakiintui nykyiseen tasoon. Oppilasmäärät jakautuvat Tilastokeskuksen viimeisen tilaston mukaan vuosina 2003 ja 2008 seuraavasti:

Katsomusaine	Vuosi		Muutos %-yksikköä		
	2003	Prosenttia		2008	Prosenttia
Evankelis-luterilainen uskonto	552958	94,53	512 705	93,57	-0,96
Ortodoksinen uskonto	6934	1,19	7 003	1,28	+0,09
Elämäkatsomustieto	14056	2,40	15 543	2,84	+0,44
Muut uskonnot	6775	1,16	8 919	1,63	+0,47
Eivät osallistu	4257	0,73	3 763	0,68	-0,05
Yhteensä	584980	100,00	547 933	100,00	

Taulukko 7-7: Uskonnonopetuksen oppilasmäärät v.2003-2008
Lähde: Tilastokeskus - Opetushallituksen raportointitietokanta ROPTI

Uskonnon tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulussa opetettiin vuoden 1969 tuntijaon mukaisesti uskontoa 15 vuosiviikkotuntia. Vuoden 1985 tuntijako- ja opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä tuntimäärää supistettiin kahdella ja vuosiviikkotuntimääräksi tuli 13. Tuntimäärä väheni edelleen vuoden 1993 tuntijaossa 11 vuosiviikkotuntiin. Vuoden 2001 tuntijakopäätöksen mukaisesti uskontoa opiskellaan vuosiluokilla 1–5 6 vuosiviikkotuntia ja 5 vuosiviikkotuntia vuosiluokilla 6–9 eli yhteensä 11 vuosiviikkotuntia.

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan uskonnon tuntimäärän ja tuntijaon kehitystä:

1969											
Vuosiluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yhteensä	
Tuntimäärä	2	2	2	2	2	2	1	1	1	15	
Yhteensä						12					
1985											
Vuosiluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yhteensä	
Tuntimäärä	2	2	2	2	1	1	1	1	1	13	
Yhteensä											
1993											
Vuosiluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yhteensä	
Tuntimäärä											
Yhteensä						8			3	11	
2001											
Vuosiluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Yhteensä	
Tuntimäärä											
Yhteensä					6				5	11	

Taulukko 7-8: Uskonnon tuntimäärän ja tuntijaon kehitys

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan antamien tietojen mukaan suurin osa kouluista on jakanut vuoden 2001 tuntijaon mukaisen 11 vvt:n vähimmäistuntimäärän siten, että 3. tai 5. ja 6. luokalla on 2 vvt ja muilla luokka-asteilla 1 vvt. Vuosiluokilla 7-9 uskontoa on tavallisimmin 1 vvt kullakin vuosiluokalla. Vain muutamassa kunnassa uskonnon vähimmäistuntimäärä ylitetään tarjoamalla valinnaisia opintoja.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan liittyvästä kyselystä opetuksen järjestäjille ja rehtoreille (2008) käy ilmi, että nykyistä uskonnon ja elämäntutkimustiedon nykyistä tuntimäärää pitää sopivana noin 56 % vastaajista, liian korkeana sitä pitää noin 38 % ja loput eivät ole ottaneet asiaan kantaa. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt tulokset ovat samansuuntaisia. Näissä tuloksissa uskonto erottuu jossain määrin muista oppiaineista. Opettajien kantaa kuvaava luku tuntimäärän sopivuuteen on 3,5 ja vanhempien noin 3,3 asteikolla, jossa 1 tarkoittaa liian vähän ja 5 liian paljon kun esimerkiksi liikunnan osalta vastaavat luvut ovat noin molemmissa ryhmissä noin 2,4. Sen sijaan oppilaiden mie-

lipiteissä uskonto ei profiililtaan eroa olennaisesti muista lukuaineista, uskontoa on tuntimäärältään oppilaiden mielestä melko lailla sopivasti.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun 7-9 luokkien oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Vastanneiden mielestä uskonnon opetus toteutuu hyvin ja erityisen tärkeitä olisi oppia muihin uskontoihin liittyviä asioita ja kulttuureiden välistä kanssakäymistä.

Lähes kaikissa Euroopan maissa opetetaan uskontoa jossakin muodossa, mutta vaihtelua liittyy sekä tuntimäärään että siihen tapaan, millä opetus on järjestetty. OECD:n tilastojen (2009) mukaan Suomessa uskonnon opetuksen osuus 9–11 -vuotiaitten opetuksessa on 5 % opetukseen käytettävästä kokonaistuntimäärästä, kun sekä OECD:n että EU-maiden keskiarvo on 4 %. Vaihteluväli on Islannin 3 %:sta Irlannin 10 %:iin. 12–14 -vuotiaitten opetuksessa Suomen luku on myös 5 % ja OECD-maiden ja EU-maiden keskiarvo on 4 %. Vaihteluväli ulottuu Islannin 2 %:sta Irlannin 9 %:iin. On kuitenkin huomattava, että uskonnon opetuksen tilastointiin liittyy virhemahdollisuuksia oppiaineen erilaisesta määrittelytavasta johtuen.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto uskonnon opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Uskonnon opetuksen oppimistuloksia ei ole arvioitu sinä aikana, jona opetus on perustunut vuoden 2001 tuntijakoon ja vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Vuonna 2001 arvioitiin päättövaiheen oppimistulokset uskonnossa, elämäkatsomustiedossa ja tapakasvatuksessa (Oppimistulosten arviointi 5/2002); opetusta oli tuolloin annettu vuoden 1993 tuntijaon ja vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Arviointi osoitti, että osaamisen taso tiedollisissa tehtävissä oli luterilaiseen uskonnonopetukseen osallistuvilla keskimäärin tyydyttävää tasoa (68 %), ortodoksisessa opetuksessa hyvää tasoa (73 %) ja elämäkatsomustiedossa kohtalaista (59 %). Suomenkielisessä opetuksessa saavutettiin keskimäärin parempia tuloksia kuin ruotsinkielisessä opetuksessa, samoin kotikielenään suomea puhuvat oppilaat menestyivät ruotsinkielisiä paremmin. Arviointiraportissa (Rusama 2002) todetaan, että oppilaat pitävät uskontoa koulun oppiaineena hyödyllisenä, mutta eivät koe sitä kuitenkaan erityisen tärkeänä. Yli puolet oppilaista löytää uskonnosta oppiaineena myönteisiä piirteitä. Vaikka uskontoa ei pidetä helppona kouluna, niin siitä koetaan saatavan helposti hyviä numeroita.

Uskonnonopetuksen osalta ei ole tehty systemaattista oppimistulosten arviointia tai muuta tutkimusta, jonka tuottamalla tiedolla voitaisiin verrata uskonnonopetuksen toteuttamisen ja oppilaiden osaamisen tasoa kansainvälisesti.

Kaikkiaan uskonnonopetusta on tutkittu hyvin vähän ja pääsääntöisesti tutkimus on kohdentunut opetuksen järjestämiseen, opettajien asenteisiin ja motivaatioon sekä eri uskontojen opetussuunnitelmien vertaamiseen. Opetussuunnitelmien vertailussa huomiota on kiinnitetty siihen, että muiden uskontojen opetussuunnitelmien perusteet ovat sisällöllisesti lähempänä uskonnollista yhdyskuntaa kuin luterilaisen uskonnon perusteet. (mm. Sakaranaho 2006 ja Kallioniemi ja Luodeslampi 2005)

Uskonnonopetuksesta ja opetuksen tavoitteista on sen sijaan käyty viime vuosina hyvin vilkasta kansainvälistä ja kansallista keskustelua. Keskustelua ovat Kallioniemen (2009) mukaan aktivoineet erityisesti kansainvälinen integraatio, globalisaatio, kulttuurien välisen moninaisuuden tuomat haasteet, rasismien kasvu, huoli kansainvälisestä terrorismista ja kulttuuriperinnön siirtämisestä tuleville sukupolville. Useimmat eurooppalaiset yhteiskunnat tarjoavat uskonnonopetusta yleissivistävässä koulutuksessa. Opetus voi kuitenkin olla hyvin monenlaista. Euroopan neuvoston raportissa (2002) erotetaan kolme lähestymistapaa: oppia

uskonto (learning religion), oppia uskontoa (learning about religion) ja oppia uskonnosta (learning from religion). Ensimmäinen lähestymistapa liittyy tunnustukselliseen uskonnonopetukseen, toinen ei-tunnustukselliseen uskontojen tarkasteluun ja kolmas keskittyy oppilaiden kokemusmaailmaan uskonnollisista asioista ja oppilaiden oman persoonallisuuden kasvun ja arvomaailman kehityksen tukemiseen. Suomen mallia voitaneen pitää kahden viimeksi mainitun lähestymistavan yhdistelmänä, jossa painopiste on uskonnosta oppimisessa. Euroopan neuvosto on antanut suosituksen, jonka mukaan uskonnonopetus tulee nähdä osana historian, kulttuurin ja ihmiskunnan filosofisten kysymysten tarkastelua.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Uskonnon opetukseen liittyvät asiat ovat herättäneet vilkasta keskustelua ja työryhmälle on saapunut useita asiaa koskevia kannanottoja. Työryhmä on lisäksi kuullut asiantuntijoita ja seurannut opetukseen liittyvää kansalaiskeskustelua.

Kannanotoissa ja keskustelussa näkemykset uskonnon opetuksesta vaihtelevat suuresti. On kannanottoja, joissa pidetään nykyistä uskonnonopetuksen mallia parhaiten suomalaisen yhteiskuntaan sopivana. Samalla sen nähdään ottavan hyvin huomioon vähemmistöjen oikeudet ja tukevan oppilaiden identiteetin kehitystä. Nykyisen katsomusaineiden opetuksen järjestämistavan nähdään ottavan hyvin huomioon myös uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien oppilaiden oikeudet. Suomalaisen mallin oppilaan oman uskonnon opettamisesta nähdään antavan oppilaille mahdollisuudet olla elävässä yhteydessä kansakunnan uskonnollisuuden, kulttuurin ja historian kanssa.

Toisaalta taas uskonnonopetuksen asema koulussa on asetettu kyseenalaiseksi ja uskonnonopetus on ehdotettu kokonaan poistettavaksi. Tilalle on tarjottu erilaisia ratkaisuja, esimerkiksi kaikille oppilaille tarkoitettua uskontotieto -oppiainetta, elämäntutkimustietoa kaikille oppilaille, kaikille sopivaa etiikka- tai maailmanetiikka -oppiainetta tai sitten mallia, jonka mukaan osa uskonnossa käsitellyistä asioista tulisi siirtää muihin oppiaineisiin ilman että mitään uutta oppiainetta tuodaan tilalle. On myös esitetty, että esimerkiksi uskontotieto oppiaineena ei ratkaisisi tilannetta, sillä sen lähtökohtana olisivat kuitenkin uskonnot. Lisäksi on runsaasti näiden kahden näkemykslinjan välimaastoon sijoitettavia mielipiteitä, joissa esitetään uskonnon opetuksen kehittämistä eri näkökulmista.

Sekä luterilaisen että pienryhmäisten uskontojen opettajat kannattavat nykyistä uskonnonopetuksen mallia Suomessa. Pienryhmäisten uskontojen opettajat näkevät oikeuden omaan uskuntoon merkkinä siitä, että valta-yhteiskunta kunnioittaa vähemmistöjä. Uskonnonopetus voi toimia myös yhtenä suomalaisen yhteiskuntaan kotouttamisen väylänä. Kannanotoissa ja keskusteluissa on kiinnitetty huomiota pienryhmäisten uskontojen opettajien koulutuksen ja osaamisen kehittämiseen.

Työryhmän esitys uskonnon opetuksen asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmän näkemyksen mukaan katsomusaineiden opetuksella on tärkeä tehtävä monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Työryhmä katsoo, että uskonnonopetus tulee säilyttää osana perusopetusta ja esittää, että uskonnonopetus toteutetaan osana Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat uskonnon lisäksi elämäntutkimustieto, etiikka, historia, yhteiskuntaoppi sekä oppilaanohjaus.

Suomalainen uskonnonopetus ei ole tunnustuksellista kuten usein virheellisesti ajatellaan. Opetus toteuttaa positiivista uskonnonvapautta, vahvistaa lapsen ja nuoren omaa identiteettiä ja tunnustaa uskonnon merkityksen osana yksilöiden ja yhteisöjen tapakulttuuria.

Työryhmä korostaa, että uskonnon opetuksen tulee jatkossa vastata entistä paremmin

yhteiskunnan muuttumiseen ja sen vaatimuksiin siten, että mm. globalisaatioon, kestävään tulevaisuuteen ja yhteiskuntarauhaan liittyvät näkökulmat ja eettiset valinnat ovat vahvasti esillä. Opetuksen tavoitteena on edistää oppilaan katsomuksellista ja kulttuurista osaamista ja vuorovaikutustaitoja sekä ohjata tuntemaan oma uskontoperinteensä. Opetuksen tulee vahvistaa oppilaan kykyä tunnistaa, kehittää ja ilmaista omaa vakaumustaan ja siten myös lujittaa itsetuntoaan ja eheää identiteettiään. Opetuksen tehtävänä on ohjata oppilaita kohtaamaan myönteisellä tavalla erilaisuus ja eri katsomuksen omaavat ihmiset ja olemaan rakentavassa dialogissa toisenlaista katsomusta tai vakaumusta edustavien ihmisten kanssa.

7.4.3 Elämänkatsomustieto

Elämänkatsomustiedon opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Elämänkatsomustieto oppiaineena on perustaltaan monitieteinen kokonaisuus, jonka lähtökohtiin kuuluu filosofiaa sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan antaa oppilaalle aineksia kasvaa itsenäiseksi, suvaitseväiseksi, vastuulliseksi ja arvostelukykyiseksi yhteisönsä jäseneksi. Katsomusopetuksessa korostuvat taidot, jotka liittyvät oman identiteetin rakentamiseen, suvaitsevuuuteen, kulttuuriseen lukutaitoon ja joustavaan kulttuuriseen osaamiseen.

Oppiaineen tavoitteena on katsomuksellinen yleissivistys. Oppilas saa perustiedot ja -taidot, joiden varassa hän voi tunnistaa ja arvioida uskonnollisia sekä vakaumuksellisia katsomuksia. Elämänkatsomustieto seuraa ns. vuoden 2001 Madridin suositusta käsittelemällä tasapuolisesti sekä sekulaareja vakaumuksia että uskontoja. Toinen tavoite liittyy katsomuksellisen, erityisesti eettisen ajattelutaidon edistämiseen. Tässä yhteydessä painotetaan myös opetuksen perustana olevaa ihmisoikeusetiikkaa.

Elämänkatsomustiedon tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulussa opetettiin vuoden 1969 tuntijaon mukaisesti uskontojen historiaa ja siveysoppia 15 vuosiviikkotuntia. Vuoden 1985 tuntijaon ja opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä oppiaineesta tuli elämänkatsomustieto ja ainetta opetettiin 13 vuosiviikkotuntia. Tuntimäärä väheni edelleen vuoden 1993 tuntijaossa 11 vuosiviikkotuntiin. Elämänkatsomustietoa opiskellaan vuoden 2001 tuntijakopäätöksen mukaisesti tällä hetkellä sama määrä kuin uskontoa eli vuosiluokilla 1–5 opiskellaan 6 vvt ja vuosiluokilla 6–9 opiskellaan 5 vvt, eli yhteensä 11 vuosiviikkotuntia.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan liittyvässä kyselyssä opetuksen järjestäjille ja rehtoreille selvisi, että nykyistä uskonnon ja elämänkatsomustiedon nykyistä tuntimäärää pitää sopivana noin 56 % vastaajista, liian korkeana sitä pitää noin 38 % ja loput eivät ole ottaneet asiaan kantaa. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt alustavat tulokset osoittavat, että suhtautumisessa uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen tuntimääriin on jonkin verran eroa. Siinä, missä opettajat ja oppilaiden huoltajat pitävät uskonnon tuntimääriä jossain määrin liian korkeina, elämänkatsomustiedon tuntimäärää he pitävät pääsääntöisesti sopivana. Oppilaiden suhtautumisessa uskontoon ja elämänkatsomustietoon ei ole eroa.

Elämänkatsomustietoa opiskelee vajaa 3 % oppilaista ja määrä on ollut kasvussa 2000-luvulla.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto elämäkatsomustiedon opetuksen toteutumisesta

Opetushallitus arvioi vuonna 2001 uskonnon, elämäkatsomustiedon ja tapakasvatuksen oppimistuloksia (Oppimistulosten arviointi 5/2002). Arvioinnin mukaan elämäkatsomustiedon osaaminen oli vain kohtalaista. Sisällöllisistä puutteista voidaan mainita oppilaiden heikko oman sekulaarin kulttuuriperinnön tuntemus. Arviointiraportissa tuodaan esiin, että monilta elämäkatsomustiedon opettajilta on vuonna 2001 puuttunut kelpoisuus. Ongelmina on nostettu esiin opettajien heikko aineenhallinta, oppisisältöjen ja menetelmien käyttö sekä ajantasaisten oppiaineistojen puute.

Kelpoisuustilanne on kuitenkin nyt parantumassa ja uusia oppimateriaaleja on käytettävissä. Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan (2008) mukaan opettajat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä elämäkatsomustiedon osuuteen nykyisissä opetussuunnitelman perusteissa.

Helsingin kaupunki teki katsomusaineiden opettajille ja oppilaiden huoltajille laajan kyselyn, jonka tulokset julkaistiin 2007. Huoltajakyselyn tulokset tukevat elämäkatsomustiedon tavoitteita. Esimerkiksi 95 % piti tärkeänä, että vakaumuksista ja uskonnoista annetaan puolueetonta tietoa. Samoin tärkeänä pidettiin, ettei opetus ohjaa tietyn vakaumuksen omaksumiseen ja toisaalta opetuksen ei ollut tarpeen perehdyttää eri uskontojen harjoittamiseen. Opettajat näkivät hankaluutena riittävän oppimateriaalin puutteen. Opetuksen käytännön järjestämiseen liittyviä ongelmia ovat joskus tuntien sijoittuminen päivän viimeiseksi tunneksi, päällekkäin jonkin toisen aineen tunnin kanssa tai siten, että oppilaalle tulee ns. hyppytunti ennen elämäkatsomustiedon tuntia. Monien eri luokka-asteiden oppilaista yhdistellyt ryhmät koetaan joskus myös vaikeiksi.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Työryhmälle on saapunut kannanottoja, joissa käsitellään katsomusopetukseen ja erityisesti elämäkatsomustiedon opetukseen liittyviä asioita. Työryhmä on myös kuullut elämäkatsomustiedon opetuksen ja muita asiantuntijoita sekä seurannut kansalaiskeskustelua.

Suurimmassa osassa kannanottoja elämäkatsomustiedon opetuksen nykyistä toteuttamismallia ja opetuksen tavoitteita ja sisältöjä pidetään hyvinä. Huomiota kiinnitetään mm. siihen, tiedottavatko opetuksen järjestäjät riittävän hyvin elämäkatsomustiedon opetuksen mahdollisuuksista ja toteutetaanko opetusjärjestelyt, esimerkiksi tuntien sijoittaminen, siten, että se luo tasavertaiset mahdollisuudet oppiaineen opiskeluun.

Joissakin kannanotoissa esitetään elämäkatsomustiedon avaamista kaikille oppilaille, toisissa tätä taas vastustetaan ehdottomasti. Esitetään myös sitä, että kaikki nykyiset katsomusaineet yhdistettäisiin kaikille yhteiseksi oppiaineeksi tai että elämäkatsomustieto voisi olla tuollainen kaikille yhteinen katsomusaine. Tällöin käsiteltäviksi aihepiireiksi ehdotetaan mm. sosiaalisten ja elämän taitojen sisältöjä. Ehdotetaan myös, että peruskoulussa tarvittaisiin yleismaailmallista arvokasvatusta, maailmanetiikkaa.

Verkkokeskustelussakin katsomusaineiden opetusta on pohdittu useissa puheenvuoroissa. Keskustelussa on toisaalta ihmetelty katsomusaineiden joutumista jokaisen tuntijakouudistuksen yhteydessä kovan keskustelun kohteeksi, toisaalta on ehdotettu opetuksen toteuttamista siten, että eri opetusryhmiin erottelemisen asemesta kaikki lapset yhteen, oppimaan toisiltaan ja toisistaan. Elämäkatsomustietoa pidetään monissa puheenvuoroissa kasvatuksellisesti onnistuneena oppiaineena.

Katsomusaineiden tuntimäärään on otettu vilkkaasti kantaa ja useimmiten sitä ehdotetaan vähennettäväksi. Toisaalta on esitetty kokonaan uuden, elämäkatsomustietoa jossain

määrin lähellä olevan oppiaineen, lapsille ja nuorille suunnatun filosofian sisällyttämistä tuntijakoratkaisuun.

Työryhmän esitys elämäntutkimustiedon asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä toteaa, että katsomusaineiden opetuksella, niin uskonnolla kuin elämäntutkimustiedollakin nähdään edelleen olevan tärkeä tehtävä monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Eri katsomusaineille yhteistä osuutta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tulee jatkossa vahvistaa ja korostaa etiikan – mm. arvojen, asenteiden, yhteisöllisyyden ja eettisyyden - opiskelun merkitystä.

Työryhmä esittää, että elämäntutkimustiedon opetus toteutetaan osana Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat elämäntutkimustiedon lisäksi uskonto, etiikka, historia, yhteiskuntaoppi sekä oppilaanohjaus.

Työryhmä katsoo, että katsomusopetuksella yleensä ja tässä tapauksessa elämäntutkimustiedon opetuksella on suuri merkitys monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Katsomusaineet ovat tärkeitä lapsen ja nuoren identiteetin rakentumisen, yhteisössä elämisen ja ihmisoikeuksien tuntemisen, kriittisten kansalaistaitojen sekä monipuolisen ja joustavan kulttuurisen vuorovaikutustaidon ja osaamisen (keskustelu, kuuntelu, argumentointi) kannalta. Eri katsomusaineille ja eri uskonnoille yhteistä osuutta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tulee jatkossa vahvistaa ja korostaa etiikan opiskelun merkitystä.

Elämäntutkimustieto on suomalainen oppiaine, jota ei täysin samassa muodossa toteuteta missään muualla. Elämäntutkimustieto sisältää etiikan, filosofian, uskontotiedon ja kansalaiskasvatuksen aineksia ja opetuksen tavoitteet nousevat näistä näkökulmista. Elämäntutkimustiedossa keskeinen filosofinen lähestymistapa harjaannuttaa dialogiin ja tukee kasvua demokraattiseen ja suvaitsevaan yhteiskuntaan

7.4.4 Etiikka

Työryhmän esitys etiikan asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Etiikka ei oppiaineena sisälly perusopetuslaissa mainittuihin oppiaineisiin eikä perusopetuksen nykyiseen tuntijakoon. Työryhmä esittää, että perusopetuslakia muutetaan siten, että etiikka sisällytetään perusopetuksen oppimäärään ja siltä pohjalta etiikkaa voidaan tarkastella tuntijaossa perusopetuksessa opettavana oppiaineena, joka kuuluisi Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuteen.

Työryhmälle tulleissa esityksissä on korostettu eettisten kysymysten tarkastelun ja toisaalta filosofisen ajattelun ja yhteiseen pohdintaan perustuvan vuorovaikutuksen tärkeyttä nyky-yhteiskunnassa ja myös perusopetuksessa.

Etiikan opetuksen tavoitteena on työryhmän näkemyksen mukaan vahvistaa Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuuden yhteisiä tavoitteita. Suomalaisen yhteiskunnan muuttuessa aiempaa monikulttuurisemmaksi tarvitaan mahdollisuus katsomusaineiden rajat ylittävään eettisten peruskysymysten ja suomalaisen yhteiskunnan arvojen ja asenteiden tarkasteluun ja yhteiseen pohdintaan. Tarvitaan myös foorumi eri katsomusten eettisten lähtökohtien pohdintaan ja yhteisöllisiin keskusteluihin oppiainerajat ylittäen.

Työryhmä esittää, että etiikkaa voidaan opettaa joko osana oman uskonnon tai elämäntutkimustiedon opetusryhmien opetusta tai kaikille katsomusryhmille yhteisesti.

7.4.5 Historia

Historian opetuksen tehtävä ja tavoitteet

Historian opetus luo vahvaa pohjaa yleissivistykselle. Opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan ohjata oppilasta kasvamaan vastuulliseksi toimijaksi, joka osaa käsitellä oman ajan ja menneisyyden ilmiöitä kriittisesti ja ymmärtää, että oma kulttuuri ja muut kulttuurit ovat historiallisen kehitysprosessin tulosta. Historian tunteminen syventää tietoisuutta kulttuureista ja niiden ilmenemismuodoista sekä taustalla olevista arvoista ja normeista. Se kasvattaa suvaitsevaisuuteen ja empatiaan auttaessaan sijoittamaan asioita oikeisiin konteksteihin. Opetus antaa oppilaille aineksia rakentaa maailmankuvaansa ja identiteettiään, perehtyä ajan käsitteeseen sekä ymmärtää ihmisen toimintaa ja henkisen ja aineellisen työn arvoa.

Historian opetuksen sisältyy paljon kansalaiskasvatuksen elementtejä. Se käsittelee demokratian merkitystä ja ihmisen toiminnan vaikutuksia ympäristöön, talouden, yhteiskunnan ja politiikan keskeisiä kysymyksiä ja välisiä suhteita ja avaa samalla näkökulmia tulevaisuuteen. Se antaa taitoja toimia ja vaikuttaa nopeasti muuttuvassa ympäristössä. Historian opiskelun yhteydessä opittavia, tulevaisuuden kannalta tärkeitä taitoja ovat itsenäinen ajattelu, moniperspektiivisyys, syyn ja seurauksen, muutoksen ja jatkuvuuden sekä kokonaisuksien ymmärtäminen ja kriittinen ja analyyttinen, tiedon tulkinallisuuden ymmärtävä tiedonhankinta eri lähteistä. Elämyksellisyys, kokemuksellisuus ja toiminnallisuus sekä erilaisten oppimisympäristöjen käyttö ovat historian opetuksen tärkeitä menetelmällisiä piirteitä.

Historian oppiaine integroituu luonnollisesti yhteiskuntaoppiin ja sen lisäksi erityisesti uskonnon, maantiedon, äidinkielen ja kuvataiteen oppiaineisiin. Opetukseen parhaiten liittyvät aihekokonaisuudet ovat ihmisenä kasvaminen, kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, viestintä ja mediataito sekä aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys.

Historia -oppiaineen tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Historian opetuksella on ollut vahva sivistyksellinen ja kansalaiskasvatuksellinen tehtävä koululaitoksemme alkuajoista lähtien niin kansa- kuin oppikoulussakin. Peruskoulun ensimmäisessä väliaikaisessa tuntijaossa 1967 historian, yhteiskuntaopin ja taloustieteen opetukseen vuosiluokille 5–9 oli osoitettu yhteensä 12 vuosiviikkotuntia, mutta määrä väheni peruskoulun toteutuessa 10 tuntiin. Vuoden 1985 tuntijaossa opetukseen osoitettiin 9 vuosiviikkotuntia. Tuntimäärä pysyi samana vuoden 1993 tuntijaossa. Vuoden 2001 valtioneuvoston asetuksessa oppiaine jaettiin kahdeksi erilliseksi oppiaineeksi, historiaksi ja yhteiskuntaopiksi.

Vuoden 2001 tuntijaon mukaan historian opetukseen on osoitettu 7 vuosiviikkotuntia vuosiluokille 5–9. Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan (2008) tulosten mukaan yli 60 % rehtoreista ja opetuksen järjestäjistä pitää tuntimäärää sopivana ja vähän yli 30 % liian alhaisena. Kukaan ei pidä tuntimäärää liian suurena. Noin neljäsosassa kuntia historian tuntimäärää on lisätty sijoittamalla yksi yhteiskuntaopin tunti historian opiskeluun 8. luokalla. Se on nykyisten säännösten vastainen menettely, mutta viestittää asiasta, jonka eräs opettaja perustelee seuraavasti ”Kahdeksannelle luokalle tulee asiaa koko ajan lisää, esimerkiksi Word Trade Centerin iskun seuraukset, Euroopan unionin laajeneminen, ympäristömuutokset poliittisesta näkökulmasta ja Suomi 1990-luvulla.” HYOL:n aineistosta (2009) nousee esiin, että opettajat toivovat ehtivänsä avata enemmän ajankohtaisia maailman ja lähiympäristön tapahtumia ja niiden taustoja.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun 7–9 luokkien oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Historia

nähtiin tärkeänä osana yleissivistystä ja mahdollisuutta ymmärtää yhteiskuntaa. Perusasiat oman kulttuurin ja kotimaan historiasta katsottiin opittavan varsin hyvin peruskoulussa. Vähemmän opittavina kokonaisuuksina tuotiin esiin laajempaa muiden kulttuurien ymmärrystä sekä historian ja nykyisyyden jatkumon hahmottamista. Vastajat korostivat historiaosaamisen merkitystä niin nykyisyyden kuin tulevaisuudenkin ymmärtämisen kannalta, suomalaisuuden ja oman kulttuurin ymmärtämisen kannalta mutta myös suvaitsevaisuuden ja toisten kulttuurien ymmärtämisen näkökulmasta.

Suomessa opetetaan historiallis-yhteiskunnallisia aineita vähemmän kuin muissa maissa. OECD:n laatimassa kansainvälisessä vertailussa 9–11-vuotiaille opetetaan ”social studies” eli yhteiskuntatietoa (johon tässä vertailussa sisällytetään historian oppiaine) sekä OECD-että EU-maissa keskimäärin 8 % kaikkien oppiaineiden opetukseen yhteensä käytetystä ajasta, kun Suomessa sitä opetetaan noin 2 % kokonaisopetusajasta. (OECD 2009)

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto historian opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Historian oppimistuloksiin liittyvää kansallista arviointia ei ole tehty, joten oppilaiden oppimisen tasosta ei ole valtakunnallista tietoa.

Sen sijaan opetussuunnitelmaan, opetukseen ja opettajien kokemuksiin liittyvää tutkimustietoa on käytettävissä. Markkolan (2009) mukaan opetussuunnitelma rakentuu sisällöllisesti edelleen maailman ja Suomen historian käsittelemiselle esihistoriasta nykypäivään, joskin jälkimmäisessä ennen vuotta 1809 oleva aika jää hyvin vajavaiseksi ja saattaa johtaa pikemminkin historiattomuuteen kuin historiallisuuden ymmärtämiseen. Koko maailman ja Suomen historia ennen vuotta 1809 opiskellaan opetussuunnitelmaperusteiden mukaisesti vuosiluokilla 5–6. Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan (2008) mukaan luokanopettajat kokevat historian opetuksen vuosiviikkotuntimäärän liian vähäiseksi suhteessa oppiaineen tavoitteisiin ja oppilaan hyvän osaamisen kuvaukseen nykyisessä nivelvaiheessa eli 6. luokan päättyessä. Opettajat kokevat 7. vuosiluokalla aloittavien oppilaiden historia-aidot kirjaviksi ja oppilaiden taidoissa on aukkoja. Esimerkiksi dokumenttien ja erilaisten lähteiden ymmärtäminen tuottaa vaikeuksia. Osalle oppilaista on ongelmallista ymmärtää, että kaikki, mikä on kirjoitettu, ei olekaan totta.

Historia -oppiaineessa kahden laajan tavoitteen, historiallisen tiedon luonteen ja tiedonkäsittelyn, sekä historian sisältöjen läpikäymisen, yhteensovittaminen ei ole sujunut mutkattomasti. Rautiaisen ja Saukkosen mukaan (2005) historiallisen tiedon luonteen opiskelu vaatii aikaa ja syventymistä tiedon rakentumisen, käsittelyn ja argumentoinnin tapoihin tietyn aiheen tai ilmiön kautta. Oppilas on saatava tutkijan asemaan, jotta tiedon käsitteellinen ymmärtäminen on mahdollista. Tämä puolestaan vaatii karsintaa sisältöjen osalta, eikä se näytä olevan historian opetuksessa kovinkaan helppoa. Esimerkiksi luokanopettajaksi opiskelevien ymmärrys historiasta lukion jälkeen on suurimmalla osalla hyvin kapea ja pohjautuu koulun opiskelukulttuuriin, jossa korostuu historiallisen tiedon ymmärtämisen sijaan historiallisten faktojen ja osin myös prosessien muistaminen.

Historian ja uskonnon oppiaineisiin sisältyy yhteisiä tavoite- ja sisältöalueiden elementtejä. Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannassa (2008) opettajat ovat korostaneet, että eri kulttuuritaustan omaavien oppilaiden keskinäistä ymmärrystä ja vuorovaikutusta voitaisiin edistää pohtimalla yhdessä erilaisia kulttuureita, tapoja, aatteitten ja uskontojen historiaa sekä arvoja. Räsänen (2009) ja Rantala (2009) ovat puheenvuoroissaan korostaneet, että kulttuurinen ja katsomuksellinen osaaminen ovat lähellä toisiaan ja niiden merkitys tulevaisuuden yhteiskunnassa kasvaa. He ovat kysyneet, miten tämän osaamisen kenttä jäsennetään tuntijaossa ja tarjonneet ratkaisuna tiedonalalähtöistä ehey-

tämistä ja sitä, että oppilaat tarvitsevat perusvälineet oppiainepohjalta. Nykyisellään historian tuntimäärä ei anna mahdollisuuksia eri kulttuurien tarkasteluun, ja kansallisen ja länsimaisenkin kulttuurin historian tarkastelu jää vähäiseksi varsinkin 1900-luvun osalta. Virta (2008) puolestaan on korostanut, että on tarpeen pohtia Euroopan ulkopuolisten alueiden historian osuuden lisäämistä ja monikulttuurisuuskompetenssin vahvistamista historian opetuksessa. Myös Euroopan neuvoston The Image of the Other in History Teaching -hanke on korostanut monikulttuurisuuden ja erilaisten historioiden ja todellisuuksien nostamista opetuksen keskiöön osana ihmisten välisen ymmärryksen, suvaitsevaisuuden ja ihmisoikeuksien edistämistä.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Historian opetuksen asemaa ei ole kannanotoissa tai keskusteluissa kyseenalaistettu. Pitkemminkin sen merkityksen on nähty kasvavan tulevaisuuden yhteiskunnassa. Työryhmälle on saapunut muutama historian opetusta käsittelevä kannanotto. Lisäksi työryhmä on kuullut historian opetuksen asiantuntijoita sekä Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liittoa.

Kannanotoissa on tuotu esiin, että historian opetussuunnitelma sisältää paljon asiaa, tärkeitä taitoja ja käytettävissä on vain niukasti opetusaikaa. Historian opetussuunnitelman tietosisältöjen karsinta kuitenkin heikentäisi kokonaisuuksien ymmärtämisen kannalta tärkeän historiallisen perspektiivin muodostumista. On korostettu, että päättöarvioinnin kriteereissä kuvattujen taitojen pitäisi näkyä paremmin historian oppiainekohtaisessa opetussuunnitelmassa. Historia nähdään kokonaisvaltaisena oppiaineena, jossa pitäisi opiskella nykyistä enemmän globalisaation näkökulmasta tärkeitä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja maantieteellisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Keskittyminen spesifiin osaamiseen ilman kokonaiskuvaa voi jättää vakavia arvo- ja yhteiskunnallisen ymmärryksen aukkoja. Koulun tärkeä tehtävä on ylläpitää yhteiskunnallista konsensusta ja integroida nuoria yhteiskuntaan pirstaloituneessa maailmassa. Tässä oman kansakunnan ja muiden maiden historian ymmärtäminen ovat tässä keskeisessä asemassa. Samalla oppilaat oppivat ymmärtämään kulttuurien välisiä eroja. Nämä taidot auttavat kommunikoimaan erilaisista kulttuurisista ja uskonnollisista taustoista tulevien ihmisten kanssa. Kannanotoissa on esitetty myös historian opetuksen menetelmiin ja oppimisympäristöön liittyviä ehdotuksia.

Työryhmälle on ehdotettu veteraaniperinteen käsittelyn sisällyttämistä historianopetukseen. Veteraanien perintöön liittyvät aiheet, joita opetetaan erityisesti perusopetuksen kahdeksannella luokalla, ovat toinen maailmansota, sen syyt ja seuraukset sekä Suomi toisessa maailmansodassa ja sodasta selviäminen.

Työryhmälle on myös esitetty, että perusopetuksen vuosiluokille 1–4 luotaisiin oppiainekokonaisuus, jonka nimeksi ehdotetaan joko Ihminen ja yhteisö tai Yhteisö- ja kansalaisuus. Tälle kokonaisuudelle on esitetty varattavaksi tarpeelliset opetustuntiresurssit joko lisäämällä alaluokkien opetuksen kokonaistuntimäärää tai kohdentamalla nykyistä resurssia uudelleen. Tämän kokonaisuuden sisällöllisiä painopisteitä olisivat mm. ihmisoikeudet ja lasten oikeudet, demokraattisen yhteisöelämän periaatteet ja osallistuminen, ihmisten erilaisuuden kohtaaminen sekä syrjinnän ja kiusaamisen ehkäiseminen, suomalainen kulttuuriperintö sekä toisten kulttuurien kunnioittaminen, omaan elinympäristöön, terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät asiat sekä oman taloudenpidon suunnittelu ja työn arvon kunnioittaminen.

Työryhmän esitys historian asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että historia on osa Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuutta, johon kuuluvat lisäksi yhteiskuntaoppi, elämäkatsomustieto, uskonto ja etiikka sekä oppilaanohjaus.

Historian opetuksen tehtävänä työryhmä pitää hyvän pohjan antamista monipuolisen yleissivistyksen rakentumiselle ja yhteiskunnan kehittämisessä tarvittavalle osaamiselle. Opetuksen keskeisenä tavoitteena on ohjata oppilasta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumon tiedostamiseen sekä muutoksen ymmärtämiseen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen pohtimiseen menneisyyden kokemuksen pohjalta. Opetuksen tulee luoda edellytykset itsetuntemukseen ja reflektointiin, tukea oppilaan oman identiteetin kehittymistä ja edistää tiedon kriittisen, analyyttisen ja systeemisen tarkastelun taitoja.

7.4.6 Yhteiskuntaoppi

Yhteiskuntaopin opetuksen tehtävä ja tavoitteet

Yhteiskuntaopin opetuksen tulee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan antaa perustiedot ja -taidot yhteiskunnan rakenteesta, toiminnasta ja kansalaisen vaikutusmahdollisuuksista sekä syventää oppilaan käsitystä ympäröivästä yhteiskunnasta ja omasta roolistaan siinä. Opetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaan peruskansalaistaitoja ja elämässä selviytymisen taitoja, tukea oppilaan kasvua suvaitseväiseksi ja demokraattiseksi kansalaiseksi sekä tarjota kokemuksia yhteiskunnallisesta toimimisesta ja demokraattisesta vaikuttamisesta. Opetuksessa tarkastellaan yhteiskunnan perusrakenteita ja keskeisiä ilmiöitä, vallankäyttöä ja vaikuttamista, taloutta, kuluttamisen kysymyksiä ja hyvinvoinnin osatekijöitä, oikeutta ja turvallisuutta sekä suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuutta Euroopassa ja maailmassa. Yhteiskuntaoppi rakentuu yhteiskuntatieteiden, taloustieteiden, oikeustieteiden ja mediakasvatuksen sisällöistä. Historia ja varsinkin yhteiskuntaoppi oppiaineina antavat perustan yhteisölliselle ymmärtämiselle sekä toimimiselle yhteisössä.

Yhteiskuntaopin sisällöt keskittyvät erityisesti aktiiviseen kansalaisuuteen ja politiikan lukutaitoon, yrittäjyyteen, talous- ja kuluttajaosaamiseen, viestintä- ja mediaosaamiseen, oikeuskasvatukseen sekä eri kulttuurien tuntemiseen ja kansainvälisyyteen. Oppilaat oppivat sisältöjen kautta taitoja, jotka antavat osaltaan valmiuksia tarkastella kriittisesti ajankohtaisia ilmiöitä, reagoida yhteiskunnallisiin ja työelämän muutoksiin sekä toimia muutostilanteissa oma-aloitteisesti ja innovatiivisesti.

Yhteiskuntaoppia opiskellaan perusopetuksen päättövaiheessa. Yhteiskuntaopilla on vahva perinne kytkeytyä aktiivista kansalaisuutta edistäviin projekteihin ja oppilaskuntatyöhön. Yhteistyö yhteiskunnan eri toimijoiden, työelämän, yritysten, järjestöjen ja organisaatioiden kanssa on luonteenomaista yhteiskuntaopin opiskelemisessa.

Yhteiskuntaoppi kytkeytyy useisiin aihekokonaisuuksiin, erityisesti aktiiviseen kansalaisuuteen ja yrittäjyyteen, viestintään ja mediataitoihin, turvallisuuteen ja liikenteeseen sekä vastuuseen kestävästä ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta.

Yhteiskuntaopin tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Yhteiskuntaopin opetus alkoi kansa- ja oppikouluissa 1900-luvun alussa. Oppiaine kytettiin 1900-luvun alkuvuosista lähtien historiaan. Yhteiskunnan jäsenenä eläminen miellettiin historiallisen jatkumon osaksi. Ennen peruskoulua yhteiskuntaoppi kuului kansakoulun ylempien luokkien (siis neljännen vuosiluokan jälkeisiin) pakollisiin oppiaineisiin. Oppikoulussa oppiaine oli historia, yhteiskuntaoppi ja taloustieto, joka sellaisenaan siirtyi 1970-luvulla myös peruskoulun pakolliseksi oppiaineeksi. Yhteiskuntaoppia ja taloustietoa

opetettiin 9. luokalla ja tuntimääräksi vakiintui 2 vuosiviikkotuntia. Tilanne säilyi samana vuosien 1985 ja 1993 tuntijakouudistuksissa. Vuoden 2001 tuntijaossa yhteiskuntaopin oppiaine erotettiin historiasta ja vuosiviikkotuntien määrä nostettiin kolmeen. Tuntimäärän lisäämistä perusteltiin erityisesti taloustiedon opetuksen tarpeilla.

Nykyinen yhteiskuntaopin tuntimäärä on siis 3 vuosiviikkotuntia. Yhteiskuntaopin tuntien sijoittumista ei määrätä tuntijakoasetuksella. Opetussuunnitelman perusteissa yhteiskuntaopin opetuksen tavoitteet ja sisällöt on kirjoitettu vuosiluokille 7-9. Opetuksen järjestäjä päättää yhteiskuntaopin tuntien sijoittumisesta noille vuosiluokille. Yleisin ratkaisu on opettaa yhteiskuntaoppi kokonaisuudessaan 9. luokalla.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan tuottama tieto viittaa siihen, että yhteiskuntaopin muuttumista itsenäiseksi oppiaineeksi pidetään yleisesti ottaen hyvänä ja perusteltuna. Rehtoreista lähes noin 65 % pitää historian ja yhteiskuntaopin tuntimäärä sopivana, hieman yli 30 % pitää sitä edelleen liian alhaisena. Yhteiskuntaopin lisääntynyt tuntimäärä on opettajien mukaan helpottanut tavoitteiden saavuttamista ja antanut mahdollisuuksia varsinkin taloustiedon opetuksen syventämiseen, havainnollistamiseen ja yhteistyöhön koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Toisaalta on noussut esiin, että osallistumaan ja vaikuttamaan oppimista sekä kansalaisen oikeuksia ja velvollisuuksia tulisi opettaa alaluokilta lähtien. Kansalaistaito - oppiaine sulautettiin vuoden 1993 tuntijakouudistuksessa ympäristö- ja luonnontieto -oppiainekokonaisuuteen, mutta opettajien näkemysten mukaan kansalaistaidon osuus ei tule siinä riittävän hyvin käsitellyksi. Jos kansalaiskasvatusta jätetään perusopetuksen päättövaiheessa toteutuvan yhteiskuntaopin varaan, se tulee oppilaan kehityksen kannalta liian myöhään eikä mm. osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyviä tavoitteita pystytä toteuttamaan pelkästään yhden vuoden aikana.

Kansainvälisesti vertaillen historian ja yhteiskuntaopin tuntimääriä voi pitää melko vähäisinä. OECD- ja EU -maissa 9–11-vuotiaille opetetaan ”social studies” eli yhteiskuntatietoa (johon tässä vertailussa sisällytetään historian oppiaine) keskimäärin 8 % kaikkien oppiaineiden opetukseen yhteensä käytetystä ajasta, kun Suomessa sitä opetetaan noin 2 % kokonaisopetusajasta. (OECD 2007)

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto yhteiskuntaopin opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Valtakunnallista oppimistulosten arviointia ei ole toistaiseksi kohdistettu yhteiskuntaoppiin, joten oppimistuloksista ei ole saatavissa tietoa.

Nuorisobarometrissä 2008 selvitettiin nuorten omia kokemuksia siitä, kuinka paljon koulussa oppii erilaisia elämässä tärkeitä taitoja. Koulun koettiin antavan erityisen vähän valmiuksia lähiympäristöön vaikuttamiseen, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, taloustaitoihin ja kansainvälisyyteen.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun vuosiluokkien 7–9 oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Yhteiskuntaoppia ei vastauksissa käsitelty kovin paljon, mutta vastaajat toivat esiin erityisesti yhteiskunnan toimintaan ja talouteen liittyvien teemojen tärkeyden. Näiden osalta enemmistö katsoi, että niitä ei peruskoulussa opita yhtä hyvin kuin muita käsiteltyjä aiheita. Näiden tietojen merkitystä vastaajat perustelivat sillä, että on tärkeitä toisaalta ottaa vastuuta omasta elämästään ja taloudestaan ja siten valmistautua työelämään ja aikuiselämään yleensä ja toisaalta pitää voida paremmin vaikuttaa yhteiskuntaan.

Nuorten yhteiskunnallisia tietoja, taitoja ja asenteita mittaava kansainvälinen kouluarviointi-tutkimuksen ICCS:n loppuraportti julkaistaan kesällä 2010. Sen tulokset antavat suuntaa sille, mihin kouluissa on menty sitten vuoden 1999 CIVIC-tutkimuksen. Tällöin

Suomen 14–15-vuotiaat nuoret olivat kansainvälisten koulusaavutustutkimusten mukaan maailman kärkitasoa yhteiskunnallisten tietojen ja taitojen osalta. Sen sijaan suomalaisopilaat olivat kaikkiin muihin verrattuina vähiten kiinnostuneita politiikasta ja arvostivat aktiivista kansalaistoimintaa vähiten. (IEA-CIVICS 2001)

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Työryhmälle on tullut joitakin yhteiskuntaoppia tai historiaa ja yhteiskuntaoppia koskevia kannanottoja, opetusta on käsitelty myös verkkokeskustelussa ja työryhmä on kuullut opettajajärjestöä sekä oppiaineen asiantuntijoita. Eri suunnista tulevat näkemykset ja ehdotukset tukevat toisiaan.

Kannanotoissa on noussut esiin yhteiskuntaoppiin varatun vähäisen tuntimäärän ja yhteiskunnallisten asioiden opiskelun sijoittumisen vain perusopetuksen 9. vuosiluokalle. Kansalaisvalmiuksien kannalta yhteiskunnallisten asioiden opiskelua tulisi tapahtua jo aiemmin. On ehdotettu yhteiskuntaopin opetuksen alkamista 5. luokalla ja että tätä alemmilla vuosiluokilla yhteiskunnallisia asioita tulisi käsitellä muiden oppiaineiden yhteydessä. Samoin on ehdotettu yhden vuosiviikkotunnin lisäämistä 7. ja 8. vuosiluokan opetukseen. Lisäksi on korostettu yhteiskuntaopin työskentelymenetelmien kehittämistä nykyistä keskusteleammaksi ja käytännönläheiseksi sekä numeroarvioinnista luopumista ja siirtymistä suoritusmerkintään alemmilla kuin 9. luokalla.

Työryhmälle on esitetty, että perusopetuksen vuosiluokille 1–4 luotaisiin oppiainekokonaisuus, jonka nimeksi ehdotetaan joko Ihminen ja yhteisö tai Yhteisö- ja kansalaistaito. Tälle kokonaisuudelle on esitetty varattavaksi tarpeelliset opetustuntiresurssit joko lisäämällä alaluokkien opetuksen kokonaistuntimäärää tai kohdentamalla nykyistä resurssia uudelleen. Tämän kokonaisuuden sisällöllisiä painopisteitä olisivat mm. ihmisoikeudet ja lasten oikeudet, demokraattisen yhteisöelämän periaatteet ja osallistuminen, ihmisten erilaisuuden kohtaaminen sekä syrjinnän ja kiusaamisen ehkäiseminen, suomalainen kulttuuriperintö sekä toisten kulttuurien kunnioittaminen, omaan elinympäristöön, terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät asiat sekä oman taloudenpidon suunnittelu ja työn arvon kunnioittaminen.

Kannanotoissa on myös vahvasti korostettu talous- ja finanssiasioden opetuksen merkitystä ja ehdotettu yhteiskuntaopin tuntimäärän lisäämistä sekä opetuksen aloittamista jo alaluokilta. Perusteluina on viitattu mm. EU:n linjauksiin ja komission tiedonantoon vuodelta 2007 (808), jossa edellytetään korkeatasoista talouskasvatusta. Perusopetuksen talouskasvatuksen painopisteeksi on ehdotettu erityisesti oman talouden hallintaa, ei niinkään makrotalouteen liittyviä kysymyksiä. On myös viitattu mahdollisuuksiin käsitellä talousasioita muidenkin oppiaineiden kuten erityisesti kotitalouden ja esimerkiksi matematiikan yhteydessä.

Historiallis-yhteiskunnallisen, taloudellisen ja eettis-kulttuurisen osaamista merkitystä ovat korostaneet niin asiantuntijat kuin kansalaisetkin kannanotoissaan. Yhteiskunnallisten käsitteiden hallintaa pidetään avaimena ymmärrykseen yhteiskunnasta ja edellytyksenä osallistuvaan kansalaisuuteen. On korostettu, että kansalaiskasvatuksen ja yhteiskuntaopin painoarvo ei tulevaisuudessa ainakaan vähene. Yhteiskunnan muutos, monikulttuurisuus ja kansainvälistyminen, kuluttamiseen ja talouteen liittyvät kysymykset haastavat myös yhteiskuntaopin oppiaineena.

Eri tahot ovat korostaneet, että yhteiskuntaopissa harjaannutetaan taitoja, jotka ovat tulevaisuudessa entistä tärkeämpiä. Tiedon ja uusien prosessien arvioidaan muuttuvan yhä yhteisöllisemmiksi ja siksi vuorovaikutteiset ja verkostoissa toimimisen taidot tulevat niin

ikään tärkeämmiksi. Yhteiskuntaopille ja historialle ominainen lähdekritiikki ja erilaisten lähteiden käyttäminen tukevat näitä taitoja samoin kuten tunneilla monipuolisesti käytettävä tietotekniikka sosiaalisen kanssakäymisen välineenä eikä vain tekniikkana. Sosiaalisen median käytössä tärkeiksi ovat myös nousseet juridiset taidot. Yhteiskuntaopilla nähdään olevan paljon mahdollisuuksia syvempään yhteistyöhön erilaisten tekstilajien oppimisessa esimerkiksi yhdistettynä median tuottamiseen ja vaikuttamiseen sosiaalisen median kautta sekä kriittiseen näkemykseen omia ja muiden tuotoksia kohtaan.

Yhteiskuntaopin nykyinen sisältö on saanut jonkin verran kritiikkiäkin. Sen teemat ovat melko perinteisiä ja valtioon ja talouteen liittyvät asiat korostuvat. Vähemmälle jäävät tärkeitä ajankohtaisia ilmiöitä kuten ympäristö, energia, EU:n rooli, työmarkkina ja työttömyys, sosiaalipolitiikka ja hyvinvointi ja jossain määrin myös media. Jatkossa on myös pohdittava, miten suomalaisen yhteiskunnan normit avautuvat maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja heidän taustayhteisöjensä näkökulmasta. Yhtäläisyyksistä ja eroista kuten esimerkiksi erilaisista tasa-arvonormeista tai perhekäsityksistä tulee voida keskustella laajemminkin. Samoin on korostettu, että arviointikriteereissä näkyvien taitojen tulisi painottua nykyistä paremmin opetuksen sisällöissä.

Työryhmälle on tullut myös kannanotto veteraanien historian ja perinteen käsittelemisestä osana historian ja yhteiskuntaopin opetusta.

Keskustelussa on ehdotettu yhteiskuntaopin oppiaineen nimen muuttamista yhteiskuntatiedoksi.

Työryhmän esitys yhteiskuntaopin asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että yhteiskuntaoppi on osa Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuutta, johon kuuluvat lisäksi historia, elämäntutkimus, uskonto, etiikka ja oppilaanohjaus.

Työryhmä katsoo, että yhteiskuntaopin keskeisenä tehtävä on vahvistaa oppilaan edellytyksiä oman elämän hallintaan ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Yhteiskuntaopin tavoitteiden painopistealueita ovat suomalaiseen ja globaaliin kansalaisuuteen kasvaminen, yhteisön ja yhteiskunnan tuntemus, osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyvät taidot, yrittäjyyteen ja muutososaamiseen liittyvät taidot sekä oman elämän hallinnan edellyttämät taloudelliset ja juridiset tiedot ja taidot.

7.4.7 Oppilaanohjaus

Oppilaanohjauksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 linjaavat oppilaanohjauksen järjestämisen pääperiaatteet, keskeisimmät tavoitteet ja sisällöt. Opetuksen järjestäjän tulee näiden pohjalta suunnitella tarkemmin oppilaanohjauksen toteutus paikalliseen toimintaympäristöön soveltaen. Oppilaitokset veloitetaan tekemään ohjaustoiminnan suunnitelma, jossa määritellään ohjaustyön periaatteet ja tavoitteet sekä ohjaustyötä tekevien toimijoiden keskinäinen työnjako ja vastuualueet. Paikallinen suunnittelu edellyttää sekä koulun sisäisen ohjauksen jäsenystä että koulun ulkopuolelle ulottuvien yhteistyöverkostojen hahmottamista.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritetyt oppilaanohjauksen tavoitteet voidaan jaotella kolmeksi ydintehtäväksi. Oppilaanohjauksen tulee tukea oppilaan kasvua ja kehitystä, johon läheisesti liittyviä tavoitteita ovat oppilaan itsetuntemuksen kasvun tukeminen sekä psykososiaalisen tuen tarjoaminen. Psykososiaalisella tukemisella on tarkoitus auttaa oppilasta sopeutumaan sosiaalisesti ja psykologisesti kouluyhteisössä toimimi-

seen. Ensimmäinen tehtävä heijastelee myös kouluohjauksen historiallista tehtävää sopeuttaa nuoria kouluyhteisöön, työelämän tapoihin ja laajemmin yhteiskuntaan.

Oppilaanohjauksen toinen tehtävä on edistää oppilaan opiskelutaitojen kehittymistä ja opintojen kulkua. Näitä ydintehtävään läheisesti liittyviä tavoitteita ovat opiskelun taitojen opettaminen, oppimisvaikeuksissa avustaminen, ainevalintojen sekä ainevalintojen ja oman opinto-ohjelman tekemisen tukeminen. Oppilaanohjauksen avulla annetaan metodista tukea nuorelle hänen oman henkilökohtaisen opintopolkunsuunnittelussa sekä siihen liittyvissä päätöksenteko- ja valintaprosesseissa. Nuorten opintosuunnittelun tuki edistää lopulta koko joustavuuteen ja valinnaisuuteen perustuvan koulutusjärjestelmän toimivuutta.

Elinikäisen oppimisen ja oman osaamisen jatkuvan kehittämisen edellytyksenä on, että yksilöt oppivat tuntemaan omat vahvuutensa ja kehittymisen tarpeensa oppijoina. Opetuksen yhteydessä oppilaille tulee olla mahdollisuus erilaisten opiskelu- ja tiedonhakumenetelmien opiskeluun. Ohjauksen tulee muodostaa prosessi, jossa läsnä on koko ajan tulevaisuusorientaatio – yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet, mutta myös tietoisuus olemassa olevista rajoitteista.

Oppilaanohjauksen kolmas tehtävä on selkeyttää oppilaan ammatillista suuntautumista. Tavoitteena on tällöin tukea nuoren koulutus- ja ammatinvalintaprosessia perusopetuksen eri vaiheissa sekä jatko-opintoihin hakeutumisessa. Kolmanteen tehtävään liittyen oppilaanohjauksella pyritään ohjaamaan nuoria tiedostamaan omia henkilökohtaisia ammatillisia intressejään sekä antamaan tarvittavia valmiuksia tehdä elämänuraa koskevia ratkaisuja. Tähän keskeisesti liittyy työelämään tutustuminen sekä työelämä- ja jatkokoulutustietouden tarjoaminen oppilaille monipuolisesti koko koulunkäynnin ajan. Työelämäyhteistyön keskeisen osan muodostavat työelämän edustajien vierailut luokkatunneilla, työpaikkakäynnit, projektityöt, eri alojen tiedotusmateriaalien käyttö ja työelämään tutustuminen (TET). Tutustumisjaksot, joiden pituus ja määrä vaihtelevat koulutuksen järjestäjien päätöksen mukaan. TET-jaksojen aikana oppilaita kannustetaan selvittämään, minkälaista osaamista erilaisissa tehtävissä tarvitaan ja minkälaisia tapoja työntekijöillä on ollut hankkia tarvittavaa osaamista koulutus- ja työuransa aikana. Näin nuorille konkretisoituvat elinikäisen oppimisen mahdollisuudet ja erilaiset reitit työllistymiseen paremmin kuin keskittymällä pelkästään tutkintoperustaisesti hankittuun pätevyYTEEN.

Opetussuunnitelmien perusteet edellyttävät ohjaustoiminnan jäsentämistä usealla eri tasolla koulussa ja sen ulkopuolella. Ne edellyttävät ainakin 1) koulun eri ohjaus- ja opetusalan ammattilaisen tehtävien, 2) koulun sisäisen yhteistyön sekä 3) koulun ulkopuolisen ja alueellisen yhteistyön määrittelyä. Koulussa oppilaanohjaus jakautuu kaikkien opettajien ohjaustehtäviin sekä opinto-ohjaajan erityisiin ohjaustehtäviin.

Opetussuunnitelman perusteissa oppilaiden ohjaaminen linjataan kaikkien opettajien tehtäväksi. Opinto-ohjaaja on koulun ohjauksen asiantuntija, joka osallistuu ohjauksen eri toimintamuotojen koordinointiin ja suunnitteluun oppilaitoksessa. Hänen erityisalueena on oppilaiden henkilökohtaisen urasuunnittelun tukeminen. Ohjauksen asiantuntijana opinto-ohjaajan tehtävänä on myös pyrkiä varmistamaan, että oppilaanohjaukselle asetetut tavoitteet ja sisällöt toteutuvat käytännössä. Ohjauksen kolmas suunnittelutaso koskee koulun ulkopuolista yhteistyötä. Siksi opetussuunnitelman perusteissa käsitellään yhteistyötä sekä vanhempien että työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa.

Oppilaanohjauksen tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulun alkuvaiheen tuntijaossa oppilaanohjaukselle oli varattu yhteensä 9 vuosiviikkotuntia vuosiluokilla 1–9. Vuoden 1985 tuntijaossa vuosiluokille 1–9 oli varattu oppilaanohjaukseen 3 vuosiviikkotuntia ja vuosiluokilla 3–6 oppilaanohjaus sisältyi kansalaistaidon

tunneille (2–3 vuosiviikkotuntia). Vuoden 1993 tuntijaossa oppilaanohjaus väheni 2 vuosiviikkotuntiin vuosiluokilla 7–9. Nykyisessä tuntijaossa oppilaanohjaukseen on varattu 2 vuosiviikkotuntia vuosiluokilla 7–9. Lisäksi sen katsotaan sisältyvän opetussuunnitelmaan perusopetuksen kaikilla luokka-asteilla.

Oppilaan ohjaukseen käytettävien tuntien kansainvälistä vertailutietoa ei ole saatavissa, sillä mikäli tunteja ylipäätään on varattu ohjaustoimintaa, niitä ei ole eritelty vaan ne on sijoitettu kategoriaan ”Muut”.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto oppilaan ohjauksen tavoitteiden toteutumisesta

Kansainvälisissä elinikäisen ohjauksen arvioinneissa (OECD 2003) Suomen vahvuuksina mainitaan ohjauksen sisällyttäminen opetussuunnitelmiin, integroiminen opetukseen sekä oman opetusajan osoittaminen oppilaan ohjaukseen. Samoin tärkeä ohjauspalvelujen laatuun vaikuttava tekijä on, että opinto-ohjaajina toimivien kelpoisuudet on määritelty lainsäädännössä.

Kansallisen arvion mukaan oppilaanohjauksen eri osa-alueet toteutuivat kouluissa vaihtelevasti. Oppilaiden mielestä ohjaus jatko-opintoihin toimi hyvin, mutta henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen tuki saatiin pääsääntöisesti opinto-ohjaajalta ja vain nimellisesti koulun muilta opettajilta. Eniten kehitettävää oli ammatillisen suuntautumisen ohjauksessa: oppilaat kokivat saavansa tietoa erilaisista tutkinnoista hyvin, mutta esimerkiksi ammatti- ja työelämä tiedon saamisessa todettiin puutteita.

Oppilaanohjauksen seuranta- ja palautejärjestelmien arvioinnissa oppilaiden arviot oppilaanohjauksen toimivuudesta olivat keskimääräisesti huonompia kuin opinto-ohjaajien ja rehtorien arviot parempia kuin opinto-ohjaajien. Erot voivat olla osittain tulkinneita, mutta tulos herättää myös kysymyksen, missä määrin oppilaiden kokemuksia huomioidaan oppilaanohjauksen suunnittelussa.

Oppilaanohjauksen toimivuutta on arvioitu myös tarkastelemalla oppilaiden koulutusvalintojen jäsentyneisyyttä. Perusopetuksesta jatko-opintoihin siirtyvissä oppilaissa oli useita ryhmiä, joiden kyky tehdä itsenäisiä jatkokoulutusvalintoja oli heikko. Moni toisen asteen opiskelija oli epävarma ammatillisesta suuntautumisestaan. Oppilaanohjauksen keskeinen tehtävä on kuitenkin nuorten urasuunnitteluvalmiuksien kehittyminen, jolloin nuorten koulutusvalintojen jäsentyminen voidaan nähdä sen yhtenä mittarina (Opetushallitus 2004). Nuorten valmiudet opintosuunnitteluun vaikuttavat lopulta koko koulutusjärjestelmän toimivuuteen.

EU:n komission lanseeraamassa osaamisen ennakointi aloitteessa (*New Skills for New Jobs 2009*) kuvataan, minkälaista osaamista työelämässä tulevaisuudessa tarvitaan. Aloitteessa esitetään tavoitteena segregaaation väheneminen työmarkkinoilla, kestävä kehitys ja ympäristökysymysten huomioon ottaminen myös urasuunnittelussa. Ennusteen mukaan korkeasti koulutetun työvoiman tarve tulee lisääntymään samalla, kun rutiinityö vähenee. Aloitteessa esitellään yleiset taidot, jotka kaikilla tulisi olla. Sellaisia ovat oppimaan oppimisen taidot, vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot, aloitteellisuus ja yrittäjyys sekä kulttuurinen kompetenssi ja ilmaisukyky.

Opetukseen ja ohjaukseen tulee sisällyttää sellaisia työmuotoja, joiden avulla kehitetään tulevalle koulutus- ja työuralla tarvittavia taitoja. Kansallinen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehys, joka laadittiin Suomessa 2009 (OPM 2009:24), edellyttää oman osaamisen määrittelyä laajemmin kuin pelkästään tutkintojen muodossa. Yleiseksi työelämäosaamiseksi on määritelty oppimis-, ongelmanratkaisu-, vuorovaikutus- ja viestintä-, yhteistyö- sekä eettiset ja esteettiset taidot.

Ohjauksen arviointiraporteissa ja ohjaushankkeiden raporteissa korostetaan nivelvaiheiden merkitystä lasten ja nuorten opintopolun sujuvuuden kannalta. Perusopetuksen keskeyttäminen tai koulutuksen ulkopuolelle jääminen altistavat syrjäytymiskehitykselle. Koska vaarana on, että valintoja tehdään enemmän mielikuvien kuin kokemuksen ja tiedon varassa, voi seurauksena olla opintojen keskeytyminen tai opiskeluaikojen piteneminen toisella asteella. Vuoden 2008 EU:n komission päätöslauselman mukaan urasuunnittelu- taidoilla on ratkaiseva merkitys yksilöiden aktiivisten siirtymien onnistumisessa ja pysyvien ratkaisujen syntymisessä. Aktiivisilla siirtymillä tarkoitetaan missä tahansa elämänvaiheessa tapahtuvaa siirtymistä kouluasteen sisällä, kouluasteelta toiselle, koulutuksesta tai työstä työhön tai työttömäksi joutumista ja sen jälkeen työhön hakeutumista. Koulutus- ja urasuunnittelutaitojen kehittyminen edellyttää, että yksilö hankkii riittävät valmiudet sekä tiedot ja taidot, jotka on edellytyksenä mahdollisuudelle tehdä valintoja ja päätöksiä. Jo perusopetuksen aikana nuoren tulee hankkia tietoa koulutus- ja ammattivaihtoehtoista ja yhteiskunnasta sekä tarjolla olevista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluista. Tavoitteena on, että hän oppii hyödyntämään tieto- ja viestintäteknologian tarjoamia mahdollisuuksia tiedonhankinnanvälineenä. Oppilaalla tulee olla riittävä itsetuntemus, että hän voi tarkastella omia arvojaan ja kiinnostuksen kohteitaan sekä arvioida niiden merkityksellisyyttä koulutusta koskevan päätöksenteon kannalta.

Ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus olisikin nähtävä jatkumona, joka jatkuu koko opintopolun ajan. Ohjaustoiminta muodostaa prosessin, jonka jatkuminen opintopolun ajan sekä yli nivel- ja siirtymävaiheiden – kouluasteelta toiselle tai koulutuksesta työelämään – taataan koulukohtaisten ohjaussuunnitelmien laatimisella ja asetettujen tavoitteiden toteutumista seuraamalla. Opetusministeriön käynnistämässä oppilaanohjauksen kehittämishankkeessa, joka on osa Perusopetus paremmaksi - ohjelmaa, yhdeksi tavoitteeksi on asetettu kunta- ja oppilaitostason ohjaussuunnitelmien laadun parantaminen.

Kansainvälisissä yhteyksissä elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen integroituvasta ohjauksesta käytetään termiä elinikäinen ohjaus (lifelong guidance vrt. lifelong learning). Elinikäisen oppimisen edistäminen on ollut yksi Euroopan unionin Koulutus 2010 -ohjelman tavoitteista. Elinikäisellä ohjauksella tuetaan näiden tavoitteiden saavuttamista (Kasurinen & Vuorinen 2007). Vuonna 2004 EU:n jäsenmaiden opetusministerit hyväksyivät ensimmäisen elinikäisen ohjauksen päätöslauselman (Council of the European Union 2004, EDUC 109 SOC 234), johon kirjattiin ehdotuksia ohjauspalveluiden parantamiseksi jäsenmaissa. Päätöslauselman mukaan elinikäinen oppiminen ja siihen integroitu ohjaus mahdollistavat taloudellisen kehityksen, työmarkkinoiden tehokkuuden sekä ammatillisen ja maantieteellisen liikkuvuuden. Lisäksi korostettiin, että elinikäinen ohjaus tukee työvoiman osaamisen kehittämistä ja että tehokkaalla ohjaustoiminnalla autetaan yksilöiden integroitumista yhteiskuntaan, vahvistetaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä aktiivista kansalaisuutta rohkaisemalla ja tukemalla yksilöitä osallistumaan koulutukseen ja kehittämään omaa osaamistaan. Jo perusopetuksen aikana hankittu perusta valmiuksille kehittää omaa osaamistaan voi auttaa nuoria selviytymään epävarmoilla työmarkkinoilla ja löytämään keinoja työllistymiselleen.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Oppilaan kasvun ja kehityksen tukemiseen, opiskelutaitojen kehittämiseen, opintojen kulkuun ja ammatillisen suuntautumisen vahvistamiseen liittyvien taitojen oppimisen merkitys on tuotu esille niin asiantuntijakuulemisissa kuin kansalaiskeskustelussakin.

Työelämän osaamistarpeiden ja vaatimusten muutokset haastavat oppijan sekä oppivan

yhteiskunnan taidot. Tarvitsemme yhä enemmän valmiuksia vaikuttaa kiireeseen, stressiin, muutokseen ja jatkuvan oppimisen vaatimuksiin. On myös kyettävä selviytymään yhteiskunnassa ja rakentamaan itselleen mielekäs elämän kokonaisuus. Kyky asettaa tavoitteita ja pysyä niissä on niin ikään yhä keskeisempi taito nyky-yhteiskunnassa ja työelämässä. Yksilöiden ja ryhmien pystyvyyttä tulee vahvistaa opettamalla oppimisen säätelytaitoja. Tarvitaan taidon lisäksi myös tahtoa. Koulun opiskelutilanteissa tulisi olla mahdollista harjoitella epävarmuuden ja ristiriitojen sietämistä, mutta myös yksilöllistä ja kollektiivista onnistumista. Oppimisen strategisia taitoja voidaan oppia helposti - haasteena on saada oppilaat käyttämään taitojaan aktiivisesti.

Oppilaanohjauksen tulee jatkossa pyrkiä vastaamaan vielä entistä paremmin muuttuvan yhteiskunnan haasteisiin. Sähköiset tietoverkot ovat avanneet paljon uusia mahdollisuuksia, ja niiden käyttö ohjauksessa onkin lisääntynyt ja monipuolistunut merkittävästi; silti mahdollisuuksia on edelleen paljon hyödyntämättä. Oppilaanohjauksen käytössä olevat tietoverkot toimivat pääosin tietopankkina eri asiantuntijoille. Ohjaussivustot on suunniteltu usein aikuisille asiantuntija-käyttäjille, eikä niissä ole välttämättä huomioitu vuorovaikutteisuutta ja palveluiden muiden käyttäjien näkökulmaa.

Parhaillaan eduskunnassa käsitellyssä oleva perusopetuslaki koskeva muutosehdotus tulee muuttamaan erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta tuen painopistettä varhaiseen tukeen ja ennalta ehkäisevään toimintaan. Nämä strategiset linjaukset lisäävät ohjauksellisuuden ja oppilaanohjauksen tarvetta perusopetuksessa.

Keskusteluissa on tuotu esiin myös pohdittavaksi, miten kansallisella, alueellisella ja organisaatiotasolla varmistetaan yhdenvertaisuus siten, ettei kulttuuri- tai sosioekonominen tausta, sukupuoli, kieli, toimintakykyisyys, oppimisvaikeudet tai maantieteellinen sijainti vaikuta ohjauspalvelujen saatavuuteen. Erilaisten tarpeiden – moninaisuuden huomioiminen – tulee jatkossa muodostamaan yhä suuremman haasteen ja toisaalta ammatillisen osaamisen vahvistamistarpeen ohjaustyön ammattilaisten keskuudessa. Yhteiskuntaan integroitumisen keskeinen tekijä on, että eri kulttuuritaustaa edustavat lapset ja nuoret saavat riittävästi ohjausta ja tukea opintopolkunsa aikana ja tehdessään tulevaisuuttaan koskevia valintoja yhteiskunnassa, jonka rakenteet ja mahdollisuudet voivat poiketa suuresti verrattuna heidän tai heidän perheensä aiempiin kokemuksiin.

Työryhmän esitys oppilaan ohjauksen asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että oppilaanohjaus toteutetaan osana Yksilö, yritys ja yhteiskunta -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat oppilaanohjauksen lisäksi uskonto, elämänkatsomustieto, etiikka, historia ja yhteiskuntaoppi. Työryhmä pitää samalla tärkeänä, että ohjauksen osuutta kaikissa oppiaineissa ja kaikkien opettajien työssä vahvistetaan.

Työryhmä katsoo, että oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että oppilas saa opintojensa ja elämänsä suunnittelun kannalta tarpeellisia asenteita, tietoja ja taitoja, kykenee kehittämään oppimisen taitojaan ja ottamaan kasvavasti vastuuta opintojensa suunnittelusta ja etenemisestä. Ohjauksella tuetaan oppilaan sitoutumista opintoihin, opintojen sujumista ja oppilaan halua ja edellytyksiä jatko-opintoihin sekä koko elämän kestäväan oppimiseen.

Oppilaanohjauksen tehtävä kouluyhteisössä on estää koulunkäynnistä putoamista, edistää koulutyön tuloksellisuutta ja lisätä hyvinvointia koulussa. Ohjauksen avulla edistetään myös koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Oppilaanohjauksessa tulee hyödyntää sosiaalista mediaa ja ylipäätään tieto- ja viestintätekniikan nykyistä paremmin.

7.5 Oppiainekokonaisuus Taide ja käsityö

Työryhmä esittää, että oppiainekokonaisuuteen Taide ja käsityö kuuluvat nykyisistä oppiaineista musiikki, kuvataide ja käsityö. Uudeksi oppiaineeksi tähän oppiainekokonaisuuteen esitetään draama, jonka keskeiset tavoitteet ja sisällöt määrätään tarkemmin opetussuunnitelman perusteissa.

7.5.1 Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen sekä kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako

Esityksellään työryhmää haluaa vahvistaa taidekasvatuksen asemaa ja tukea sekä opetuksen järjestäjien että oppilaiden mahdollisuuksia valintoihin.

Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuden yhteisenä tehtävänä työryhmä pitää oppilaan persoonallisen kasvun tukemista tasapainoiseksi, itsensä tuntevaksi ja itsetunnonaan terveeksi ihmiseksi. Oppilasta ohjataan tuntemaan ja arvostamaan omaa ja muiden kulttuuria, taiteen eri alueita, ilmaisemaan itseään ja olemaan vuorovaikutuksessa luovan toiminnan ja taiteen tuottamisen kautta. Oppiainekokonaisuus vahvistaa oppilaan kulttuurista osallisuutta sekä luovaa ajattelua ja edellytyksiä kehittää yhteiskuntaa, kulttuuria ja ympäristöä. Oppiainekokonaisuuden yhteisissä tavoitteissa keskeisiä ovat käden ja ilmaisun taidot, työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot sekä itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot.

Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuutta koskeviin valinnaisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 8 vvt vuosiluokille 3–6 ja yhteensä vähintään 2 vvt vuosiluokille 7–9. Valinnaiset tunnit voidaan käyttää vuosiluokilla 3–6 opetuksen järjestäjän päätöksen tai oppilaan valinnan mukaan ja vuosiluokilla 7–9 oppilaan valinnan mukaan. Työryhmä pitää tärkeänä, että vuosiluokkien 3–6 valinnaistunneilla vahvistetaan toisaalta opetuksen omaleimaisuutta ja toisaalta oppilaalle tarjoutuu mahdollisuus löytää omien taipumustensa mukaiset vahvuusalueet, joiden opiskelua oppilas voi syventää ylemmillä vuosiluokilla ja jatko-opinnoissa. Valinnaisuuden suuntaaminen oppiainekokonaisuuteen vahvistaa mahdollisuuksia tämän oppiainekokonaisuuden ja sen eri oppiaineiden syventäviin ja soveltaviin opintoihin tai taiteen ja käsityön osaamista muihin oppiaineisiin integroiviin opintoihin.

Työryhmä esittää, että Taide ja käsityö –oppiainekokonaisuuden sekä Terveys ja toimintakyky –oppiainekokonaisuuden valinnaistunteja voidaan tarkastella kokonaisuutena, jonka suuruus on yhteensä vähintään 14 vvt. Tätä tuntimäärää voidaan käyttää näiden kahden oppiainekokonaisuuden valinnaisiin opintoihin vuosiluokilla 3–6 opetuksen järjestäjän tai oppilaan valinnan mukaisesti ja vuosiluokilla 7–9 aina oppilaan valinnan mukaisesti. Opetuksen järjestäjän tulee vuosiluokilla 7–9 tarjota kumpaankin oppiainekokonaisuuteen liittyviä valinnaisia opintoja.

Lisäksi työryhmä esittää, että 7. vuosiluokan lopussa oppilas valitsee musiikin, käsityön, kuvataiteen ja draaman oppiaineista kaksi. Näitä oppiaineita opiskellaan vuosiluokkien 8–9 aikana yhteensä vähintään 6 vuosiviikkotuntia.

Musiikin yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 7 vvt. Tunneista yhteensä vähintään 2 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2 ja yhteensä vähintään 4 vvt vuosiluokille 3–6. Lisäksi oppilas opiskelee musiikkia 7. vuosiluokalla yhden vuosiviikkotunnin, minkä jälkeen hän valitsee kaksi oppiainekokonaisuuteen kuuluvista oppiaineista, joiden opintoja hän jatkaa vuosiluokilla 7–9.

Kuvataiteen yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 7 vvt. Tunneista yhteensä vähintään 2 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2 ja yhteensä vähintään 4 vvt vuosiluokille 3–6. Lisäksi oppilas opiskelee kuvataidetta 7. vuosiluokalla yhden vuosiviikko-

tunnin, minkä jälkeen hän valitsee kaksi oppiainekokonaisuuteen kuuluvista oppiaineista, joiden opintoja hän jatkaa vuosiluokilla 7–9.

Käsityön yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 11 vvt. Tunnista yhteensä vähintään 4 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2 ja yhteensä vähintään 6 vvt vuosiluokille 3–6. Lisäksi oppilas opiskelee käsityötä 7. vuosiluokalla yhden vuosiviikkotunnin, minkä jälkeen hän valitsee kaksi oppiainekokonaisuuteen kuuluvista oppiaineista, joiden opintoja hän jatkaa vuosiluokilla 7–9.

Draaman yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 3 vvt. Tunneista yhteensä vähintään 1 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2 ja yhteensä vähintään 1 vvt vuosiluokille 3–6. Lisäksi oppilas opiskelee draamaa 7. vuosiluokalla yhden vuosiviikkotunnin, minkä jälkeen hän valitsee kaksi oppiainekokonaisuuteen kuuluvista oppiaineista, joiden opintoja hän jatkaa vuosiluokilla 7–9.

7.5.2 Musiikki

Musiikin opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Musiikin opetuksen tavoitteena on oppilaan musiikillisten taitojen kehittäminen siten, että oppilas kykenee ilmaisemaan itseään musiikin keinoin ja että hänelle syntyy elävä suhde musiikkiin, kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Musiikillisten perustaitojen hallitseminen ja musiikkikulttuurinen ymmärrys ovat kulttuurisen osallisuuden edellytyksiä.

Perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteiden mukaan musiikin opetuksen tulee rohkaista oppilasta musiikilliseen toimintaan, antaa oppilaille musiikillisiä ilmaisuvälineitä ja tukea hänen kokonaisvaltaista kasvuaan. Lisäksi musiikinopetuksen tehtävänä on saada oppilas ymmärtämään, että musiikki on erilaista eri aikakausina ja eri kulttuureissa ja että musiikilla on eri merkitys eri ihmisille. Musiikin opetuksella on myös merkitystä nuoren identiteettityölle. Yhdessä musisoimalla kehitetään sosiaalisia taitoja, rakentavaa kriittisyyttä sekä kulttuurisen erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista.

Musiikin opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Sen tulee antaa mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen. Opetuksen tulisi kehittää kykyä arvioida asioita kriittisesti, luoda uutta kulttuuria sekä uudistaa ajattelu- ja toimintatapoja. Tavoitteena on niin ikään, että oppilas löytää musiikin alueelta oman kiinnostuksen kohteensa.

Musiikin tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulun olemassaolon aikana musiikin tuntimäärä on ollut laskeva vuoden 1993 tuntijakoon saakka. Vuoden 1969 peruskoulun tuntijaossa musiikin tuntimäärä oli 12 vuosiviikkotuntia. Vuosien 1993 ja 2001 tuntijaoissa musiikin vähimmäistuntimääräksi määriteltiin 7 vuosiviikkotuntia. Sen mukaan laskettuna musiikin osuus yhteisenä opetettävien oppiaineiden yhteenlasketusta tuntimäärästä olisi noin 3 prosenttia. Oppilaan opiskeleman musiikin kokonaistuntimäärän laskuun on vaikuttanut lisäksi vuoden 2001 tuntijaossa tapahtunut valinnaisaineiden opetukseen suunnatun tuntimäärän muutos enintään 20 vuosiviikkotunnista vähintään 13 vuosiviikkotuntiin.

Opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelma-analyysin mukaan vuoden 2001 tuntijakoa sovelletaan tarkastelluissa kunnissa tai kouluissa siten, että musiikkia opetetaan yleensä valtakunnallisen vähimmäistuntimäärän mukaisesti. Taide- ja taitoaineille määritellyn yhteisen opetusajan käyttö on suunnattu tavallisesti muihin taide- ja taideaineisiin. Analysoidusta opetussuunnitelmista löytyi vain niukasti tietoa valinnaisesta musiikin opetuksesta.

Opetushallituksen taide- ja taitoaineiden seurantakyselyn (2009) mukaan lukuvuonna 2007–2008 valtaosa musiikin yhteisenä oppiaineena annettavasta opetuksesta annettiin vuosiluokilla 1–6. Vuoden 2001 tuntijaossa on varattu musiikille, kuvataiteelle, käsityölle ja liikunnalle yhteistä opetusaikaa eli niin sanottuja välystunteja 12 vuosiviikkotuntia, joiden jakamisesta päätetään paikallisesti. Seurantakyselyn mukaan näistä tunneista kohdistetaan musiikkiin keskimäärin 2,8 vuosiviikkotuntia. Näin ollen seurannan perusteella musiikin todellinen vähimmäistuntimäärä näyttää olevan keskimäärin 9,8 vuosiviikkotuntia.

Valinnaisena aineena annettua taide- ja taitoaineiden opetusta tarkasteltiin em. seurantakyselyssä niiden koulujen osalta, jossa opetusta annettiin perusopetuksen kaikilla vuosiluokilla. Vajaassa 10 %:ssa näistä kouluista opetettiin musiikkia valinnaisena aineena 1–6 vuosiluokilla. Vuosiluokkien 8–9 musiikin opetus on valinnaisen opetuksen varassa. Tyypillisin valinnaistuntimäärä näillä vuosiluokilla oli 2 tuntia. Valtaosalla kyselyyn vastanneista kouluista ei ole taide- ja taitoaineiden painotettua opetusta. Eniten painotettua opetusta annettiin liikunnassa ja musiikissa.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan liittyvässä kyselyssä vähän yli 40 % opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista piti taide- ja taitoaineiden nykyistä tuntimäärää sopivana ja 56 % liian alhaisena. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt tulokset vahvistavat tätä. Opettajien mielestä taide- ja taitoaineita on jonkin verran liian vähän ja samaa mieltä olivat oppilaat ja heidän vanhempansa. Eri taideaineiden määrää koskevissa näkemyksissä ei ollut olennaisia eroja.

Kansainvälistä tuntimäärien vertailua ei pysty tekemään eri taideaineiden osalta erikseen, sillä useissa maissa aineet on niputettu yhdeksi kokonaisuudeksi (arts) ja tähän ryhmään kuuluvat aineet ja aineiden määrät vaihtelevat maasta toiseen. OECD:n tilastojen (2009) mukaan taideaineiden suhteellinen osuus opetukseen käytetystä kokonaisuudesta on Suomessa 9–11 -vuotiaiden opetuksessa 19 %, kun OECD:n keskiarvo on 12 % ja EU-maiden 13 %. Vaihteluväli on Meksikon 5 %:sta Tanskan 20 %:iin. 12–14 -vuotiaiden ikäryhmässä taideaineiden osuus on Suomessa 15 %, kun OECD:n keskiarvo on 8 % ja EU-maiden 9 %. Vaihteluväli on Belgian 3 %:sta Itävallan 16 %:iin.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto musiikin opetuksen tavoitteiden toteutumisesta, eri osa-alueiden hallinnasta ja siihen liittyvistä haasteista

Opetushallitus arvioi taito- ja taideaineiden oppimistuloksia ensimmäistä kertaa kevään 2010 aikana. Tulokset valmistuvat vuoden 2011 alussa.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun vuosiluokkien 7–9 oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Useimmat vastaajat katsoivat, että peruskoulussa taideaineita ei opi kovin hyvin. Näin arvioivat varsinkin oppilaat, jotka arvelivat suuntautuvansa taidealoille. Taideaineita arvostettiin niiden yleissivistävän luonteen takia ja siksi, että ne kehittävät luovia taitoja. Taideaineita ei koettu vain kevennykseksi lukuaineiden keskellä, vaan korostettiin, että ne tulisi huomioida täyspainoisina oppiaineina muiden rinnalla.

Jyväskylän yliopistossa on tehty lisensiaattityö vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteiden musiikin opetuksen tavoitteista. Sen mukaan musiikin opetukselle asetetut yleis-tavoitteet toteutuivat tyydyttävästi ja ainekohtaiset tavoitteet välttävästi kuudennen vuosiluokan loppuun mennessä. Musiikkiin asennoituminen oli kuitenkin pääosin myönteistä. (Suomi 2009.) Opetushallituksen ja Hämeenlinnan kaupungin yhteisen opetussuunnitelman arviointiprosessin tuottaman tiedon mukaan nykyiset opetussuunnitelman perusteet

eivät takaa samaa musiikillista osaamista kaikille oppilaille. Vuosiluokilla 1-6 annettu musiikinopetuksen laatu ja määrä vaihtelevat suuresti. Paikallisten opettajien mukaan tämä aiheuttaa ongelman arvioinnin oikeudenmukaisuutta ajatellen.

Aivotutkimuksissa saatujen tulosten mukaan musiikin tekeminen ja musiikin opiskelu edistävät kaikkea oppimista. Tämän vuoksi musiikki on merkityksellistä kaikkea jatkokoulutusta ja työelämää ajatellen. Lisäksi musiikin opiskelun on todettu auttavan muun muassa kielellistä oppimista ja kehittävän tarkkaavaisuutta.

Hyvinvointiin keskittyvät 2000-luvulla tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet musiikkiharrastusten ja terveyden välisen yhteyden. Esimerkiksi kuorolaulun on todettu vähentävän stressiä ja lisäävän muiden yhteisöllisten kulttuuriharrastusten tavoin odotetun eliniän ennustetta. Saarikallion (2007) mukaan musiikilla on käyttöä myös tunteiden hallinnassa. Tutkimuksissa on havaittu esimerkiksi, että nuoret käyttävät musiikkia tunteiden säätelyyn. Päämääränä tällöin on joko mielialan paraneminen tai mielialan hallinta.

Musiikkia ja musiikkikasvatusta käsittelevässä keskusteluissa musiikin katsotaan olevan musiikillisten käytäntöjen harjoittamista, musisointia. Musiikki on siis olennaiselta olemukseltaan tekemistä. Musiikin tekemisen ja harrastamisen tavat ovat kuitenkin muuttuneet voimakkaasti viime vuosina. Lasten ja nuorten toimintaympäristö on laajentunut käsittämään digitaaliset ja sosiaaliset verkkoympäristöt. Koska digitaalisen median aikakaudella ilmaisu- ja vuorovaikutustavat ovat moniaistisia käsittäen kuvallisen ilmaisun lisäksi myös musiikin, on lasten ja nuorten koulutuksessa kiinnitettävä huomiota näiden viestintätapojen lukutaitoon ja käyttöön.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseet kehittämissuositukset

Perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja tuntijakoa valmistavalle työryhmälle tulleissa kannanotoissa tuodaan esiin musiikin sekä myös muiden taide- ja taitoaineiden opetuksen tavoitteita, merkitystä ja asemaa kommentoivia näkemyksiä. Työryhmä on lisäksi kuullut musiikin opetuksen asiantuntijoita ja opettajajärjestöä sekä seurannut opetukseen liittyvää kansalaiskeskustelua.

Kannanotoissa musiikin ja musiikin opiskelun merkitystä on tarkasteltu muun muassa sivistyksellisen pääoman, hyvinvoinnin ja kulttuurikasvatuksen näkökulmista. Musiikki katsotaan kuuluvan osaksi sekä yksilön että yhteisön sivistystä. Näin jokaisella oppilaalla ja kansalaisella tulisi olla oikeus musiikilliseen koulutukseen. Vaikka maassamme on vahva musiikkioppilaitosperinne, se ei kuitenkaan takaa kaikille lapsille ja nuorille musiikillista osaamista. Musiikkiopistoissa opiskelee alle 10 % suomalaisista lapsista ja nuorista.

Kannanotoissa tuodaan esiin musiikin merkitys kouluyhteisön kannalta. Musiikilla katsotaan olevan keskeinen asema koulun toimintakulttuurin ja yhteisöllisyyden rakentamisessa. Lisäksi musiikki on koulun juhlassa olennainen yhteisöllisyyden luoja ja perinteiden ylläpitäjä. Kannanotoissa kiinnitetään huomiota musiikin merkitykseen myös yksilön kulttuuriselle osallisuudelle sekä yksilön ja yhteisön hyvinvoinnille ja oppimiselle. Myös musiikin merkitys liiketalouden alana nostetaan esiin. Musiikkialan liiketoiminnasta on ilmestynyt selvityksiä vuonna 2009. Niiden mukaan musiikkialan kokonaisvolyymi nousi yli miljardiin euroon.

Kannanotoissa on kommentoitu myös eri oppiaineiden asemaa ja opetuksen määrää. Yleinen taide- ja taitoaineisiin liittyvä näkemys on, että uuden tuntijaon valmistelussa eri oppiaineet tulisi asettaa tasa-arvoiseen asemaan. Täten musiikkia ja muita taide- ja taitoaineita olisi opettava kaikilla luokka-asteilla. Valinnaisuuden lisäämisen ei katsota riittävän vahvistamaan taide- ja taitoaineiden asemaa. Lisäksi kannanotoissa esitetään näkemys, että

taide- ja taitoaineita opettavilla opettajilla tulisi olla henkilökohtainen suhde opettamaansa taiteenalaan.

Työryhmän esitys musiikin asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että musiikin opetus toteutetaan osana Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat musiikin lisäksi kuvataide, käsityö ja draama.

Musiikin opetuksen keskeisenä tehtävänä on antaa jokaiselle oppilaalle musiikilliset perustaidot, joiden pohjalta oppilaalle syntyy elävä suhde musiikkiin. Painopisteen tulee säilyä edelleen musiikillisten taitojen harjoittamisessa musiikkia tekemällä. Tulevaisuudessa opetuksen tavoitteeksi tulee kuitenkin asettaa aiempaa selkeämmin oppilaan luovuuden, ajattelutaitojen ja ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen muun muassa luovan toiminnan ja tuottavan musiikillisen toiminnan kautta. Opetuksella vahvistetaan näin myös oppilaiden oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta.

Lisäämällä musiikin ja muiden oppiaineiden välistä integraatiota voidaan musiikin opetuksen yhdeksi tavoitteeksi asettaa eri ilmaisu- ja viestintävälineitä koskevan syvemmän ymmärryksen saavuttaminen. Jo perusopetuksessa oppilaalla tulee olla mahdollisuus opiskella musiikkia muun muassa digitaalisissa verkkoympäristöissä siten, että musiikkiteknologisten taitojen ja mediakasvatukseen painottuvan musiikillisen lukutaidon kehittyminen olisi mahdollista.

7.5.3 Kuvataide

Kuvataiteen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Kuvataiteen opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan antaa oppilaalle monipuolisia tietoja ja taitoja visuaalisen kulttuurin eri osa-alueista, joita ovat kuvataide, muotoilu, arkkitehtuuri, esineympäristö, rakennettu ympäristö ja visuaalinen media. Opetuksen tehtävänä on lisäksi tukea oppilaan luovan kuvallisen ajattelun kehittymistä ja kehittää monipuolisesti oppilaan kuvallisia taitoja.

Opetuksen tavoitteena on, että oppilaalle syntyy henkilökohtainen suhde taiteeseen. Taiteellisen ilmaisun ja toiminnan lähtökohtina ovat ympäristön kuvamaailma, aistihavainnot, mielikuvat ja elämykset. Opetuksen tavoitteena on kehittää mielikuvitusta ja edistää oppilaiden luovan ongelmanratkaisun ja tutkivan oppimisen taitoja. Kuvataiteen opetuksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua tarjoamalla mahdollisuuksia omien ajatusten ja tunteiden ilmaisuun vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Kuvataiteen opetus luo perustaa suomalaisen ja oppilaan oman kulttuurin sekä hänelle vieraiden kulttuureiden visuaalisen maailman arvostamiselle ja ymmärtämiselle. Kuvataiteen opetuksessa kehitetään taitoja, joita tarvitaan oman ympäristön ja kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Kuvataiteen tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulun alkuvaiheen eli vuoden 1969 tuntijaossa kuvaamataidon opetukseen osoitettiin tunteja sekä erillisinä 2 vuosiviikkotuntia että yhdessä musiikin kanssa yhteensä 18 vuosiviikkotuntia. Tunnit oli tuon tuntijaon mukaan sijoitettu kuusipäiväiseen kouluviikkoon, mikä myös tekee suoran vertailun vaikeaksi.

Vuoden 1985 tuntijaossa taito- ja taideaineille varattiin 44 vuosiviikkotuntia, josta kuvaamataidolle osoitettiin 6–18 vuosiviikkotuntia vuosiluokille 1–6. Vuosiluokkien 7–9 osalta kuvaamataidon tuntimäärä oli yhteydessä musiikin tuntimäärään. Oppilas opiskeli kuvaamataitoa 2–4 vuosiviikkotuntia.

Vuoden 1993 ja vuoden 2001 tuntijaossa kuvataiteen vähimmäistuntimääräksi säädettiin 8 vuosiviikkotuntia. Oppilaan opiskelemaan kuvataiteen opetuksen kokonaistuntimäärän laskuun on vaikuttanut vuoden 2001 tuntijaossa tapahtunut valinnaisaineiden opetuksen suunnatun tuntimäärän laskeminen enintään 20 vuosiviikkotunnista vähintään 13 vuosiviikkotuntiin.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan (2008) liittyvässä kyselyssä yli 60 % opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista piti kuvataiteen tuntimäärää sopivana. Liian alhaisena sitä piti 29 % vastaajista. Kukaan ei pitänyt tuntimäärää liian korkeana.

Opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelma-analyysin mukaan vuoden 2001 tuntijaon paikallisessa soveltamisessa on havaittavissa puutteita tai virheellisyyksiä kuvataiteen osalta. Havaintoa taide- ja taitoaineiden tuntijaon epäselvyydestä tukevat myös Opetushallituksen perusopetuksen taide- ja taitoaineiden toteutumisen seurannan tulokset vuodelta 2008. Pääosa (84,4 %) yhteisenä oppiaineena annettavasta kuvataiteen opetuksesta annetaan alakouluissa. Yläkouluissa 7–9 kaikille yhteisen kuvataiteen opetuksen vuosiviikkotuntimäärä on keskimäärin 2. Valinnaista kuvataiteen opetusta tarjotaan eniten vuosiluokilla 8–9, missä tyypillisin valinnaistuntimäärä on 2 vuosiviikkotuntia. Valinnaisaineiden tarjonta vaihtelee suuresti koulujen välillä. Suurimmassa osassa kouluista ei tarjota 7. vuosiluokalla lainkaan valinnaisia kuvataiteen tunteja. Kaikille yhteisten kuvataiteen opintojen päättymisen ennen päättövaihetta on koettu ongelmalliseksi erityisesti oppilaan kehityksen tukemisen, päättöarvioinnin ja jatko-opintojen näkökulmasta.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto kuvataiteen tavoitteiden toteutumisesta

Opetushallitus arvioi taito- ja taideaineiden oppimistuloksia ensimmäistä kertaa kevään 2010 aikana. Tulokset valmistuvat vuoden 2011 alussa.

Opetushallituksen ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteisen tutkimuksen (2009) mukaan oppilaat kokevat kuvataiteen opiskelun yleensä miellyttäväksi ja kuvataidekasvatuksella on merkitystä oppilaiden koulussa viihtymisen kannalta. Lapsen ja nuoren kasvussa itsensä ilmaisemisen tarve on keskeistä.

Nuorisobarometri 2009 tulosten mukaan nuoret harrastavat mielellään taidetta ja kulttuuria. Nuori hakee taiteen tekemisestä ennen kaikkea iloa ja elämyksiä. Barometrin mukaan tärkeitä seikkoja taiteen tekemisessä ovat myös itseilmaisuus, uuden luominen sekä tietojen ja taitojen oppiminen. Barometrin tulosten mukaan koulu ei tue riittävästi nuorten luovuutta ja taideharrastuksia.

UNESCO:lle tehty laaja kansainvälinen taideopetusta koskeva tutkimus osoitti suomalaisen taidekasvatuksen vahvuuksiksi mm. korkeatasoisen taideopettajien koulutuksen, hyvät opetussuunnitelmat, uuden teknologian käytön, yhteistyön kulttuuritoimijoiden kanssa ja erilaiset taidekasvatusprojektit.

Tutkijat korostavat, että visuaalisuus hallitsee median maailmaa. Nuorten internetissä käyttämä aika painottuu viihteeseen ja viihteelliseen kommunikaatioon. Vaikka verkkoympäristö mahdollistaa sisällöntuottamisen ja -muokkaamisen, vain murto-osa lapsista ja nuorista tekee niin. Luova tuottaminen ei kehity itsestään.

Taiteen tekemisen merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle on noussut vahvasti esille niin kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Taiteellinen toiminta toimii syrjäytymistä ehkäisten, erilaisuutta tulkiten sekä hyvinvointia ja elämänlaatua lisäten. Taidekasvatus voi myös parantaa muun oppimisen edellytyksiä riippumatta siitä suuntautuuko oppilas myöhemmin taidealalle.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Työryhmä on saanut kuvataiteeseen liittyviä kannanottoja jonkin verran. Osa kannanotoista käsittelee taito- ja taideaineiden aseman vahvistamista yleensä, osa erikseen kuvataiteita. Työryhmä on lisäksi kuullut asiantuntijoita taito- ja taideaineiden opetukseen liittyvässä seminaarissa sekä seurannut kansalaiskeskustelua.

Kannanotoissa on esitetty, että uuden tuntijaon tulisi taata kuvataiteen opetus yhteisenä oppiaineena kaikille läpi perusopetuksen. Nykyisessä tuntijaossa yhteisen opetuksen loppuminen yleisesti 7. luokalla nähdään ongelmallisena tasa-arvoisten oppimisen edellytysten, kokonaisvaltaisen kasvun sekä jatko-opintojen näkökulmasta.

Työryhmälle tulleissa kehittämissuhteissa ja asiantuntijapuheenvuoroissa korostetaan, että perusopetuksen päättövaiheessa tulee turvata visuaalisen luovuuden kehittymisen edellytykset nykyistä paremmin. Korkealle kehittyneessä yhteiskunnassa tarvitaan luovan talouden tekijöitä; audiovisuaalisen median, arkkitehtuurin, tuotesuunnittelun sekä muun visuaalisen sisällön- ja tuotesuunnittelun osaajia. Kulttuurituotannon merkitys on kasvanut ja sen myötä kulttuuriosaamisen tarve. Tulevaisuuden luovan talouden rakentamisessa tarvittavien taitojen perusteita rakennetaan perusopetuksessa.

Monissa kannanotoissa ja kansalaiskeskustelussa on painotettu kuvataiteen keskeistä roolia mediakasvatuksessa. Kuvataideopetuksessa painottuukin yhä enemmän visuaalisen viestinnän taidot, joiden harjaannuttamiseksi opetusta tulisi lisätä erityisesti 8.–9. luokille, jolloin nuori elää voimakkaasti mediavälitteisessä ja verkottuneessa maailmassa.

Keskusteluissa on noussut esiin, että kuvataideopetus ei ensisijaisesti ohjaa valmiin tiedon äärelle, vaan ymmärtämään erilaisia tapoja hahmottaa maailma ja rakentaa tietoa. Samalla on korostettu, että peruskoulun yleissivistävään tehtävään kuuluva taide- ja kulttuurikasvatus tulisi nähdä samanarvoisena maailmankuvan rakentajana kuin luonnontieteellinen tieto. Kannanotot ovat myös kiinnittäneet huomiota koulujen kuvataideopetuksen tason heikkenemiseen, kelpoisten opettajien ja valinnaisten aineiden vähentymiseen monissa kouluissa. Negatiivisen kehityksen syynä nähdään ennen kaikkea oppilaan saaman kuvataideopetuksen vähentyminen 7.–9. luokilla.

Kulttuuri - tulevaisuuden voima (Opetusministeriö 2010), Päin näköä! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma (Opetusministeriö 2009) sekä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014 (Opetusministeriö 2010) ottavat kantaa perusopetuksen kuvataideopetuksen aseman vahvistamisen puolesta.

Työryhmän esitys kuvataiteen asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että kuvataiteen opetus toteutetaan osana Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat kuvataiteen lisäksi musiikki, käsityö ja draama.

Työryhmä pitää kuvataiteen opetuksen keskeisenä tehtävänä kuvalliseen ilmaisuun ja kuvataiteeseen liittyvien perustietojen ja taitojen antamista niin, että oppilas voi niitten varassa luoda elävän suhteen kuvataiteeseen. Tavoitteena on oppilaan aktiivisen, uutta luovan ja kriittisen ajattelun sekä visuaalisen viestinnän taitojen monipuolinen kehittäminen.

Kuvataiteen opetuksella edistetään kulttuurista osaamista ja osallisuutta. Kuvataiteen opiskelu nähdään monikulttuurisuutta vahvistavana toimintana, kulttuuri-, identiteetti- ja kansalaiskasvatuksena, jossa henkilökohtaiset ja yhteisölliset kulttuurit kohtaavat. Kuvataideopetus vahvistaa oppilaan omien kulttuuristen juurien tuntemista ja ymmärtämistä sekä itselle vieraiden kulttuurien tuntemusta ja myönteisten asenteiden syntymistä niitä kohtaan.

Kolmas kuvataiteen tärkeä tavoitealue liittyy taiteen tekemisen merkitykseen oppilaan hyvinvoinnille, terveydelle ja elämänlaadulle. Kuvataideopetuksen tavoitteissa korostuvat

tiedot ja taidot, joita tarvitaan yleensä osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistämässä.

7.5.4 Käsityö

Käsityön tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Käsityön opetuksen tehtävänä on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan kehittää oppilaan käsityötaitoa niin, että oppilaan itsetunto sen varassa kasvaa ja oppilas kokee iloa ja tyydytystä työstään. Tavoitteena on myös kasvattaa oppilasta kantamaan vastuuta työstään ja materiaalin käytöstä, arvostamaan työn ja materiaalin laatua sekä suhtautumaan arvioiden ja kriittisesti omiin valintoihinsa samoin kuin tarjolla oleviin virikkeisiin, tuotteisiin ja palveluihin. Kaikilla vuosiluokilla korostetaan muiden tavoitteiden rinnalla suunnittelutaidon oppimista, luoviin ratkaisuihin pyrkimistä sekä työn ja materiaalin laadun ymmärtämistä. Käsityön tekeminen vaatii teknisen taidon ja mielikuvituksen yhdistämistä. Oppilasta johdatetaan myös tutustumaan sekä suomalaiseen että muiden kansojen käsityön kulttuuriperinteeseen.

Käsityötaito koostuu monipuolisesta osaamisesta. Siihen liittyy kognitiivisia taitoja, kuten ajattelu- ja ongelmanratkaisutaitoja, kehollisia taitoja, kuten käden ja silmän koordinaatiokykyä, avaruudellista hahmotuskykyä, näppäryyttä, tarkkuutta ja nopeutta sekä sosiaalisia taitoja kuten yhteistyökykyä ja kulttuurista aistiherkkyyttä. Työn tekoon, työn arvostamiseen sekä vastuunottamiseen kasvaminen on oppiaineen keskeistä sisältöä. Yrittäjäyyskasvatus ja kulttuurikasvatus ovat oppiaineen tärkeitä ulottuvuuksia. Käsityön opetus mahdollistaa sekä kulttuuriperinnön siirtämisen että uudistamisen. Oman kulttuurin lisäksi se mahdollistaa muihin kulttuureihin tutustumisen. Käsityö on luonteva konteksti saattaa eri kulttuureista tulevat oppijat vuorovaikutukseen, yhteiseen toimintaan ja yhteisen kielen äärelle.

Käsityön opetuksella luodaan alan hallintataitojen perusta. Kyse on koko käsityöprosessin hahmottamisesta ja sen hallintaan harjaantumisesta.

Käsityön tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Käsityöopetukseen käytettävät tuntimäärät ovat vähitellen laskeneet. Vuoden 1969 tuntijaon mukaan käsityötä opetettiin 2 viikkotuntia vuosiluokilla 1–7 eli yhteensä 14 tuntia. Vuosiluokilla 7–9 oli valinnaisaineiden joukossa joko tyttöjen käsityö tai puutyö, metallityö, kone- ja sähköoppi, siten että 7.vuosiluokalla oli käytettävissä 4–6 tuntia ja 4–9 tuntia vuosiluokilla 8–9, joka oli yhteensä 12–24 tuntia. Käsityön opetussuunnitelmat ovat jo vuoden 1970 opetussuunnitelmista lähtien sallineet tyttöjen ja poikien liikkuvuuden tekstiilityön ja teknisen työn välillä.

Vuoden 1985 tuntijaossa taito- ja taideaineille varattiin vähintään 44 vuosiviikkotuntia, jossa vuosiluokilla 1–6 käsityön opetukseen varattiin 10–18 vuosiviikkotuntia. Vuosiluokilla 4–6 opetus eriytyi tekniseksi ja tekstiilikäsityöksi, joista oppilaat valitsivat toisen. Vuosiluokilla 7–9 tuntijaossa teknisen työn ja tekstiilityön yhteinen opetus aika oli 3 tuntia ja se toteutettiin 7. vuosiluokalla. Tämän lisäksi oli valinnaisiin oppiaineisiin mahdollista käyttää joko tekniseen työhön tai tekstiilityöhön 8. vuosiluokalla 2–4 tuntia ja 9 luokalla 2–4 tuntia.

Peruskoulun tuntijaossa 1993 oli käsityölle varattu vuosiluokilla 1–6 vähintään 8 ja vuosiluokilla 7–9 3 vuosiviikkotuntia. Peruskoulun ala-asteen kolmella ensimmäisellä vuosiluokalla käsityön opetus annettiin yleensä samansisältöisenä tytöille ja pojille. Lisäksi ala-asteen tuntijaossa oli taide- ja taitoaineille varattu 12 vuosiviikkotunnin yhteinen osuus, josta käytettiin käsityöhön keskimäärin 4 vuosiviikkotuntia. Näiden lisäksi käsityö - joka

jakautui tekstiilityöhön ja tekniseen työhön - oli valinnaisaine 8. ja 9. luokalla. Yhteensä käsityötä oli perusopetuksen aikana keskimäärin 15 vuosiviikkotuntia yhteisenä opetuksena, jonka lisäksi sitä valittiin valinnaisaineina keskimäärin vajaan 2 vuosiviikkotuntia oppilasta kohden. Oppilaalla oli täten keskimäärin koko perusopetuksen aikana käsityötä lähes kaksi tuntia viikossa.

Olellainen muutos tapahtui, kun perusopetuslaki (628/1998) yhdisti teknisen työn ja tekstiilityön Käsityö -nimiseksi oppiaineeksi. Aikaisemmin teknistä työtä opiskelivat pääasiassa pojat ja tekstiilityötä tytöt. Silloin opetuksen sisältö oli erilainen valinnasta riippuen. Nyt vuoden 2001 tuntijaon ja 2004 opetussuunnitelman perusteiden mukaan vuosiluokilla 1–4 opetus on samansisältöistä kaikille. Vuosiluokilta 5–6 alkaen oppiaine jakautuu siten, että opetuksen sisällöt ja tavoitteet on määritelty teknisen työn ja tekstiilityön osalta erikseen. Opetus käsittää edelleen kaikille oppilaille yhteisiä sisältöjä sekä teknisen työn ja tekstiilityön sisältöjä. Kuntakohtaisesti on päätetty, tarjotaanko oppilaalle mahdollisuus painottua käsityön opinnoissaan joko tekniseen työhön tai tekstiilityöhön. Yhteisen sisällön opetusta on toteutettu projektioiskeluna tai ns. vaihtokursseina. Käytännöt eri kunnissa vaihtelevat.

Vuonna 2001 annetussa tuntijakoa koskevassa asetuksessa yhteisen käsityön osuus – sisältäen sekä teknisen työn että tekstiilityön - pysyi sekä minimituntimäärän että eri aineille yhteisen osuuden osalta edellisen tasolla. Siinä on käsityön minimituntimäärä vuosiluokille 1–9 yhteensä 11 vuosiviikkotuntia, minkä lisäksi taide- ja taitoaineiden yhteinen osuus on 12 vuosiviikkotuntia. Ero edelliseen tuntijakoon on valinnaisaineiden tuntimäärässä. Edellisen tuntijaon mukaan valinnaisaineita voi olla enintään 20 vuosiviikkotuntia, kun nykyisessä tuntijaossa se on vähintään 13 vuosiviikkotuntia.

Opetushallituksessa toteutetun perusopetuksen taide- ja taitoaineiden toteutumista koskevan seurannan mukaan käsityötä opetettiin perusopetuksessa kaikille yhteisenä oppiaineena yhteensä keskimäärin 14 vuosiviikkotuntia. Tästä voidaan päätellä, että taide- ja taitoaineiden yhteisen opetusajan osuudesta on käytetty käsityöhön keskimäärin 3 vuosiviikkotuntia. Valtaosa käsityön yhteisenä oppiaineena annettavasta opetuksesta annettiin vuosiluokilla 1–6. Pääsääntöisesti käsityönopetus päättyi vuosiluokalla 7.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto käsityön tavoitteiden toteutumisesta

Opetushallitus arvioi taito- ja taideaineiden oppimistuloksia ensimmäistä kertaa kevään 2010 aikana. Tulokset valmistuvat vuoden 2011 alussa.

Hilmolan (2009) mukaan teknisen työn opettajien mielestä teknisen työn oppiminen perustuu itsenäiseen suunnitteluun ja oppilaiden omatoimiseen työskentelyyn, jossa opettajan tehtävä on ohjata oppilas itsenäisesti ratkaisemaan hänen työskentelyssään ilmenevät ongelmakohdat. Nykyinen oppituntien vähyys ei ole ohjannut opettajia suosimaan opetuksessa perinteistä vastaanottavaa oppimista. Ongelmanratkaisun merkitys oppimisprosessissa on suuri ja sitä pidetään oppiainesta tärkeämpänä tekijänä. Tutkimuksen mukaan teknisen työn sisältöihin kuuluu muun muassa kodin käyttö- ja tarve-esineiden huolto ja korjaus.

Syrjäläisen (2003) mukaan oppilaat oppivat yksittäisten taitojen ja taitokokonaisuuksien lisäksi ongelmanratkaisujen kautta siirtovaikutuksia muualle elämään. Merkittävää on myös työhön tarttumiseen, päätöksen tekemiseen ja soveltamisen taitoon oppiminen. Hänen mukaansa oppimiseen liittyy ”aikaansaamisen” problematiikkaa. Onko oppimisen tulos käsityössä parempi, jos oppilas ehtii tekemään mahdollisimman paljon, jolloin käsityöstä tulee ajan kanssa kilpailtaessa suorittamista ja monia tavoitteita jääkin taustalle.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämis ehdotuksia

Työryhmälle saapuneet kannanotot ovat hyvin yhdensuuntaisia; kaikissa ehdotetaan taitoja taideaineiden aseman vahvistamista. Työryhmä on lisäksi kuullut asiantuntijoita teemaan liittyvässä seminaarissa sekä seurannut kansalaiskeskustelua.

Kannanotoissa toivotaan käsityöoppiaineen sisällä turvattavan riittävä painottumisen mahdollisuus oppilaan valitsemaan käsityön sisältöalueeseen. Lisäksi toivotaan, että oppiaineen nimi kuvaisi entistä selkeämmin oppiaineen sisältöjä. Kannanotoissa ehdotetaan myös teknologian osuuden vahvistamista käsityössä tai teknologian nostamista käsityö –oppiaineen rinnalle.

Kehittämisenäkymät ovat kannanotoissa ja asiantuntijapuheenvuoroissa jakautuneet kahteen suuntaan. Talouselämä- ja tuotantopainotteisessa mallissa tavoite on työelämälähtöinen. Siinä käsityöstä ajatellaan kehitettävän koko ikäluokalle tarjottava oppiaineryhmä, innovaatioaineet, jonka oppiaineina ovat käsityömuotoilu, teknologia ja kuvataide. Tämä ryhmämalli sisältää kolme erillistä muotoiluun liittyvää oppiainetta. Toisen näkemyksen mukaan käsityön opetusta tulisi kehittää yleissivistävänä, nykyisen yhden yhteisen käsityöoppiainerakenteen pohjalta käsityötaidon, kognitiivisen ajattelukyvyyn ja yksilön terveen identiteetin vahvistamiseksi. Tällöin käytännölliseen käsityöhön pohjaavan kasvatuksen ajatellaan kehitettävän oppilaiden toimintakykyä kaikilla elämänalueilla (useita tutkimustuloksia, muun muassa Sigman 2008). Yhteistä kummallekin ajattelulle on se, että käsitettä teknologia käytetään käsityön vastakohtana, vaikka käsityö oppiaineessa opetetaan kaikista koulun oppiaineista todennäköisesti eniten sellaista teknologiaa, joka ei ole informaatioteknologiaa. Käsityön opetus muuttuu ja kehittyy nopeasti ja joustavasti yhteiskunnan muutosten mukana. Erityisesti tekninen työ on suuresti muuttunut sisällöltään teknisen kehityksen mukana viimeisen vuosikymmenen aikana.

Keskusteluissa pidetään tärkeänä perusopetuksessa saavutettavia käsityön perustaitoja, joilla on merkitystä niin arkielämässä kuin ammattikoulutukseen hakeuduttaessa, sekä käsi- ja taideteollisuusaloille että useiden muiden ammattien aloille. Käsityötaidolla nähdään olevan merkitystä myös useilla akateemisilla aloilla. Esille on noussut myös huoli käsityöosaamisen kehittymisestä. Käsityöoppiaineen tilanne kouluissa koetaan heikentyneeksi ja oppilaiden oppimistulosten koetaan huonontuneen edellisen tuntijaon seurauksena.

Tutkijoiden ja opettajankouluttajien mielestä käsityötä on kehitettävä oppiaineena niin, että sen potentiaalia voidaan käyttää yhteiskunnassa vallitsevien pysyvien haasteiden ratkaisemiseen. Tällaisina haasteina voidaan mainita kysymykset innovatiivisen yhteiskunnan kehittämistä, tasa-arvon toteutumisesta, sekä valmiuksien antaminen kansalaisten elämänhallinnan laajaan kenttään. Monipuolista fyysis-motorista taitavuutta ja erityisesti käsien käyttöä vaativat teot ovat parhaita aivojen toiminnan kehittäjiä. Ponnistelua vaativa tekeminen puolestaan vahvistaa elämässä eteen tulevien stressitilanteiden käsittelytaitoa. Ponnistelua vaativien tekojen onnistumisen myötä oppilaan kompetenssin kokemus vahvistuu, toisin sanoen hän tuntee itsensä osaavaksi, tarpeelliseksi ja kehityskykyiseksi.

Kansalaiskeskustelussa on korostunut perusosaamisen saavuttaminen käsityön arkitaidoissa niin teknisen työn kuin tekstiilityön alueella. Myös vastuunoton oppiminen ja käsityöosaamisen henkistä hyvinvointia lisäävät tekijät ovat olleet esillä.

Käsityöosaamista tarvitaan myös harrastamiseen. Opetusministeriön Nuorisobarometri 2009 mukaan käsitöitä haluaisi tehdä noin neljänneksen suurempi joukko kuin se, joka nyt tekee niitä. Käsitöitä voi periaatteessa harrastaa lähes kuka vain ja missä vain, ilman alkuun pääsemistä vaikeuttavaa ryhmää, vaadittavia erityistaitoja, ohjausta tai kalliita investointeja. Opetushallituksen verkkokyselyyn 2010 vastanneet oppilaat ja opiskelijat toivoivat, että

koulussa opetettaisiin nykyistä paremmin jokapäiväisessä elämässä tarvittavia taitoja.

Käsityön opiskelussa esiintyy oppimiskokemuksia, jotka mahdollistuvat vain teknisen työn tai tekstiilityön sisällön opinnoissa. Molempien oppisisältöjen sekä yhteisiä että yksilöityjä sisältöjä tarvitaan käsityön opetuksen toteuttamisessa. Yhteinen näkemys on, että taidon oppiminen vaatii toistoa ja siihen käytettävissä olevaa aikaa. Käsityönopetuksen ammattijärjestöjen mielestä nykyistä yhteisen käsityön käytäntöä pidetään tavoitteiltaan liian laajana suhteessa annettuun tuntimäärään.

Työryhmän esitys käsityön asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että käsityön opetus toteutetaan osana Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat käsityön lisäksi kuvataide, musiikki ja draama.

Työryhmä pitää käsityö -oppiaineen keskeisenä tehtävänä kartuttaa oppilaan käsityötietoja ja -taitoja niin, että oppilas oppii suunnittelemaan, valmistamaan, arvioimaan ja valitsemaan sekä arvostamaan erilaisia käsityön tuotteita soveltaen teoreettista tietoa käytännön työhön. Opetus edistää sekä käsityön erityisiä että arjessa tarvittavia taitoja että tarjoaa mahdollisuuden oppilaan omien taipumusten kehittämiseen.

Painopisteitä ovat opetuksen luovuutta kehittävä tietoperustaisuus, kokonaisprosessin ymmärtämiseen perustuva toiminta, sisältöjen ajankohtaisuus ja realismi, teknologian hyödyntäminen, ympäristövastuullisuus ja kulttuuriperinnön tuntemus. Tavoitteena on oppilaan esteettisen tajun, vastuullisuuden, oma-aloitteisuuden, luovuuden ja pitkäjänteisyyden taitojen kehittäminen. Opetuksen tulee tarjota kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet käsityön eri osa-alueiden taitojen oppimiseen. Käsityötaidot ovat osa elämänhallintaa ja tukevat ihmisen kykyä tarttua aktiivisesti asioihin ja löytää käytännöllisiä ratkaisuja.

7.5.5 Draama

Työryhmän esitys draaman asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Draama ei oppiaineena sisälly perusopetuslaissa mainittuihin oppiaineisiin eikä perusopetuksen nykyiseen tuntijakoon.

Työryhmälle on tullut lukuisia esityksiä draaman tai teatteritaiteen opetuksen merkityksestä nyky-yhteiskunnassa ja ehdotettu sen sisällyttämistä perusopetuksen oppimäärään joko itsenäisenä oppiaineena tai esimerkiksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa vahvistettavana osa-alueena. Kansainväliset tarkastelut ovat osoittaneet, että useissa maissa draama luetaan tärkeäksi osaksi taidekasvatusta ja silloin, kun se esiintyy itsenäisenä oppiaineena, se on sisällytetty muiden taideaineiden kanssa samaan oppiaineryhmään.

Työryhmä esittää, että perusopetuslakia muutetaan siten, että draama sisällytetään perusopetuksen oppimäärään ja siltä pohjalta draamaa voidaan tarkastella tuntijaossa perusopetuksessa opettavana oppiaineena, joka kuuluu Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuteen.

Työryhmä esittää, että draamaa opiskellaan yhteisenä oppiaineena vuosiluokilla 1–2 ja 3–6 sekä 7 ja sen jälkeen oppilas voi valita draaman toiseksi niistä kahdesta Taide ja käsityö -oppiainekokonaisuuden oppiaineesta, jota opiskelee sitten vuosiluokkien 7–9 ajan.

Työryhmä näkee draaman tärkeänä osana monipuolista taidekasvatusta ja samalla draaman opiskelun vahvistaminen tukee myös äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen opiskelua. Draaman erityisenä tehtävänä on edistää oppilaan kasvua itsensä tunteväksi, itsetunnoltaan terveeksi ja luovaksi ihmiseksi, joka kykenee ilmaisemaan itseään monipuolisesti ja toimimaan rakentavassa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien kanssa. Draaman opinnot yhdistävät taiteen ja ilmaisun eri alueita ja kehittävät oppilaan taitoa ja rohkeutta ilmaista itseään draaman, teatterin ja myös liikunnallisen ilmaisun kuten tanssin

keinoin. Draaman opetuksessa korostuvat mm. teatteri-ilmaisuun, draamaprosesseihin, ohjaamiseen, kehontuntemukseen ja keholliseen ilmaisuun, näytelmäkirjallisuuteen sekä teatterin ja tanssin tuntemukseen liittyvät näkökulmat.

7.6 Oppiainekokonaisuus Terveys ja toimintakyky

Oppiainekokonaisuuteen Terveys ja toimintakyky kuuluvat oppiaineista liikunta, terveystieto ja kotitalous.

7.6.1 Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuuden yhteiset tavoitteet, toteuttaminen ja kokonaisuuteen kuuluvien oppiaineiden tuntijako

Terveys ja toimintakyky – oppiainekokonaisuuden yhteisenä tehtävänä työryhmä pitää oppilaan persoonallisen kasvun tukemista tasapainoiseksi, itsensä tuntevaksi ja itsetunnon tuntevaksi ihmiseksi. Oppilasta ohjataan kasvamaan vastuuseen sekä oman että lähiympäristön terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisestä ja kykeneväksi huolehtimaan arjen toiminnoista sekä osaltaan ravitsemuksesta ja kodin taloudesta. Opetuksella tuetaan oppilaan sitoutumista liikunnalliseen, terveelliseen ja kestäväan elämäntapaan. Työryhmä korostaa, että liikunnallisuuden edistäminen tulee ottaa monipuolisesti huomioon myös koulun muussa toiminnassa. Oppiainekokonaisuuden yhteisissä tavoitteissa painottuvat fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tavoitteet, itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot, työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot sekä käden ja ilmaisun taidot.

Työryhmä esittää liikunnan opetuksen vahvistamista tuntimäärää lisäämällä.

Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuutta koskeviin valinnaisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 2 vvt vuosiluokille 3–6 ja yhteensä vähintään 2 vvt vuosiluokille 7–9. Valinnaiset tunnit voidaan käyttää vuosiluokilla 3–6 opetuksen järjestäjän päätöksen tai oppilaan valinnan mukaan ja vuosiluokilla 7–9 oppilaan valinnan mukaan. Työryhmä pitää tärkeänä, että vuosiluokkien 3–6 valinnaistunneilla vahvistetaan toisaalta opetuksen omaleimaisuutta ja toisaalta oppilaalle tarjoutuu mahdollisuus löytää omien taipumustensa mukaiset vahvuusalueet, joiden opiskelua oppilas voi syventää ylemmillä vuosiluokilla ja jatko-opinnoissa. Valinnaisuuden suuntaaminen oppiainekokonaisuuteen vahvistaa mahdollisuuksia tämän oppiainekokonaisuuden ja sen eri oppiaineiden syventäviin ja soveltaviin opintoihin tai liikunnan, terveystiedon ja kotitalouden osaamista muihin oppiaineisiin integroiviin opintoihin.

Työryhmä esittää, että Taide ja käsityö - oppiainekokonaisuuden sekä Terveys ja toimintakyky - oppiainekokonaisuuden valinnaistunteja voidaan tarkastella kokonaisuutena, jonka suuruus on yhteensä vähintään 14 vvt. Tätä tuntimäärää voidaan käyttää näiden kahden oppiainekokonaisuuden valinnaisiin opintoihin vuosiluokilla 3–6 opetuksen järjestäjän tai oppilaan valinnan mukaisesti ja vuosiluokilla 7–9 aina oppilaan valinnan mukaisesti. Opetuksen järjestäjän tulee vuosiluokilla 7–9 tarjota kumpaankin oppiainekokonaisuuteen liittyviä valinnaisia opintoja.

Liikunnan yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 22 vvt. Tunneista yhteensä vähintään 5 vvt sijoittuu vuosiluokille 1–2, yhteensä vähintään 9 vvt vuosiluokille 3–6 sekä yhteensä vähintään 8 vvt vuosiluokille 7–9.

Kotitalouden yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 3 vvt. Tunnit sijoitetaan vuosiluokille 7–9.

Terveystiedon yhteisiin opintoihin työryhmä esittää varattavaksi yhteensä vähintään 2 vuosi-

viikkotuntia vuosiluokille 7–9. Vuosiluokilla 1–6 terveystiedon tavoitteet ja sisällöt integroidaan erityisesti liikuntaan ja vuosiluokilla 7–9 myös kotitalouteen. Osa sisällöistä toteutuu edelleen ympäristö- luonnontiedossa, biologia/maantiedossa ja fysiikka/kemiassa.

7.6.2 Liikunta

Liikunnan opetuksen tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan liikunnan tehtävänä on vaikuttaa myönteisesti oppilaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin sekä ohjata oppilasta ymmärtämään liikunnan terveydellinen merkitys. Liikunnanopetus tarjoaa oppilaalle ja opiskelijalle sellaisia taitoja, tietoja ja kokemuksia, joiden pohjalta on mahdollista omaksua liikunnallinen ja terveyttä edistävä elämäntapa. Liikunta on toiminnallinen oppiaine, jossa leikin ja taitojen oppimisen kautta vahvistetaan myös oppilaiden omaehtoista harrastuneisuutta.

Monipuolisen liikunnanopetuksen avulla tuetaan oppilaan hyvinvointia, kasvua itsenäisyyteen ja yhteisöllisyyteen sekä luodaan valmiuksia omaehtoiseen liikunnan harrastamiseen. Liikuntamuodot ja -lajit ovat välineitä opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Uusin aivotutkimus viittaa siihen, että liikunta on myös tehokas oppimisvalmiuksien luoja, koska se stimuloi ja kehittää aivojen kognitiivisista toiminnoista vastaavia osia.

Koululiikunnan tehtävä on myös aktivoida oppilaita laajemminkin terveyttä edistävään hyvinvointikäyttäytymiseen. Liikunnan myönteinen vaikutus oppimiseen on tärkeä ottaa huomioon osana eri oppiaineiden yhteistyötä ja koulun toimintakulttuuria.

Liikunnan tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulun käynnistyessä vuonna 1972 liikunnan vähimmäistuntimäärä oli 22 vuosiviikkotuntia. Vuoden 1985 tuntijakopäätöksessä liikunnan vähimmäistuntimäärä oli 22–23 vuosiviikkotuntia. Vuoden 1993 tuntijakopäätöksellä vähimmäistuntimäärää vähennettiin 18 vuosiviikkotuntiin. Myös tällä hetkellä voimassa olevassa valtioneuvoston asetuksessa (2001) perusopetuksen tuntijaosta perusopetuksen liikunnan tuntien minimimäärä on kokonaisuudessaan 18 vuosiviikkotuntia.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan liittyvässä kyselyssä (2008) noin 40 % opetuksen järjestäjistä ja rehtoreista piti liikunnan nykyistä tuntimäärää sopivana ja 53 % liian alhaisena. Koulutuksen arviointineuvoston väliraportissa (2010) perusopetuksen opetussuunnitelman ja tuntijaon toimivuudesta esitetyt tulokset ovat samansuuntaisia. Opettajat pitävät liikunnan tuntimäärää liian alhaisena, samoin oppilaat ja erityisen selvästi tähän suuntaan ilmaisevat mielipiteensä oppilaitten vanhemmat.

Opetushallituksen taide- ja taitoaineiden toteutumista koskevan seurannan (2007 – 2008) mukaan musiikin, kuvataiteen, käsityön ja liikunnan käyttöön varatun yhteisen opetusajan (12 vvt) suurin keskimääräinen osuus on kuvataiteessa, sitten käsityössä, musiikissa ja pienin liikunnassa (0,7–1,3 vvt).

Vuonna 2008 tehdyn kansainvälisen vertailun mukaan liikunnan tuntimäärät Suomen peruskoulussa ovat eurooppalaista keskitasoa tai hieman sen alapuolella. Luotettavien vertailujen tekemistä vaikeuttavat kuitenkin monet tekijät kuten esimerkiksi maakohtaiset vaihtelut eri vuosiluokkien tuntimäärissä, kaikille yhteisen ja valinnaisen liikunnan määrissä, erilaisen oppiaineiden sisällyttäminen liikuntaan jne.

OECD:n (2009) tilastojen mukaan liikunnan (physical education) suhteellinen osuus opetukseen käytetystä kokonaisajasta on 9–11 -vuotiaiden opetuksessa Suomessa 9 %. OECD:N keskiarvo on 8 % ja EU-maiden keskiarvo 9 %. vaihteluväli ulottuu Irlannin

ja Turkin 4 %:sta Ranskan 13 %:iin. 12–14-vuotiaiden opetuksessa Suomessa liikuntaan käytetään opetusajasta 7 %, kun sekä OECD:n että EU:n keskiarvo on 8 %. Vaihteluväli on Irlannin 5 %:sta Ranskan 11 %:iin.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto liikunnan opetuksen tavoitteiden toteutumisesta

Opetushallituksen julkaisussa Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003 (Oppimistulosten arviointi 1/2004) nousi esille seuraavia asioita:

- viidennes oppilaista on liikunnallisesti erittäin passiivisia
- vain puolet liikkuu terveyden edistämisen kannalta riittävästi
- fyysinen kestävyys on laskenut
- asenteet liikuntaa kohtaan ovat myönteisiä
- liikunnallisesti aktiiviset menestyvät myös muissa kouluaineissa (äidinkieli, matematiikka ja vieras kieli).

Oppilaiden mielestä koululiikunnan parhaita puolia oli yhdessä tekeminen ja yhteisöllinen opiskelu (kuten toisten kannustaminen, toisten hyväksyminen, auttaminen ja toisten epäonnistumisten ymmärtäminen) sekä liikuntatuntien toiminnallinen työtap.

Opettajat arvioivat saavuttaneensa työssään parhaiten tahto- ja tunnealueeseen kuuluvat tavoitteet. Heikoimmin opettajat arvioivat liikunnan opetuksessa saavuttaneensa fyysisen kunnan edistämiseen ja uimataidon oppimiseen liittyvät tavoitteet.

Opetushallitus teki alkuvuodesta 2010 verkkohaastattelun vuosiluokkien 7–9 oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille ja siihen vastasi noin 60 000 oppilasta ja opiskelijaa. Omaan terveyteen ja hyvinvointiin sekä itsestä huolehtimiseen liittyvät asiat muodostivat merkittävän kokonaisuuden osallistujien ajatuksissa, kun he määrittivät nyt ja tulevaisuudessa tarvittavia tietoja ja taitoja. Kouluaineista esiin tuotiin tässä yhteydessä useimmin liikunta ja terveystieto, mutta myös biologian ja psykologian ymmärryksestä puhuttiin. Ajatukset terveyden ja hyvinvoinnin osalta liittyivät useimmin liikuntaan, ravitsemukseen, henkiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen. Oppilaiden ja opiskelijoiden arvion mukaan he oppivat koulussa paremmin terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä tietoja kuin varsinaisesti käytännössä tarvittavia taitoja.

Toiminnallista oppimiskeskusta kehittäneissä kouluissa liikunta on näyttäytynyt monimuotoisena koulun muutosta ohjaavana oppiaineena. Liikunnan on katsottu tarjoavan hyvän mahdollisuuden yhteistyöhön muiden oppiaineiden kanssa. Oppiaineiden keskinäisen yhteistyön on nähty luovan puitteet hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin kehittämiseksi. Kehittämistyön yhteydessä on todettu, että etenkin riittämättömästi liikkuvien aktiivointi sekä koulun ja arjen toimintaympäristöjen kehittäminen liikkumiseen kannustavaksi edellyttää yhteistyötä.

Kansainvälisissä vertailuissa vuodelta 2008 on arvioitu sekä liikunnan opetuksen että liikunnan opettajien aseman ja arvostuksen olevan Suomessa hyvä. Myös liikunnan opetusolosuhteet kestävät kansainvälisen vertailun, samoin tasa-arvokysymykset liikunnan opetuksessa. Tasa-arvokysymyksiin kuuluvat paitsi tyttöjen ja poikien välinen tasa-arvo myös erityisryhmien liikunnan opetus. Opettajien täydennyskoulutuksessa sen sijaan on nähty olevan parantamisen varaa.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseet kehittämissuositukset

Liikunnan opetukseen liittyvä keskustelu on ollut vilkasta. Asiantuntijoiden puheenvuoroissa, työryhmälle tulleissa kannanotoissa ja kansalaiskeskustelussa on pidetty tärkeänä peruskoululaisten liikkumisen lisäämistä. Tähän tavoitteeseen on nähty päästävän sekä liikunnan opetuksen tunteja lisäämällä että hyödyntämällä liikunnallisesti myös koulun muita tilanteita kuten välitunteja ja retkiä.

Opetusministeriön ja Nuoren Suomen suomalaisen lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä on vuonna 2008 valmistellut Fyysisen aktiivisuuden suosituksen kouluikäisille 7–18-vuotiaille. Suosituksen mukaan kaikkien 7–18 -vuotiaiden tulee liikkua vähintään 1–2 tuntia päivässä monipuolisesti ikään sopivalla tavalla.

Eduskunnassa on käyty keskustelua siitä, että istuvasta elämäntavasta on kasvamassa yhteiskunnallemme todellinen ongelma, sillä arkiliikunnan määrä on vähentynyt ja vähenee edelleen. Liikunnan harrastuksen lisääntymisestä huolimatta väestön painoindeksi on kohonnut ja ylipainoisten osuus väestöstä on jatkuvasti kasvanut. Näin on käynyt myös lapsilla ja nuorilla. Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan ylipainoisiksi luokiteltavien 12–18 -vuotiaitten nuorten määrä on viimeisen 30 vuoden aikana kolminkertaistunut. Lasten ja nuorten liikunnallinen polarisoituminen on huolestuttava ilmiö.

Koululiikunnan kehittämisen toimenpidesuunnitelman mukaan liikuntatunnit muodostavat koululiikunnan kivijalan. Liikuntatuntien määrä on pitkään ollut lasten ja nuorten terveydestä ja liikunnasta huolestuneiden keskeinen haaste. Liikuntatuntien lisäämisen tarvetta on perusteltu nimenomaan sillä, että vain koululiikunnan kautta on mahdollista tavoittaa myös ne oppilaat, joille liikunta olisi kaikkein välttämättömintä.

Valtion liikuntaneuvosto on korostanut liikuntaa 'kehollisena sivistyksenä' ja osana kansalaisten terveystajua. Koululiikunnan kehittämisen toimenpidesuunnitelman mukaan se, miten koulujärjestelmämme pystyy vastaamaan 'istuvan elämäntavan' vakavaan haasteeseen on nykyisten tutkimustietojen valossa sekä kansanterveydellisesti että kansantaloudellisesti erittäin tärkeä kysymys.

Kansalaiskeskustelussa liikunnan oppiaineesta esiin ovat nousseet liikunnan tärkeys kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin tuottajana. Koululiikuntaan panostamisen nähdään edesauttavan lasten ja nuorten kouluviihtyvyyttä, oppimista ja hyvinvointia. Keskustelussa ja kannanotoissa on noussut esiin liikuntatuntien määrän lisääminen sekä tanssitaiteen laajempi opettaminen osana liikuntatunteja. Liikuntatuntien lisäämistä on esitetty myös osana esityksiä, joissa otetaan kantaa yleensä taito- ja taideaineiden lisäämisen puolesta.

Liikunnan aineopettajajärjestöt ovat esittäneet liikunnalle lisätunteja perusopetukseen. Ehdotuksena on, että jokaiselle vuosiluokalle lisättäisiin yksi viikkotunti liikuntaa.

Työryhmän esitys liikunnan asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että liikunnan opetus toteutetaan osana Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat liikunnan lisäksi terveystieto ja kotitalous.

Työryhmä näkee, että liikunnanopetuksen keskeisenä tehtävänä on tarjota oppilaalle sellaisia taitoja, tietoja, ja kokemuksia, joiden pohjalta on mahdollista omaksua liikunnallinen ja terveyttä edistävä elämäntapa ja -asenne.

Liikunnan opetuksen tavoitteissa painopisteenä on erityisesti fyysisen toimintakyvyn sekä liikunnallisen aktiivisuuden ja liikkumisen ilon monipuolinen edistäminen. Fyysinen toimintakyky voidaan jakaa kuntokyyhiin (kestävyys, nopeus, liikkuvuus ja voima) ja liike-

hallintaan eli taitavuuteen (tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot). Toinen tärkeä tavoitealue liittyy kehollisen sivistyksen (oman kehon tuntemus ja kehollinen ilmaisu) ja omaan terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien vastuullisten asenteiden (ns. terveystaju) vahvistamiseen. Liikunnan eri muodot ja liikuntalajit tulee nähdä välineinä opetuksen tavoitteiden saavuttamiseen.

7.6.3 Kotitalous

Kotitalouden tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Kotitalous on monipuolinen ja toiminnallinen arjen hallintaa harjoittava oppiaine, jolla on myös yhteiskunnallinen ulottuvuus. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan kotitalouden opetuksen tarkoituksena on kehittää arjen hallinnan edellyttämiä käytännön taitoja, yhteistyövalmiuksia ja tiedonhankintaa sekä niiden soveltamista arkielämän tilanteissa. Tehtävänä on ohjata oppilasta ottamaan vastuuta terveydestään, ihmissuhteistaan ja taloudestaan sekä lähiympäristön viihtyisyydestä ja turvallisuudesta. Keskeiset sisältöalueet ovat perhe ja yhdessä eläminen, ravitseminen ja ruokakulttuuri, kuluttaja ja muuttuva yhteiskunta, koti ja ympäristö.

Kotitaloudessa yhdistyvät yksilön kasvun tukeminen, terveellisten elintapojen ja sosiaalisen vastuun toteuttaminen sekä kestävä kehityksen mukaisten resurssien käytön ja kulttuurisen pääoman vaaliminen. Kotitalousopetus toteuttaa ravitsemus- ja terveystieteiden, kuluttaja-, kansalais- ja ympäristökasvatuksen sekä perhekasvatuksen samoin kuin monikulttuurisuus- ja tulevaisuuskasvatuksen periaatteita. Näiden kautta syntyy vahvoja siteitä monien muiden oppiaineiden opetussuunnitelmiin. Fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulma saa oman erityishuomionsa toiminnan ja valintojen tekemisen kyvyn näkökulmasta. Tieto ei ole itseisarvo, vaan valintojen perusta. Oppiaineena perusopetuksessa kotitaloudella on mahdollisuus toimia eheyttävänä ja tietoa syventävänä ja soveltavana aineena, joka sopii monenlaisille oppijoille.

Kotitalouden oppiaineessa tasa-arvokasvatuksella on erityinen merkitys. Kotitaloudessa kehitetään tiimityötaitoja, koska oppilaat toimivat yleensä ryhmissä, joissa työnjako perustuu yhteisen neuvottelun perusteella syntyneeseen sopimukseen. Sosiaalisten taitojen lisäksi oppilas kehittää ja käyttää kehollis-kinesteettistä, loogis-matemaattista sekä kielellistä lahjakkuuttaan sekä käyttää monipuolisesti eri aistejaan. Oppiaine tarjoaa eri tavoilla oppiville oppilaille erityisen tasa-arvoiset puitteet kehittyä ja kokea onnistumista. Tämä lisää nuorten itseluottamusta, omatoimisuutta, viihtyvyyttä ja hyvinvointia kouluyhteisössä sekä parantaa heidän selviytymistään omassa arjessaan.

Kotitalouden tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Peruskoulun alkuvaiheessa vuoden 1969 tuntijaon mukaan kotitaloutta opiskeltiin 7. vuosiluokalla 3 vuosiviikkotuntia. Tuntijako oli laadittu kuusipäiväiselle kouluviikolle, joten luku ei ole täysin vertailukelpoinen. Vuoden 1985 tuntijaon mukaan kotitaloutta opetettiin kaikille yhteisenä oppiaineena neljä viikkotuntia, joista kolme 7. vuosiluokalla ja yksi 9. vuosiluokalla. Yhdeksännellä vuosiluokalla opetuksessa painottuivat asuminen sekä perhe- ja kuluttajakasvatus. Kotitalous määriteltiin vuoden 1985 Valtioneuvoston päätöksessä peruskoulun tuntijaossa opetettavaksi myös valinnaisena oppiaineena (4–8 tuntia), joista kahdeksannella (2–4 tuntia) ja yhdeksännellä vuosiluokalla (2–4 tuntia). Perusopetuksessa kaikille yhteisen kotitalouden tuntimäärä kolme vuosiviikkotuntia on pysynyt samana vuodesta 1993 lähtien. Vuoden 1993 tuntijaossa valinnaisaineille varattiin enintään 20 vuosiviikkotuntia.

Vuoden 2001 tuntijaon mukaan kotitalouden opetukseen on käytettävä vähintään 3 vuosiviikkotuntia 9. vuosiluokkaan mennessä. Tuntijaossa on määritelty valinnaisten aineiden yhteenlasketuksi vähimmäisviikkotuntimääräksi 13 vvt. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet määrittelevät valinnaisaineiden tehtäväksi syventää ja laajentaa perusopetuksen yhteisten oppiaineiden, erityisesti taide- ja taitoaineiden, mukaan luettuna kotitalous tietoja ja taitoja oppilaan valinnan mukaisesti.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurannan tuottaman tiedon mukaan kaikille yhteistä kotitalousopetusta tarjotaan kouluissa pääsääntöisesti tuntijaon mukainen vähimmäistuntimäärä, kolme vuosiviikkotuntia, ja tunnit on yleensä sijoitettu vuosiluokalle 7. Kotitaloutta opetetaan perusopetuksessa kaikille yhteisenä oppiaineena vuosiluokkien 1–9 kouluissa keskimäärin 3,4 vuosiviikkotuntia. Kotitaloutta voidaan opettaa vuosiluokilla 1–6 kaikille yhteisenä annettuna opetuksena, jos paikallisesti näin on määrätty. Vähimmäistuntimäärän ylittävä neljä vuosiviikkotuntia kaikille yhteistä kotitalouden opetusta toteutuu 0,5 %:ssa kouluja. Kotitalouden painotettu opetus mahdollistuu Opetushallituksen tekemän selvityksen mukaan yhtenäistä perusopetusta toteuttavissa kouluissa.

Valinnaisaineena kotitaloutta tarjotaan yleisimmin vuosiluokilla 8–9. Vajaassa puolessa (42 %) kouluista valinnaisen kotitalouden tuntimäärä on vähintään kolme vuosiviikkotuntia. Tuntimäärä on lähes neljännes valinnaisainetuntien kokonaismäärästä ja kertoo osaltaan oppiaineen suosioista oppilaiden keskuudessa. 20 %:ssa kouluja kotitalouden valinnaisuus kattaa lähes puolet (6 vuosiviikkotuntia) valinnaisaineiden vähimmäismäärästä. Tämä voi kertoa siitä, että tavoiteltu osaaminen varmistetaan kotitalouden valinnaisuutta vahvistamalla.

Kansainvälistä vertailutietoa kotitalousopetuksen määrästä ei ole käytettävissä, sillä oppiainetta ei vastaavalla nimellä ole muissa maissa tai se on luettu ryhmään ”Muut oppiaineet”, josta sen osuutta ei pysty erottamaan.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto kotitalouden tavoitteiden toteutumisesta

Kotitalouden oppimistulosten arviointia ei ole kansallisesti tehty. Luotettavasti ei voida sanoa, millä tasolla oppilaiden taidot ovat ja miten oppilaiden osaaminen eri taitojen osa-alueilla on jakautunut tai millaiset edellytykset kaikille yhteinen kotitalousopetus antaa edetä muistitiedosta ymmärrettyyn ja soveltavaan tietoon. On vain saatu viitteitä siitä, millaiset resurssit takaavat käytännön toiminnan ja tarkoituksenmukaisen vuorovaikutuksen oppilaiden ja opettajan välillä.

Opetushallituksen ja Hämeenlinnan kaupungin yhteisessä opetussuunnitelmaprosessissa mukana olleet opettajat toivat esille sen seikan, että kotitalousopetus 7. vuosiluokalla on ainoa kohta perusopetuksessa, jossa koko ikäluokka on varmasti kotitalouden opetuksen piirissä. Kotitalouden opettajat kokevat, että nykyisellään kaikille yhteinen kotitalousopetus ei riitä ottaen huomioon yhteiskunnallinen kehitys ja muuttuneet tarpeet. Opetusaika ei riitä esimerkiksi kansainvälistymisen haasteiden huomioon ottamiseen (eri maiden ruokakulttuurit, maahanmuuttajien ja monikulttuurisuuden näkökulmat) parhaalla mahdollisella tavalla. Taidollisten perusvalmiuksien varmistamiseen ja ymmärtävän ja soveltavan tiedon tasoon tarvitaan kaikille yhteisen kotitalouden lisäksi valinnaisuutta.

Jyväskylän yliopiston ja Opetushallituksen yhteistyössä tekemän tutkimuksen (2009) mukaan kotitalous on oppilaiden arvioimana toiseksi mieluisin peruskoulun oppiaine.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Työryhmälle on saapunut kotitalousopetukseen liittyviä kannanottoja. Kannanotoissa on korostettu kotitalousopetuksen merkitystä käytäntöön soveltavana taitoaineena, joka vaikuttaa myös oppilaiden kouluviihtyvyyteen myönteisesti. Oppiaineen osa-alueisiin kuten kuluttajakasvatukseen, terveellisen elämäntavan oppimiseen ja talouskasvatukseen on viitattu useissa puheenvuoroissa ja kannanotoissa.

Kannanotoissa ehdotetaan, että kotitalous todettaisiin virallisesti yhdeksi taito- ja taideaineeksi.

Asiantuntijapuheenvuoroissa ja keskustelussa on pohdittu, voisiko kotitaloutta olla tarjolla alemmilla vuosiluokilla ylempien vuosiluokkien kaikille yhteisen osuuden lisäksi. Alemmilla vuosiluokilla toteutettu kotitalousopetus vahvistaisi ikäkaudelle osoitettuja yhteiskunnallisia tarpeita mm. hallita itsenäisesti kodin arkisia toimintoja. Kansanterveyteen liittyvän ravitsemuksen näkökulmat ja tutkimustulokset pitäisi ottaa huomioon, samoin kuin se, että lasten ja nuorten arjenhallintataidot näyttävät heikkenevän ja niiden vahvistamiseen tulisi opetuksessa ajoissa kiinnittää huomiota. Keskeisenä painotettavana alueena pidetään ruokatalouden perustehtäviä keskeisinä sisältöinä ravitsemus ja ruokakulttuuri, jossa käytännön taitojen sisältöinä ruoanvalmistus sisältäen erityisruokavalioiden haasteisiin vastaaminen. Kuluttajakasvatuksen näkökulmasta perustiedot ovat varsin pysyviä, mutta arjen ilmiöt muuttuvat ja nämä pitäisi sitoa entistä vahvemmin opetukseen.

Kansalaiskeskustelussa kotitaloudesta esiin ovat nousseet kestävä kehityksen asiat, kuten kierrättäminen ja ruokavalinnat ympäristön ja globaalin talouden näkökulmasta, joita tulisi opettaa kotitalouden yhteydessä. Oppilaat oppivat kotitaloudessa asioita, jotka ovat suoraan siirrettävissä koteihin ja arkielämän käytännöiksi. Kotitalous kasvattaa tekemällä oppimisen menetelmin aktiivisia kansalaisia, jotka pystyvät toimimaan tiedostavina ja kriittisinä kuluttajina yhteiskunnassa.

Asiantuntijapuheenvuoroissa on korostettu, että kotitalouden poikkitieteellisen luonteen vuoksi oppiaineeseen sisältyvät tasa-arvo ja arjen hallinta luonnollisena osana opetusta. Kotitalouden oppitunneilla oppilaat toimivat yhdessä, niin tytöt kuin pojatkin, arjen hallinnan taitoja opetellen. Kotitalous on lasten ja nuorten hyvinvointia parantava oppiaine, joka edistää moninaisin keinoin kestävä kehitystä ja tasa-arvoa yhteiskunnassa. Kotitaloustunneilla tapahtuvan käytännön tasa-arvokasvatuksen nähdään olevan keino arjesta ja kotitöistä alkavan segregaaation purkuun.

Kotitalouden kannanotoissa on esitetty kotitalouden opetuksen aseman vahvistamista ja ehdotettu tuntimäärää lisättäväksi. On esitetty, että kotitaloutta opetetaan kaikille yhteisenä oppiaineena jo alemmilla vuosiluokilla nykyisen 3 vuosiviikkotunnin lisäksi ja että valinnaisuutta lisätään.

Kannanotoissa toivotaan myös myöhemmin uudistettavan opetussuunnitelman korostavan lähiympäristön hyödyntämistä opiskelussa ja opetuksessa. Luonnossa retkeily ja kasvi- maalla tai maatilalla työskentely tarjoavat mahdollisuuden eheyttävään oppimiseen.

Työryhmän esitys kotitalouden asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että kotitalouden opetus toteutetaan osana Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat kotitalouden lisäksi liikunta ja terveystieto. Kotitaloutta voi painottaa opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti kuten muitakin oppiaineita.

Työryhmä pitää kotitalouden opetuksen keskeisenä tehtävänä perustietojen ja taitojen sekä vastuullisten asenteiden harjaannuttamisen liittyen ravitsemukseen, ruokatalouteen,

kodinhoitoon ja -talouteen sekä kuluttajakasvatukseen. Opetuksen tavoitteena on ohjata oppilaita ymmärtämään hyvien tapojen ja tasa-arvon merkitys yksilön ja perheen hyvinvoinnin kannalta. Tavoitteissa painottuu aiempaa vahvemmin myös yksilön toiminta harjoittavana ja vastuunsa tuntevana kuluttajana sekä kulutukseen liittyvien ongelmien tiedostaminen. Oppilas tarvitsee ohjausta myös kotitalouksien toimintaan vaikuttavan kansallisen kulttuurin sekä kansainvälistymisen ja monikulttuurisuuden tuomien mahdollisuuksien tuntemiseen.

Kotitalouden opetuksessa on keskeistä arjen hallintaan sekä omiin valintoihin ja toimintaan liittyvä pohdinta. Oppilaat tarvitsevat edelleen niin koti- kuin ruokataloudessakin ja kuluttajan roolissa ohjausta tarkoituksenmukaisten, turvallisten ja kestävän kehityksen mukaisten aineiden, välineiden ja työtapojen käyttämiseen.

7.6.4 Terveystieto

Terveystiedon tehtävä ja keskeiset tavoitteet

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan terveystiedon opetuksen lähtökohtana on terveyden ymmärtäminen fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaalisesti toimintakyvyksi. Opetuksessa kehitetään tietoja ja taitoja terveydestä, turvallisuudesta, elämäntavasta, terveystottumuksista ja sairauksista sekä kehitetään valmiuksia ottaa vastuuta ja toimia oman sekä toisten terveyden edistämiseksi.

Terveystiedon opetus perustuu monitieteiseen tietoperustaan. Terveystiedon opetuksen tarkoitus on edistää oppilaiden terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta tukevaa osaamista. Opetuksen tehtävänä on kehittää oppilaiden tiedollisia, sosiaalisia, tunteiden säätelyä ohjaavia, toiminnallisia ja eettisiä valmiuksia

Opetettavat aiheet tukevat sekä yksilöllistä kasvua ja kehitystä että antavat valmiuksia toimia yhteisön jäsenenä hyvinvointia ja turvallisuutta edistävästi. Terveystiedon opetuksessa korostetaan sekä ajankohtaisten koulu- ja paikkakunta-kohtaisten että kansallisten ja globaalien terveyteen ja turvallisuuteen liittyvien aiheiden käsittelyä osana opetusta. Viime vuosina hyvin erilaiset terveyttä ja turvallisuutta koskevat uhat ovat koskettaneet kaikkia. Terveystiedon opetuksessa on mahdollisuus käsitellä näitä aiheita ja siten vahvistaa lasten ja nuorten voimavaroja ja selviytymisen taitoja. Opetuksessa kehitetään lisäksi tärkeitä tiedonhankintaan ja sen soveltamiseen liittyviä taitoja sekä edistetään terveyden ja hyvinvoinnin kriittistä arvopohdintaa.

Terveystieto on oppiaineena oppilaslähtöinen, toiminnallisuutta ja oppilaiden osallistumista tukeva. Opetuksen lähtökohtana on lapsen ja nuoren arki, kasvu ja kehitys ja ihmisen elämänsäilyminen.

Terveystiedon tuntijaon kehitys ja nykyinen toteutuminen

Vuoden 1985 opetussuunnitelmauudistuksessa terveyteen liittyvä aines yhdistettiin alasteella kansalaistaitoon, yläasteella osaksi liikuntaa. Terveys- ja liikennekasvatusta tuli yläasteen aikana opettaa yhteensä noin kolmekymmentä tuntia. Vuoden 1994 opetussuunnitelmauudistuksessa terveysopetusta tuli toteuttaa osana liikuntaa siten, että ”liikuntaan varatuilla tunneilla opetetaan myös terveystietoa”. Opetussuunnitelman perusteissa määriteltiin myös tavoitteet aihekokonaisuuksille, joista yksi oli terveystietokasvatusta.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle (142/2000) ehdotettiin perusopetuslain muuttamista siten, että perusopetukseen lisättäisiin kaikille oppilaille yhteiseksi oppiaineeksi terveystieto. Esityksen perusteluissa todettiin, että terveystieto ja -kasvatusta, turvallisuustaidot ja -valmiudet sekä yleiset yhteiskunnassa toimimisen ja elämäntaitojen kannalta tärkeät

tiedot ja taidot ovat jääneet perusopetuksessa liian vähälle huomiolle. Tätä pidettiin merkittävänä epäkohtana, koska mainitut tiedot ja taidot katsottiin muodostavan perusopetuksen tavoitteeksi asetetun eettisesti vastuullisen yhteiskunnan jäsenyyden saavuttamisen ja yleisen elämänhallinnan perustan. Perusteluissa viitattiin siihen, että ”kokoamalla opetus selkeämpiin kokonaisuuksiin ja määrittelemällä opetuksen tavoitteet valtakunnallisesti nykyistä täsmällisemmin opetusta voitaisiin tehostaa”. Esityksessä viitattiin myös siihen, että terveystiedon opetus osana perusopetusta tavoittaa lähes koko ikäluokan ja opetusta tehostamalla voidaan vaikuttaa yleiseen kansanterveyteen. Terveystiedon opetuksella nähtiin olevan merkitystä myös syrjäytymisen ehkäisyssä.

Terveystieto tuli perusopetukseen itsenäiseksi oppiaineeksi vuonna 2001. Oppiaineeseen kuuluu 1) terveyden edistäminen ja varsinainen terveystieto 2) turvallisuustaidot ja valmiudet sekä 3) sosiaaliset ja elämänhallintataidot. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) terveystiedon opetukselle on laadittu tavoitteet ja keskeiset sisällöt mainituille aihealueille asetuksen määrittelemän tuntijaon mukaan seuraavasti:

- Vuosiluokat 1–4, integroitu oppiaineryhmä ympäristö- ja luonnontieto: biologia, maantieto, fysiikka, kemia ja terveystieto. Opetetaan yhteensä 9 vuosiviikkotuntia.
- Vuosiluokat 5–6, integroidaan biologiaan ja maantietoon sekä fysiikkaan ja kemiaan, biologia-maantieto ja terveystieto yhteensä 3 vuosiviikkotuntia fysiikka-kemia ja terveystieto yhteensä 2 vuosiviikkotuntia.
- Vuosiluokat 7–9, yhteensä kolme vuosiviikkotuntia omana terveystieto-oppiaineena.

Opetushallituksen opetussuunnitelmaseurantaan liittyvässä kyselyssä (2008) kartoitettiin perusopetuksen opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä nykyisen tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden toimivuudesta. Sen mukaan vastaajista 55 – 57 % piti oppiaineen nykyistä tuntimäärää sopivana ja noin 20 % koki tuntimäärän liian suureksi. Arviointineuvoston Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmajärjestelmän arvioinnin väliraportissa (2010) esitetyt tulokset kertovat, että opettajat ja oppilaat pitävät tuntimäärää pidetään joko sopivana tai hieman liian korkeana ja oppilaiden huoltajat puolestaan sopivana tai vähän liian alhaisena.

Oppimistulosten arviointien ja muiden tutkimusten tuottama tieto terveystiedon tavoitteiden toteutumisesta

Terveystieto-oppiaineeseen liittyvää tutkimusta on voitu tehdä vasta muutaman vuoden oppiaineen lyhyen historian vuoksi. Terveystiedon opetuksen toteutumista vuoden 2001 lakiuudistuksen jälkeen on seurattu opetussuunnitelman toteutumisen, kouluyhteisön toiminnan, rehtoreiden ja opettajien kokemusten ja oppilaiden kokemusten näkökulmasta.

Kouluterveyskyselyssä on vuosittain seurattu oppilaiden kokemuksia terveystiedosta. Viimeisimmän kyselyn vuonna 2009 mukaan oppilaista 90 % koki oppineensa terveyteen liittyviä asioita, 76 % ilmoitti opetuksen saaneen pohtimaan omaa terveyttä. Kolme neljäsosaa oppilaista koki, että opetus oli lisännyt heidän terveyteen liittyvää osaamistaan ja 60 % oli sitä mieltä, että terveystiedon opetus oli lisännyt taitoja ja valmiuksia huolehtia terveydestä.

Jyväskylän yliopiston ja Opetushallituksen (2009) toteuttaman tutkimuksen mukaan 9-luokkalaiset oppilaat suhtautuivat terveystieto-oppiaineeseen varsin myönteisesti. Tytöt pitivät terveystietoa poikia yleisemmin mielluisana ja tärkeänä oppiaineena. Tytöt pitivät poikiin verrattuna myös lähes kaikkia opetettavia sisältöjä kiinnostavampina. Opetusmenetelmistä tehokkaimpana oman oppimisen edistäjänä pidettiin keskustelua opettajan ja op-

pilaiden kanssa. Suurin osa oppilaista myös koki, että terveystiedon tunneilla keskustellaan paljon.

Ryhmähaastatteluissa oppilaiden mukaan kiinnostavimmat terveystiedon sisällöt koettiin omakohtaisiksi, tärkeiksi ja hyödyllisiksi. Kiinnostavimpina sisältöinä oppilaat pitivät omasta terveydestä huolehtimisesta, sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutustaitoja, mielenterveyttä, liikuntaa ja terveyttä sekä seksuaalisuutta ja ihmissuhteita käsitteleviä sisältöjä. Pojat kokivat liikenneturvallisuuskysymykset kiinnostavampina kuin tytöt. Myös opetusmenetelmät ja aihepiirin uutuusarvo vaikuttivat sisältöjen kiinnostavuuteen. Oppilaat kritisoivat sisältöjä, jotka toistuivat liikaa opetuksessa eri vuosiluokilla.

Vuonna 2006 Opetushallituksen toteuttamassa viidennen luokan oppilaiden oppimistulosten arvioinnissa arvioitiin ympäristö- ja luonnontiedon neljän ensimmäisen vuosiluokan tavoitteiden toteutumista. Vuosiluokkien 1-4 kokonaisuudessa opetettavilla ”Ihminen ja terveys” sekä ”Turvallisuus” sisältöalueilla osaaminen oli hyvää tai kiitettävää. Oppilaiden asenteet ympäristö- ja luonnontiedon opiskelua kohtaan olivat myönteiset. Vuosiluokkien 1-6 osalta joka viidennessä koulussa opetettiin ympäristö- ja luonnontiedossa terveystiedon sisältöjä kymmenen tuntia tai enemmän, kolmanneksessa kouluista vastaava tuntimäärä oli alle viisi. Vuosiluokkien 5-6 biologiassa ja maantiedossa terveystiedon sisältöjä opetettiin keskimäärin 5-9 tuntia lukuvuoden aikana. Fysiikassa ja kemiassa terveystiedon tunteja oli selvästi vielä edellistäkin vähemmän. Vuosiluokkien 7-9 osalta selvityksen mukaan terveystietoa opetettiin pääsääntöisesti yksi vuosiviikkotunti jokaisella luokka-asteella. Kolmanneksessa kouluista terveystietoa opetettiin 8. luokalla 1,5 vuosiviikkotuntia tai sitä enemmän, 14 % kouluista 9-luokkalaisille ei lainkaan.

Oppimistulosten arvioinnin yhteydessä vastanneet opettajat suhtautuvat terveystiedon opettamiseen myönteisesti ja olivat motivoituneita opetuksen kehittämiseen. Opetus jakaantuu yläluokilla useiden opettajien vastuulle ja yhteistyön toteuttamisessa on huomattavia opettajien välisiä eroja. Opettajat ovat käsitelleet kaikkia keskeisiä sisältöjä ja soveltavat monipuolisesti erilaisia menetelmiä. Joka toinen opettaja kokee terveystiedon oppilasarvioinnin vaikeaksi.

Opetushallituksen toteuttaman opetussuunnitelma-analyysien mukaan vuosina 2005 ja 2008 tarkastellut opetussuunnitelmat noudattavat pääosin opetussuunnitelman perusteita. Turvallisuusosioissa liikenneturvallisuuden tavoitteet ja keskeiset sisällöt on kuvattu hyvin 1-6 vuosiluokilla. Opetukseen kuuluu sekä kouluyhteisön turvallisuuden edistämiseen osallistumista että turvallisuus- ja kriisisuunnitelmiin tutustumista.

Työryhmälle tulleista kannanotoista, asiantuntijakuulemisista sekä kansalaiskeskustelusta nousseita kehittämissuhteita

Terveystieto -oppiaineeseen liittyviä kannanottoja on työryhmälle tullut jonkin verran. Kannanotot ja keskustelu ovat liittyneet laajempaan huoleen lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja siihen tarvittavan tieto- ja taitopohjan turvaamisesta. Opetuksen järjestäjien, rehtoreiden ja opettajien kanssa käydyissä keskusteluissa on noussut esille kysymys terveystiedon tuntien vähentämisestä. Opetushallituksen ja Koulutuksen arviointineuvoston selvityksissä tuntimäärää pidetään pääsääntöisesti sopivana.

Tulevaisuuden koulu - verkkohaastattelun (2010) mukaan oppilaat pitivät tärkeinä sosiaalisia taitoja, terveyttä ja liikuntaa sekä käytännön perustaitoja. Omaan terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät asiat muodostavat merkittävän kokonaisuuden osallistujien ajatuksissa nyt ja tulevaisuudessa tarvittavista tiedoista ja taidoista. Kouluaineista esiin tuodaan tässä yhteydessä useimmin liikunta ja terveystieto, myös esimerkiksi biologian ja psykologian ymmärryksestä puhuttiin. Terveystiedon osalta korostuvat mm. terveyteen, henkiseen hyvin-

vointiin, jaksamiseen ja itsestä huolehtimiseen liittyvät tiedot.

Lasten ja nuorten biologisen kasvun aikaistuminen on nostanut keskustelua biologian ja terveystiedon opetuksen sisältöjen tarkistamisesta.

Julkisessa keskustelussa on nostettu varsin paljon esille sosiaalsiin taitoihin liittyviä kehittämisehdotuksia, samoin väkivallan ehkäisyä koskevat tavoitteita. Jokelan koulusurmia tutkineen tutkintalautakunnan raportin suositusten mukaan kouluissa tulisi kehittää järjestelmälliset ja toimivat käytännöt kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, puuttumiseen jo varhaisessa vaiheessa sekä seurantaan. Suosituksen toimeenpanosta suuri osa liittyy koulu yhteisön kokonaistoimintaan, mutta kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyä koskevat opetuksen sisällöt ovat osa terveystieto oppiainetta ja erityisesti turvallisuustaidot ja -valmiudet aihepiiriä sekä sosiaalisia taitoja koskevia tavoitteita.

Työryhmän esitys terveystiedon asemasta ja tavoitteiden painopisteistä

Työryhmä esittää, että terveystiedon opetus toteutetaan osana Terveys ja toimintakyky -oppiainekokonaisuutta. Oppiainekokonaisuuteen kuuluvat terveystiedon lisäksi kotitalous ja liikunta. Työryhmä korostaa, että terveystieto on kotitalouden lailla luonteeltaan poikkitieteellinen oppiaine ja yhteys muiden oppiaineiden opetukseen on tärkeä. Terveystiedon tavoitteita ja sisältöjä toteutetaan koko oppiainekokonaisuudessa ja sen muissa oppiaineissa, kotitaloudessa ja erityisesti liikunnassa. Joiltakin osin terveystietoa tukevia tavoitteita ja sisältöjä opiskellaan myös Ympäristö, luonnontieto ja teknologia -oppiainekokonaisuudessa.

Terveystiedon opetuksen keskeisenä tehtävänä työryhmä pitää oppilaan terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta tukevan osaamisen ja vastuullisuuden edistämistä. Tavoitteena on kehittää etenkin oppilaan toiminnallisia ja eettisiä valmiuksia. Terveystiedossa käsitellään ihmisen kasvua ja kehitystä ja elämänkulun eri vaiheita, selviytymisen keinoja ja sosiaalisen tuen merkitystä selviytymisessä.

8 Uudistusten vaikutukset

8.1 Muutokset säädöksiin

Perusopetuslaki

Työryhmän esitysten toteuttaminen edellyttää useita muutoksia perusopetuslakiin (628/1998). Uudet yhteiset oppiaineet, draama ja etiikka, tulee lisätä perusopetuksen yhteisten oppiaineiden luetteloon lain 11 §:ssä. Muutoksia samaan pykälään edellyttävät myös työryhmän esitykset vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen tarjontavelvollisuudesta, josta säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Lain 11 §:ssä todettaisiin lisäksi, että yhteiset ja valinnaiset aineet muodostavat oppiainekokonaisuuksia sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään.

Esitys järjestämisvelvoitteen synnyttävän oppilasmäärän nostamisesta kolmesta kymmeneen oppilaaseen pienryhmäisten uskontojen opetuksessa edellyttää puolestaan muutoksia lain 13 §:ään. Tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden antamiseen valtuuttavaan 14 §:ään tulee tehdä muutoksia sen perusteella, ettei opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta tehdä enää valtioneuvoston päätöstä, vaan annetaan valtioneuvoston asetus. Lisäksi 14 §:ään tehdään uuden terminologian mukaisia tarkistuksia.

Edelleen esitetään nykyistä laajemman kieliohjelman toteutumisen varmistamiseksi muutosta lain 30 §:ään, joka kieltäisi opetuksen järjestäjää muuttamasta huoltajan tekemää kielivalintaa, jos kielen valinnea oppilaita on vähintään kymmenen. Uskonnon ja elämäntietämisen poistamiseksi yhteisten oppiaineiden joukosta muiden kuin oppivelvollisten opetuksessa edellyttää muutosta lain 46 §:ään.

Perusopetusasetus ja valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta

Työryhmä esittää perusopetusasetuksen (852/1998) ja perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen (1435/2001) yhdistämistä uudeksi perusopetuksesta annettavaksi valtioneuvoston asetukseksi. Uudessa asetuksessa säädettäisiin nykyisin kumpaakin asetukseen sisällyvistä asioista.

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettu asetus

Esitykset edellyttävät myös muutoksia asetukseen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998). Asetuksessa tulee työryhmän esityksen johdosta säätää etiikan ja draaman opetusta antavien henkilöiden kelpoisuudesta.

Ehdotus säädösmuutoksiksi on liitteenä. (Liite 2)

8.2 Opetuksen järjestäminen ja opettajisto

Työryhmän esityksen mukaisten uudistusten vaikutus opetuksen järjestämiseen ja opetukseen toteutuu ensisijaisesti uuteen perusopetusasetukseen perustuvan opetussuunnitelmauudistuksen kautta. Asetukseen perustuen laaditaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin pohjautuen opetuksen järjestäjät ja koulut laativat paikalliset opetussuunnitelmansa. Tätä työtä tulee tukea laajasti valtakunnallisella ohjauksella ja valtionavustuksin rahoitettavalla kehittämishankkeella. Työryhmän esittämien uudistusten mukaiseen opetukseen siirryttäen opetussuunnitelman perusteiden ja paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan jälkeen lukuvuoden 2014 - 2015 alusta. Tämä antaa opetuksen järjestäjille, kouluyhteisöille ja opettajille aikaa perehtyä uudistuksen tuomiin mahdollisuuksiin ja muutoksiin sekä toteuttaa paikallinen opetussuunnitelmaprosessi.

Työryhmän esitykseen sisältyy näkemys perusopetuksen rakenteellisesta kokonaisuudesta, joka luo valtakunnallisen perustan perusopetuksen toteuttamiselle ja kehittämiselle. Tämä kokonaisuus muodostaa opetussuunnitelman ytimen. Opetussuunnitelman asemaa perusopetuksen kehittämisen välineenä ja opettajan pedagogisena työvälineenä on tarpeen vahvistaa sekä opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa että käytännön koulutyössä.

Työryhmän esityksessä määritellään perusopetukselle aiempaa selkeämmät taidolliset tavoitteet, joihin kaikkien oppiaineiden opetus pohjautuu. Oppiaineet ryhmitellään oppiainekokonaisuuksiksi, jotka osaltaan eheyttävät opetuksen suunnittelua ja toteutusta. Esitys edellyttää opettajien välisen hyvää yhteistyötä ja kykyä ottaa kansalaisen taitoina määritellyt tavoitteet huomioon kaikilla opetuksen alueilla ja koulun kaikessa toiminnassa. Tarvitaan myös tiivistä yhteistyötä kotien sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyön edellytykset on tarpeen luoda jo opettajien peruskoulutuksen aikana, ja niitä tulee vahvistaa tähän suunnatulla täydennyskoulutuksella. Opettajien koulutuksella tulee huolehtia myös opettajien edellytyksistä taitojen opetukseen perusopetuksen taitotavoitteiden mukaisesti. Opettajat tarvitsevat jatkossa entistä enemmän taitoja myös oppilaiden yksilölliseen ohjaamiseen ja tukeen, monikulttuuristen ryhmien opettamiseen sekä monipuolisten oppimisympäristöjen ja tieto- ja viestintäteknologian ja sosiaalisen median, hyödyntämiseen opetuksessa.

Valinnaisuuden lisääminen antaa sekä oppilaalle että opetuksen järjestäjälle nykyistä enemmän mahdollisuuksia erilaisiin vaihtoehtoihin ja joustaviin ratkaisuihin. Valinnaisuuden mahdollistama jousto ja paikallisen omaleimaisuuden toteuttamisen mahdollisuus on osoitettu ylempien vuosiluokkien lisäksi vuosiluokille 3–6. Työryhmän esitys edellyttää valinnaisuuden toteuttamista kaikissa oppiainekokonaisuuksissa. Valinnaisuuden monipuolista toteuttamista edistää yhteistyö koulujen kesken.

A1-kielen opetuksen aloittamisen varhentaminen edellyttää kielenopetuksen pedagogiikan kehittämistä pienten oppilaiden opetuksen tarpeiden mukaisiksi. B1-kielen opetuksen aloittaminen 6. vuosiluokalta vaatii useimmissa tapauksissa myös opettajaratkaisujen pohtimista.

Opetuksen tarjoamisveloitteeseen liittyvän opetusryhmäkoon nostaminen 10 oppilaaseen muiden katsomusryhmien kuin evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon sekä elämäntutkimustiedon osalta helpottaa paikallista uskonnon opetuksen organisointia.

Taideaineiden sekä liikunnan tuntimäärien nosto lisää jossain määrin näiden aineiden opettajien tarvetta. Lisätarpeen määrää on kuitenkin vaikea arvioida, koska mahdollisuudet hoitaa opetus nykyisten opettajien voimin vaihtelevat paikallisesti. Draaman opetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on luokanopettajan taikka äidinkielen ja

kirjallisuuden, musiikin, liikunnan tai kuvataiteen aineenopettajan kelpoisuus ja draaman opetukseen soveltuvat yliopistossa suoritettavat vähintään 30 opintopisteen laajuiset opinnot. Tällä hetkellä lähes kaikissa opettajankoulutuslaitoksissa on mahdollisuus liittää opettajan opintoihin sivuaineeksi draamakasvatus, ja sitä tarjotaan avoimessa yliopistossa lähes koko maan kattavasti. Draamakasvatuksen sivuaineopintoja (60 op) osana opettajankoulutusta tarjoaa ainoastaan Jyväskylän yliopisto.

Etiikka voidaan opettaa joko osana oman uskonnon tai elämänkatsomustiedon opetusryhmien opetusta tai toteuttaa se kaikille katsomusryhmille yhteisesti. Etiikkaa ovat kelpoisia opettamaan uskonnon ja elämänkatsomustiedon kelpoisuuden omaavat opettajat. Tämä lisänee tarvetta etiikan osuuden vahvistamiseen uskonnon ja elämänkatsomustiedon opettajien koulutusohjelmissa. Tarvetta voi syntyä myös erillisten etiikan opintokokonaisuuksien rakentamiseen.

8.3 Taloudelliset vaikutukset

Oppilaan vähimmäistuntimäärän korottaminen

Työryhmä esittää oppilaan vähimmäistuntimäärän korottamista perusopetuksen aikana 4 vuosiviikkotunnilla 222 vuosiviikkotunnista 226 vuosiviikkotuntiin. Yksi vuosiviikkotunti on 38 opetustuntia eli neljän vuosiviikkotunnin lisäys merkitsee 152 opetustunnin lisäystä. Ryhmän esityksen mukaan lisätunnit suunnataan 1. ja 2. vuosiluokalle siten että oppilaan vähimmäistuntimäärä viikossa olisi 20 tuntia kummallakin vuosiluokalla, sekä 5. ja 6. vuosiluokalle, siten että oppilaan vähimmäistuntimäärä viikossa olisi 25 tuntia kummallakin vuosiluokalla. Työryhmän esitys tarkoittaa, että perusopetuksen aikainen vähimmäistuntimäärä nousee 8436 tunnista 8588 opetustuntiin.

Koulutuksen arviointineuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta selvittämissä vuoden 2001 tuntijaon toteutumista. Työryhmän käyttöönsä saamassa aineistossa tiedot tuntijaon toteutumisesta on antanut 353 opetuksen järjestäjää, joista 32 on yksityisiä tai yliopistojen harjoittelukouluja. Tiedot antaneista opetuksen järjestäjistä valtioneuvoston asetuksen edellyttämää vähimmäistuntimäärää tarjoaa 1. vuosiluokalla 94 opetuksen järjestäjää, 2. vuosiluokalla 87 järjestäjää, 5. vuosiluokalla 65 järjestäjää sekä 6. vuosiluokalle 50 opetuksen järjestäjää. Suurimmat ja suurehkot kaupungit tarjoavat useimmiten enemmän kuin valtakunnallinen vähimmäistuntimäärä edellyttää, mutta poikkeuksiakin on. Suurin osa vähimmäistuntimäärää tarjoavista opetuksen järjestäjistä on pieniä. Näiden opetuksen järjestäjien toiminnan piirissä olevien oppilaiden osuus ko. vuosiluokkien kokonaisoppilasmäärästä on näin ollen suhteellisen pieni.

Seuraavassa laskelmassa on tehty arvio vähimmäismäärää tarjoavien kuntien opetusryhmien lukumääristä ja käytetty kustannustilastojen tietoa opetuksen kustannuksista. Oppilasmäärä, jonka opiskeluun tuntimäärän nousu vaikuttaisi, on laskettu ottamalla huomioon minimi tuntimäärää tarjoavien opetuksen järjestäjien suhteellinen osuus kaikista kyselyyn vastanneista järjestäjistä. Ryhmien lukumäärä on arvioitu käyttämällä opetusministeriön ryhmäkokoselvityksen keskimääräisiä ryhmäkokoja luokka-asteittain. Laskelma perustuu 61 euron tuntihintaan, jolloin siihen sisältyvät koulutuksen järjestäjälle syntyvät kaikki opetuksen henkilöstömenot sekä tarvikemenot yhtä opetustuntia kohden. Esimerkiksi si-jaiskustannukset ja sairasaajan/äitiysloman aikaiset henkilöstömenot on tällöin sisällytetty hintaan. Kustannukset on laskettu vuoden 2008 tasolla.

Vuosi- luokka	Laskennallinen luokkakoko	Opetusryhmien lukumäärä	Tuntihinta 61 e x 38 vvt	Vuoden 2008 kustannustilastojen tieto opetuksen kustannuksista (henkilöstö- ja tarvikemenot) opetustuntia kohden	
1	18,8	840	2318	1 947 120	Valtionosuus (34,08 %) yhteensä 1 848 540
2	19,35	720	2318	1 668 960	
5	21,88	440	2318	1 019 920	
6	22,47	340	2318	788 120	
			Yhteensä	5 424 120	

Kun lasketaan em. vuosiluokkien tuntimäärän lisäämisestä aiheutuva kustannus olettaen, että tuntimääräänsä joutuvat nykyisestä lisäämään vain ne kunnat, joissa annetaan 1. ja 2. vuosiluokalla vähemmän kuin 20 vuosiviikkotuntia ja 5. ja 6. vuosiluokalla vähemmän kuin 25 vuosiviikkotuntia, uudistuksen kustannusvaikutus on yhteensä 5 424 120 euroa. Valtionosuus tästä on yhteensä 1 848 540 euroa. On kuitenkin oletettavaa, että kuntien taloudellisen tilanteen heikkeneminen lisää lähivuosina niiden kuntien määrää, jotka tarjoavat opetusta nykyisen vähimmäistuntimäärän mukaisena. Mikäli vähimmäistuntimäärää tarjoavien joukkoon sijoittuu nykyistä enemmän suuria kuntia, kustannusvaikutus kasvaa. Näin ollen työryhmän esityksen kustannusvaikutukseksi lukuvuonna 2014 -2015 voitaisiin arvioida karkeasti noin 10–12 miljoonaa euroa. Summa on perusopetuksen kokonaismenot huomioon ottaen vähäinen, mutta vähimmäistuntimäärän korottaminen on koulutuksellisen tasa-arvon ja oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta erittäin merkityksellistä, sillä nykytilanteessa oppilaiden saaman opetuksen tuntimäärä voi vähimmäistuntimäärää tarjoavien opetuksen järjestäjien opetuksessa jäädä perusopetuksen aikana 6 vuosiviikkotuntia pienemmäksi kuin muiden opetuksen järjestäjien opetuksessa. Tämä tarkoittaa 228 opetustunnin eroa.

Kielen opetuksen varhentaminen sekä kielitarjontaa koskevat velvoitteet

Työryhmä esittää, että A1-kielen opetus alkaa viimeistään 2. vuosiluokalta ja B1-kielen viimeistään 6. vuosiluokalta. A1-kielen tuntimäärää kuitenkin esitetään vähennettäväksi 2 vuosiviikkotunnilla nykyiseen verrattuna. B1-kielen tuntimäärä pysyisi esityksen mukaan nykyisenä. Ratkaisu lisännee kielten aineenopettajien toimesta annettua opetusta alemmilla luokilla, mutta kustannusvaikutukset suuntaan tai toiseen ovat vähäiset.

Työryhmä esittää, että opetuksen järjestäjälle säädetään velvoite tarjota valittavaksi viimeistään toiselta vuosiluokalta alkavana yhteisenä aineena opettavana kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään kahta vierasta kieltä, viimeistään viidenneltä vuosiluokalta alkavana vapaaehtoisena kielenä yhtä tai useampaa kieltä ja viimeistään kuudennelta vuosiluokalta alkavana valinnaisena kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään yhtä vierasta kieltä. Kielten tarjonnan laajuutta koskevat velvoitteet kasvavat siten nykyiseen verrattuna. Tavoitteena on eri kielten tarjonnan lisääntyminen, mikä heijastunee kielten opetusryhmien määrän kasvuna. Tästä aiheutuu palkkakustannuksia sen mukaan kuinka opetusryhmiä oppilaiden valintojen perusteella muodostuu.

Työryhmä esittää myös, että yhteisenä tai vapaaehtoisena aineena opettavan kielen valintaa ei saa muuttaa toiseksi, jos asianomaisen kielen valinnea on saman opetuksen järjestäjän opetuksessa yhteensä vähintään 10. Käytännössä tämä merkitsee velvoitetta aloittaa kielen opetus, mikäli kielen valinnea oppilaita saman opetuksen järjestäjän opetuksessa on yhteensä vähintään 10. Velvoitteen voi olettaa lisäävän kielten opetusryhmien määrää nykyisestä. Tilastotietoja eri kielten opetusryhmien määristä ja opetuksen järjestäjien mää-

rittelmistä ryhmien vähimmäisoppilasmäärästä ei kuitenkaan ole koottuna, joten kustannusvaikutusten suuruutta on vaikea arvioida.

Oman uskonnon opetuksen ryhmäkoko

Opetuksen tarjoamisvelvoitteeseen liittyvän opetusryhmäkoon nostaminen 10 oppilaaseen muiden katsomusryhmien kuin evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon sekä elämäntutkimustiedon osalta tuonee kustannussäästöjä opetuksen järjestäjälle.

Opettajankoulutukseen liittyvät kustannukset

Työryhmä esittää uusina oppiaineina etiikkaa ja draamaa. Jonkin verran kustannusvaikutuksia syntyy kasvavasta täydennyskoulutustarpeesta sekä mahdollisesta tarpeesta lisätä draaman opiskelumahdollisuuksia osana opettajaopintoja.

Uudistettuun perusopetusasetukseen perustuva opetussuunnitelmauudistus ja sen mukaisesti toteutettu opetus edellyttää hyvin toteutuakseen paikallisen opetussuunnitelmatyön tukea ja valtakunnallisesti kattavaa täydennyskoulutusta. Paikallisen opetussuunnitelmatyön tuki tulisi toteuttaa valtakunnallisesti Opetushallituksen ohjaamana kehittämistyönä, jonka puitteissa opetuksen järjestäjät voivat hakea valtionavusta opetussuunnitelmansa ja opetuksensa kehittämiseen. Tähän kehittämistyöhön tulisi varata 12 miljoonaa euroa.

Täydennyskoulutus voidaan toteuttaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Opetussuunnitelman perusteiden toimeenpanoon liittyvän koulutuksen tulee olla opetuksen järjestäjille ja kouluille maksutonta. Perusteiden toimeenpanoon liittyvät tarpeet tulee ottaa huomioon myös Osaava-ohjelman kohdentamisessa.

Opetussuunnitelmien laatiminen on vaativa prosessi, joka edellyttää toimintaa varten varattuja taloudellisia resursseja myös paikallisesti. Niitä tarvitaan sekä opetussuunnitelmatyön organisointiin liittyviin kuluihin, opettajien työn korvauksiin että opettajien ja koulun muun henkilöstön täydennyskoulutukseen.

Työryhmän esittämät uudistukset eivät toteutuakseen suoranaisesti edellytä oppimateriaalin uudistumista. Opetussuunnitelman perusteiden sisällön jäsentymisen oppiainekonaisuudeksi sekä kansalaisen taitotavoitteiden korostuminen opetuksessa heijastunevat kuitenkin myös tarpeeseen uudistaa oppimateriaaleja.

8.4 Uudistusten onnistumisen edellytykset

Työryhmän esityksessä on kyse perusopetuksen kokonaisuudistuksesta. Perusopetuksen sivistystehtävän ja opetuksen eheyden johdonmukaisella vahvistamisella, huolenpidolla osaamisen korkeasta tasosta sekä oppilaiden yksilöllisellä ohjauksella ja tuella sekä valinnan mahdollisuuksien lisäämisellä saavutetaan sellaista sivistystä ja osaamista, joka on suomalaisen yhteiskunnan tärkein voimavara. Perusopetuksen toteuttamista ohjaavien toimintaperiaatteiden selkeyttäminen vahvistaa yhdenvertaisuutta perusopetuksessa koko maan alueella.

Uudistus edellyttää onnistuakseen yhteistä näkemystä kehittämistyön suunnasta ja perusopetuksen päämäärästä. Toteuttaminen vaatii määrätietoista ja pitkäjänteistä johtamista kaikilla tasoilla. Muutosprosessin ohjauksella ja opetuksen kehittämisellä tulee olla vankka tietoperusta. Onnistuminen edellyttää myös huolenpitoa perusopetuksen taloudellisista ja muista toimintaedellytyksistä.

Asetettujen tavoitteiden saavuttamisen edellytyksenä on koulutusjärjestelmän kaikkien toimijoiden, kansallisen ja paikallisen hallinnon, koulujen johdon ja opettajien sitoutuminen uudistuksen toteuttamiseen. Lisäksi tarvitaan hyvää yhteistyötä huoltajien ja muiden

yhteistyökumppaneiden kanssa.

Oppimista tukevan toimintakulttuurin, hyvinvoinnin ja kouluyhteisön toimintakyvyn kehittäminen ja ylläpitäminen on koko kouluyhteisön yhteinen tehtävä. Oppilaan mahdollisuuksia kasvuun ja oppimiseen yksilönä ja ryhmän jäsenenä tuetaan parhaiten koko kouluyhteisön sisäisellä yhteistyöllä.

Tavoitteiden toteutuminen edellyttää niin ikään johdonmukaista ja laadukasta opetusta. Jotta jokaiselle oppilaalle tarjoutuu mahdollisuus edetä opiskelussaan kykyjensä ja edellytyksiensä vastaavalla tavalla, on huolehdittava koko opettajakunnan valmiuksista ja osaamisesta.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan lukuvuoden 2014–2015 alusta.

9 Lausumat ja eriävät mielipiteet

Lausuma

Opetusalan ammattijärjestö OAJ

Eriävä mielipide

Juha Karvonen/ Kuntaliitto

Mirja Hannula/ Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Kunnallinen työmarkkinalaitos

Tuomo Hänninen/ Suomen Keskusta

Risto Rönöberg/Vihreä liitto

Tuula Peltonen/Suomen sosialidemokraattinen puolue

Opetusalan Ammattijärjestö puh. 020 748 9600
Undervisningssektorns faksi (09) 145 821
Fackorganisation www.oaj.fi
PL 20, Rautatietäisenkatu 6 oaj@oaj.fi
00521 Helsinki

1 (4)

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ:n LAUSUMA PERUSOPETUKSEN TUNTIJAKOTYÖRYHMÄN RAPORTTIIN

Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotukset perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi sekä arvioida ehdotusten taloudelliset ja muut vaikutukset. Laadittu raportti on OAJ:n mielestä pääosin erittäin ansiokas ja kattava selvitys aihepiiristä. Esitykset ovat monin osin hyvin perusteluja. Esimerkkeinä voidaan mainita oppilaan vähimmäistuntimäärän kasvattaminen neljällä vuosiviikkotunnilla ja turvallisen oppimisympäristön määrittäminen asetuksella.

Seuraavilta osin OAJ ei voi kuitenkaan yhtyä raportissa esitettyihin kantoihin:

1. Draamaa kaikille yhteiseksi uudeksi oppiaineeksi

OAJ ei hyväksy draamaa uudeksi kaikille yhteiseksi oppiaineeksi.

OAJ ei vastusta draaman opetusta, vaan pitää sitä tärkeänä. Maassamme on jo nyt sekä ilmaisutaitopainotteisia peruskouluja että lukioita ja draamaa on mahdollista opiskella valinnaisena oppiaineena.

OAJ onkin valmis hyväksymään draaman sisältöjä äidinkielen lisäksi valinnaiseksi oppiaineeksi sekä syventäviin opintoihin, mutta ei draaman irrottamista äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksesta uudeksi kaikille yhteiseksi oppiaineeksi.

Draaman opettaminen on mahdollista ottaa huomioon myös kehittämällä opetussuunnitelmia. Nykyisessä voimassa olevassa opetussuunnitelmassa se on otettu huomioon luvussa 7.3 Äidinkieli ja kirjallisuus 1-2 vuosiluokasta alkaen. Vuosiluokilla 1-2 draama esiintyy vuorovaikutustaidoissa ja siitä eteenpäin draamaa opetetaan myös draamana. Opetussuunnitelmassa tuodaan esille draaman yhteys muihin taito- ja taideaineisiin.

Draamaa voidaan vahvistaa myös opetusmenetelmänä eri oppiaineissa.

OAJ toteaa esitetyn draamanopettajan kelpoisuusvaatimuksen osalta, että aineenopetusta vuosiluokilla 7-9 antavalta opettajalta edellytetään, että hän on suorittanut opetettavassa aineessa vähintään 60 opintopisteen laajuiset aineenopettajan koulutukseen kuuluvat opettavan aineen opinnot, jotka ovat oppiaineen tai siihen rinnastettavan kokonaisuuden perus- ja aineopinnot.

Työryhmä ehdottaa, että draamaa opettavalta (tiettyjen aineiden kelpoisuuden omaavilta aineenopettajilta ja luokanopettajilta) vaadittaisiin lisäksi vain vähintään 30 opintopisteen laajuiset opinnot yliopistossa.

Nykyisin ilmaisutaitoa, draamaa ja muita sen tyyppisten aineiden opetusta annetaan valinnaisena. Näiden valinnaisaineiden opettajalta vaaditaan vähintään 60 opintopisteen laajuiset oppiaineen sisältöön soveltuvat opinnot yliopistossa.

Yliopistossa suoritettavat opintokokonaisuudet ovat perus-, aine- ja syventävät opinnot. Perusopintojen laajuus on vähintään 25 opintopistettä ja aineopintojen laajuus yhdessä perusopintojen kanssa on 60 opintopistettä. Miten ehdotettu vähintään 30 opintopisteen laajuiset opinnot suhteutuvat vallitsevaan opintojen mitoitukseen? Mitkä olisivat draaman opettamiseen soveltuvat opinnot?

OAJ ei voi hyväksyä aiemmista poikkeavaa määrittelyä aineenopettajan kelpoisuusvaatimukseksi.

OAJ toteaa, että raportissa ei ole otettu huomioon tämän esityksen vaikutuksia esimerkiksi lukiokoulutukseen. Draamaa ei ole kaikille yhteisenä oppiaineena lukiossa.

2. Valinnaisuuden lisääminen ja taito- ja taideaineiden aseman vahvistaminen

OAJ kiinnittää huomiota siihen, että oppilaan näkökulmasta katsottuna tosiasiallinen valinnaisuuden mahdollisuus saattaa raportissa esitetyn tuntijakomallin myötä kaventua. Valinnaisuus on pääosin, erityisesti alakoulun osalta, opetuksen järjestäjän valinnaisuutta, mikä OAJ:n näkemyksen mukaan ei ole linjassa oppilaiden tasa-arvoisten oppimismahdollisuuksien lisäämistä koskevan tavoitteen kanssa, joka työryhmällä oli.

OAJ on huolissaan myös siitä, että esitetystä tuntijakomallista ei OAJ:n näkemyksen mukaan välttämättä toteudu työryhmän tavoite vahvistaa taito- ja taideaineiden opetusta valinnaisuutta lisäämällä. Tuntijakomallista taito- ja taideaineiden kaikille oppilaille yhteistä opetusta yläkoulun puolella, ja näin ollen nimenomaisesti aineenopettajan antamaa opetusta on vähennetty. Tämä heikentää OAJ:n näkemyksen mukaan taito- ja taideaineiden asemaa.

OAJ toteaa, että kuten edellä on todettu, oppilaan näkökulmasta valinnaisuuskaan ei siis ole kaikilta osin tosiasiallista eikä siten takaa taito- ja taideaineiden opetuksen lisääntymistä oppilaan koulutyöpäivässä.

OAJ pitää todennäköisenä, että esitetty muutos heikentää taito- ja taideaineiden opettajien työtilannetta edellä mainituista syistä eikä pidä tätä hyväksyttävänä.

3. Arvio ehdotusten taloudellisista ja muista vaikutuksista

Taloudelliset vaikutukset

Ottaen huomioon nykyinen taloudellinen tilanne sekä erityisesti kuntien opetustoimeen kohdistamat säästötoimenpiteet, on OAJ:n näkemyksen mukaan raportin sisältämien ehdotusten taloudellisten vaikutusten arvioiminen ensiarvoisen tärkeää. OAJ pitää merkittävänä puutteena sitä, ettei raporttia laadittaessa täsmennetty taloudellisten vaikutusten arviointia työnantaja ja työntekijä osapuolten vaatimuksista huolimatta.

Raportin luvussa 8, Uudistusten vaikutukset, todetaan lyhyesti koko raportista selkeästi esille käyvä tosiasia, että esityksellä nykyisessä muodossaan on merkittäviä vaikutuksia opettajan työaikaan. Raportin kappaleessa 8.2, Opetuksen järjestäminen ja opettajisto, todetaan, että oppiaineet ryhmitellään oppiainekokonaisuuksiksi, jotka osaltaan eheyttävät opetuksen suunnittelua ja toteutusta. Samalla korostetaan, että esitys edellyttää opettajien välisen yhteistyön tiivistämistä ja tiiviimpää yhteistyötä tarvitaan myös kotien sekä muiden

yhteistyökumppaneiden kanssa. Raportin mukaan työryhmän esitys edellyttää valinnaisuuden toteuttamista kaikissa oppiainekokonaisuuksissa. Valinnaisuuden monipuolista toteuttamista edistää yhteistyö koulujen kesken.

OAJ pitää raportin puutteena sitä, ettei siinä ole millään tavalla otettu huomioon näitä palkkakustannuksia, jotka aiheutuvat muun muassa opettajien välisen yhteistyön ja kotien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa käytävän yhteistyön tai koulujen välisen yhteistyön lisääntymisen johdosta.

Opettajien työaika muodostuu oppiaineiden opetukseen käytettävästä työajasta eli opetusvelvollisuudesta sekä erikseen virka- ja työehtosopimuksissa sovitusta yhteissuunnitteluajasta (yt-aika), jonka puitteissa edellä kuvatut yhteistyötehtävät suoritetaan.

OAJ:n näkemyksen mukaan nykyinen yhteissuunnittelun tuntimäärä (3 tuntia/viikko) ei mahdollista raportin ja sen sisältämien säännösmuutosten mukaisten toimintojen järjestämistä opettajan työajalla. Tämän johdosta raportissa olisi tullut ottaa huomioon, että esitykset edellyttävät yhteissuunnittelutyöajan lisäämistä. Yhden yhteissuunnittelutunnin lisääminen opettajan työaikaan merkitsee noin 45 miljoonan euron kustannusvaikutusta vuositasolla.

Opettajan työn tulee tapahtua työajalla, josta maksetaan palkkaa.

OAJ:n näkemyksen mukaan raportissa olisi tullut muutoinkin täsmällisemmin selvittää kustannusvaikutuksia ja edellyttää, että aiheutuvat kustannukset tulevat valtion maksettaviksi eikä kunnille aiheudu esityksen johdosta lisäkustannuksia.

OAJ on huolissaan siitä, että raportissa esitetyt uudistukset, joita OAJ tässä lausumassa esitettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta kannattaa, aiheuttavat kunnille kustannuksia. Mikäli näin tapahtuu, päätyvät kunnat todennäköisesti nykyisessä taloudellisessa tilanteessa yhä enenevässä määrin kohdistamaan opetustoimeen lomautuksia ja muita leikkauksia ja vaarantavat näin opetussuunnitelman mukaisen opetuksen antamisen, turvallisen opiskeluympäristön sekä koulutuksellisen tasa-arvoisen toteutumisen koko maassa.

Raportissa esitettyjen asioiden käytännön toteutuksen kannalta on erittäin keskeistä, että koulutuksen voimavarat ovat tasolla, jolla turvataan koulutuksen jatkuva kehittäminen ja yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. Lähiopetus, oppilaanohjaus, oppilashuolto ja erityisen tuen antamisen määrä sekä taso eivät saa riippua siitä, missä kunnassa oppilas asuu tai mitä koulua oppilas käy. Nämä ovat oppilaan etenemistä opinnoissa ja siirtymistä työuralle tukevia asioita sekä ehkäisevät syrjäytymistä.

Muut vaikutukset

OAJ on jo edellä todennut, ettei draaman oppiaineeksi ottamisen vaikutuksia muuhun koulutusjärjestelmäämme ole arvioitu. Vastaavasti ei ole arvioitu millaisia vaikutuksia ehdotuksella yhdistää valtioneuvoston tuntijakoasetus perusopetusasetuksen kanssa on vastaaviin säädöksiin lukiokoulutusta koskien. OAJ pitää lainsäädännöllisen yhtenevyyden kannalta tärkeänä, että vastaava muutos tehdään myös lukioasetuksen ja lukion tuntijakoasetuksen osalta.

Raportissa ei käy ilmi, että siinä olisi riittävällä tavalla selvitetty millaisia vaikutuksia esityksellä on pienten koulujen asemaan. Perusopetuksen tulee olla lähipalvelu. On mahdollista, että osa esitetyistä muutoksista aiheuttaa pienten koulujen toimintaedellytysten heikkene- mistä.

4. Jatkotyöskentelyssä huomioon otettavaa

OAJ esittää harkittavaksi jatkotyöskentelyssä sitä, onko tarpeen selvittää, millaisia vaikutuksia oppimistuloksiin on sillä, että kielten opetus aloitetaan aikaisemmin samalla vähentäen opetuksen määrää opintojen myöhäisemmästä vaiheesta.

OAJ pitää tärkeänä jatkotyöskentelyn kannalta sen huomioon ottamista, että koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen edellyttää opetuksen järjestämistä määrällisesti ja laadullisesti vähintään laissa, asetuksessa ja valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa säädettyjen minimivaatimusten mukaisesti.

Koko maan alueella oppilaalla tulee olla oikeus jokaisena koulutyöpäivänä saada kelpoisuuden omaavan opettajan antamaa opetusta ja ohjausta kaikilla oppitunneilla. Opiskelun tulee voida tapahtua ryhmässä, jota muodostettaessa on otettu huomioon oppilaiden ikä ja kehitystaso sekä mahdollisuus antaa opetussuunnitelman mukaista opetusta ja ohjausta sekä turvallinen oppimisympäristö ja ryhmän oppilasaines kokonaisuutena.

Esitettyä perusopetusasetuksen 3 §:än 1 momenttia tulisivat täsmentää tai sen perusteluihin lisätä näkökulma, etteivät opetuksen järjestäjän taloudelliset vaikeudet saisi heikentää kunnassa asuvien lasten perusoikeutta maksuttomaan perusopetukseen.

Valtakunnallinen kattava arviointi on tärkeää seurattaessa yhdenvertaisuuden toteutumista koko maan alueella. Lisäksi esimerkiksi aluehallintovirastoilla tulisi olla toimivalta puuttua laittomuuksiin nykyistä tehokkaammin ja ennaltaehkäisevästi.

Lisäksi OAJ esittää, että koska raportin esitysten muutosten johdosta oppilaanohjauksen tarve kasvaa muun muassa valinnaisuuden lisääntymisen johdosta, tulisi toteuttaa oppilaanohjauksen vaikuttavuuden arviointi. OAJ esittää, että vaikuttavuuden arvioinnin pohjalta käynnistetään kaikkia koulumuotoja koskeva oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Opetushallitus

Perusopetuksen yleisiä valtakunnallisia tavoitteita ja perusopetuksen tuntijakoa valmistelleen työryhmän puheenjohtaja
Timo Lankinen

Viite: Opetusministeriön asettaman työryhmän valmisteleva muistio koskien perusopetuslaissa tarkoitettua opetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden ja perusopetuksen tuntijaon uudistamista

Suomen Kuntaliiton eriävä mielipide työryhmän muistiossa esitetyistä asioista

Kansainvälisesti yleisenä suuntauksena tuntijakopäätösten osalta on ollut, että päättänyt valtaa on siirretty paikalliselle tasolle Suomen mallin mukaisesti. Opetushallituksen pääjohtaja Timo Lankisen johtaman tuntijakotyöryhmän ehdotuksessa on menty päinvastaiseen suuntaan. Työryhmän ehdotuksessa paikallisen tason ohjausta on nykyiseen tuntijakopäätökseen verrattuna huomattavasti tiukennettu.

Peruspalveluohjelman valmistelun yhteydessä ministeriryhmä on sopinut, että valtio lähtökohtaisesti pidättäytyy kuntien menoja lisäävistä toimista. Kuntaliitto ei hyväksy tuntijakoehdotuksessa esitettyjä useita kuntien menoja lisääviä tehtävien laajennuksia ja uusia normeja.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan tuntijakotyöryhmän ehdotus kasvattaisi menoja runsaalla 150 miljoonalla eurolla. Nykyisen valtionosuusjärjestelmän puitteissa kunnat maksavat perusopetuksen menoista 65,92 prosenttia.

Vähimmäistuntimäärän nostaminen

Kuntaliiton näkemyksen mukaan vähimmäistuntimäärän nostamiselle neljällä vuosiviikkotunnilla ei ole perusteluja. Erinomaiset tulokset kansainvälisissä oppimistulosvertailuissa tukevat nykyisen vähimmäistuntimäärän riittävyyttä. Myöskään tutkimuksissa ei ole nousut esille tuntimäärien nostamista tukevia perusteluja. Kansalliset oppimistulosten arvioinnit eivät myöskään viittaa tuntijaon muutostarpeisiin.

Työryhmän muistiossa asiaa on perusteltu muun muassa sillä, että lyhyt koulupäivä ja sitä seuraava pitkä vapaa iltapäivä saattavat aiheuttaa ongelmia lapsen hoidon järjestämiseen. Kuntaliiton näkemyksen mukaan koulun tehtävänä ei ole huolehtia lasten päivähoiton järjestämisestä, vaan suorittaa perusopetuslain mukaista opetus- ja kasvatustehtävää.

Asiaa ei voida perustella myöskään tasa-arvon tai yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Vaikka tuntimäärät kouluissa jonkin verran vaihtelevat, Suomessa koulujen väliset erot oppimistuloksissa ovat OECD-maiden pienimpiä. Vuoden 2006 Pisa-tutkimuksen mukaan Suomessa koulujen osuus suoritusten kokonaisvaihtelusta oli 5,8 % OECD-maiden keskiarvon ollessa 34 %.

Kieliohjelman toteuttaminen

Kuntaliitto pitää lähtökohtaisesti virheellisenä, että tuntijakotyöryhmän ehdotuksessa kieliohjelmasta on pyritty monipuolistamaan kaikille yhteisenä aineena opettavien kielten tarjontavelvoitetta laajentamalla ja opetuksen järjestäjän velvoitteita lisäämällä. Kuntaliiton näkemyksen mukaan pääpaino kieliohjelman monipuolistamisessa olisi tullut olla oppilaalle

vapaaehtoisten ja valinnaisten kielten monipuolistamisessa ja paikallisen päätätävällän lisäämisessä kieliohjelman toteuttamisessa.

A1-kielen osalta Kuntaliitto pitää nykyistä käytäntöä toimivana. A1-kielen oppimistulokset ovat hyviä eikä tältä osin ole esitetty muutostarvetta opetuksen järjestäjien tai koulun rehtoreiden taholta. Kuntaliiton näkemyksen mukaan opetuksen järjestäjän tulisi jatkossakin saada itse päättää, mitä kieliä se tarjoaa A1-kielenä.

Kuntaliitto ei voi myöskään kannattaa kielten opiskelun käynnistämiseen liittyvien vähimmäisryhmäkokojen säätämistä perusopetuslakiin. Opetuksen järjestäjän tulisi nykyisen käytännön mukaisesti itse saada päättää siitä, mitkä ovat ne vähimmäisryhmäkoot, joilla se vieraiden kielten opetuksen aloittaa. Tältä osin Kuntaliitto ei kannata työryhmän esittämää muutosta perusopetuslain 30 §:n 3 momenttiin.

Kuntaliitto ei pidä perusteltuna toisen kotimaisen B1-kielen alkamisen varhaistamista siten, että sen opiskelu alkaisi jo kuudennelta vuosiluokalta. Tämä saattaisi lisätä koulunkäynnin rasittavuutta ja voisi johtaa vapaaehtoisen A2-kielen valintojen edelleen vähenemiseen. Kuntaliitto kannattaa B1-kielen toteuttamista nykyisessä muodossa.

Valinnaisuuden toteuttaminen

Kuntaliitto pitää tarpeellisena valinnaisuuden lisäämistä, mutta ei sen toteuttamista tuntijakotyöryhmän muistiossa esitetyllä tavalla. Kuntaliitto näkee ongelmallisena, että valinnaisuus on sidottu tiukasti kuhunkin oppiainekokonaisuuteen. Tätä kautta valinnaisuus jää näennäiseksi eikä oppilaalla ole todellisia mahdollisuuksia valita niitä osaamisaloja, joista hän on kiinnostunut.

Kuntaliitto ei voi olla kannattamassa valinnaisten opintojen kasvattamista tuntijakotyöryhmän muistiossa esitetyllä tavalla. Ottaen huomioon valinnaisten opintojen tuntien suuren kokonaisuuden (28 vvt + 6 vvt) valinnaisuuden toteuttaminen työryhmän muistiossa esitetyllä tavalla lisäisi merkittävästi opetusryhmien määrää ja kasvattaisi kuntien menoja kohtuuttomasti.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan valinnaisuus tulisi toteuttaa siten, että tuntijakopäätöksessä valinnaisuutta varten osoitettaisiin nykyisen vähimmäistuntimäärän puitteissa 20 vuosiviikkotunnin kiintiö. Sen käyttämisestä päätettäisiin paikallisella tasolla opetussuunnitelmassa. Tätä kautta voitaisiin antaa paremmat mahdollisuudet oppilaan yksilöllisille valinnoille eikä opetusryhmien määrä kasvaisi kohtuuttomasti. Tarvittaessa valinnaisuuden toteuttamisesta voitaisiin tarkemmin päättää opetussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa.

Ehdotusten kustannusvaikutukset

Kuntaliiton näkemyksen mukaan ehdotusten kustannusvaikutuksia ei ole arvioitu siinä laajuudessa, että uudistuksen todelliset kustannusvaikutukset tulisivat esille. Työryhmän muistiossa vähimmäistuntimäärän nostamisen neljällä vuosiviikkotunnilla on arvioitu lisäävän kuntien kustannuksia 10-12 miljoonalla eurolla. Kielten opetuksen tarjontavelvoitteen laajentamiseen ja kielen opetuksen käynnistämiseen liittyvien uusien normien kustannusvaikutuksia ei ole arvioitu. Samoin valinnaisten opintojen merkittävästä lisäämisestä johtuvia menojen lisäyksiä ei ole huomioitu.

Kuntaliitto on arvioinut tuntijakotyöryhmän muistiossa esitettyjen ehdotusten aiheuttavan kustannuksia seuraavasti:

Vähimmäistuntimäärän nostamisesta aiheutuvat kustannukset	29 531 320
Kieliohjelman tarjontavelvoitteen laajentamisesta ja kielen opiskelun käynnistämiseen liittyvien vähimmäisryhmäkokojen aiheuttamat kustannukset	75 744 950
Valinnaisuuden lisäämisen taloudelliset vaikutukset	24 267 408
Uuden tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden käyttöön otosta aiheutuvat kustannukset kunnissa	14 063 000
Oppikirjojen ja oppimateriaalien uusimiseen liittyvät kustannukset	10 125 000
Yhteensä	153 731 678

Ehdotusten taloudellisia vaikutuksia on yksityiskohtaisemmin selvitetty liitteessä 1.

Kuntaliitto edellyttää, että tuntijakotyöryhmän ehdotusten kunnille aiheuttamat kustannukset huomioidaan peruspalveluohjelmamenettelyn mukaisesti ja uudistuksesta aiheutuvat kustannukset korvataan kunnille täysimääräisenä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Juha Karvonen
Kehittämispäällikkö

Liite 1: Työryhmän ehdotusten kustannusvaikutukset

TUNTIJAKOTYÖRYHMÄN EHDOTUSTEN KUSTANNUSVAIKUTUKSET

1. Vähimmäistuntimäärän nostamisesta aiheutuvat kustannukset

Tuntijakotyöryhmän muistiossa esitetään oppilaan vähimmäistuntimäärän korottamista 4 vuosiviikkotunnilla 222 vuosiviikkotunnista 226 vuosiviikkotuntiin. Ryhmän esityksen mukaan lisätunnit suunnataan 1. ja 2. vuosiluokalle siten että oppilaan vähimmäistuntimäärä viikossa olisi 20 tuntia kummallakin vuosiluokalla, sekä 5. ja 6. vuosiluokalle, siten että oppilaan vähimmäistuntimäärä viikossa olisi 25 tuntia kummallakin vuosiluokalla.

Kuntaliiton arvio vähimmäistuntimäärän nostamisesta aiheutuvista kustannusten lisäyksistä perustuu vuosiluokkaa kohti laskettuun keskimääräiseen perusopetusryhmien määrään. Opetusministeriön maaliskuussa 2008 tekemän kyselyn perusteella koko maan keskimääräinen ryhmäkohti oli 19,57. Opetushallituksen julkaisun Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2009 mukaan Suomen peruskouluissa oli 561 000 peruskoululaista (v.2008).

Kun peruskoulujen oppilasmäärä jaetaan koko maan keskimääräisellä ryhmäkoolla 19,57, saadaan laskennalliseksi perusopetusryhmien määräksi koko maassa 28 666. Tästä kutakin peruskoulun vuosiluokkaa kohti tulee keskimäärin 3 185 perusopetusryhmää.

Kuntaliitto on arviossaan käyttänyt luokanopettajan 61 euron tuntihintaa, jolloin siihen sisältyvät koulutuksen järjestäjälle syntyvät kaikki opetuksen henkilöstömenot sekä tarvikemenot yhtä opetustuntia kohden. Kustannukset on laskettu vuoden 2008 kustannustietojen perusteella. Samaa tuntihintaa on käytetty myös tuntijakotyöryhmän muistiossa.

Vuosiluokka	Opetusryhmien lukumäärä	Tuntihinta 61 e x 38 vvt	Yhteensä
1.vuosiluokka	3 185	2394	7 382 830
2.vuosiluokka	3 185	2318	7 382 830
5. vuosiluokka	3 185	2318	7 382 830
6.vuosiluokka	3 185	2318	7 382 830
		Yhteensä	29 531 320

Edellä esitetyn perusteella vähimmäistuntimäärän nostaminen neljällä tunnilla aiheuttaa noin 30 miljoonan euron lisäkustannukset. Kuntaliiton näkemyksen mukaan kustannukset tulee tältä osin ottaa huomioon täysimääräisinä.

2. Kieliohjelman taloudelliset vaikutukset

Kuntaliiton arvion mukaan A1-kielen tarjontavelvoitteen laajentaminen siten, että opetuksen järjestäjän tulee tarjota kolmea eri kieltä viimeistään toiselta vuosiluokalta alkavana yhteisenä kielenä lisää kielen opetusryhmien määrää kunnissa keskimäärin kahdella opetusryhmällä. Arviossa on lähdetty siitä, että kieltä opetetaan 2 tuntia viikossa ja että opetuksen järjestäjiä on 451. Laskelma perustuu aineenopettajan 75 euron tuntihintaan

Tuntijakotyöryhmän ehdotuksessa kielten opetuksen kustannuksia kasvattaa lisäksi se, että opetuksen järjestäjän tulee käynnistää kielen opetusryhmä viimeistään siinä tapauksessa, että kyseisen kielen valinnoita oppilaita on vähintään kymmenen. Kuntaliiton arvion mukaan tämä kasvattaisi kielten opetusryhmiä keskimäärin kolmella nykytilanteeseen verrattuna.

Kieliohjelman taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa tulee lisäksi ottaa huomioon, että kielten opetusryhmien määrä kasvaa kumulatiivisesti sitä mukaan, kun uudet ikäluokat siirtyvät uusien opetussuunnitelmien perusteiden mukaiseen kielten opetukseen.

Vaikka kieltenopetuksessa käytetään kiertäviä opettajia ja opetusta voidaan keskittää koulukohtaisesti, lisää kielten tarjontavelvoitteiden laajentaminen koulukuljetuksia Kuntaliiton arvion mukaan kunnissa noin 2 prosentilla.

	Tuntihinta 75 e x 38 vvt	Opetusryhmien kasvu	Taloudelliset vaikutukset
A1-kielen laajentaminen	2850	2 opetusryhmä x 2 h x 451	5 141 400
Velvoite käynnistää kielten opetus 10 oppilaalla	2850	3 opetusryhmää x 2 h x 451	6 426 750
Kielten opetusryhmien kasvun kumulatiiviset vaikutukset		7 x 5 141 000 4 x 6 426 750	61 696 800
Kuljetusten määrän kasvu			2 480 000
Kieliohjelman vaikutukset yhteensä			75 744 950

Kuntaliiton arvion mukaan kieliohjelman menojen lisäykset siinä vaiheessa, kun uudet opetussuunnitelman perusteet olisi otettu täysimääräisesti käyttöön, olisivat noin 76 miljoonaa euroa. Lisäksi tuntijakotyöryhmän muistiossa esitetty kieliohjelma lisää lukion kurssien määrää A1-kielen osalta. Tätä ei ole otettu arviossa huomioon.

Valinnaisuuden taloudelliset vaikutukset

Tuntijakotyöryhmän ehdotuksessa valinnaisuutta on kaikkiaan 28+6 eli yhteensä 34 vuosiviikkotuntia. Nykyisessä tuntijaossa valinnaisuutta on 13 vuosiviikkotuntia.

Ehdotuksen mukaan vuosiluokilla 3-6 valinnaisia opintoja olisi yhteensä 13 vvt. Valinnaiset opinnot voisivat olla kaikille yhteisiä tai oppilaalle voitaisiin antaa mahdollisuus valita itse tarjotuista vaihtoehdoista.

Vuosiluokille 7-9 on esitetty valinnaisia opintoja 15 vvt+6 vvt. Vuosiluokilla 7-9 valinnaisen opintojen tulisi kaikilta osin olla aina oppilaalle valinnaisia. Opetuksen järjestäjän tulisi näin ollen tarjota valinnaisaineita, joista oppilas valitsisi tarpeidensa mukaisesti.

Vuosiluokille 7-9 osoitettu 6 vvt:n valinnaiskiintiö on työryhmän ehdotuksen mukaan tarkoitus käyttää siten, että oppilas valitsee taide ja käsityö - oppiainekokonaisuudesta vuosiluokilla 8-9 tarjottavista musiikin, kuvataiteen, käsityön ja draaman opinnoista kaksi oppiainetta, joita hän opiskelee vuosiluokkien 8-9 aikana yhteensä 6 vvt.

Kuntaliiton arvion mukaan valinnaisuuden toteuttaminen lisäisi opetusryhmien määrää opetuksen järjestäjää kohden vuosiluokkien 3-6 osalta 3 opetusryhmällä ja vuosiluokkien 7-9 osalta 8 opetusryhmällä.

Valinnaisuuden vaikutus opetusryhmien määrään	Tuntihinta	Opetusryhmien kasvu	Taloudelliset vaikutukset
Vuosiluokat 3-6	38x61 e 2318	3 opetusr x 2 h x 451	6 272 508
Vuosiluokat 7-9	38x75 e 2850	7 opetusr x 2 h x 451	17 994 900
Yhteensä			24 267 408

Valinnaisuuden toteuttaminen tuntijakotyöryhmän muistiossa esitetyllä tavalla kasvattaisi Kuntaliiton arvion mukaan kustannuksia vuositasona noin 24 miljoonalla eurolla.

Uuden tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden käyttöön otosta aiheutuvat kustannukset

Kuntaliiton arvion mukaan uusien paikallisten opetussuunnitelmien valmistelutyö aiheuttaa kunnissa keskimäärin 25 000 euron lisäkustannukset. Opetussuunnitelmakoulutukseen liittyviin sijaiskustannuksiin kunnat joutuvat käyttämään keskimäärin 11 000 euroa kuntaa kohden. Edellä esitetyn arvion mukaan kunnille aiheutuu uuden tuntijaon ja uuden opetussuunnitelman perusteiden käyttöönotosta lisäkustannuksia yhteensä noin 14 miljoonaa euroa. Summassa on huomioitu uusien oppiaineiden draaman ja etiikan aiheuttamat opettajien koulutukseen liittyvät kuntien sijais- ja muut kulut.

Tuntijaon opetussuunnitelman perusteiden käyttöönotosta aiheutuvat kustannukset		Taloudelliset vaikutukset
Paikallisesta opetussuunnitelmatyöstä aiheutuvat kustannukset	343 x 25 000	8 575 000
Koulutukseen liittyvät sijaiskustannukset	343 x 11 000	3 773 000
Uudet oppiaineet draama ja etiikka	343 x 5000	1 715 000
Yhteensä		14 063 000

Oppikirjojen ja oppimateriaalien uusimiseen liittyvät kustannukset

Uuden tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden yhteydessä kunnissa joudutaan uusimaan oppikirjat ja -materiaalit vastaamaan uusia opetussuunnitelman perusteita. Kuntaliiton arviossa keskimääräiseksi oppimateriaalikustannukseksi on arvioitu 125 euroa oppilasta kohti. Kustannus perustuu vuoden 2008 kustannustasoon. Siinä on huomioitu oppikirjat ja muu oppimateriaali. Tältä osin kustannusten lisäys olisi kunnissa noin 10,1 miljoonaa euroa.

Oppikirjat ja oppimateriaali	Koko hinta	Uudistuksen vaikutus	Taloudelliset vaikutukset
540 000 opp. x 125 e	67 500 000	15 %	10 125 000

Taloudelliset vaikutukset yhteensä

Vähimmäistuntimäärän nostamisesta aiheutuvat taloudelliset vaikutukset	29 531 320
Kieliohjelman tarjontavelvoitteen laajentamisesta ja kielen opiskelun aloittamiseen liittyvien vähimmäisryhmäkokojen taloudelliset vaikutukset	75 744 950
Valinnaisuuden lisäämisen taloudelliset vaikutukset	24 267 408
Uuden tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden käyttöön otosta aiheutuvat kustannukset kunnissa	14 063 000
Oppikirjojen ja oppimateriaalien uusimiseen liittyvät kustannukset	10 125 000
Yhteensä	153 731 678

Innovaatioympäristö ja osaaminen
Mirja Hannula

ERIÄVÄ MIELIPIDE PERUSOPETUKSEN TUNTIJAKOTYÖRYHMÄN RAPORTTIIN

Perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja tuntijakoa valmistelevan työryhmän työssä ovat jääneet liian vähäiselle huomiolle seuraavat asiat:

1. KOKO IKÄLUOKAN JATKO-OPINTOVALMIUKSIEN VARMISTAMINEN

Perusopetuksen vastuuta koko ikäluokan siirtymisestä toiselle asteelle tulee lisätä. Koko ikäluokalla tulee olla vähintään ammatilliset perusvalmiudet, mikä edellyttää erityisesti heikoimpien oppilaiden jatko-opintovalmiuksien vahvistamista. Perusopetuksen tärkeänä tehtävänä on jokaisen oppilaan kiinnostuksen herättäminen omasta tulevaisuudesta. Kaikilla lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus monipuolisiin onnistumisen kokemuksiin koulussa. Koska lähes joka viidennellä 20-24 -vuotiaista ei ole perusopetuksen jälkeistä tutkintoa, tulee erityistä huomiota kiinnittää heikoimman viidenneksen jatko-opiskeluvalmiuksiin ja opiskelumotivaation vahvistamiseen.

2. YKSILÖLLISEN VALINNAISUUDEN LISÄÄMINEN

Kaikille yhteisiä pakollisia opintoja ei tule lisätä yläkouluun, vaan tuntijakoratkaisun avulla tulee lisätä valinnaisuutta ensisijaisesti vuosiluokilla 7-9. On erittäin tärkeää luoda jokaiselle mahdollisuudet painottaa opintojaan oppilaan valinnan mukaan syventäviin opintoihin esim. matemaattis-luonnontieteellisissä aineissa, monipuolisiin kieliopintoihin tai taito- ja taideaineisiin.

Kädentaitojen ja käytännön osaamisen merkitystä osana perusopetusta tulee vahvistaa. Työ- ja käytäntöpainotteisesta oppimisesta tulee rakentaa siltä perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen.

3. MONIPUOLISEN KIELITAIDON VARMISTAMINEN

Tuntijakotyössä tarvitaan ennakkoluulotonta tarkastelua toisen kotimaisen kielen osalta sellaisen ratkaisun löytämiseksi, jolla luodaan tosiasialliset mahdollisuudet yhtä useamman vieraan kielen opiskelulle ja toisen kotimaisen kielen riittävälle osaamiselle.

Kielten opiskelun monipuolistuminen ja riittävän kielivarannon varmistaminen edellyttävät rakenteellisia muutoksia. Opetuksen järjestäjien tulee mahdollistaa nykyistä laajempi kielitarjonta oppilaiden ja vanhempien valittavaksi. Valinnanmahdollisuuksia tulee laajentaa myös luopumalla toisen kotimaisen kielen pakollisuudesta.

Perusopetuksessa hankittu suomen tai ruotsin kielen taito muodostaa maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle jatko-opintojen ja työelämässä menestymisen perustan. Oppilaan oman äidinkielen opetuksen tulee sisältyä vieraskielisen oppilaan kieliohjelmaan. Näin voidaan sekä vahvistaa oppilaan motivaatiota oppimiseen että kasvattaa kansallista kielivarantoa.

Innovaatioympäristö ja osaaminen
Mirja Hannula

4. OPETUKSEN EHEYTTÄMINEN AIHEKOKONAISUUKSIA VAHVISTAMALLA

Suomalaisen perusopetuksen vahvuus on luokanopettajien ja aineenopettajien vahva osaaminen. Tälle perustalle perusopetusta tulee rakentaa myös tulevaisuudessa. Perusopetuksen kokonaisuuden kehittäminen alakoulun lähtökohdista ei ole perusteltua, vaan opetuksen eheyttämisen yläkoulussa tulee lähteä aineenopetuksen lähtökohdista.

Tuntijakoratkaisulla tulee tukea eri oppiaineiden yhteistyötä ja oppiaineiden eheyttämistä aihekokonaisuuksien avulla. Oppiaineiden yhteistyössä toteutettavien aihekokonaisuuksien (mm. kestävä kehitys, yrittäjäyys, ihminen ja teknologia, kansainvälisyys) asemaa tulee vahvistaa ja niiden toteutuminen varmistaa käytännössä tuntijakoratkaisun avulla vuosiluokilla 7-9.

5. MATEMATIIKAN JA LUONNONTIETEIDEN OPETUKSEN KEHITTÄMINEN

Matematiikan opetuksen kaikille yhteinen tuntimäärä tulee pitää vähintään nykyisellä tasolla. Luonnontieteellisissä aineissa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei tuntijakoratkaisulla lisätä segregatiota. Jos tyttöjen ja poikien valinnat eriytyvät varhaisessa vaiheessa, kertautuu tämä myöhemminä koulutusvalintoina. Opetuksessa tulee kiinnittää huomiota oppilaiden matematiikka-minäkuvan ja teknologian opetuksen vahvistamiseen sekä kiinnostuksen herättämiseen matematiikan, luonnontieteiden ja tekniikan opiskeluun. Toiminnallisuutta matematiikan ja luonnontieteiden opetuksessa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta koulujen ja ympäröivän yhteiskunnan välillä edistetään eri tavoin (mm. LUMA-keskukset ja yritysyhteistyö).

6. PERUSOPETUKSEN TYÖELÄMÄYHTEYKSIEN VAHVISTAMINEN

Perusopetuksen yhteyksiä yhteiskuntaan ja työelämään tulee vahvistaa. Työurien pidentäminen alkupäästä edellyttää koulutuksen ja työelämän yhteistyön tiivistämistä. Erityisesti perusopetuksen roolia työelämätiedon välittäjänä vahvistaa. Nuoret tarvitsevat kouluaikana omakohtaisia kokemuksia työelämästä, jotta tulevaisuuden valintojen pohjaksi voi muodostua monipuolinen kuva työelämästä. Opinto-ohjaajien lisäksi nuorten tulevaisuusvalintojen tukemisessa tarvitaan kaikkien opettajien ja koko koulu yhteistyön roolin vahvistamista.

Oppilaiden tulee saada perusopetuksen eri oppiaineissa ja oppiaineiden yhteistyössä toteutettavien aihekokonaisuuksien kautta monipuolisia oppimiskokemuksia, joiden avulla heille konkretisoituu eri oppiaineiden merkitys ja niiden yhteys työelämään. Monipuolisten oppimiskokemusten, omakohtaisten kokemusten ja esimerkkien avulla on mahdollista herättää kiinnostus koulutus- ja uravalintoihin jokaisen nuoren omista lähtökohdista.

160/10/2010

Kunnallisen työmarkkinalaitoksen eriävä mielipide perusopetuksen tuntijakotyöryhmän raporttiin

Opetusministeriö asetti perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden ja perusopetuksen tuntijaon uudistamista valmistelevan työryhmän. Työryhmälle annettiin tehtäväksi

- 1 laatia ehdotukset perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi sekä
- 2 arvioida ehdotuksen taloudelliset ja muut vaikutukset.

Asettamispäätöksen taustalla on pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma, jonka mukaan tavoitteena on ikäluokkien pienentymisestä vapautuvien voimavarojen käyttäminen koulutuksen laadun kehittämiseen. Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on vahvistaa taito- ja taideaineiden asemaa lisäämällä valinnaisuutta.

Suomessa nykyisellä tuntijaolla on saavutettu erinomaisia tuloksia, kun saavutuksia on arvioitu pisa-kriteereillä. Tarvetta suureen remonttiin tältä osin ei siis ole. Työryhmän asettamisella haettaneen valinnaisuuden lisäämistä siten, että huomio kiinnittyisi enemmän taide- ja taitoaineiden asemaan ja sitä kautta myös opiskeluviihtyvyyden ja -motivaation lisäämiseen. Kansainvälisesti arvioituna ongelmaa ei pitäisi olla taide- ja taitoaineiden oppituntimäärissä.

Työryhmän työskentelytapaan on kuulunut erilaisten osapuolten kuuleminen: asiantuntijoita tulevaisuuden työelämän tarpeista oppilaiden näkemyksiin. Tältä pohjalta on koottu raporttiin perusteluja muutostarpeille ja uudistuksen keskeisille tavoitteille.

Työryhmän työskentely on loppuvaiheessa ollut hyvin intensiivistä. Tekstiluonnoksia on tullut työryhmälle asetetun aikataulun loppupuolella ja tiukalla aikataululla. Tämän aikataulun puitteissa ei Kunnallisella työmarkkinalaitoksella ole ollut mahdollisuuksia perehtyä seikkaperäisesti kaikkiin yksityiskohtiin tai erilaisten esitettyjen toimenpiteiden seuraamuksiin. Työryhmälle ei ole tuotu myöskään vaihtoehtoista mallia tuntijaon toteuttamisesta nykyisillä resursseilla, vaikka Suomen Kuntaliiton ja Kunnallisen työmarkkinalaitoksen edustajat ovat tuoneet esille sen, että esitys ei voi perustua vähimmäistuntimäärien nostamiseen ja kustannusten kasvamiseen. Kustannusselvitykset on jätetty työryhmälle pari päivää ennen raporttiin annettavia lopullisia kommentteja.

Kunnallisen työmarkkinalaitoksen näkemyksiä ehdotuksiin

1. Vähimmäistuntimäärän nostaminen

Taide- ja taitoaineiden aseman vahvistaminen ei edellytä oppilaan vähimmäistuntimäärän kasvattamista neljällä vuosiviikkotunnilla.

lausunto10160sp-tuntijako.doc

160/10/2010

Esitystä on perusteltu sillä, että koska osa opetuksen järjestäjistä toteuttaa jo nyt perusopetusta siten, että ne ovat tarjonneet perusopetuksen tunteja yli vähimmäistuntimäärän, eroa eri opetuksen järjestäjien kesken on tasattava lisäämällä valtakunnallista vähimmäistuntimäärää. Paikalliset ratkaisut ovat hyödyttäneet myös muita kuntia, koska kustannukset ovat valtionosuuspohjassa perusopetuksen kustannuksina. Tosin yksikkökustannukset määräytyvät kaikkia oppilaita/asukkaita kohti.

Ajattelun ongelmana on se, että opetuksen järjestäjät ovat tehneet strategisia valintoja kuntatasolla ottamalla huomioon, esim. kulloinkin käytettävissä olevat resurssit: opettajien osaamisen ja taloudelliset voimavarat. Jos koulutuksen järjestäjä on valinnut käyttää vähimmäistuntimäärää suuremman tuntimäärän, on se tehnyt valinnan taloudellisen panostuksen lisäksi sen suhteen, mihin ylimääräinen tuntimäärä on kohdennettu. Lisäksi koulutuksen järjestäjä on voinut tuntimäärän kasvattamisen asemasta ohjata resursseja lähikouluun eli pienen kyläkoulun säilyttämiseen.

Väite siitä, että tuntimäärän lisäyksellä on vain vähäisiä taloudellisia vaikutuksia sen vuoksi, että suurin osa koulutuksen järjestäjistä jo nyt tarjoaa vähimmäismäärää korkeamman tuntimäärän, on vallitsevissa taloudellisissa olosuhteissa harkitsematon. Kunnallinen työmarkkinalaitos ei voi vallitsevassa taloudellisessa tilanteessa hyväksyä tuntimäärän kasvattamisen kunnille aiheuttamia taloudellisia rasitteita.

Lisäksi on huomattava, että työryhmälle ei ole ollut riittävästi tietoa sen arvioimiseksi, voidaanko taloudellisia vaikutuksia laskea esitetyllä tavalla.

2. Kieliohjelman toteuttaminen

Monipuolinen oppilaiden valinnat ja koulutuksen järjestäjän resurssit huomioon ottava kielivalikoima ei edellytä esitettyä kieliohjelmää ja opetusryhmien vähimmäiskokojen säätämistä. Työryhmälle ei ole esitetty selvitystä siitä, mitä vaikutuksia esityksellä on käytännössä. Kieliohjelmasta ja kielten opetusryhmien vähimmäiskoosta säätäminen ei myöskään kuulunut työryhmän asettamispäätöksessä määrättyihin tehtäviin, eikä asettamispäätöksen taustalla olevaan hallitusohjelmaan. Työryhmälle ei ole esitetty riittävää selvitystä siitä, millaisia kustannusvaikutuksia esityksellä on, eli miten opetusryhmien koot tulisivat ehdotetun vähimmäisryhmäkoon myötä muuttumaan.

Raportissa esitetään mm. A1 kielen opetuksen toteuttamista viimeistään toiselta vuosiluokalta siten, että opetuksen järjestäjä joutuu tarjoamaan yhteisenä aineena toista kotimaista kieltä ja vähintään kahta vierasta kieltä. Työryhmälle ei kuitenkaan ole esitetty selvitystä siitä, onko opetuksen järjestäjillä mahdollisuus järjestää opetusta edellytetyllä tavalla nykyisellä henkilöstöllä (osaaminen ja työaika). Voidaanko opetusta harvaan asutussa kunnassa antaa käyttäen hyväksi videovälitteistä opetusta, kun kysymyksessä on melko pieniä oppilaita? Tuleeko esitys johtamaan kielten opettajien kiertämiseen eri koululta toiselle, mikä näkyy korkeampina matkustamiskustannuksina, mutta

160/10/2010

myös työajan kohdentumisena opettamisen sijasta matkustamiseen? Vaihtoehtoisesti jos opettaja ei matkusta, oppilaat matkustavat, mikä myös aiheuttaa lisäkustannuksia kuljetusten järjestämisessä.

Epäselväksi jää myös se, voiko luokanopettaja opettaa kyseisiä kieliä. Jos luokanopettaja ei voi opetusta antaa, aiheuttaa tämä lisäjärjestelyjä kouluissa. Lisäksi aineenopetuksen kielen opettajan opetustuntia kohti laskettavat kustannukset ovat 30 %:a korkeammat kuin luokanopettajalla. Tähän tulee lisäksi huomioida mahdollisen kiertämisen vaikutus opetukseen käytettävissä olevaan tuntimäärään vähennyksenä. KT esittää, että luokanopettaja tulisi olla kelpoinen antamaan myös kielenopetusta, jos opetusta varhennetaan toiselle vuosiluokalle.

3. Valinnaisuuden toteuttaminen

Valinnaisuuden toteuttaminen esitetyllä tavalla oppiainekokonaisuuksissa on ongelmallista ja jäykistää nykyistä ja uudenlaista ajattelutapaa eri oppiainien välisestä yhteistyöstä. Se voi johtaa esim. oppiainekokonaisuuden opettajien väliseen yhteistyöhön, muttei oppiainekokonaisuudet ylittävään yhteistyöhön. Valinnaisuuden toteuttaminen jää arvoitukseksi ja johtaa käytännössä pienempiin opetusryhmiin. Opetusryhmien koko ei välttämättä kuitenkaan muodostu ideaaliseksi opetuksen ja kustannusten kannalta, koska pienet opetusryhmät yhtäällä voivat johtaa suurempiin opetusryhmiin toisaalla.

Raportissa esitetyn valinnaisuuden toteuttamisen kustannusvaikutuksia tai muitakaan vaikutuksia ei ole työryhmässä käsitelty riittävästi.

Draama

Draama-oppiaineen lisääminen opetussuunnitelmaan on tarpeetonta, sillä sen lisäämisellä tavoitellut päämäärät olisi mahdollista saavuttaa myös jo olemassa olevien oppiaineiden sisältöjä ja erityisesti käytettäviä opetusmenetelmiä kehittämällä.

Mikäli uusi oppiaine kuitenkin opetussuunnitelmaan otetaan, on huomioitava täydennyskoulutuksesta koituvat kustannukset: Koska opettajalta edellytetään muunlaista kelpoisuutta kuin tämänhetkisinä aineenopettajilla on, luokanopettajien ja aineenopettajien on hankittava täydennyskoulutusta ko. opetukseen pätevoityäkseen. Koulutuksenjärjestäjälle ei saa koitua välittömiä eikä välillisiä esimerkiksi sijaisjärjestelyihin liittyviä kustannuksia, vaan valtion on rahoitettava täydennyskoulutus.

Kunnallinen työmarkkinalaitos esittää, ettei draamaa lisättäisi perusopetuksen oppiaineisiin. Tämä mahdollistaisi nykyisen käytännön, jonka mukaan kelpoisuus opetuksen antamiseen voi määräytyä myös nykyisen kelpoisuusasetuksen 5 a §:n mukaan.

160/10/2010

Yleisesti ottaen uusien oppiaineiden lisäämisellä voi olla erilaisia vaikutuksia, esim. lukion opetuksen sisältöön. Tällä hetkellä lukion oppiaineisiin ei sisälly draamaa, eikä etiikkaa omina oppiaineinaan.

4. Tehtävien laajentuminen ja kustannusvaikutukset

Opettajien työajalle asetetut vaatimukset

Esitys edellyttää opettajien välisen yhteistyön lisäämistä sekä tiiviimpää yhteistyötä myös kotien ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyön lisääminen on kannatettavaa ja välttämätöntäkin esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Luokanopettajien ja aineenopettajien nykyinen virkaehtosopimuksen mukainen työaikamalli perustuu opetusvelvollisuuteen, jolloin palkanmaksu perustuu opetustuntien määrään. Lisäksi opettajille on määritelty yhteissuunnittelutyöaika, johon esimerkiksi nämä edellä kuvatut yhteistyötehtävät kuuluvat.

Työryhmän esittämät tavoitteet opettajien välisestä yhteistyöstä ja aineryhmittäisestä ainerajat ylittävät opetuksesta olisi helpompi saavuttaa, jos opettajat olisivat kokonaistyöajassa. Tällöin koulutuksen järjestäjän olisi helpompi resursoida opettajille työaika yhteistyössä toteutettavaan opetukseen ja esimerkiksi erilaisiin projekteihin.

Koulutustarpeet

Esitys sisältää monenlaisia vaatimuksia opettajan osaamiselle. Uudenlaiset osaamistarpeet joudutaan ottamaan huomioon opettajankoulutuksessa mutta ne tulevat vaikuttamaan myös opettajien täydennyskoulutukseen ja osaamisen kehittämiseen. Kuitenkin jo työelämässä olevien osalta osaamistarpeisiin vastaaminen, esimerkiksi sosiaalisen median ja tietotekniikan käytön valmiuksien parantamiseksi, edellyttää henkilöstön monipuolista täydennyskoulutusta. Raportti ei ota huomioon sitä, että kunnilla on jo nyt voimassa oleva kunnallisen henkilöstön osaamisen kehittämistä koskeva suositus, jonka mukaan henkilöstön kehittämistavoitteet ovat osa kunnan henkilöstöstrategiaa. Näin mittavat uudistusesitykset johtanevat kuntien suunnitelmien läpikäyntiin ja mahdollisten omien kehittämisohjelmien siirtämiseen valtakunnallisten velvoitteiden toteuttamiseksi. Valtion on osoitettava rahoitus opettajien tarvittavaan täydennyskoulutukseen ja turvattava rahoituksen jatkuvuus.

160/10/2010

Kustannusvaikutukset

Kunnallinen työmarkkinalaitos kummeksuu taloudellisten vaikutusten laskentaperiaatteita: summaarista kuntien vapaaehtoisesti toteuttamien ratkaisujen ottamista huomioon pakollista kustannusvaikutusta vähentävänä tekijänä sekä sitä, ettei raportissa esitettyjen ratkaisujen kustannuksia, esim. kielen tarjontaa kyetä arvioimaan, mutta siitä huolimatta niitä kirjataan työryhmän esityksiksi.

Myös valinnaisuuden toteuttaminen esitetyllä tavalla ja mahdollinen pedagogisten elementtien kuvaus opetussuunnitelmassa voivat johtaa lisääntyneisiin kustannuksiin. Näin ylimalkainen veloitteiden osoittaminen pääosin kuntien vastattavaksi ei ole mahdollista esitetyllä tavalla, vaan edellyttää peruspalveluohjelman mukaista menettelyä. Ministeriryhmä on myös peruspalveluohjelman valmistelun yhteydessä sopinut, että valtio lähtökohtaisesti pidättäytyy kuntien menoja lisäävistä toimista.

KUNNALLINEN TYÖMARKKINALAITOS

Eriävä mielipide

Perusopetuksen tuntijakotyöryhmän ehdotuksessa ei ole riittävästi huomioitu kansalaistaitojen suurta merkitystä niin kasvuiässä kuin aikuisuudessa, raportissa puhutaan arjen taidoista. Yhteiskunnallisten aineiden opetuksen osuus on maassamme pienempi kuin muissa Euroopan maissa. Työryhmä päätyy kansalaisen taitojen opettamiseen läpäisyperiaatteella eri oppiaineiden yhteydessä. Kansalaistaitojen merkityksen vuoksi esitän, että opetussuunnitelmaan otetaan erillinen kansalaistaidon oppiaine.

Oman arvopohjani perusteella katson, että ainekokonaisuuden "yksilö, yritys ja yhteiskunta" -nimi on kova ja yksipuolinen. Esitän, että nimi korvataan laaja-alaisemmalla ja ainekokonaisuutta paremmin kuvaavalla "ihmisyys, yrittäjyys ja yhteiskunta" -nimellä.

Alueellisten tarpeiden vuoksi esitän, että kunnille tai kuntayhtymille annettaisiin mahdollisuus alueelliseen kokeiluun, jossa maahanmuuttajataustaiset, esim. venäläiset opiskelijat Itä-Suomessa, voisivat korvata toisen kotimaisen kielen opetuksen oman äidinkiellensä opinnoilla. Näin toimien saamme vieraiden kielten taitojen kehitystä nopeutettua ja lisää vaikuttavuutta kielten opetukseen. Käytännön hyödyt olisivat suuret.

Työryhmän esityksessä kokonaistuntimäärää nostetaan neljällä tunnilla. Uusien oppiaineiden, muun muassa draaman, tullessa erilliseksi oppiaineeksi, valinnaisuuden lisääntyessä ja kielivalintojen monipuolistuessa syntyy lisäkustannuksia, jotka tulisi kattaa kokonaisuudessaan valtion varoista. Annettaessa uusia tehtäviä kunnille, järjestelyihin on tultava myös resurssit.

Tuomo Hänninen
Kansanedustaja, Suomen Keskusta

Risto Rönberg
Rehtori
Vihreä Liitto

ERIÄVÄ MIELIPIDE PERUSOPETUKSEN TUNTIJAKOTYÖRYHMÄN RAPORTTIIN

Esitän Vihreän Liiton eriävän mielipiteen opetusministerin 3.4.2009 nimittämän työryhmän esitykseen perusopetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi seuraavissa asiakohdissa:

1. TAITO- JA TAIDEAINEITA VAHVISTETTAVA ESITETTYÄ ENEMMÄN

Esityksessä lisätään valinnaisia tunteja perusopetuksen tuntijakoon sitoen ne kuuteen oppiainekokonaisuuteen. Nykyiseen voimassaolevaan tuntijakoon verrattuna vain liikunnan opetuksen määrää lisätään 4 vuosiviikkotuntia. Kun taito- ja taideaineiden käytettävissä oleva viikkotuntimäärä kasvaa 2 tunnilla ja terveystiedosta otetulla yhdellä tunnilla, supistuu muissa taito- ja taideaineissa kuin liikunnassa valittavissa oleva tuntimäärä. Jotta taito- ja taideaineiden asema todella vahvistuisi, niihin käytettävissä olevaa tuntimäärää on lisättävä. Hallitusohjelmassa esitetään, että "vahvistetaan taito- ja taideaineiden asemaa lisäämällä valinnaisuutta".

Valinnaisuuteen tulisi lisätä vuosiviikkotunteja kaikille yhteisestä tuntimäärästä mm. uskonnosta ja valinnaiset tunnit tulisi olla vapaasti valittavissa yli oppiaineryhmien ainakin yhteiskunnallisissa aineissa, taideaineissa sekä terveyteen ja toimintakykyyn liittyvissä oppiaineissa.

2. YLÄKOULUN VALINNAISUUS EI TUE KÄSILLÄ TEKEMISTÄ

Työryhmän asiantuntijakuulemisissa tuli esille yhtenä merkittävänä ongelmana nykyisessä tuntijaossa sen oppiaineiden "pulpettimaisuus" ja teoreettisuus käytännön käsillä tekemisen harjoittelun kustannuksella. Tämä on johtanut osalla oppilaista opiskelumotivaation laskuun ja koulupudokasriskin kasvamiseen. Työryhmän ehdotus ei anna ratkaisuja tähän ongelmaan.

Oppilaalla tulee olla mahdollisuus yläkoulussa painottaa opintojaan nykyistä tuntijakoa paremmin valintansa käsityöhön, kotitalouteen tai taideaineisiin.

3. ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON VAPAA VALINTA

Elämänkatsomustiedon valitseminen uskonnonopetuksen sijasta tulee olla mahdollista kaikille oppilaille uskontokunnasta riippumatta.

Risto Rönberg
Rehtori
Työryhmän jäsen
Vihreä liitto rp.

Eriävä mielipide

Työryhmä on ylittänyt toimeksiantonsa

Ehdotukset tarkoittaisivat perusopetusasetuksen (852/1998) ja perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen (1435/2001) yhdistämistä uudeksi perusopetuksesta annettavaksi valtioneuvoston asetukseksi ja lukuisia muutoksia perusopetusta koskeviin säännöksiin.

Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on ollut vahvistaa taito- ja taideaineiden asemaa lisäämällä valinnaisuutta. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (2007-2012) mukaan hallituksen tavoitteena on käynnistää valmistelevat toimet koulutuksen valtakunnallisten tavoitteiden ja tuntijaon sekä opetussuunnitelmien perusteiden uudistamiseksi.

Erityisesti työryhmän puheenjohtaja esittää kuitenkin perusopetuksen kokonaisuusuudistusta, joka on toimeksiannon, hallitusohjelman ja koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vastainen. Esitystä ei voida toteuttaa tällaisen valmisteluprosessin jälkeen, vaan se olisi edellyttänyt laajaa julkista ja avointa yhteiskunnallista keskustelua sekä huomattavasti monipuolisempaan ja luotettavampaan tietoperustaa taustakseen.

Nykyisin voimassa oleva perusopetuksen tuntijako on otettu asteittain käyttöön yhdessä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa viimeistään 1.8.2006. Nykyinen perusopetuksen tuntijako ja opetussuunnitelman perusteet ovat olleet kouluissa käytössä vain 4 vuotta ja uudistamisen aikaistamiselle ei ole perusteita. Myös tulevan uudistuksen tulisi noudattaa aiempaa valmistelusyhtä ja perusopetuksen tavoitteet ja tuntijako tulisi uudistaa vasta vuonna 2012.

Työryhmän johtaminen on ollut poikkeuksellisen huonoa

Muistio, johon työryhmän jäseniä on vaadittu ottamaan kantaa, on tullut jäsenille vain muutama päivä ennen viimeistä kokousta. Vaihtoehtoisia malleja ei pyynnöistä huolimatta ole tuotu työryhmälle. Työryhmän johtaminen on muutoinkin ollut vastoin hyvän työryhmätyöskentelyn periaatteita, jossa puheenjohtajan mielipiteistä poikkeavia kantoja ei ole kuunneltu ja esimerkiksi eriäviä kantoja ei ole merkitty pöytäkirjaan. Tällainen on ennen kuulumatonta työryhmän johtamista ja ei kuulu hyvään asioiden valmisteluun.

Ehdotukset lisäävät eriarvoisuutta ja romuttavat peruskoulun

Perusopetuslain (628/1998) mukaan opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. Tällainen on mm. ehdotus jonka mukaan opetuksen järjestäjän olisi mahdollista tarjota painotettua opetusta. Painotettu opetus järjestettäisiin esimerkiksi rinnakkaisluokilla ja oppilaat otettaisiin opetukseen opetuksen järjestäjän määrittelemien valintaperusteiden. Ehdotus, jonka mukaan oppiaineisiin ja oppiainekokonaisuuksiin määrittäisiin osaamisen kriteerit tiedoille ja taidoille, toisivat myös Suomeen peruskoulujen rankinglistat.

Ehdotus, jonka mukaan voitaisiin muodostaa eritasoisia oppilasryhmiä perusopetuksen kolmannelta vuosiluokalta lähtien, leimaisi oppilaita yksipuolisin opetuksen järjestäjän päättämin perustein tiedoiltaan ja taidoiltaan hyväksi ja huonoiksi ja luokittelisi koulun eri oppiaineet tärkeisiin ja vähemmän tärkeisiin.

Esitetty painotetun opetuksen järjestäminen merkitsee tasokurssijärjestelmän rakentamista perusopetukseen, johtaa voimakkaaseen oppilaiden, koulujen ja maan eri alueiden eriarvoistumiseen ja paluuta rinnakkaiskoulujärjestelmään. Kuntien mahdollisuudet tarjota valinnaisia ja syventäviä oppimääriä vaihtelevat hyvin suuresti heikosta kuntatalouden tilanteesta johtuen. Ehdotus lisäisi entisestään alueellista eriarvoisuutta ja koulujen välisiä eroja ja romuttaisi kansainvälisestäkin erinomaisen suomalaisen peruskoulun.

Ehdotus oppilaan vähimmäistuntimäärän nostamisesta 226 vuosiviikkotuntiin siirtää painopistettä liikaa valinnaisiin opintoihin ja vähentää kaikille yhteisenä annettavan opetuksen määrää. Tämä on yksilön jatko-opintovalmiuksien ja maan eri alueiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta tuhoisaa. Tämä tarkoittaisi myös uusien opetusryhmien perustamista sekä kasvattaisi opetusryhmien kokoa entisestään, jota nykyinen hallitus ei ole halunnut mitenkään säädöksillä rajoittaa.

Ehdotus romauttaa kuntatalouden

Ehdotukset ovat vailla taloudellista perustaa jo pelkästään kuntien heikon taloudellisen tilanteen johdosta, joka on ensi vaalikaudella erityisten haasteiden kohteena. Ehdotusten taloudellisten ja muiden vaikutusten arviointi on tehty erittäin puutteellisesti ja se vähäkin mitä on tehty on epärealistista.

Ehdotukset, kuten tuntimäärien lisäykset ja uudet velvoitteet, aiheuttavat huomattavia lisäkustannuksia sekä valtiolle että kunnille. Esimerkiksi ehdotusten vaikutusten arviointi opetuksen järjestämisen kustannuksiin, opettajankoulutuksen määrälliseen mitoitukseen sekä opetustoimen henkilöstön jatko- ja täydennyskoulutukseen ei ollut olematonta. Ehdotusten yhteiskunnallisten vaikutusten arviointia, kuten vaikutusta lasten asemaan, ei ole tehty.

Opetussuunnitelman aseman vahvistaminen loukkaa opettajien ammattitaitoa

Ehdotuksissa esitetään säädettäväksi perusopetuksen toteuttamista ohjaavien periaatteiden sisällöstä, mikä käytännössä rajoittaa esimerkiksi opetuksessa käytettäviä opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä ja näiden osalta opettajan pedagogista autonomiaa. Laadukkaan perusopetuksen tae on nyt ja tulevaisuudessa korkeatasoinen opettajankoulutus ja sen tuottama korkea opettajan ammattitaito.

Kiinnitän lisäksi huomiota joihinkin yksityiskohtiin. Katson, että oppilaan huoltajalla tulee olla mahdollisuus valita uskonto tai elämäkatsomustieto riippumatta siitä mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan hän kuulu tai on kuulumatta. Oppiainekokonaisuus Yksilö, yritys ja yhteiskunta tulisi olla Kansalaisuus ja yhteiskunta. Etiikkaa ei tulisi opettaa omana oppiaineena vaan sen sisältöjä voidaan opettaa eheytyesti osana muita oppiaineita. Terveystieto on osoittautunut tärkeäksi oppiaineeksi, jonka avulla on voitu edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä, se on myös yksi oppilaiden suosituimmista aineista. Terveystiedon opetuksen tuntimäärää ei tule vähentää. Muilta osin ehdotusten yksityiskohtiin ei ole ollut mahdollisuuksia perehtyä, koska ehdotukset on

tuotu työryhmälle erittäin myöhään. Työryhmän työskentely olisi ollut huomattavasti osaavampaa ja luotettavampaa jos työryhmä olisi ollut opetusministeriön vetämä.

Tuula Peltonen
Kansanedustaja, SDP

Lähteet

- Aalto, H-K., Ahokas, I., Kuosa, T. (2008). Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030- menestyksen eväät tulevaisuudessa -hankkeen loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus TUTU-julkaisuja. ISBN 9789515645463. Julkaistu verkossa: http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/Tutu_2008-1.pdf.
- Aaltonen, R., Ernvall, S. & Havisto, A. (2009). AMK-opiskelijoilla heikot tietotekniikkavalmiudet, Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus TIEKE ry. Luettu 27.2.2010 http://www.tieke.fi/julkaisut/tiedosta-lehti/?ARTICLE_NUM=38266&SINGLE_EMBED=12811
- Aho, E., Pitkänen, K., & Sahlberg, P. (2006). Policy Development and Reform Principles of Basic and Secondary Education in Finland since 1968. In Education, Working Paper Series Number 2: The world bank.
- Aho, L., Havu-Nuutinen, S., Järvinen, H. (2003.) Opetus, opiskelu ja oppiminen ympäristö- ja luonnontiedossa. Helsinki: WSOY, ISBN 951-0-27218-3.
- Ahonen, S. (2005). Opettaja kansalaisen mallina ja mentorina. Teoksessa J. Rantala ja A. Siikaniva (toim.): Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuslaitoksen haasteena. Historiallis -yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus - ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 3., 19 – 32.
- Aikonen, R. (1997). Ortodoksinen uskonnonopetus koulussa. Selvitys ortodoksista uskontoa opettavista opettajista ja opetustyöstä lukuvuonna 1993–94. Helsinki: Opetushallitus.
- Aineslahti, M. (2009). Matka koulun kestäväan kehityksen maisemassa. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 295.
- Alanen, A. (2009). Miljardin klusteri - kasvu keikoilla ja peleissä. Tilastokeskus: Tieto ja trendit 4-5/2009. Luettu 12.5.2010 http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-07-15_001.html
- Alasoini, T. (2009). Luento Tykes-seminaarissa Yhteistyöllä innovoimaan – Työelämän kehittämisen tuloksia ja tulevaisuutta. 27.10.2009 . Helsinki.
- Alitolppa-Niitamo, A. (2002). The Generation In-between: Somali youth and schooling in metropolitan Helsinki. Intercultural education, 13 (3), 275–290. ISSN 1467-5986.
- Arinen, P. & Karjalainen, T. (2007). OECD Pisa 2006 ensituloksia 15-vuotiaiden koululaisten luonnontieteiden, matematiikan ja lukemisen osaamisesta. Opetusministeriön julkaisuja 2007:38. Helsinki: Yliopistopaino. ISBN 978-952-485-452-8.
- Arola, P (1996). Kansalaiskasvatuksella kaaosta vastaan. Teoksessa Erilaiset koulutiet. Koulu ja Menneisyys XXXIV. Helsinki: Suomen Kouluhistoriallinen Seura.

- Atjonen, P. (1992). Miksi opetussuunnitelmaa (ei) pitäisi eheyttää? Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 43.
- Atjonen, P. et al. (2008). Tavoitteista vuorovaikutukseen. Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 30. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino OY. ISBN 978-951-39-3137-7 (pdf)
- Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. ja Vanhalakka-Ruoho, M. (2009). Missä ohjaus on menossa? Arviointia oppilaanohjauksen kehittämistä syksyllä 2008. Moniste 7/2009. Helsinki: Opetushallitus.
- Aunola, A., Eskelinen, L. & Karvonen, J. (2009). Kunta- ja palvelurakenne uudistuu, miten opetuspalvelut järjestetään Perusopetus ja lukiokoulutus Paras –uudistuksessa. Helsinki: Kuntaliitto. ISBN 978-952-213-432-5 (pdf). Julkaistu verkossa: <http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p090122120420F.pdf>
- Bamford, A. (2006). The Wow Factor. Global research compedium on the impact of the arts in education. New York: Waxmann Münster. ISBN 3-8309-1617-5.
- Beane, J. (1997). Curriculum integration. Designing the core of democratic education. New York: Teachers College Press.
- Bennett, J., Hogarth, S. & Lubben, F. 2003. A systematic review of the effects of context-based and Science-Technology-Society (STS) approaches in the teaching of secondary science. Version 1.1 In: Research Evidence in Education Library. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education. Julkaistu verkossa: http://epii.ioe.ac.uk/EPPIWebContent/reel/review_groups/TTA/Science/Science_2003review.pdf
- Bruner, Jerome. (1996). The Culture of Education. Cambridge, MA: Harvard University Press. ks. myös Berger, Peter. L. & Luckmann, Thomas. 2003/1966. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Bunting, C., Martin, V., & Oskala, A., (2009). Arts engagement in England 2008/09. Findings from the Taking part survey. Arts Council England (2009). Arts engagement in England from 2005/06 to 2007/08.
- Cantell, H. (toim.) (2004). Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, ISBN 952-451–089-8.
- Cantell, H., Rikkinen, H. & Tani, S. (2007) Maailma minussa – minä maailmassa. Maantieteen opettajan käsikirja. Studia Paedagogica 33. Helsingin yliopisto, Soveltavan kasvatustieteen laitos. ISBN 978-952-10-3851-8.
- Catterall, J. S. (2009). Doing Well and Doing Good by Doing Art, A 12-Year National Study of Education in the visual and performing arts. Effects on the Achievements and Values Of Young Adults. University of California. ISBN 1616234792.
- Core Affairs, The Netherlands. (2008). Case studies basic education in Europe. SLO – Netherlands Institute for Curriculum Development. ISBN 987-90-329-2299-3.
- Council of Europe. Education for global interdependence and solidarity – building a global citizenship based on human rights and responsibilities. Luettu 6.3.2010 http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/default_EN.asp
- Council of the European Union. 2004. Draft Resolution of the Council and of the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION 9286/04. EDUC. 109. SOC 234. 18 May 2004.
- Digital Media Finland.(2009). Luettu 12.5.2010 <http://www.digitalmedia.fi/main.site?action=siteupdate/view&id=5>

- Doll, W. E. (1993). *A post-Modern Perspective on Curriculum*. New York: Teachers College Press.
- Eduskunta. Tulevaisuusvaliokunta (2008). *Metropolit, Aasia ja yleissivistys, Esiselvityksiä ja matkakertomuksia*.
- Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise.(2006).ELAN. Julkaistu verkossa: http://ec.europa.eu/education/languages/Focus/docs/elan_en.pdf.
- Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise: ELAN, Julkaistu verkossa: http://ec.europa.eu/education/languages/Focus/docs/elan_en.pdf.
- Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja -osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2007:29. Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr29.pdf?lang=fi>
- Eisner, E.W. (2007). *The Role of The Arts in Transforming Consciousness. Education Is The Process of Learning How To Invent yourself*. Teoksessa *The Jossey-Bass Reader on The Brain and Learning*. San Fransisco, CA: Jossey-Bass.
- Elinkeinoelämän keskusliitto. (2005). *Työelämän murros heijastuu osaamistarpeisiin: Osaavaa henkilöstöä yrityksiin. Elinkeinoelämän keskusliiton julkaisuja (2005)*. Julkaistu verkossa: http://www.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/191005_TyoelamanMurros.pdf
- Elliott, D.J. (1995). *Music Matters: a new philosophy of music education*. Oxford University Press. ISBN 0-19-509171-X.
- Elo, K. (2009). "Politiikka ei kiinnosta minua, enkä tiedä miksi", ensimmäinen katsaus Nuorten politiikka 2009–kyselytutkimusaineistoon. Esitelmä Lapset, nuoret ja politiikka -seminaarissa, 14.9.2009, Helsinki.
- Elo, P., Heinlahti K. & Kabata, M., (toim.) (2003). *Filosofian ja elämäkatsomustiedon opettajat (FETO) ry:n vuosikirja 2003, Hyvän elämän katsomustieto*. Helsinki: Meripaino. ISBN 952-91-5436-4.
- Eloranta, V., Jeronen, E. & Palmberg, I.(2005). *Biologia eläväksi. Biologian didaktiikka*. PS-kustannus: Jyväskylä. ISBN 952-451-128-2.
- Elämäkatsomustieto-sivusto (2009). Luettu 18.3.2010 <http://et-opetus.fi/>
- European Parliamentin ja Neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista (2006/962/EY). Julkaistu verkossa: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:fi:PDF>
- European Commission (2009). *Key Data on Education in Europe 2009*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice).
- EURYDICE (2005). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe 2005 edition*. Eurydice. Luettu 4.3.2010 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php
- EURYDICE. (2008). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe 2008 edition*. Eurydice Luettu 3.2.2010 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php
- EURYDICE (2009). *Information on Education Systems and Policies in Europe*. Luettu 16.4.2010 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php.
- EURYDICE (2009). *The information network on education in Europe, 2009 toukokuu*. Eurybase - Education systems in Europe. Julkaistu verkossa: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php
- Gerber, R. (2003). *International Handbook on Geographical Education*.The GeoJournal Library. Vol. 73. Kluwer Academic Publishers: Dordrecht. ISBN 1-4020-1019-2.
- Green, D.R. (ed.) (2001). *GIS: A Sourcebook for Schools*. London: Taylor & Francis. ISBN 0-7484-0270-5.

- Haaparanta, H., Tissari, V. & CICERO Learning -verkoston asiantuntijat. (2008). CICERO Learning – selvitysraportti: Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen opetuksessa ja opiskelussa. Helsingin yliopisto. Julkaistu verkossa: http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/55/CICERO_-selvitys.pdf
- Haasio, A & Haasio, M. (2008). Pulpetit virtuaalivirrassa. Helsinki: BTJ-Kustannus. ISBN 978-951-692-718-6.
- Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. (2004). Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. Porvoo: WSOY.
- Hakulinen, A, et. al. (2009). Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. Kotimaisten kielten tutkimuslaitos.
- Halinen, I. (2006). Tulevaisuuden oppiminen. Teoksessa T. Räikkä (toim.) COOL; Tämän päivän näkemyksiä huomisen koulusta. Hämeenlinnan opetusviraston julkaisu 1/2006, 16–21.
- Halinen, I & Järvinen, R.(toim.) (2007). Tulevaisuuskasvatus – passi tulevaisuuteen. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima OY. ISBN 978-952-13-3433-7.
- Hall, S. (1999). Identiteetti. Suom. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle 142/2000.
- Hallituksen politiikkaohjelmat: Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma 2007. Julkaistu verkossa: <http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/tyo-yrittaminen-tyoelama/ohjelman-sisaeltoe/fi.pdf>
- Hallituksen politiikkaohjelmat: Yrittäjyyden politiikkaohjelma 2003. Julkaistu verkossa: <http://www.valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat/yrittajyysohjelm/fi.pdf>
- Hardman K.(2008). The situation of Physical Education in Schools's: a European perspective. Warsaw: Versita. ISSN 1732-3991.
- Hardman, K. & Marshall, J. (2008). Worldwide survey II of School Physical Education. Final Report. ICSSPE 2009. ISBN 978-3-9811179-2-9.
- Hattie, J. (2008). Visible Learning. A Synthesis of over 800 meta-analyses relating achievement.
- Hautala, P-M.(2008). Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeuttinen toiminta kouluissa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 341. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. ISBN: 978-951-39-3649-5.
- Hautamäki, J., Arinen, P. & al. (2000). Oppimaan oppiminen yläasteella. Helsinki: Opetushallitus.
- Hautamäki, J., Harjunen E. & al. (2008). PISA 06 FINLAND Analyses, reflections and explanations. Helsinki: Ministry of Education.
- Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 13/2005. Key Data on Teaching Languages at School in Europe 2005 edition. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hilksa, P., Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.)(2005): Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen symposiumin 2005 alustuksia. Helsinki: Kirjapaja.
- Historian ja yhteiskuntaopin opetuksen nykytilanne kouluissa, opetussuunnitelmien toteutuminen ja muutostarpeet 2009. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liiton HYOL ry:n kysely historian ja luokanopettajille 12/2008 – 01/2009.
- Holm, N. G. (2000). Islam and Christianity in School Religious Education. Religionsvetenskapliga skrifter nro 52. Åbo Akademi University: the Department of Comparative Religion.
- Holma, M. (2000). Finland. Peter Schreiner (ed.) Religious education in Europe. A collection of basic information about RE in European countries, 37-41. Münster: ICCS / Comenius-Institute.

- Houtsonen, L. (2002). Geographical Education for Environmental and Cultural Diversity. Editorial. *International Research in Geographical and Environmental Education* 11:3, pp. 213-217. ISSN 1038-2046.
- Houtsonen, L. (ed.). (2004). Geographical Education for Sustainable Living. Theme Section. *GeoJournal* 60:2, pp. 147-199. ISSN 0343-2521 CODEN GEOJDQ.
- Houtsonen, L., Tammilehto, M. (eds.) (2001). *Innovative Practices in Geographical Education. Proceedings. Helsinki Symposium of International Geographical Union (IGU), Commission on Geographical Education.* Helsinki. ISBN 952-10-0089-0.
- Houtsonen, L., Åhlberg, M. (2005). *Kestävän kehityksen edistäminen oppilaitoksissa.* Opetushallitus, Helsinki. ISBN 952-13-2280-2.
- Huisman, T. (2004). *Liikunnan arviointi peruskoulussa 2003. Yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koululiikuntaan asennoituminen.* Oppimistulosten arviointi 1/2004. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino. ISBN 952-13-2089-3.
- Huisman, T. (2006). *Oppimistulosten arviointi 7/2006, Luen, kirjoitan ja ratkaisen.* Peruskoulun kolmasluokkalaisten oppimistulokset äidinkiessä ja kirjallisuudessa sekä matematiikassa, Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino. ISBN-13: 978-952-13-3081-0.
- Huiston & R. Watkins (Eds.). (2008). *The Pedagogy of Lifelong Learning. Understanding effective teaching and learning in diverse contexts.* New York: Routledge.
- Huutilainen, M. (2009). *Musiikki ja oppiminen aivotutkimuksen valossa.* Teoksessa *Taide ja taito - kiinni elämässä.* Opetushallitus 2009.
- Huusko, J., Pietarinen, J., Pyhältö K. & Soini, T. (2007). *Yhtenäisyyttä rakentava peruskoulu. Yhtenäisen perusopetuksen ehdot ja mahdollisuudet.* Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Turku: Painosalama Oy. ISBN 978-952-5401-35-6.
- Hyypä, M-T., Liikanen, H-L. (2005). *Kulttuuri ja terveys.* Helsinki: Edita Prima Oy. ISBN-10: 9513743683.
- Hämeenlinna-prosessi 2008. Opetushallituksen ja Hämeenlinnan kaupungin opetussuunnitelma yhteistyö. Historian ja yhteiskuntaopin oppiaineet sekä aihekokonaisuudet em. oppiaineiden opetuksessa.
- Hämäläinen, K., Lindström, A. & Puhakka, J. (toim.) (2005). *Yhtenäisen peruskoulun menestystarina.* *Palmenia-sarja.* Helsinki: Yliopistopaino. ISBN 951-570-629-7.
- Hämäläinen, T. (2006). *Kohti hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa. Kansallisen ennakoitiverkoston näkemyksiä Suomen tulevaisuudesta.* Sitra Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Innovaatio-ohjelma. ISBN 951-563-531-4 (PDF). Julkaistu verkossa: http://www.sitra.fi/julkaisut/ennakoitiverkostonraportti1_www.pdf.
- Härkönen, R-S. (1994). *Viestintä ja kasvat.* Opetushallitus.
- IEA, TIMSS. December 2000. *International Mathematics Report, Findings from IEA's Repeat of the Third International Mathematics and Science Study at the Eighth Grade.* ISBN 1-889938-15-7.
- IEA-CIVICS – Nuori kansalainen 2001. *Yhteiskunnallisen opetuksen kansainvälinen tutkimus.* Jyväskylän yliopisto. Julkaistu verkossa: <http://ktl.jyu.fi/arkisto/civics/civics.htm>
- Ihalainen, E. (2009). *Opettajien kokemuksia biologian opettamisesta luokan ulkopuolella.* Julkaistu verkossa <http://edu.utu.fi/laitokset/tokl/tutkimus/julkaisut/IhalainenEveliina.pdf>
- Ikkuna islamiin - Islam-aineistoa Helsingin koulujen käyttöön (2002). Helsingin kaupunki: Opetusvirasto.
- Johansson, T. (ed.). (2006). *Geographical Information Systems Applications for Schools – GISAS.* *Publicationes Instituti Geographici Universitatis Helsingiensis.* A 141. ISBN 952-10-3524-2.

- Kaasinen, A. (2009). Kasvilajien tunnistaminen, oppiminen ja opettaminen yleissivistävän koulutuksen näkökulmasta. Tutkimuksia 306. Helsingin yliopisto, Soveltavan kasvatustieteen laitos. ISBN 978-952-10-4986-6.
- Kaikkonen, R. (2005). Islam ohitti pääkaupunkiseudulla jo ortodoksiuskonnon opetuksen. Helsingin Sanomat 20.10.2010.
- Kaivola, T. (toim.) (2008). Puheenvuoroja maailmanlaajuiseen vastuuseen kasvamisesta. Opetusministeriön julkaisuja 2008:13. ISBN 978-952-485-517-4.
- Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.): Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Helsinki: Kirjapaja, 2005. ISBN 978-951-6072-343
- Kallioniemi, A. (2009). Koulun uskonnonopetuksen ja uskonnon aineenopettajakoulutuksen ajankohtaisia näkökulmia. Teologinen aikakauskirja 5/2009, 404–422.
- Kallioniemi, A., Toom, A., Urbani, M., Linnasaari, H. & Kumpulainen, K. (2008). Esipuhe. Teoksessa A. Kallioniemi, A. Toom, M. Urbani, H. Linnasaari & K. Kumpulainen (toim.) Ihmistä kasvattamassa: Koulutus - Arvot - Uudet avaukset. Professori Hannele Niemen juhlaKirja. Kasvatusalan tutkimuksia 40. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 7–14.
- Kankaanranta, M. & Puhakka, E. (2008). Kohti innovatiivista tietotekniikan opetuskäyttöä. Kansainvälisen SITES 2006-tutkimuksen tuloksia. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. Julkaistu verkossa: <http://ktl.jyu.fi/img/portal/13816/SITES-julkaisu.pdf?cs=1228198530>.
- Kankaanrinta, I-K. (2009). Virtuaalimaailmoja valtaamassa – verkko-opetusinnovaation leviäminen koulun maantieteeseen vuosituhanen vaihteessa. Tutkimuksia 296. Helsingin yliopisto, Soveltavan kasvatustieteen laitos. ISBN 978-952-10-4964-4.
- Kannas, L. Peltonen, H. Aira, T. (Toim.). (2009). Kokemuksia ja näkemyksiä terveystiedon opetuksesta yläkouluissa. Terveystiedon kehittämistutkimus 1. Opetushallitus. Terveystiedon edistämisen tutkimuskeskus. Jyväskylän yliopisto. ISBN: 978-952-13-3897-7 pdf). Julkaistu verkossa: Kokemuksia ja näkemyksiä terveystiedon opetuksesta yläkouluissa – Terveystiedon kehittämistutkimusosa I.
- Kannisto, H. (1994). Ihminen ja normatiivinen järjestys: ehdotus filosofisten ihmiskäsitysten typologiaksi. Teoksessa T. Laine, (toim.) Ihmisen mallit. Jyväskylän yliopisto. Filosofian laitos 62. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kansainvälisyyskasvatus 2010: Ehdotus kansalliseksi kansainvälisyyskasvatuksen toimenpideohjelmaksi. Julkaistu verkossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_26_tr04.pdf?lang=fi
- Kansanen, P. (2004). Opetuksen käsitemaailma. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kansanen, P. & K. Uusikylä (toim.) (2005). Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Opetus 2000. PS-kustannus. Keuruu: Otavan kirjapaino OY.
- Karjalainen, M. & Kasurinen, H. (2006). Johtopäätökset ja kehittämissuosituks. Teoksessa M. Karjalainen & H. Kasurinen (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 167–177.
- Karjalainen S. & Lehtonen T. (toim.). (2005). Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana. Helsingin yliopisto. Kielikeskus. Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 13/2005. Yliopistopaino, Helsinki. ISBN 952-10-2829-7.

- Kartovaara, Eija (toim.) (2007). Perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistus. Kehittämisyhteistyön ja kokeiluun osallistuneiden kuntien ja koulujen näkemyksiä ja ratkaisuja. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima OY. ISBN 978-952-13-3531-0.
- Kartovaara, E. (2009). Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden näkemyksiä ja kokemuksia perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta. Opetushallituksen julkaisuja 2009. ISBN: 978-952-13-4153-3. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/111770_Kokemuksia_2004_opsuudistuksesta_2009.pdf
- Karvonen, H. (1998). Salaam Aleikum. Islamin opettajien käsityksiä omasta työstään ja uskonnonopetuksesta Helsingin kouluissa. Teemaseminaariesitelmä. Helsingin yliopisto: Opettajankoulutuslaitos.
- Kasurinen, H. (2004). Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 40–56.
- Kasurinen, H. (2005). Oppilaanohjaus. Teoksessa K. Hämäläinen, A. Lindström & J. Puhakka (toim.) Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Helsinki : Yliopistopaino Kustannus, 268–275.
- Kasurinen, H. & Merimaa, E. (2005). Oppilaanohjaus. Teoksessa H. Peltonen (toim.) Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi. Helsinki, Opetushallitus, 43–62.
- Kasurinen, H. & Vuorinen, R. (2002). Ohjauksen toimintapolitiikka Suomessa 2002 – otteita OECD:n arviointihankkeen kansallisesta maaraportista. Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 31–49.
- Kasurinen, H. & Vuorinen, R. (2007). Moniammatillinen ja poikkihallinnollinen yhteistyö kansallisena kehittämiskohteena. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari (toim.) CHANCES – Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Opetushallitus. Helsinki, 16–25.
- Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa. Baltic 21E –ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005 – 2014) varten. Opetusministeriön muistio 2006:6.
- Kim, M., Lavonen, J., & Ogawa, M. (2009). Experts' opinion on the high achievement of scientific literacy in PISA 2003: A comparative study in Finland and Korea. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, in press.
- Kirkwood-Tucker, T.F. (ed.). (2009). *Visions in Global Education. The Globalization of Curriculum and Pedagogy in Teacher Education and Schools. Perspectives from Canada, Russia, and the United States. A Book Series of Curriculum Studies vol. 29.* Peter Lang, New York. ISBN 978-1-4331-0309-4.
- Kohti kestäviä valintoja – Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. (2006). Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Suomen kestävä kehityksen toimikunta. Valtioneuvosto.
- Komission tiedonanto Monikielisyys: Euroopan voimavara ja samalla myös yhteinen sitoumus, KOM (2008) 566 lopullinen, Bryssel 18.9.2008 Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008:9. Yliopistopaino. Helsinki. Julkaistu verkossa: http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/2008_0566_fi.pdf.
- Komiteanmietintö 1970. A4, Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I, Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Korkala, S. (2009). Teemaviikoista kehittämishankkeisiin. Selvitys koulujen kansainvälisestä toiminnasta. Julkaistu verkossa: <http://www.cimo.fi/dman/Document.phx?documentId=wq25109162812614&cmd=download>
- Kotilainen, S. & Sintonen S. (2005.) Mediakasvatus. Kansalliset kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisu 5/2005.

- Kotilainen, S. (2000). Viestintäkasvatus perusopetuksessa. Tampereen yliopiston opettajakoulutuslaitoksen julkaisuja A22.
- Kotitalousopettajien liitto ry 18.2.2010. Kannanotto tuntijakotyöryhmän tueksi. Kotitalous edistää hyvinvointia ja terveyttä - Ei koulua – vaan elämää varten. Luettu 20.3.2010 http://www.oph.fi/download/121160_kotitalousopettajaliitto_ry.pdf
- Kouluhallitus. (1970). POPS-70 Matematiikka, Opas 6. Helsinki: Kunnallispaino.
- Kouluhallitus. (1976). Matematiikka, Ehdotus perustavoitteiksi ja perusoppiaineeksi peruskoulussa, ISBN 951-46-2379-7.
- Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012. (2008). Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008:9. Helsinki: Yliopistopaino.
- Krajik, J., McNeill, K. & Reiser, B. J. (2008). Learning-Goals-Driven Design Model: Developing Curriculum Materials That Align With National Standards and Incorporate Project-Based Pedagogy. Science Education, January 2008, Vol. 92, Issue 1, 1–32.
- Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A. (2010). Oppimisen sillat – kohti osallistavia oppimisympäristöjä. CICERO Learning. Helsingin yliopisto. Helsinki: yliopistopaino.
- Kumpulainen, T. (2009). Opettajat Suomessa 2008. Opetushallitus. ISBN: 978-952-13-3975-2. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/download/46467_Opettajat_Suomessa_2008.pdf
- Kuusela, J., Etelälahti, A., Hagman, Å., Hievanen, R., Karppinen, K., Nissilä, L., Rönnerberg, U. & Siniharju, M. (2008). Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus – tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä. Opetushallitus 2008.
- Kuusi, O., Tiihonen, P. (Toim.)(2008).Oppimalla uudistuva Suomi – metropolien ja uuden yleissivistyksen haaste. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2008. ISBN 978-951-53-3057-4. Julkaistu verkossa:<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=fj14208142422801&cmd=download>
- Kysilka, M. L. (1998). Understanding Integrated Curriculum. The Curriculum Journal, Vol. 9, No 2, 197–207.
- Laaksola, H. (2009). Ilmasto-opetus ei hoidu päätkehankkeilla. Opettaja-lehden numero 49/2009 pääkirjoitus.
- Lahdes, E. (1981). Peruskoulun opetussuunnitelmakomitea. Teoksessa Iisalo, T., Lahdes, E. & Viitaniemi, E. (toim.), Suomen Peruskoulun Synty ja Toteutuminen. Turun yliopiston opettajakoulutuslaitoksen julkaisusarja A5.
- Lahtinen, M. & Lankinen, T. (2009). Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma. ISBN 978-951-885-298-1.
- Laki perusopetuslain 11 §:n muuttamisesta. Laki 453/2001.
- Lamminen, H. (2007). Kestävän kehityksen kasvatus Kokkolan perusopetuksessa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Lampinen, O. (1998). Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Helsinki: WSOY.
- Lappalainen, A. (1985). Peruskoulun opetussuunnitelman syntyprosessi ja peruskouluopetuksen johtamisjärjestelmän muotoutuminen. Tutkimuksia 28. Opettajakoulutuslaitos. Helsingin yliopisto.
- Lappalainen, H.-P. (2000) Peruskoulun äidinkielen oppimistulosten kansallinen arviointi 9. vuosiluokalla 1999. Helsinki: Opetushallitus.
- Lappalainen, H.-P. (2004) Kerroin kaiken tietämäni. Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla 2003. Helsinki: Opetushallitus.
- Lappalainen, H.-P. (2006) Ei taito taakkana ole. Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla 2005. Helsinki: Opetushallitus.

- Lappalainen, H.-P. (2008) On annettu hyviä numeroita. Perusopetuksen 6. vuosiluokan suorittaneiden äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 2007. Helsinki: Opetushallitus.
- Lappi, L.(2008). "tietotekniikka on ehdottomasti meillä kehitettävä aihealue" Ohjelmoinnin opetus Suomen lukioissa.Julkaistu verkossa: <http://www.viksu.fi/Tiedostot/Tiedostot/Viksu/Viksu%202008/LappiLinnea.pdf>
- Lasten ja nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. (2008). Liikenne- ja viestintäministeriö, Lasten ja nuorten mediafoorumi.
- Launonen, L. (2000). Eettinen kasvatustajattelu suomalaisen koulunpedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 2000. ISBN 951-39-0792-9.
- Lavonen, J. (2009). Science curriculum in countries participating in EuSTD-web. Artikkelijulkaistaan EU- hankkeen kirjassa: EuSTD-web - European Teacher Professional Development for Science Education in a Web-based Environment.
- Lavonen, J. Juuti, K. Byman, R. Uitto, A. & Meisalo, V. (2005). Fysiikan ja kemian opetuksen työtavat: Oppilaiden ja opettajien odotukset peruskoulussa. *Dimensio* 69(1).
- Lavonen, J., & Laaksonen, S. (2009). Context of Teaching and Learning School Science in Finland: Reflections on PISA 2006 Results. *Journal of Research in Science Teaching*.
- Lavonen, J., Gedrovics, J., Byman, R., Meisalo, V., Juuti, K. & Uitto, A. (2008). Students' motivational orientations and career choice in science and technology: A survey in Finland and Latvia. *Journal of Baltic Science Education* 7 (2) 86-103.
- Lavonen, S., Lie, S., Macdonald, A., Oscarsson, M., Reistrup, C. & Sørensen, H. (2009). Science education, the science curriculum and PISA. In T. Matti (ED.) *Northern Lights on PISA 2006: Differences and Similarities in the Nordic Countries*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, TemaNord 2009:547, pp. 31-58.
- Lawton, D. (1973). *Social Change, Educational Theory and Curriculum Planning*. London: Hodder and Stoughton.
- Learning and Teaching Scotland 2009 toukokuu. Curriculum for Excellence. <http://www.ltscotland.org.uk/curriculumforexcellence/> Luettu 27.4.2010.
- Lempinen, H. (2002), 'Pitäisi olla taikuri'. Islamin opettajien käsitykset islamin uskonnon opetuksesta peruskoulussa. Uskonnonpedagogiikan laudaturtyö. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Leppänen S., Nikula T., Kääntä L. (toim.) *Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa*. Helsinki: Tietolipas 224, SKS. ISBN 978-952-222-029-5. Julkaistu verkossa: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/varieng/fi/kolmaskotimainen>
- Liikenne- ja viestintäministeriö. (2008). Lasten ja nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. Lasten ja nuorten mediafoorumi. Julkaistu verkossa: <http://www.mintc.fi/web/fi/julkaisu/view/820602>
- Liikkanen, H.-L. (2009). Taide- ja taitoaineet oppilaiden hyvinvoinnin edistäjinä - hyvä pohja elämälle. Teoksessa *Taide ja taito - kiinni elämässä*. Opetushallitus.
- Liiten, M. (2003). Kuntaliitto esittää kouluun uskontotietoa. *Helsingin Sanomat* 16.1.2003.
- Linnakylä, P, Sulkunen, S. & Arffman, I. (Toim.)(2004). *Tulevaisuuden lukijat – Suomalaisnuorten lukijaprofiileja. PISA 2000*. Jyväskylä: Oma Oy.
- Linnakylä, P. & Kankaanranta, M. (1996). Lukutaito ja sen muutos 1990-luvulla. Teoksessa Ritva Jakkuri-Sihvonen et al. *Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Opetushallitus*.
- Louhivuori, J.(2009).Näkökulmia musiikkikasvatukseen merkityksiin. Teoksessa *Musiikkikasvatus - näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen musiikkikasvatusseura Fisme ry.

- Luodeslampi, J. (2009). Uskonnonopetuksen ydinkysymyksiä peruskoulun synnyssä. Teologinen aikakauskirja 5/2009, 423–435.
- Luukka et al (toim.) (2008). Maailma muuttuu – mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytänteet koulussa ja vapaa-ajalla. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopistopaino.
- Luukkainen, O, & Wuorinen, J. (2002) Yrittävä elämänsenne. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus, ISBN 952-451-046-4.
- Löfström J. (toim.)(2009).Yhteiskuntaopin opetuksen toteutusmalleja. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja 2. Helsinki. ISBN 978-952-10-4561-5 (PDF). Julkaistu verkossa: http://www.helsinki.fi/sokla/hy/YKOPPI_FIN.pdf
- Löfström, J. (2009). Kommentteja historian ja yhteiskuntaopin opetussuunnitelmaan.
- Maa- ja metsätalousopettajat MMO ry:n kannanotto: Uuteen opetussuunnitelman lisättävä ulkona oppimista. 29.12.2009 Luettu 10.1.2010 http://www.oph.fi/download/118798_MMO_esite_2009.pdf
- Maahanmuuttajaoppilaiden perusopetukseen valmistava opetus ja perusopetus syyslukukaudella 2003. Opetusministeriön ja Opetushallituksen valtakunnallinen selvitys 2004.
- Maahanmuuttajaoppilaiden suomen kielen taito peruskoulun päättövaiheessa. Opetushallitus 1996.
- Maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen asema perusopetuksessa ja opettajien koulutus 2005. Opetusministeriön ja Opetushallituksen selvitys 2006.
- Malinen, P. (1992). Opetussuunnitelmat koulutyössä. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. (2007). Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus.
- Markkola, P. (2009) . Suomen ”syvä kertomus”. Historiallinen Aikakauskirja 2/2009.
- Mattila, L. (2005). Oppimistulosten arviointi 2/2005, Peruskoulun matematiikan kansalliset oppimistulokset 9. vuosiluokalla 2004. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino. ISBN-13: 952-13-2466-X.
- McKernan, J. (2008). Curriculum and Imagination. Process Theory, Pedagogy and Action Research. London: Routledge.
- Meadows, D.(suom. Pitkänen, K.), (2005). Kasvun rajat: 30 vuotta myöhemmin. Gaudeamus, Helsinki.
- Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa. Kerhokeskus. (2009). Julkaistu verkossa: http://www.finnexpo.fi/Table_pict/Exh_info_txt/id11186/30%2001%2010_Alanen_Kauppinen.pdf
- Mediakasvatus suomalaisperheissä 2009. Viestintäviraston julkaisu 11/2009. Julkaistu verkossa:<http://www.ficora.fi/attachments/suomimq/5lqlAomQy/Mediakasvatusjulkaisu.pdf>
- Metsämuuronen, J. (2006). Oppimistulosten ja asenteiden muuttuminen perusopetuksen ylimpien luokkien aikana. Kahden oppiaineen (Äidinkielen ja kirjallisuuden sekä Moders mål och litteraturin) näkökulma, Opetushallitus.
- Merimaa, E. (2002). Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden merkitys ohjauksen kannalta. Teoksessa Teoksessa R. Vuorinen & H. Kasurinen (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 99–109.
- Merimaa, E. (2004). Oppilaan ja opiskelijan ohjaus perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 71–81.

- Ministry of Education and Research. The Norwegian Education System (2010). Luettu 17.4.2010 <http://www.regjeringen.no/en/dep/kd/Selected-topics/Compulsory-Education/The-Norwegian-Education-System.html?id=445118>
- Ministry of Education Publications 2008:44. (2008). PISA 06 Finland, Analyses, reflections and explanations. Helsinki: University Print. ISBN 978-952-485-608-9.
- Ministry of Education, Culture and Science. Education in the Netherlands. (2010). Luettu 18.4.2010 <http://english.minocw.nl/english/education/index.html>
- Ministry of Education. The New Zealand Curriculum Online (2010). Luettu 18.4.2010 <http://nzcurriculum.tki.org.nz/>
- Miranda, B., Alexdre, F. & Ferreira, M.(eds.)(2004). Sustainable Development and Intercultural Sensitivity. New Approches for a Better World. Universidade Aberta, Lisbon, Portugal. ISBN 972-674-449-0.
- Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U. Uusi-Rauva, E. & Vuorinen. R. (2001). Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2001. Helsinki: Edita.
- Murto, M. (2009). Tulevat tunnit. Virke 4/2009
- Myllyniemi, S. (2008). Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Opetusministeriö. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaistu verkossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri2008.pdf
- Myllyniemi, S. (2009) Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. ISBN 978-952-5464-59-7.
- Mäkelä, J. (2009). Puheenvuoro OPM:n Lapsilähtöinen yhteiskunta – hankkeen Lasten osallistumisen arviointiseminaarissa OPM:ssä 17.8.2009.
- Naisjärjestöjen Keskusliitto, 22.3.2010. Kotitaloustunneilta käytännön oppia tasa-arvoiseen elämään ja arjen hallintaan. Julkaistu verkossa http://www.opf.fi/download/124356_2010_kotitaloustunneilta_kaytannon_tiedote.pdf
- Niemi, H. (2005). Rinnakkaiskoulujen puurtajista koko ikäluokan opettajiksi. Teoksessa Hämäläinen, K., Lindström, A. & Puhakka, J. (toim.) Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Helsinki: yliopistopaino.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. (2002). Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Arviointi2/2002. Helsinki: Opetushallitus
- Nyssölä, K. (2008). Mediakulttuuri oppimisympäristönä. Opetushallitus.
- Nyssölä, K. & Jaku-Sihvonen, R. (toim.) (2009).Alueellinen vaihtelu koulutuksessa. Temaattinen tarkastelu alueellisen tasa-arvon näkökulmasta. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima OY.
- OECD (2007). Education at a Glance 2007. OECD Indicators. Luettu 9.11.2009http://www.oecd.org/document/30/0,3343,en_2649_39263238_39251550_1_1_1_1,00.html
- OECD (2007).Understanding the Brain: The Birth of a Learning Science. OECD: CERI 2007.
- OECD (2008). Trends Shaping Education - 2008 Edition. Luettu 8.3.2010 http://www.oecd.org/document/58/0,3343,en_2649_35845581_41208186_1_1_1_37455,00.html
- OECD (2009). 21st Century skills and competences for New Millenium Learners in OECD-countries. Luettu 15.4.2010 [http://www.ois.oecd.org/olis/2009doc.nsf/linkto/edu-wkp\(2009\)20](http://www.ois.oecd.org/olis/2009doc.nsf/linkto/edu-wkp(2009)20) http://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_2649_33723_44303186_119684_1_1_1,00.html

- OECD (2009). Centre for Educational Research and Innovation (CERI) - Schooling for Tomorrow. Luettu 5.3.2010 http://www.oecd.org/document/6/0,3343,en_2649_35845581_31420934_1_1_1_1,00.html
- OECD. (2004). Career guidance and public policy: Bridging the gap. Opetushallitus 2004.
- OECD (2009). Definition and Selection of Competencies (DeSeCo). Luettu 16.4.2010 http://www.oecd.org/document/17/0,3343,en_2649_39263238_2669073_1_1_1_1,00.html
- OECD (2009). Education at a Glance 2009: OECD Indicators. Luettu 18.4.2010 http://www.oecd.org/document/24/0,3343,en_2649_39263238_43586328_1_1_1_1,00.html
- OECD (2009). Programme for international Student Assessment (PISA). Luettu 18.4.2010 http://www.pisa.oecd.org/pages/0,3417,en_32252351_32235731_1_1_1_1,00.html
- OECD, PISA 2006 – viitekehys 2010. (2010). Luonnontieteiden, lukemisen ja matematiikan osaamisen arviointi. Opetusministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki: Yliopistopaino. ISBN 978-952-485-835-9.
- OECD. (2007). Understanding the Brain: The Birth of a Learning Science. Organisation for Economic Co-operation and Development. Centre for Educational Research and Innovation. Paris: OECD.
- Oikeusministeri Tuija Braxin puheenvuoro Vastuut(ON)- koulujen demokratiakasvatusmateriaalin lanseeraustilaisuudessa Helsingissä 14.8.2008.
- Oikeusministeriö (2009). Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. Julkaisu 2009:2. Julkaistu verkossa: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1232607489599>
- Ontario Ministry of Education. Curriculum. (2010). Luettu 16.4.2010 <http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/>
- Opettajatarve maahanmuuttajataustaisten opetuksessa ja koulutuksessa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:32. ISBN 978-952-485-385-9 (PDF) Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr32.pdf?lang=fi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2010). Kulttuuri - tulevaisuuden voima; Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurintulevaisuudesta. Opetusministeriön julkaisuja 2010:10. ISBN 978-952-485-855-7 (PDF) Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm10.pdf?lang=fi>
- Opetus ja kulttuuriministeriö.(2010).Opetusministeriön strategia 2020. Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm47.pdf?lang=fi>
- Opetushallitus (2008). Koulutus tulevaisuuteen! –hanke. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/koulutus_tulevaisuuteen
- Opetushallitus (2009). Perusopetuksen opetussuunnitelma-analyysi 2008.
- Opetushallitus (2009). Perusopetuksen taide- ja taitoaineiden toteutumisen seuranta lukuvuonna 2007–2008. Yhteenveto. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/download/122507_yhteenveto_taitai_seuranta_2009.pdf
- Opetushallitus (2009). Taide ja taito – kiinni elämässä! Opetushallituksen julkaisu 2/2009. ISBN 978-952-13-4033-8.
- Opetushallitus (2009).Opetussuunnitelma-analyysi. Vuoden 2004 opetussuunnitelman toteuttamisen seuranta.
- Opetushallitus 2007 – 2009. Opetushallituksen ja Hämeenlinnan yhteinen opetussuunnitelmaprosessi
- Opetushallitus ja CIMO. (2009). Kansainvälisyys - Juhlapuheista koulun arkeen. Tietoa kuntapäätäjille ja rehtoreille. Julkaistu verkossa www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/LifelongLearning/Comenius/tiedotus/kansainvalisyys_juhlapuheista_arkeen.pdf

- Opetushallitus ja CIMO.(2008). Osaanko, uskallanko? Totta kai! Opas koulujen kansainvälistymiseen. Julkaistu verkossa: www.cimo.fi/dman/Document.php/~public/Julkaisut+ja+tilastot/Esitteet+suomenkieliset/osaanko_uskallanko.pdf
- Opetushallitus. (1996). Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, Opetushallitus, 3. korjattu painos. ISBN 951-719-667-9. Helsinki: Edita Oy
- Opetushallitus. (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. ISBN 952-13-1878-3
- Opetushallitus. (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräys 1/011/2004. Opetushallitus. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala. ISBN 952-13-1992-5 (pdf). Julkaistu verkossa: http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf.
- Opetushallitus. (2007). Koululiikunnan neuvottelukunta. Koululiikunnan kehittäminen. Opetushallituksen moniste 18/2007. Helsinki: Edita Prima. ISBN 978-952-13-3494-8.
- Opetushallitus. (2009). LUMA- Suomen menestystekijä nyt ja tulevaisuudessa. Matematiikan ja luonnontieteiden neuvottelukunnan muistio 2009. Moniste 4/2009. Helsinki: Edita Prima Oy. ISBN 978-952-13-4131-1
- Opetusministeri Sari Sarkomaa vastaus Eduskunnan kirjalliseen kysymykseen (KK 593/2007).
- Opetusministeriö. (2004). Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003–2008.
- Opetusministeriö. (2007). Erityisopetuksen strategia. Opetusministeriön työryhmämuistioita jäselytyksiä 2007:47.
- Opetusministeriö. (2008). Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma.
- Opetusministeriö (2009). Päin näköä! Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2009:53 ISBN978-952-485-798-7.
- Opetusministeriö (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014. ISBN 978-952-485-826-7(pdf).
- Opetusministeriö, Nuori Suomi ry, Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2009. Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7 – 18-vuotiaille. Opetusministeriö ja Nuori Suomi ry. ISBN 978-952-9889-83-9.
- Opetusministeriö, Opetushallitus. (2010). Lähdeniemi, T., Jauhiainen, J. Tulevaisuuden koulu. Verkkohaastattelun raportit. 30.3.2010. Julkaistu verkossa:http://www.oph.fi/download/122685_Tulevaisuuden_Koulu100330.pdf
- Opetussuunnitelma-analyysi. Vuoden 2004 opetussuunnitelman toteuttamisen seuranta. Opetushallitus. 2009.
- OPM 2001. Perusopetuksen uudistamistyöryhmän muistio. Työryhmämuistioita 11:2001.
- Opetusministeriö. Julkaistu verkossa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2001/perusopetuksen_uudistamistyoryhman_muistio.
- Paakkunainen, K. (2007). Alkaisinko yrittäjäksi? Tutkimus nuorten yrittäjyyspoliittisista kirjoituksista ja asenteista, Yksityisyrittäjien Säätiö, Kerhokeskus – Koulutyön tuki ry, Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 11, 2007. ISBN 978-952-5464-32-0 (PDF)Julkaistu verkossa: <http://www.yksityisyrittajainsaatio.fi/uimages/file/yryitys.pdf>
- Palvelut 2020 – Osaaminen kansainvälisessä palveluyhteiskunnassa. Elinkeinoelämän keskusliitto (2006). Julkaistu verkossa: http://www.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/18_10_2006_Palvelut2020_loppuraportti.pdf.
- Peavy, R. V. (1999). Sociodynamic counselling. A constructivist perspective for the practice of counselling in the 21st century. Victoria: Trafford Publishing.

- Pehkonen, E., Ahtee, M. & Lavonen, J. (2007). *How Finns Learn Mathematics and Science*. Rotterdam: Sense Publishers. ISBN:978-9087902421.
- Peltonen, H. (2005). *Terveystiedon opetusta ohjaava lainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet*. Teoksessa Peltonen, H., Kannas, L., (toim.) *Terveystieto tutuksi - ensiapua terveystiedon opettamiseen*. (2005). Opetushallitus. Helsinki.
- Peltonen, H. (2009). *Opetushallitus.Opetussuunnitelma-analyysi. Terveystieto. Julkaisematon koonti terveystiedon opetussuunnitelmien analysista 2008*. Opetushallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I, *Opetussuunnitelman perusteet (1970)*. Komiteamietintö 1970: A 4. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II, *Oppiaineiden opetussuunnitelmat (1970)*. Komiteamietintö 1970: A 5. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. (1985). Kouluhallitus. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. (1994). Opetushallitus 2000. 4. korjattu painos. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet 2009. Opetushallitus.
- Perusopetuksen oppilaan arvioinnin perusteet 1999. Opetushallitus.
- Perusopetusasetus 20.11.1998/852 luettu 5.4.2010 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628 luettu 5.4.2010 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pillay, H. & Elliot, B. (2001). *Emerging Attributes of Pedagogy and Curriculum for the "New World Order". Innovative Higher Education, Vol. 26, No. 1. 7–22*. Springer Netherlands. ISSN 0742-5627.
- Pohjola, K & Johnson, E (2009). *Lasten mediakulttuuri ja koulu vuoropuheluun*. Jyväskylän yliopisto, KTL. ISBN-13: 9789513934750.
- Pohjola, Kirsi: *Koulu ei ymmärrä lasten mediakulttuuria, Vieraskynä, Pääkirjoitus-osasto, Helsingin Sanomat, 22.12.2009*.
- Porkka, J. (toim.)(2008), *Johdatus kristilliseen kasvatukseen*. Työryhmä: Liisa Luukkonen, Jouko Porkka, Kirsi Tirri, Marja-Leena Toivanen. Helsinki: Lasten Keskus: LK-kirjat. ISBN 978-951-6277-052.
- Pruuki, L. (2009). *Opettajan uskonnollisuuden merkitys koulukasvatuksessa ja uskonnon opetuksessa*. Teologinen aikakauskirja 5/2009, 387–403.
- Purnell, K., Lidstone, J., Hodgson, S. (eds.) (2006). *Changes in Geographical Education: Past, Present and Future*. Proceedings of the International Geographical Union, Commission on Geographical Education Symposium. Brisbane, Australia. ISBN 0-949286-14-1.
- Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.) (1998). *Uskonnonopetuksen käsikirja*. Helsinki Porvoo: WSOY. ISBN 951-0-14816-4.
- Pyysiäinen, M. (1988). *Kasvatus ja uskonto*. Helsinki: WSOY. ISBN 951-0-14816-4.
- Pyysiäinen, M. (2000). *Yksi oppiaine, seitsemän opetussuunnitelmaa*. Peruskoulun ja lukion opetushallituksen 1990-luvulla vahvistamien opetussuunnitelmien tunnustuksellinen luonne. Tutkimuksia 223. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Pöyhönen S. & Luukka M. (toim.)(2007) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta: Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopistopaino 2007.
- Rantala, J. (2009). *Puheenvuoro Perusopetus 2020-seminaarissa Opetushallituksessa 25.8.2009*.
- Rantala, J.(2009). *Mitä historiasta pitäisi opettaa peruskoulussa? Hiidenkivi 4/2009*.

- Rauste- von Wright, M., Von Wright J. & Soini T. (2003) *Oppiminen ja koulutus*. Helsinki: WSOY. ISBN 951-0-25677-3.
- Rautiainen, M ja Saukkonen, S. (2005). Kulttuurisen tiedon ymmärtäminen historian opiskelussa. Teoksessa A. Virta, K. Meriluoto ja P. Pöyhönen (toim.): *Ainedidaktiikan ja oppimistutkimuksen haasteet opettajankoulutukselle*. Ainedidaktinen symposiumi 11.2.2005.
- Rautiainen, M. (2008). Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulukulttuurin yhteisöllisyydestä. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Education, Psychology and Social Research* 350. ISBN 978-951-39-3441-5.(PDF) Julkaistu verkossa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19403/9789513934415.pdf?sequence=1>
- Reid, W. A. & Scott, W. (2005). Cross-Curricularity in the National Curriculum: reflections on metaphor and pedagogy in citizenship education through school geography. *Pedagogy, Culture & Society*, Vol. 13, Issue 2, 181–204.
- Repo, T. (toim.) (2009). *Maailmankansalainen ja media*. Opetushallitus ja Opetusministeriö, Helsinki. ISBN 978-952-13-3967-7.
- Resnick, L. B. (1987). Learning in school and out. *Educational Researcher* 16, 13–20.
- Rohweder, L. (toim.)(2008).*Kasvaminen globaaliin vastuuseen*. Yhteiskunnan toimijoiden puheenvuoroja. Opetusministeriön julkaisuja 2008:40. ISBN 978-952-485-594-5.
- Rusama, J. (2002), *Uskonto, elämänkatsomustieto ja tapakasvatus*. Oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa 2001. Opetushallitus. ISBN 952-13-1446-X. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/115544_uskonto_elamankatsomustieto_ja_tapakasvatus.pdf
- Räsänen, A. (2009).*Puheenvuoro Perusopetus 2020-seminaarissa Opetushallituksessa 25.8.2009*.
- Saarikallio, S. (2007). *Music as mood regulation in adolescence*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in humanities. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Julkaistu verkossa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13403/9789513927318.pdf?sequence=1>
- Sakaranaho, T. & Salmenkivi, E. (2009). *Tasavertaisen katsomusopetuksen haasteet*. Pienryhmäisten uskontojen ja elämänkatsomustiedon opetus Suomessa. *Teologinen aikakauskirja* 5/2009.
- Sakaranaho, T. (2006). *Religious freedom, Multiculturalism, Islam - Cross-reading Finland and Ireland*. Leiden & Boston: Brill.
- Salmio, K. (2008.) *Miksi jää sulaa? Ympäristö- ja luonnontiedon oppimistulosten arviointi vuonna 2006*. Oppimistulosten arviointi 2/2008. Opetushallitus Helsinki: Yliopistopaino. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/julkaisut/2008/miksi_jaa_sulaa
- Seikkula-Leino, J. (2006). *Perusopetuksen opetussuunnitelmaudistus 2004–2006 ja yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen - Paikallinen opetussuunnitelmatyö yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta*. Opetusministeriön julkaisuja 2006:22 ISBN 952-485-152-0 (PDF) Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/julkaisut>
- Seikkula-Leino, J.(2007). *Opetussuunnitelmaudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen*, Opetusministeriön julkaisuja 2007: 28. ISBN 978-952-485-424-5 (PDF) Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/julkaisut>
- Seine, H. (2000), *Uskonnonopetus Suomen oppivelvollisuuskoulussa 1900-luvulla*. Turun yliopiston julkaisuja. *Annales Universitatis Turkuensis*. Turku.
- Seppo, J. (2003). *Uskonnonvapaus 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Edita.
- Sigman, A. (2008). *Practically Minded. The Benefits and Mechanisms Associated with a Craft –Based Curriculum*. Julkaistu verkossa: <http://www.hgi.org.uk/archive/handlewithcare.html>
- Siljander, P.(toim.) (2000) *Kasvatus ja sivistys*. Helsinki. Yliopistopaino. ISBN 951-662-796-X

- Simola, H. (2005). The Finnish miracle of PISA: historical and sociological remarks on teaching and teacher education. *Comparative Education*. Julkaistu verkossa: <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a727161514&db=all>
- Sintonen, S. (2009). Osallisuuden kulttuuri ja taidekasvatus. Teoksessa *Taide ja taito - kiinni elämässä*. Opetushallitus. ISBN 978-952-13-4034-5. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/download/49220_taide_ja_taito.pdf
- Skolverket. Läroplaner. (2010). Luettu 17.4.2010 <http://www.skolverket.se/sb/d/468>
- Sousa, D.A. (2008). *The Brain and the Arts*. Teoksessa *The Jossey-Bass Reader on The Brain and Learning*. San Fransisco, CA: Jossey-Bass.
- SRE, Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelma. Kannanotto lehtien yleisönosastokirjoituksina, helmikuu ja huhtikuu 2010.
- Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels - A comprehensive view of the concept of media literacy and an understanding of how media literacy level in Europe should be assessed (2009). EAVI Consortium (including European Association for Viewers' Interests (EAVI), CLEMI, Universitat Autònoma de Barcelona, Université Catholique de Louvain and the University of Tampere) in 2009. Julkaistu verkossa: http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/studies/index_en.htm
- Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity. Public Services Contract n° EACEA/2007/3995/2. 16 July 2009. Julkaistu verkossa: http://eacea.ec.europa.eu/llp/studies/documents/study_on_the_contribution_of_multilingualism_to_creativity/compendium_part_1_en.pdf
- Ståhle, P. & Wilenius, M. (2006). *Luova tietopääoma. Tulevaisuuden kestävä kilpailuetu*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia. (2010). Nuorten hyvin - ja pahoinvointi. Konsensuskokous 2010. Konsensuslausuma. 1.-3.2.2010 Hanasaaren kulttuurikeskus, Espoo. Julkaistu verkossa: <http://www.duodecim.fi/>.
- Suomen Rehtorit ry. (2010). Pro Rexi 2015-Skenaario. Koulutuksen tulevaisuusskenaariot ja rehtorin työn kuva 2020. Julkaistu verkossa: <http://www.peda.net/veraja/ry/suomenrehtorit/prorexi>.
- Suomen taito- ja taideaineiden opettajajärjestöjen liitto- Staili ry:n kannanotto 6.11.2009. Myös kotitalous kuuluu tuntijaossa taide- ja taitoaineisiin. Luettu 1.10.2009 http://www.oph.fi/download/119789_Kannanotto_taito-ja_taideaineista_Staili.org.pdf
- Suomi, H. (2009). Kuula, Merikanto ja Sibelius Maamme-laulun säveltäjinä. Opetusuunnitelman tavoitteiden toteutuminen musiikin perusopetuksessa kuudennen luokan päättövaiheessa. Lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitieteen laitos.
- Suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen järjestäminen perusopetuksessa vuonna 2005. Opetusministeriön ja Opetushallituksen valtakunnallinen selvitys, 2006.
- Susiluoma, S. (2008). Ympäristökasvatuskysely perusopetuksen kouluille, lukioille ja kuntiin. Jyväskylän yliopisto: Opettajankoulutuslaitos.
- Säljö, R. (2004). *Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma*. Helsinki: WSOY.
- Talli, R. (2003). HS-selvitys: Islam tuli kouluihin Helsingin Sanomat, 22.9.2009
- Taloudellinen tiedotustoimisto (TAT). Nuorisotutkimukset 2006 – 2009. Julkaistu verkossa: <http://www.tat.fi/Tutkimukset/Nuorisotutkimus>.
- Teologinen Aikakauskirja 2001: 6.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (2009). Kouluterveyskysely. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2009. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Julkaistu verkossa: <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/taulukot2009/index.htm>

- The Definition and Selection of Key Competencies: executive summary. OECD (2005). Julkaistu verkossa: <http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf>.
- The Image of the Other in History Teaching. Euroopan Neuvosto (CoE). Julkaistu verkossa: http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Projects/Image/ImageIntro_en.asp
- The Scottish Government (2010). Curriculum and Assessment. Julkaistu verkossa: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Education/Schools/curriculum>
- The Size of the Language Industry in the EU (2009). Luettu 5.1.2010. http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=HC8009985
- Tilbury, D., Stevenson, R. B., Fien, J., Schreuder, D. (eds.)(2002). Education and Sustainability. Responding to the Global Challenge. The World Conservation Union - IUCN, Commission Education and Communication. Gland, Switzerland and Cambridge, UK. ISBN 2-8317-0623-8.
- Tosh, J. (2008). Why History Matters. Palgrave.
- Tuokko E. (2007). Mille tasolle perusopetuksen englannin opetuksessa päästään? Perusopetuksen päättövaiheen kansallisen arvioinnin 1999 eri taitotasoihin verrannetut tulokset. Jyväskylä Studies in Humanities 69. Jyväskylä.
- Tuokko E. (2008). Miten ruotsia osataan peruskoulussa? Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen B-oppimäärän oppimistulosten kansallinen arviointi 2008. Opetushallitus. Oppimistulosten arviointi 2/2009. Helsinki: Edita Prima Oy. ISBN 978-952-13-4152-6 (pdf)
- Tuokko, E.(2002). Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen oppimistulosten kansallinen arviointi 2001. Oppimistulosten arviointi 3/2002. Opetushallitus 2002. ISBN 952-13-1389-7 Helsinki: Yliopistopaino 2002. Julkaistu verkossa: http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/opph/embeds/115543_perusopetuksen_paattovaiheen_ruotsin_kielen_oppimistulosten_kansallinen_arviointi_2001.
- Tuononen, M. (2010). Hyvinvointikatsaus 1/2010. Tilastokeskus.
- Työelämän murros heijastuu osaamistarpeisiin: Osaavaa henkilöstöä yrityksiin. Elinkeinoelämän keskusliiton julkaisuja 2005.
- Undervisnings Ministeriet. Subjects & Curriculum (2010). Luettu 18.4.2010 <http://www.eng.uvm.dk/Uddannelse/Primary%20and%20Lower%20Secondary%20Education/The%20Folkeskole/Subjects%20Curriculum.aspx>
- University of Melbourne (2010). ATCS Assessment & Teaching of 21st Century Skills 2010. Luettu 18.4.2010 <http://www.atc21s.org/home/>
- Uusikylä, K. & Atjonen, P.(2005). Didaktiikan perusteet. Kasvatustiede. Helsinki: WSOY.
- Uusitalo, E. (2003). Viestintävalmiudet perusopetuksen päättövaiheessa. Opetushallitus
- Valtionavustus vieraskielisten sekä saamen- ja romanikielisten oppilaiden ja opiskelijoiden esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen järjestämiseen vuonna 2010. Opetushallituksen tiedote 4/2010.
- Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 1435/2001. Luettu 4.4.2010 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2001/20011435>
- Virta, A. (2008). Kenen historiaa monikulttuurisessa koulussa. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Virta, A. (2009). Ainedidaktinen symposium-esitys. Tampereen yliopisto.

- Vitikka, E. (2009). Opetussuunnitelman mallin jäsenitys: sisältö ja pedagogiikka kokonaisuuden rakentajina. Kasvatusalan tutkimuksia 44. Suomen kasvatustieteellinen seura. Jyväskylä: yliopistopaino.
- Väisänen T. (2004). Perusopetuksen 9. luokan A-kielenä opetettavan ranskan, saksan ja venäjän oppimistulosten kansallinen arviointi. Opetushallitus. Oppimistulosten arviointi 1/2003. Yliopistopaino, Helsinki 2004.
- Väljjarvi, J. & kumpp. 2001. Suomen tulevaisuuden osaajat. 15-vuotiaiden nuorten lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen kansainvälisessä vertailussa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: ER-paino Ky. ISBN 951-39-1128-4.
- Väljjarvi, J. & Linnakylä, P. (Toim.) (2002). Tulevaisuuden osaajat – PISA 2000 Suomessa. Jyväskylä: Oma Oy.
- Wahls, A.J. (1999). Environmental Education and Biodiversity. IKC-report nr. 36. Wageningen, the Netherlands. ISBN 90-75789-03-3.
- Watts, T. (2007). Growth, groups and geographies: Maximising the value of career development for sustainable growth and social equity. Symposium communiqué: Scotland
- Wilska, T-A. (toim.). Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Nuorisoasiain neuvottelukunta. ISBN 952-442-784-2 (pdf) Julkaistu verkossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/barometri2004.pdf
- Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma, Opetusministeriön julkaisuja 2004: 18. ISBN 952-442-746-X (PDF) Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/julkaisut>
- Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat, Opetusministeriön julkaisuja 2009: 7. ISBN 978-952-485-679-9 (PDF) Julkaistu verkossa: <http://www.minedu.fi/julkaisut>
- Åhlberg, M.(2009). Mitä on biologian oppiminen. Julkaistu verkossa: http://sokl.joensuu.fi/aineistot/Kasvatustiede/didaktiikka/didaktikat/biologian_oppiminen.html
- Åström, M. (2008). Defining Integrated Science Education and Putting It to Test. Doctoral thesis. Linköping University. Norrköping.

Liitteet

Liite 1

PERUSOPETUKSEN YLEISET VALTAKUNNALLISET TAVOITTEET JA PERUSOPETUKSEN TUNTIJAKO – työryhmässä, seminaareissa ja kuulemistilaisuudessa kuullut asiantuntijat

Antila	Marja-Liisa	Projektipäällikkö	Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY
Arino	Kirsi	Puheenjohtaja	Maa- ja metsätalousopettajat MMO ry
Aula	Maria Kaisa	Lapsiasiavaltuutettu	Sosiaali- ja terveysministeriö
Cantell	Hannele	Professori	Helsingin yliopisto
Hautamäki	Jarkko	Professori	Helsingin yliopisto
Hirvonen	Anna	Rehtori	Myllypuron koulu, Helsinki
Holappa	Arja-Sisko	Koulutoimentarkastaja	Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
Hongisto	Annika	Rehtori	Turun normaalikoulu
Huusko	Jyrki	Rehtori	Nepenmäen koulu, Joensuu
Hämäläinen	Jukka Pekka	Puheenjohtaja	Tekniikan Opettajat TOP ry
Högström	Barbro	Johtaja	Ruotsinkielinen Päivähoito ja Opetus
Iho	Irma	Puheenjohtaja	Matemaattisten Aineiden Opettajien Liitto MAOL ry
Inki	Jaana	Puheenjohtaja	Tekstiiliopettajaliitto TOL ry
Johansson	Dan	Ordförande	Finlands Svenska Lärarförbund FSL rf
Jukarainen	Kari	Puheenjohtaja	Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry
Järnefelt	Heljä	Erytysisiantuntija	Opetushallitus
Jääskeläinen	Liisa	Opetusneuvos	Opetushallitus
Kaakkurivaara	Lea	Puheenjohtaja	Taloustiedon Opettajat TTOP ry
Kaihari-Salminen	Kristina	Opetusneuvos	Opetushallitus
Kankaanranta	Marja	Professori	Jyväskylän yliopisto
Kannas	Lasse	Professori	Jyväskylän yliopisto
Kasurinen	Helena	Ylitarkastaja	TEM
Kauppinen	Eija	Opetusneuvos	Opetushallitus
Keltikangas-Järvinen	Liisa	Professori	Helsingin yliopisto
Koivisto	Jari	Opetusneuvos	Opetushallitus
Komulainen	Jyri	Teologian tohtori, dosentti	Helsingin yliopisto
Koskinen	Hannu	Puheenjohtaja	Aineopettajaliitto ry
Koskinen	Jyrki	Johtaja	IBM

Laakso	Lauri	Professori	Jyväskylän yliopisto, liikunnan- ja terveystieteiden tdk
Lappalainen	Hannu-Pekka	Opetusneuvos	Opetushallitus
Lavonen	Jari	Professori	Helsingin yliopisto
Lepistö	Jaana	Varajohtaja	Turun yliopisto, Rauman OKL
Linturi	Hannu	Johtaja	Otavan opisto
Lonka	Kirsti	Professori	Helsingin yliopisto
Loukola	Marja-Leena	Opetusneuvos	Opetushallitus
Manninen	Marjaana	Opetusneuvos	Opetushallitus
Miettinen	Marjo	Toimitusjohtaja	Emgroup Oy
Montonen	Marja	Opetusneuvos	Opetushallitus
Multsilta	Jari	Professori	Tampereen teknillinen yliopisto
Mustaparta	Anna-Kaisa	Opetusneuvos	Opetushallitus
Myllymäki	Iina	Puheenjohtaja	Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry
Niemi	Hannele	Professori	Helsingin yliopisto
Niemi	Eero K.	Opetusneuvos	Opetushallitus
Nissilä	Leena	Opetusneuvos	Opetushallitus
Pahkin	Leo	Opetusneuvos	Opetushallitus
Parviala	Hannele	Puheenjohtaja	Kuvataideopettajat ry
Parviola	Jarno	Puheenjohtaja	Suomen uskonnonopettajainliitto SUOL ry
Peltonen	Heidi	Opetusneuvos	Opetushallitus
Pietilä	Matti	Opetusneuvos	Opetushallitus
Pirttiniemi	Juhani	Opetusneuvos	Opetushallitus
Pohjala	Kalevi	Opetusneuvos	Opetushallitus
Pokka	Ari	Puheenjohtaja	Suomen Rehtorit ry - Finlands Rektorer rf
Pulkkinen	Helmi-Paula		Ilta­koulu­jen Opettajien Yhdistys IOY ry
Rantala	Jukka	Professori	Helsingin yliopisto
Rejman	Katarina	Undervisningsråd	Opetushallitus
Rikkinen	Jouko	Professori	Helsingin yliopisto
Ropo	Eero	Professori	Tampereen yliopisto
Rubin	Anita	Dosentti	Turun Kauppakorkeakoulu/ Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Räsänen	Antti	Professori	Joensuun yliopisto
Saarikko	Heimo	Professori	Helsingin yliopisto/ LUMA-keskus
Salmenkivi	Eero	Yliopistolehtori	Filosofian ja elämä­katsomustiedon opettajat FETO ry
Salminen	Jaanet	Puheenjohtaja	Suomen Erityiskasvatuksen Liitto ry
Simola	Hannu	Professori	Helsingin yliopisto
Suortamo	Markku	Varapuheenjohtaja	Opsia ry
Syväniemi	Anni-Mari	Toiminnanjohtaja	Kotitalousopettajien liitto
Tainio	Liisa	Professori	Helsingin yliopisto
Talvitie	Jukka	Puheenjohtaja	Biologian ja maantieteen opettajien liitto BMOL ry
Valanne	Eija	Rehtori	Lapin yliopiston harjoittelukoulu
Wallasvaara	Jukka		Microsoft
Venkula	Jaana	Valtiotieteiden lisensiaatti, tietokirjailija	
Vertio	Harri	Pääsihteeri	Suomen syöpäyhdistys
Westerlund	Heidi	Professori	Sibelius- Akatemia
Vihervaara	Erja	Rehtori	Turun aikuislukio
Virta	Arja	Professori	Turun yliopisto
Vitikka	Erja	Erytysasiantuntija	Opetushallitus
Vlasova	Anastasia	Varapuheenjohtaja	Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opettajien liitto EKKOL ry
Vähähyyppä	Kaisa	Opetusneuvos	Opetushallitus
Väljärvi	Jouni	Professori	Jyväskylän yliopisto

Liite 2 Luonnos/ Laki perusopetuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun perusopetuslain (628/1998) 11 §:n 1 ja 2 momentti, 13 §:n 3 momentti, 14 §:n 1 ja 2 momentti, 30 §:n 3 momentti ja 46 §:n 3 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 11 §:n 1 momentti laissa (453/2001), 13 §:n 3 momentti laissa (454/2003) ja 14 §:n 2 momentti laissa (477/2003), seuraavasti:

11 § Opetuksen sisältö

Perusopetuksen oppimäärä sisältää kaikille yhteisinä aineina äidinkieltä ja kirjallisuutta, toista kotimaista kieltä, vieraita kieliä, terveystietoa, etiikkaa, uskontoa tai elämäntutkimustietoa, historiaa, yhteiskuntaoppia, matematiikkaa, fysiikkaa, kemiaa, biologiaa, maantietoa, liikuntaa, musiikkia, kuvataidetta, draamaa, käsityötä ja kotitaloutta. Opetus voi perustua erilaajuisiin oppimääriin. Perusopetuksen järjestäjä voi 7 tai 8 §:n nojalla määrätyn erityisen koulutustehtävän mukaisesti poiketa tämän momentin säännöksistä.

Oppilaalle tulee sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään tarjota valittavaksi useita yhteisenä aineena opetettavia kieliä sekä oppilaalle vapaaehtoisia ja valinnaisia kieliä. Oppilaalle voidaan antaa opetusta muissakin kuin 1 momentissa mainituissa perusopetukseen soveltuvissa aineissa sen mukaan kuin opetussuunnitelmassa määrätään. Näiden aineiden opiskelu voi olla oppilaalle osittain tai kokonaan vapaaehtoista tai valinnaista. Yhteiset ja valinnaiset aineet muodostavat oppiainekokonaisuuksia sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään.

13 § Uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetus

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kymmenelle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun

uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät.

14 § Tuntijako ja opetussuunnitelman perusteet

Tässä laissa tarkoitetun opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta 11 §:ssä säädettyjen oppiaineiden ja niistä muodostettujen oppiainekokonaisuuksien opetukseen sekä oppilaanohjaukseen (tuntijako) säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Opetushallitus määrää perusopetuksen oppiaineiden ja niistä muodostettujen oppiainekokonaisuuksien, oppilaanohjauksen ja muun tässä laissa tarkoitetun opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista (opetussuunnitelman perusteet).

30 § Oikeus saada opetusta

Oppilaan huoltaja päättää 11 §:ssä tarkoitettuja oppiaineita ja oppimääriä koskevista valinnoista. Valittu aine tai oppimäärä voidaan, sen jälkeen kun huoltajaa on asiasta kuultu, muuttaa toiseksi, jos opetusta ei voida tarkoituksenmukaisesti järjestää oppilaan omassa eikä muussa koulussa. Yhteisenä tai vapaaehtoisena aineena opettavan kielen valintaa ei saa kuitenkaan muuttaa toiseksi, jos asianomaisen kielen valinnoita on saman opetuksen järjestäjän opetuksessa yhteensä vähintään 10.

46 § Muiden kuin oppivelvollisten opetus

Edellä 1 momentista poiketen oppilaille ei opeteta uskontoa ja elämäkatsomustietoa yhteisenä aineena. Opetuksessa voidaan muutoinkin poiketa 11 ja 13 §:stä sen mukaan kuin opetussuunnitelman perusteissa määrätään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 201...

Valtioneuvoston on annettava tämän lain mukainen tuntijako viimeistään _____ päivänä kuuta 201...

Opetushallituksen on uudistettava opetussuunnitelman perusteet tämän lain mukaisiksi siten, että opetuksen järjestäjä voi ottaa niiden mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön viimeistään _____ päivänä kuuta 201..

Sen estämättä, mitä 13 §:n 3 momentissa säädetään, ennen tämän lain voimaan tuloa aloitettua uskonnon opetusta tulee jatkaa tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Luonnos/ Valtioneuvoston asetus perusopetuksesta

Annettu Helsingissä _____ päivänä _____ kuuta 201

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetus- ja kulttuuriministeriön esittelystä, säädetään 21 päivänä elokuuta 1998 annetun perusopetuslain (628/1998) nojalla:

1 luku

Opetuksen

1§ Kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen

Opetuksen ja kasvatuksen tulee pitää lähtökohtanaan ja edistää elämän, luonnon ja ihmisoikeuksien kunnioittamista sekä suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja. Tavoitteena on oppilaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden ja toimintakyvyn sekä kulttuurisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen.

Opetuksen ja kasvatuksen tehtävänä on edistää oppilaan persoonallista kasvua tasapainoiseksi, itsensä tuntevaksi ja itsetunnoiltaan terveeksi ihmiseksi, joilla on edellytykset monipuoliseen ja kunnioittavaan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön erilaisten ihmisten kanssa. Opetuksella tuetaan oppilaan kasvua aktiiviseksi, luovaksi, taitavaksi ja vastuulliseksi yksilöksi ja yhteiskunnan jäseneksi, joka osaa kehittää yhteiskuntaa, kulttuuria ja ympäristöä ja rakentaa kestävän kehityksen mukaista tulevaisuutta. Tavoitteena on, että oppilaasta kasvaa yhteisössään osallistuva, rakentavasti ja hyvien tapojen mukaisesti toimiva sekä oppimista ja työtä arvostava.

2§ Tarpeelliset tiedot ja taidot sekä elinikäinen oppiminen

Opetuksen tulee antaa perusta monipuoliseen sivistykseen ja siihen kuuluvien kansalaisen taitojen omaksumiseen. Kasvatuksen ja opetuksen taitotavoitteina ajattelun, työskentelyn ja vuorovaikutuksen, käden ja ilmaisun, osallistumisen ja vaikuttamisen

sekä itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot tukevat oppijan identiteetin rakentumista ja syventävät oppimista.

Opetuksen tulee tarjota aineksia ja virikkeitä arvojen, tietoisuuden ja maailmaa koskevan ymmärryksen rakentumiseen ja syventämiseen sekä luovuuteen. Tämä edellyttää kieleen ja vuorovaikutukseen liittyvän osaamisen, matemaattisen osaamisen, ympäristöä, luonnontiedettä ja teknologiaa koskevan osaamisen, yhteiskunnallisen, katsomuksellisen ja talousosaamisen sekä taiteen ja käsityön osaamisen kehittämistä. Opetuksessa tuetaan lisäksi liikunnallista elämäntapaa sekä omasta terveydestä ja toimintakyvystä huolehtimisen taitoja. Opetuksen tulee rakentua tieteelliselle perustalle sekä koeteltuun tietoon ja osaamiseen.

Opetuksen tulee antaa tietoja, taitoja, valmiuksia ja arvoja, joiden varassa oppilas voi toimia ja kehittää itseään elämänsä aikana, ja joita voi syventää myöhemmissä opinnoissa, työssä ja muussa elämässä. Opetuksessa vahvistetaan oppimisen taitoja sekä motivaatiota ja edellytyksiä jatko-opintoihin ja koko elämän kestäväan oppimiseen.

Muulla kuin äidinkielellä annettavassa opetuksessa oppilaille annetaan lisäksi opetuksessa käytettävään kieleen ja siihen liittyvään kulttuuriin perustuvia erityisiä tietoja, taitoja ja valmiuksia. Opetuksen järjestämisluvan mukaan erityiseen maailmankatsomukseen perustuvassa opetuksessa painotetaan opetuksen perusteena olevia arvoja ja erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa opetuksessa käytetään asianomaiseen kasvatusjärjestelmään kuuluvia pedagogisia ratkaisuja.

Joustavan perusopetuksen toimintana järjestetyn opetuksen ja oppimisen sekä kasvun tuen tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä.

3§ Koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen

Opetuksessa, kasvatuksessa ja ohjauksessa sekä kaikessa koulun toiminnassa tulee aktiivisesti vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Opetus ja kasvatustoteutus toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa siten, että se edistää oppilaiden kehitystä ja oppimista sekä jokaisen mahdollisuuksia saada kykynsä ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kasvatukseen liittyvää kumppanuutta vahvistetaan ja kotien osallistumista sekä vanhempain toimintaa edistetään.

Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ottaen huomioon oppilaiden erilaiset tarpeet sekä tyttöjen ja poikien väliset kasvun ja kehityksen erot. Oppilaita tulee kannustaa ja tukea siten, että he kehittyvät yksilöinä mahdollisimman korkealle ja hyödyntävät täysimääräisesti omat vahvuutensa. Huomiota kiinnitetään lisäksi oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen ja voittamiseen sekä oppilaiden sosiaaliseen vahvistamiseen.

Oppilashuollon tulee edistää oppilaan terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia ja turvata osaltaan hyvän kasvun ja oppimisen edellytykset.

Koulun toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen tulee tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Toiminnassa edistetään hyvää työrauhaa ja oppimisympäristön turvallisuutta.

4 § *Muille kuin oppivelvollisuuttaan suorittaville oppilaille annettavan opetuksen erityiset tavoitteet*

Esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla.

Lisäopetuksen erityisenä tavoitteena on kehittää nuoren valmiuksia uranvalintaan, parantaa edellytyksiä jatko-opintoihin sekä edistää elämäntaitoja.

Aikuisille annettavan perusopetuksen erityisenä tavoitteena on oppilaan osaaminen, elämäkokemukset, olosuhteet, ikä sekä kieli- ja kulttuuritausta huomioon ottaen tarjota mahdollisuus saavuttaa perusopetuksen tiedot ja taidot sekä parantaa oppimaan oppimisen taitoja ja jatko-opintovalmiuksia. Perusopetuksen koko oppimäärän suorittamisen lisäksi opetuksen järjestämisessä otetaan huomioon myös yhtä tai useampaa oppiainetta opiskelivat.

Maahanmuuttajille järjestettävän perusopetukseen valmistavan opetuksen erityisenä tavoitteena on edistää oppilaan tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaisiin yhteiskuntaan. Opetus edistää oppilaan suomen tai ruotsin kielen taitoa ja antaa oppilaalle tarvittavat valmiudet esiopetukseen tai perusopetukseen siirtymistä varten. Opetuksen tavoitteena on myös tukea ja edistää oppilaan oman äidinkielen hallintaa ja oman kulttuurin tuntemusta. Opetuksen tavoitteet määritellään oppilaan omassa opinto-ohjelmassa.

2 luku

Opetuksen järjestäminen ja työaika

5 § *Oppimisympäristöt*

Opetuksessa hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä sekä tieto- ja viestintätekniikkaa.

Oppimisympäristöjen tulee edistää monipuolista työskentelyä ja oppimista, antaa mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen, yksilöllisten vahvuuksien tunnistamiseen ja kehittämiseen, vuorovaikutukseen ja oppilaiden keskinäiseen oppimiseen.

Oppimisympäristön tulee olla fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja tuettava oppilaan terveyttä.

Joustavan perusopetuksen toiminta järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä moniammatillisena yhteistyönä sekä tuki – ja neuvontapalveluita käyttäen.

6 § *Opetuksen järjestämistapa*

Opetus voi olla ainejakoista tai eheytettyä sen mukaan kuin opetussuunnitelmassa määrätään.

(2 ja 3 mom. nykyisen perusopetusasetuksen 1 §:n teksti)

7 § *Opetusryhmien muodostaminen*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 2 §:n teksti)

8 § *Opetuksen vuosittainen ja viikoittainen määrä*

Perusopetusta annetaan oppilaalle ensimmäisellä ja toisella vuosiluokalla keskimäärin vähintään 20, kolmannella ja neljännellä vuosiluokalla keskimäärin vähintään 23 , viidennellä ja kuudennella vuosiluokalla keskimäärin vähintään 25 ja sen jälkeisillä luokilla keskimäärin 30 tuntia työviikossa.

(2-4 mom. nykyisen perusopetusasetuksen 3 §:n 2-4 momentin teksti).

Osa työajasta saadaan käyttää työelämään tutustuttamiseen sekä lukuvuoden päättäjäisiin, päivänavauksiin ja muihin yhteisiin tapahtumiin.

9 § *Päivittäinen työmäärä*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 4 §:n teksti)

10 § *Korvaavan opetuksen järjestäminen*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 5 §:n teksti)

11 § *Koulutyön päättymisajankohhta*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 7 §:n teksti)

12 § *Muiden kuin oppivelvollisten perusopetus*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 8 §:n teksti)

13 § *Opetuksen ja työaikojen suunnittelu*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 9 §:n teksti)

3 luku

Perusopetuksen tuntijako

14 § *Oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako*

Perusopetuksen oppimäärä muodostuu oppiainekokonaisuuksista, joita ovat kieli ja vuorovaikutus, matematiikka, ympäristö, luonnontieto ja teknologia, yksilö, yritys ja yhteiskunta, taide ja käsityö sekä terveys ja toimintakyky.

Perusopetukseen käytettävä aika jaetaan eri oppiainekokonaisuuksien ja niihin kuuluvien oppiaineiden opetukseen sekä oppilaanohjaukseen seuraavasti:

(Ks. erillinen ehdotus)

15 § *Muulle kuin oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako*

Perusopetukseen käytettävä aika jaetaan oppiainekokonaisuuksiin ja niihin kuuluvien oppiaineiden opetukseen sekä oppilaanohjaukseen seuraavasti:

(Ks. erillinen ehdotus)

16 § *Kieltenopetusta koskevat erityissäännökset*

Opetuksen järjestäjän tulee tarjota valittavaksi viimeistään toiselta vuosiluokalta alkavana yhteisenä aineena opettavana kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään kahta vierasta kieltä, viimeistään viidenneltä vuosiluokalta alkavana vapaaehtoisena kielenä yhtä tai useampaa kieltä ja viimeistään kuudennelta vuosiluokalta alkavana valinnaisena kielenä toista kotimaista kieltä ja vähintään yhtä vierasta kieltä.

Jos opetus annetaan osittain tai kokonaan muulla kuin koulun opetuskielillä, voidaan äidinkielen ja kirjallisuuden sekä A-kielen opettamiseen käytettävä tuntimäärä jakaa 14 ja 15 §:stä poiketen koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden sekä opetuksessa käytettävän kielen opettamiseen opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Tuntimäärä tulee määrittää siten, että koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa voidaan perusopetuksen aikana saavuttaa äidinkielelle ja kirjallisuudelle asetetut tavoitteet. Koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden tuntimäärän tulee olla kuitenkin vähintään puolet äidinkielen ja kirjallisuuden sekä A-kielen 14 ja 15 §:n mukaisesta tunti- ja kurssimäärästä perusopetuksen aikana.

Vieraskieliselle oppilaalle tai oppilaalle, jonka suomen tai ruotsin kielen taito ei muutoin ole äidinkielen tasoinen, opetetaan äidinkieltä ja kirjallisuutta suomi tai ruotsi toisena kielenä oppimäärän mukaisesti, kunnes hän saavuttaa äidinkielen tasoisen suomen tai ruotsin kielen taidon.

Jos saamenkieliselle, romanikieliselle tai vieraskieliselle oppilaalle opetetaan perusopetuslain 12 §:n mukaan äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä, voidaan oppilaan

äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muiden kielten opettamiseen käytettävä tuntimäärä jakaa 14 §:stä poiketen opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Tässä momentissa tarkoitettulle oppilaalle opetetaan toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen sijasta suomen tai ruotsin kieltä suomi tai ruotsi toisena kielenä oppimäärän mukaisesti.

Koulussa, jossa on saamelaisten kotiseutualueella asuvia oppilaita, tulee valinnaisena aineena olla saamen kieli. Koulussa, jossa saamenkielisille, romanikielisille ja vieraskielisille oppilaille opetetaan äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä, tulee valinnaisena aineena olla ruotsin kieli tai suomen kieli.

Viittomakielen opetus järjestetään äidinkieleen ja kirjallisuuteen sekä muihin kieliin varatuilla tunneilla.

17 § Joustavan perusopetuksen toimintaa koskevat erityissäännökset

Joustavan perusopetuksen toiminnassa voidaan poiketa 14 §:ssä säädetyistä eri oppiainekokonaisuuksien ja niihin kuuluvien oppiaineiden vähimmäistuntimääristä, jos se on perusteltua työpaikalla tai muualla koulun ulkopuolella annettavan opetuksen ja oppimisen takia, eikä perusopetuksen oppimäärän suorittaminen siitä syystä vaarannu.

18 § Erityistä tukea saavien oppilaiden opetusta koskevat erityissäännökset

Perusopetuslain 17 §:n mukaista erityistä tukea saavan oppilaan opetus voidaan, jos se on oppilaan oppimisedellytykset huomioon ottaen perusteltua, järjestää 14 ja 15 §:stä poiketen siten kuin erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä määrätään.

Perusopetuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitettujen pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan tarvittaessa järjestää siten, ettei yhteisenä aineena opeteta toista kotimaista kieltä eikä vierasta kieltä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetuksessa oppiaineita voidaan yhdistää ja jakaa osa-alueisiin siten kuin opetussuunnitelmassa määrätään.

Jos opetusta ei voida oppilaan vaikean vamman tai vaikean sairauden vuoksi järjestää oppiaineittain, opetus voidaan järjestää tarvittaessa toiminta-alueittain.

19 § Erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamaa opetusta koskevat erityissäännökset

Perusopetuslain 7 §:n 3 momentin mukaisen erityisen koulutustehtävän saaneen opetuksen järjestäjän antamassa opetuksessa voidaan poiketa 14 ja 15 §:stä sen mukaan kuin opetuksen järjestämisluvassa määrätään.

3 luku

Oppilaan arviointi

20 § Arviointi opintojen aikana

(Nykyisen perusopetusasetuksen 10 §:n teksti)

21 § *Opinnoissa eteneminen ja vuosiluokalta siirtyminen*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 11 §:n teksti)

22 § *Päättöarviointi, erotodistus ja todistus yhden tai useamman oppiaineen suorittamisesta*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 12 §:n teksti)

23 § *Arvioinnin suorittaja ja tieto arviointiperusteista*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 13 §:n teksti)

24 § *Arviointi eräissä tapauksissa*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 14 §:n teksti)

25 § *Eriytynen tutkinto*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 23 §:n teksti)

4 luku

Erinäiset säännökset

26 § *Esiopetukseen hakeminen*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 23 a §:n teksti)

27 § *Oppilaan ottaminen joustavan perusopetuksen toimintaan*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 9 b §:n 3 mom. teksti)

28 § *Majoitukseen liittyvä täysihoito*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 21 §:n teksti)

29 § *Opetusharjoittelijat*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 22 §:n teksti)

30 § *Opetuksen järjestämisluvan hakeminen*

(Nykyisen perusopetusasetuksen 20 §:n teksti)

5 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

31 § *Voimaantulo*

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 201_____.

Tällä asetuksella kumotaan 20 päivänä marraskuuta 1998 annettu perusopetusasetus (852/1998) ja perusopetuksessa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 20 päivänä joulukuuta 2001 annettu valtioneuvoston asetus (1435/2001).

32 § *Tuntijakoa ja opetussuunnitelmia koskeva siirtymäsäännös*

Valtioneuvoston asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen 5 §:n muuttamisesta

Annettu Helsingissä _____ päivänä _____ kuuta 201_____

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetus- ja kulttuuriministeriön esittelystä,

lisätään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14 päivänä joulukuuta 1998 annetun asetuksen (986/1998) 5 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 ja 4 momentti siirtyvät 4 ja 5 momenteiksi,

sellaisena kuin 5 § on osaksi valtioneuvoston asetuksessa (865/2005), seuraavasti:

5 § Aineenopettajan kelpoisuus

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, etiikan opetusta on kelpoinen antamaan henkilö, joka on tämän asetuksen mukaan kelpoinen antamaan uskonnon tai elämäkatsomustiedon opetusta. Draaman opetusta on 1 momentin 2 kohdan estämättä kelpoinen antamaan myös henkilö, jolla on tämän asetuksen mukainen luokanopettajan taikka äidinkielen ja kirjallisuuden, musiikin, liikunnan tai kuvataiteen aineenopettajan kelpoisuus ja draaman opetukseen soveltuvat yliopistossa suoritettut vähintään 30 opintopisteen laajuiset opinnot.

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 201_____.

Sen estämättä, mitä 5 §:n 3 momentissa säädetään, draaman opetusta on heinäkuun 2017 loppuun saakka kelpoinen antamaan myös henkilö, joka on kelpoinen antamaan äidinkielen ja kirjallisuuden, musiikin, liikunnan tai kuvataiteen aineenopetusta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-485-912-7 (nid.)

ISBN 978-952-485-913-4 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0327 (painettu)

ISSN 1799-0335 (Verkojulkaisu)

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet

PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)

00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet

puhelin / telefon (09) 7010 2363

faksi / fax (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi